

खेमागुजोय

2022-2023

VISION

SHRI PANCHAM KHEMRAJ MAHAVIDYALAYA IS TO BE DEVELOPED INTO SHRI PANCHAM KHEMRAJ UNIVERSITY

MISSION

TO MAKE ALL ROUND DEVELOPMENT OF PEOPLE OF RURAL AND REMOTE AREA MAINLY FROM THIS SOUTH KONKAN (WESTERN GHATS i.e. SAHYADRI) ESPECIALLY IN THE ECONOMICAL, SOCIAL, CULTURAL, ETHICAL AND INDUSTRIAL ASPECTS.

NAAC RE-ACCREDITATION 'A' GRADE (3.06 CGPA)

सिंधुदुर्ग जिल्हा शिक्षण प्रसारक मंडळ, सावंतवाडी

विश्वस्त मंडळ

हि. हा. श्रीमंत खेमसावंत भोंसले (राजेसाहेब)
तहहयात अध्यक्ष

ह. हा. श्रीमंत सौ. शुभदादेवी भोंसले (राणीसाहेब)
चेअरमन

श्रीमंत लखमसावंत खेमसावंत भोंसले
कार्यकारी विश्वस्त

कु. उर्वशीराजे खेमसावंत भोंसले
विश्वस्त

सौ. श्रद्धाराजे लखमसावंत भोंसले
विश्वस्त

नियामक मंडळ

डॉ. श्री. सतीश वि. सावंत
सदस्य

श्री. जयप्रकाश ग. सावंत
सदस्य

प्रा. दिलीप तु. देसाई
संचालक

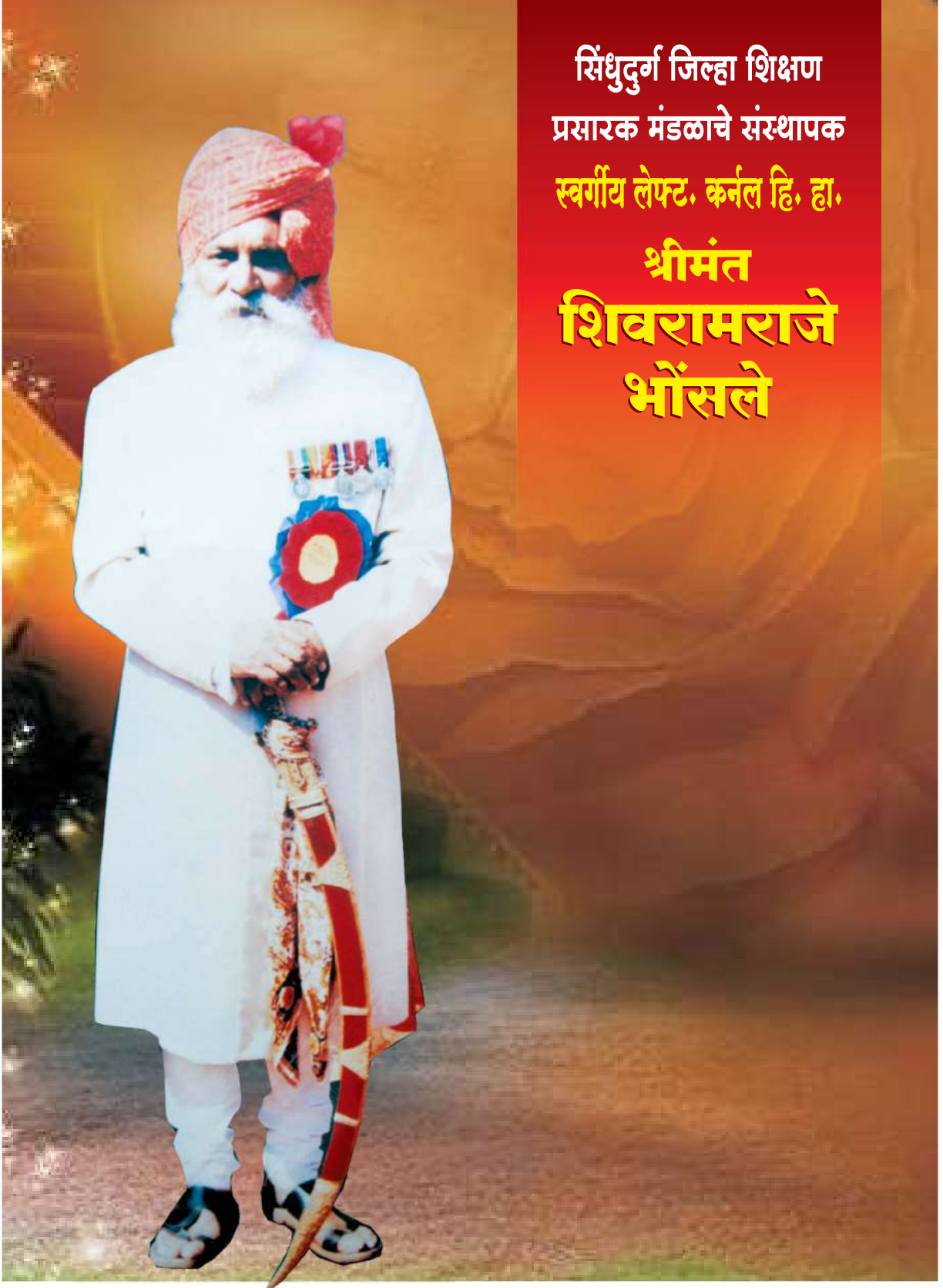
अॅड. श्यामराव ना. सावंत
सहसंचालक

डॉ. डी. एल. भारमल
प्राचार्य - श्री पंचम खेमराज
महाविद्यालय, सावंतवाडी
पदसिद्ध सदस्य

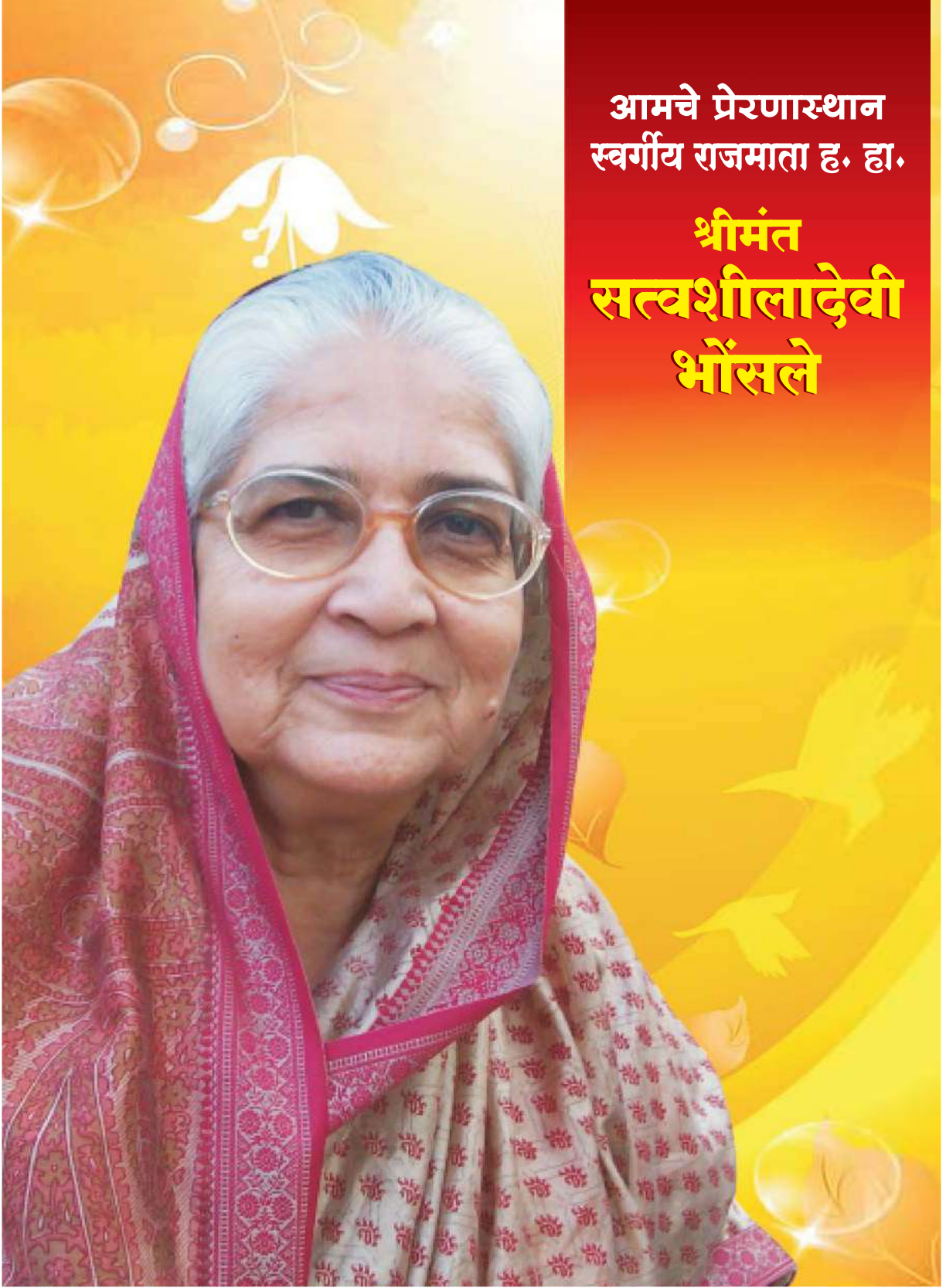
स्वर्गीय पुण्यश्लोक हि. हा. श्रीमंत मेजर सर पंचम खैमराज
तथा बापूसाहेब महाराज (K.C.S.I.)

सिंधुदुर्ग जिल्हा शिक्षण
प्रसारक मंडळाचे संस्थापक
स्वर्गीय लेफ्ट. कर्नल हि. हा.

श्रीमंत
शिवरामराजे
भोंसले

आमचे प्रेरणास्थान
स्वर्गीय राजमाता ह. हा.

श्रीमंत
सत्वशीलादेवी
भोंसले

सिंधुदुर्ग जिल्हा शिक्षण प्रसारक मंडळाचे तहहयात अध्यक्ष
हि. हा. श्रीमंत खेमसावंत भोंसले (राजेसाहेब)

सिंधुदुर्ग जिल्हा शिक्षण प्रसारक मंडळाच्या चेअरमन
ह. हा. श्रीमंत सौ. शुभदादेवी खेमसावंत भोंसले (राणीसाहेब)

सिंधुदुर्ग जिल्हा शिक्षण
प्रसारक मंडळाचे
कार्यकारी विश्वस्त

युवराज
लखमसावंत खेमसावंत भोंसले

सिंधुदुर्ग जिल्हा शिक्षण
प्रसारक मंडळाच्या विश्वस्त

युवराज्ञी
सौ. श्रद्धाराजे लखमसावंत भोंसले

४ जुलै - हि. हा. श्रीमंत पंचम खेमराज तथा पुण्यश्लोक बापूसाहेब महाराज पुण्यतिथी

पुण्यतिथी दिनी आपले विचार व्यक्त करताना संस्थेचे अध्यक्ष राजेसाहेब श्रीमंत खेमसावंत भोंसले

पुण्यतिथी दिनी आपले विचार व्यक्त करताना सिंधुदुर्ग जिल्हाधिकारी मा. के. मंजुलक्ष्मी

मा. जिल्हाधिकारी के. मंजुलक्ष्मी समवेत संस्थेचे अध्यक्ष राजेसाहेब खेमसावंत भोंसले, विश्वस्त युवराज लखमसावंत भोंसले, विश्वस्त युवराज्ञी सौ. श्रद्धाराजे लखमसावंत भोंसले

'खेमराजीय' वार्षिक अंक २०२१-२२ चे प्रकाशन करताना संस्थेचे अध्यक्ष राजेसाहेब खेमसावंत भोंसले, विश्वस्त युवराज लखमसावंत भोंसले, विश्वस्त युवराजी सौ. श्रद्धाराजे लखमसावंत भोंसले, राजगुरु भारती महाराज, जिल्हाधिकारी के. मंजुलक्ष्मी, नगरपालिका मुख्याधिकारी जयंत जावडेकर, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल व इतर मान्यवर

१३ जुलै - हि. हा. श्रीमंत शिवरामराजे भोंसले पुण्यतिथी

१८ जुलै - ह. हा. राजमाता सत्वशीलादेवी भोंसले पुण्यतिथी

शिवस्वराज्य दिन सोहळा

'शिवस्वराज्य दिन सोहळा' निमित्ताने ज्योत प्रज्वलित करताना संस्थेचे अध्यक्ष राजेसाहेब श्रीमंत खेमसावंत भोंसले, शिक्षण उपसंचालक उच्च शिक्षण पनवेल डॉ. संजय जगताप, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल, प्रा. डॉ. डी. जी. बोर्डे, प्रा. सी. ए. नाईक आणि विद्यार्थी

'शिवस्वराज्य दिन सोहळा' निमित्ताने मार्गदर्शन करताना संस्थेचे अध्यक्ष राजेसाहेब श्रीमंत खेमसावंत भोंसले

'शिवस्वराज्य दिन सोहळा' निमित्ताने भाषण करताना प्रमुख वक्ता डॉ. डी. जी. बोर्डे

शिवज्योत रॅली निमित्ताने उपस्थित मान्यवरांच्या समवेत राष्ट्रीय सेवा योजना, राष्ट्रीय छात्र सेना, महाविद्यालयातील शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी, विद्यार्थी वृंद

१३ ऑगस्ट - हि. हा. राजाबहादूर श्रीमंत शिवरामराजे भोंसले
यांचा जन्मदिन (संस्थापक दिन)

'संस्थापक दिन' कार्यक्रमाचे दीप प्रज्वलन करताना संस्थेचे अध्यक्ष राजेसाहेब श्रीमंत खेमसावंत भोंसले, संस्थेचे कार्यकारी विश्वस्त युवराज लखमसावंत भोंसले, मुंबई विद्यापीठाचे माजी कुलपुरु डॉ. संजय देशमुख, संस्थेचे संचालक प्रा. डी. टी. देसाई, सहसंचालक अॅड. श्यामराव सावंत

१ मे ह. हा. राजमाता पार्वतीदेवीसाहेब जयंती

३ जानेवारी सावित्रीबाई फुले जयंती

२ ऑक्टोबर गांधी जयंती

युवा महोत्सव २०२२-२०२३

मुंबई विद्यापीठ युवा महोत्सव अंतर्गत विविध कलाप्रकारामध्ये, अंतीम फेरीत प्राविण्य मिळविलेले व जिल्हा पातळीवर प्राविण्य मिळविलेले, सहभागी विद्यार्थी

मुंबई विद्यापीठ युवा महोत्सवांतर्गत स्पोर्ट फोटोग्राफी कला प्रकारामध्ये द्वितीय क्रमांक (सिल्व्हर मेडल) मिळवणारा प्रज्योत राणे

मुंबई विद्यापीठ युवा महोत्सवांतर्गत वक्तृत्व स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक (सिल्व्हर मेडल) मिळवणारी कामाक्षी महालकर

मुंबई विद्यापीठ युवा महोत्सवांतर्गत वक्तृत्व स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक (सिल्व्हर मेडल) मिळवणारा प्रसन्न सोनुर्लेकर

मुंबई विद्यापीठ युवा महोत्सवांतर्गत शास्त्रीय संगीत तृतीय क्रमांक (ब्रॉन्झ मेडल) मिळवणारी पल्लवी पिळगकर

मुंबई विद्यापीठ युवा महोत्सवांतर्गत नाट्यसंगीत द्वितीय क्रमांक (सिल्व्हर मेडल) मिळवणारी समृद्धी सावंत

मुंबई विद्यापीठ युवा महोत्सवांतर्गत 'मराठी स्कीट' कलाप्रकारामध्ये जिल्हास्तरावर प्रथम क्रमांक, अंतीम फेरीमध्ये उत्तेजनार्थ क्रमांक प्राप्त महाविद्यालयाचा संघ

मुंबई विद्यापीठ युवा महोत्सवांतर्गत जिल्हास्तरीय 'लोकनृत्य' स्पर्धेत सहभागी महाविद्यालयाचा संघ

मुंबई विद्यापीठ युवा महोत्सवांतर्गत जिल्हास्तरीय 'समूहगीत' स्पर्धेत सहभागी महाविद्यालयाचा संघ

मुंबई विद्यापीठ युवा महोत्सवांतर्गत जिल्हास्तरीय विविध कलाप्रकारामध्ये विजेते, सहभागी विद्यार्थ्यांच्या सत्काराप्रसंगी उपस्थित संस्थेच्या चेअरमन राणीसाहेब ह. हा. सौ. शुभदादेवी खेमसावंत भोंसले व इतर मान्यवर

विविध गुणदर्शन कार्यक्रम

'विविध गुणदर्शन' समारंभाचे दीप प्रज्वलीत करून उद्घाटन करताना संस्थेचे कार्यकारी विश्वस्त युवराज लखमसावंत भोंसले, युवराज्ञी सौ. श्रद्धाराजे लखमसावंत भोंसले, संस्थेचे सहसंचालक अॅड. श्यामराव सावंत, सदस्य जयप्रकाश सावंत, प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल व उपस्थित प्राध्यापक वृंद

महाविद्यालयामध्ये साजरे झालेले दिनविशेष

तिळगुळ समारंभ

मेहंदी स्पर्धा

मेहंदी स्पर्धा

नेल आर्ट स्पर्धा

हेअर आर्ट स्पर्धा

खाद्य महोत्सव

खाद्यमहोत्सवात विविध स्टॉलला भेट देताना संस्थेचे कार्यकारी विश्वस्त युवराज लखमसावंत खेमसावंत भोंसले, युवराज्ञी सौ. श्रद्धाराजे लखमसावंत भोंसले, इतर मान्यवर व विद्यार्थी

सेवानिवृत्ती समारंभ

प्राणीशास्त्र विभागातील प्रा.एस. एच. महापुरे यांचा सेवानिवृत्ती प्रसंगी सत्कार करताना संस्थेचे अध्यक्ष राजेसाहेब श्रीमंत खेमसावंत भोंसले, चेअरमन राणीसाहेब सौ. शुभदादेवी खेमसावंत भोंसले, प्राचार्य डॉ. डी एल भारमल, प्रा. डॉ. बी. एन. हिरामणी

रसायनशास्त्र विभागातील प्राध्यापक जी. टी. यादव यांचा सेवानिवृत्ती प्रसंगी सत्कार करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल, उपस्थित प्राध्यापक शिक्षकेतर कर्मचारी व इतर

रसायनशास्त्र विभागाचे विभाग प्रमुख प्रा. जी. एम. शिरोडकर यांचा सेवानिवृत्ती प्रसंगी सत्कार

प्राणीशास्त्र विभागातील परिचर श्री. एम. डी. पवार यांचा सेवानिवृत्ती प्रसंगी सत्कार

ग्रंथालय परिचर श्री तुळशीदास मयेकर यांचा सेवानिवृत्ती प्रसंगी सत्कार करताना संस्थेचे अध्यक्ष राजेसाहेब श्रीमंत खेमसावंत भोंसले, चेअरमन राणीसाहेब सौ. शुभदादेवी खेमसावंत भोंसले, संस्थेचे सदस्य जयप्रकाश सावंत

DEPT. OF SPORTS

BEST ACHIEVEMENT 2022-2023

Volley ball (M) Silver Medal Winner Team 2022-23 of the college with the Management Members of S.Z.S.P.Mandal. Ranisaheb Sou.Shubhadadevi Bhonsle, Chairman, S.Z.S.P.Mandal's, with Shri.Jayprakash Sawant, Dr.Satish Sawant, Member S.Z.S.P.Mandal's ,Principal Dr.D.L.Bharmal, Shri.C.A.Naik, Physical Director.

Hand ball (W) Bronze Medal Winner Team 2022-23 of the college with the Management Members of the Mandal, Rajesaheb Shrimant KhemSawant Bhonsle, Precident S.Z.S.P.Mandal's, Sawantwadi, Ranisaheb Sou.Shubhadadevi Bhonsle, Chairman, S.Z.S.P.Mandal's, Sawantwadi, with Shri.Jayprakash Sawant,, Member S.Z.S.P.Mandal's, Principal Dr.D.L.Bharmal, Shri.C.A.Naik, Physical Director. And Shri.L.M.Sawant

Bronze Medal Winner Hand ball (W) Team at Konkan Zone Hand ball Tournament 2022-23.

Silver Medal Winner Miss. Pratiksha Gawade- Judo (W) at Konkan Zone Judo Competition 2022-2

राष्ट्रीय सेवा योजना

राष्ट्रीय सेवा योजना निवासी शिबीर

'आजाद हिंदची गाथा' नाटक उद्घाटनप्रसंगी राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रम अधिकारी डॉ. डी. जी. बोर्डे, डॉ. एस. जे. जाधव, प्रा. एन. डी. धुरी, प्रा. आर. के. शेवाळे व एन.एस.एस. स्वयंसेवक

'आजाद हिंदची गाथा' नाटक सादर करताना एन.एस.एस. स्वयंसेवक

संविधान दिन साजरा करताना एन.एस.एस. स्वयंसेवक

राष्ट्रीय सेवा योजना निवासी शिबीरामध्ये पथनाट्य व श्रमदान करताना स्वयंसेवक

आजादी का अमृत महोत्सव

राष्ट्रीय छात्र सेना

सिंधुदुर्ग जिल्हा शिक्षण प्रसारक मंडळाचे

श्री पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी

अंक ५९

वर्ष ६२

वरिष्ठ विभाग

डॉ. जी. एस. मर्गज
डॉ. वाय. ए. पवार
प्रा. आर. के. शेवाळे

संपादक मंडळ

प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल
डॉ. डी. जी. बोर्डे
(कार्यकारी संपादक)

कनिष्ठ विभाग

सौ. एम. एस. ठाणेकर
श्री. ए. ए. कांबळे

(वार्षिक अंकाच्या मालकी व तपशीलाबाबत प्रसिद्ध करावयाचे निवेदन) फॉर्म नं. ४ (नियम ८)

• प्रकाशन स्थळ	श्री पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी
• प्रकाशनाचा काळ	वार्षिक
• प्रकाशकाचे नांव	प्राचार्य श्री पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी
• नागरिकत्व	भारतीय
• पत्ता	श्री पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी
• कार्यकारी संपादक	डॉ. डी. जी. बोर्डे
• नागरिकत्व	भारतीय
• पत्ता	श्री पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी
• वार्षिक अंकाची मालकी ज्याच्याकडे आहे त्या व्यक्तीचे नाव व पत्ता	प्राचार्य, श्री पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी

मी प्राचार्य श्री पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी असे जाहीर करतो की, वर नमूद केलेली माहिती बरोबर आहे.

प्राचार्य, डॉ. डी. एल. भारमल
प्रकाशक

संपादकीय

सामाजिक आणि शैक्षणिक क्रांतीचे श्राव्य प्रवर्तक महात्मा ज्योतिबा फुले व क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांनी पुण्यामध्ये शैक्षणिक चळवळ सुरू केली, तेव्हा त्यांनी बडोद्याचे महाराजा श्याजीराव गायकवाड यांना एक पत्र लिहिले की, 'शेतकरी, कष्टकरी कामगार अस्पृश्य यांना कुणीही वाली नाही तुम्ही त्यांचे मायबाप व्हा.' महाराजा श्याजीराव गायकवाड यांनी फुले कुटुंबीय व शत्यशोधक समाज यांना शार्थिक, सामाजिक पाठबळ दिले आणि पुण्यामध्ये शैक्षणिक क्रांतीला सुरुवात झाली. त्याच शैक्षणिक क्रांतीचे वारे कोल्हापूर संस्थानामध्ये छत्रपती शाहू महाराज यांनी सुरू केले तर सावंतवाडी संस्थानामध्ये पुण्यश्लोक बापूसाहेब महाराज तथा श्री पंचम खेमराज यांनी सावंतवाडी सारख्या दुर्गम भागामध्ये शैक्षणिक क्रांतीला सुरुवात केली. शैक्षणिक क्रांती बरोबरच शारीर्य, व्यवसाय, शेती, फळबागा यांना देखील चालना मिळाली.

कोकणाच्या विकाशामध्ये सावंतवाडीच्या सावंत भोसले घराण्याचे मोठे योगदान आहे. स्वर्गीय राजेशाहेब लेफ्टनंट कर्नल हिज हायनेस श्रीमंत शिवराम राजे भोसले यांनी आपल्या पित्याचा वारसा पुढे चालवला. त्यांनी श्री पंचम खेमराज महाविद्यालयाची स्थापना करून कोकणामध्ये उच्च शिक्षणाची संधी निर्माण केली. राजमाता हर हायनेस श्रीमंत सत्वशीला देवी भोसले यांनी कोकणामधील पारंपारिक कला गंजिफा, लाख काम, लाकडी खेळणी, चित्रकला यांना ऊर्जितावस्था प्राप्त करून दिली व सावंतवाडीची कला अंतरराष्ट्रीय स्तरावर पोहोचविली. त्यामुळे कोकणामध्ये रोजगाराच्या विविध संधी निर्माण झाल्या व व्यवसायास चालना मिळाली. राज घराण्याची नवी पिढी हा वारसा समर्थपणे चालवत आहेत त्यामध्ये विकाश करत आहेत .

'खेमराजीय' वार्षिक अंक २०२२-२३ आपल्या हाती देत असताना आम्हाला अत्यंत आनंद होत आहे. यावर्षी भारतीय स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवी वर्षाच्या निमित्ताने विविध उपक्रम राबवण्यात आले. खेमराजीय वार्षिक अंकामधून नव कवी, कथाकार, पत्रकार, लेखक विविध क्षेत्रांमध्ये कार्य करणारे कलाकार, अभ्यासू आणि गुणवंत विद्यार्थी यांना सतत प्रेरणा मिळत आहेत. विद्यार्थ्यांच्या सुप्त कलागुणांना वाव मिळावा यासाठी घेतलेल्या विविध स्पर्धांचे दर्शन घडते. यावर्षी महाविद्यालयामध्ये कोकणातील लोककला परंपरेला प्रोत्साहन मिळावे यासाठी लोककला महोत्सव दशावतारचे यशस्वी आयोजन झाले. तसेच विविध कार्यशाळा, चर्चासत्रे, परिषदा यांचे आयोजन झाले .

आमचा विद्यार्थी देशाचा आधारस्तंभ आहे .त्याने आजच्या फसव्या सोशल मीडियामध्ये न अडकता मीडियाचा योग्य तोच वापर करेल. तो आदर्श मूल्यांची जोपासना करून एकात्मता वाढीस लावण्यासाठी प्रयत्न करेल असा आम्हाला विश्वास आहे .

- संपादक

Principal

Dr. D. L. Bharamal

TEACHING STAFF

Senior & Junior.....

FACULTY OF ARTS

Dept. of Marathi

Asso. Prof. M. B. Barge (H.O.D.)

Dept. of Hindi

Asso. Prof. Dr. D. G. Borde (H.O.D.)

Asstt. Prof. Mrs. K. S. Talekar

Dept. of English

Asso. Prof. Dr. Mrs. P. G. Naik (H.O.D.)

Asso. Prof. Dr. B. N. Hiramani

Dept. of Economics

Asso. Prof. Mrs. N. D. Dhuri (H.O.D.)

Asstt. Prof. T. V. Kamble

Dept. of Geography

Asso. Prof. Dr. S. A. Thakur (H.O.D.)

Asso. Prof. Dr. S. M. Buva

Dept. of Psychology

Asstt. Prof. R. B. Shintre (H.O.D.)

Dept. of Foundation Course

Asso. Prof. M.A.Thakur(H.O.D.)

FACULTY OF COMMERCE

Asstt. Prof. S. A. Deshmukh (H.O.D.)

Asstt. Prof. Mrs. S.J.Jadhav

Asstt. Prof. H.R.Rao

DEPT. of SPORTS

Physical Director

Asstt. Prof. C. A. Naik

FACULTY OF SCIENCE

Dept. of Zoology

Dr. D. L. Bharamal (Principal)

Asso. Prof. Dr. Mrs. P. P. Sawant

Asso. Prof. S. H. Mahapure

Asso. Prof. Dr. G. S. Margaj

Dept. of Chemistry

Asso. Prof. G. M. Shirodkar (H.O.D.)

Asso. Prof. G. T. Yadav

Asso. Prof. S. L. Vairage

Asso. Prof. Dr. D. B. Shinde

Asso. Prof. Dr. U. C. Patil

Asstt. Prof. Dr. A. P. Nikum

Asstt. Prof. Dr. Y. A. Pawar

Dept. of Physics

Asso. Prof. D.N. Patil (H.O.D.)

Asstt. Prof. Dr. Chaudhari Y. A

Asstt. Prof. Dr. S. V. Patil

Dept. of Botany

Asso. Prof. Dr. U. L. Dethe (H.O.D.)

Asstt. Prof. Dr. V. T. Aparadh

Asstt. Prof. Dr. U. R. Pawar

Dept. of Mathematics

Asstt. Prof. V. P. Sonalkar (H.O.D.)

Junior College Teacher

Mr. V. P. Rathod, Co-ordinator

Mr. A. Gawali

Mr. S. S. Khot

Mr. M. V. Bhise

Mrs. M. S. Thanekar

Mrs. K. P. Lobo

Mrs. P. D. Sawant

Mr. A. A. Kamble

Mr. R. M. Sawant

Mr. R. B. Sawant

Mr. M. V. Athavale

UNAIDED STAFF

Sr.No.	Name	Course
01)	Miss Kedar S. G.	Jr. Physics
02)	Mr. R. R. Langave	Jr. IT
03)	Mrs. S. P. Bhaip	Jr. Hindi
04)	Miss. Sabina D'Souza	Jr. IT
05)	Mr. V. G. Barve	B.Com. (B & I)
06)	Mr. R. S. Tawade	B.Com. (B & I)
07)	Miss. V. V. Gawande	B.Sc. (C.S.)
08)	Mr. P. P. Kambali	B.Sc. (C.S.)
09)	Mrs. A. V. Satardekar	B.Sc. (I.T.)
10)	Mr. A. A. Vardam	B.Sc. (I.T.)
11)	Mr. S. A. Sawant	B.Sc. (I.T.)
12)	Miss. S. S. Naik	B.Sc. (I.T.)
13)	Miss. Tanvi Shinde	B.Sc. (I.T.)
14)	Mr. P. M. Dhuri	M.Sc. (Chemistry)
15)	Mr. P. P. Parab	M.Sc. (Chemistry)
16)	Mr. D. K. Malik	M.Sc. (Chemistry)
17)	Mr. J. M. Sonawadekar	M.Sc. (Chemistry)
18)	Miss. S. R. Walawalkar	M.Sc. (Zoology)
19)	Miss. R. R. Gawas.	M.Sc. (Zoology)
20)	Mrs. S. S. Sawant	M.Sc. (Botany)
21)	Mrs. S. D. Kesarkar	B. A. (Marathi)
22)	Mr. R. P. Pawar	M. A. (Hindi)
23)	Mr. U. U. Rawool	M. A. (English)
24)	Mr. A. V. Shetkar	M. A. (Economics)
25)	Miss M. M. Rawool	B.Sc. (Physics)
26)	Mr. Siddhivinayak Sawant	Lab Asst. (I.T.)

ADMINISTRATION STAFF

Mr. S. V. Sawant- Office Clerk
Mrs. S. S. Kesarkar- Office Clerk
Smt. M.E. Naik - Poen

ADMINISTRATIVE STAFF

Shri. M. D.Sawant- Head Clerk
Smt. A. A. Pednekar-Sr. Clerk
Smt. S. S. Sawant-Jr. Clerk
Shri. N.Y. Khokale- Jr. Clerk
Shri. R.T.Tate-Jr. Clerk
Shri. T. R. Gawade- Jr. Clerk
Smt. S. S. Parab-Jr. Steno

LABORATORY STAFF

Shri. R. L. Desai- Lab. Asstt.
Shri. U U. Gawas- Lab. Asstt.
Shri. S. L. Vanjare- Lab. Asstt.
Shri. P. A. Kokani- Lab. Atten.
Shri. R. S. Parab-Lab. Atten.
Shri. L. G. Shirodkar-Lab.Atten.
Shri. R. G. Kurade- Lab. Atten.
Shri. M. D. Pawar- Lab. Atten.
Shri. V. T. Tate- Lab. Atten.
Shri. S. G Rathod- Lab. Atten.
Shri. A. B.Thakur- Lab. Atten.
Shri. S. M. Desai- Lab. Atten.
Shri.A. L.Naik-Lab. Atten.
Shri.D.A. Talkatkar- Lab. Atten.

LIBRARY STAFF

Shri. R. K. Shewale -Librarian
Shri. S. D. Tilane-Lib.Atten.
Smt. P. P. Parab -Lib.Atten.
Shri. T. S. Mayekar -Lib.Atten.
Shri. R. M. Parab -Lib.Atten.
Shri. R. B. Lambar-Lib.Atten.

PEON STAFF

Shri. S. L. Sawant -Peon
Shri. P. K. Dalvi -Peon
Shri. V. U. Dudule -Peon
Shri.A. V. Bharati -Peon
Shri. R. G. Desai-Peon
Shri M. S. Dhuri

मराठी विभाग

असो. प्रा. एम्. बी. बर्गे (विभाग प्रमुख), प्रा. सौ. एस. डी. केसरकर

अ.क्र.	दिनांक	कार्यक्रमाचे स्वरूप
१.	१५.१०.२०२२	डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम यांचा जन्मदिवस. '१५ ऑक्टोबर' हा वाचन प्रेरणा दिन म्हणून राज्यभर साजरा केला जातो. आमच्याही महाविद्यालयात हा दिवस साजरा करण्यात आला. यावेळी मराठी विभागप्रमुख प्रा. एम्. बी. बर्गेयांनी वाचनाचे मानवी जीवनातील महत्त्व सांगितले. तसेच श्रावणी सावंत, वृषाली करमळकर, चैताली वंजारे, कोमल पाटील या विद्यार्थिनींनी वाचनासंबंधी आपले विचार व्यक्त केले.
२.	२३.०१.२०२३	मराठी भाषा संवर्धन पंधरवड्यात आयोजित करण्यात आलेल्या '३६ जिल्हे ३६ व्याख्याने' या कार्यक्रमाचा अहवाल स्वतंत्रपणे दिला आहे.
३.	२७.०२.२०२३	कुसुमाग्रज जयंती आणि मराठी राजभाषा गौरवदिन साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमाला प्रमुख अतिथी आपल्याच महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल, मराठी विभागप्रमुख प्रा. एम्. बी. बर्गे, एस. डी. केसरकर हे उपस्थित होते. यावेळी डॉ. भारमल यांनी आपले विचार व्यक्त केले.
४.	०१.०५.२०२३	राजमाता श्रीमंत पार्वतीदेवी साहेब जयंतीनिमित्त महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या कार्यक्रमात आपल्याच महाविद्यालयाचे विद्यार्थी कु. दर्शना रविंद्रनाथ शिरोडकर व कु. लक्ष्मण मंगेश तळवणेकर यांची नेट परीक्षा उत्तीर्ण झाल्याबद्दल गौरव करण्यात आला.

डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम जन्मदिवस

कुसुमाग्रज जयंती व मराठी राजभाषा गौरव दिन

मराठी विभागामार्फत 'मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा'

श्री पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा' सोमवार दि. २३ जानेवारी २०२३ रोजी सकाळी ११.३० वा. श्री पंचम खेमराज महाविद्यालयाच्या व्यासपीठावर मान्यवर, शिक्षक - शिक्षकेतर कर्मचारी आणि विद्यार्थी - विद्यार्थिनींच्या उपस्थितीत मोठ्या उत्साहाने साजरा करण्यात आला.

समारंभाचे अध्यक्षस्थान संस्थेचे कार्यकारी विश्वस्त मा. युवराज लखमसावंत भोंसले यांनी भूषविले होते. प्रमुख वक्ते म्हणून 'साहित्य अकादमी पुरस्कार प्राप्त' (२०२२) सुप्रसिद्ध लेखक मा. श्री. प्रवीण दशरथ बांदेकर उपस्थित होते. संस्थेचे संचालक मा. प्रा. डी. टी. देसाई, मराठी भाषा संचालनालयाचे सहाय्यक भाषा

संचालक मा. शरद यादव, पर्यवेक्षक मा. संदीप साबळे, पर्यवेक्षक मा. अजित पवार, मा. अभयराजे कुलकर्णी, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल, मराठी विभाग प्रमुख प्रा. एम. बी. बर्गेव्यासपीठावर उपस्थित होते.

सिंधुदुर्ग जिल्हा शिक्षण प्रसारक मंडळाचे कार्यकारी विश्वस्त मा. युवराज लखम सावंत भोंसले आणि उपस्थित मान्यवरांच्या हस्ते दीपप्रज्वलन करून कार्यक्रमाचे उद्घाटन करण्यात आले. प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल यांनी उपस्थितांचे स्वागत केले. प्रास्ताविक मा. संदीप साबळे यांनी केले. त्यावेळी त्यांनी भाषा संचालनालयाच्या स्थापनेपासून त्याची रचना, उद्देश, भाषा संचालनालयाची प्रमुख कामे व जबाबदाऱ्या या सर्वांचा माहितीपूर्ण आढावा घेतला. परिभाषा व शब्दकोश निर्मिती अंतर्गत शासन व्यवहारात मराठीचा वापर करण्यासाठी मार्गदर्शक पुस्तकांची माहिती दिली. मराठी भाषा विभागाच्या मा. प्रधान सचिव यांच्याकडून परवानगी प्राप्त झालेल्या '३६ जिल्हे, ३६ व्याख्याने' (संपूर्ण महाराष्ट्र) या उपक्रमाच्या अनुषंगाने भाषा संचालनालयाने महाराष्ट्रातील नामांकित विद्यापीठे आणि महाविद्यालये यांच्या संयुक्त विद्यमाने प्रत्येक जिल्ह्यात एत तज्ञ व विख्यात वक्त्याचे, साहित्यिकाचे व्याख्यान आयोजित केल्याची माहिती दिली. मराठी भाषेच्या संवर्धनासाठी या विशेष योजना राबविल्या जात आहेत हे नमूद करून मा. मंत्री मराठी भाषा श्री. दिपक केसरकर साहेबांच्या मतदार संघात आणि त्यांनी शिक्षण घेतलेल्या महाविद्यालयात म्हणजे श्री पंचम खेमराज महाविद्यालयात 'मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा दिन' साजरा होत आहे आणि प्रमुख वक्ता मा. प्रा. प्रवीण दशरथ बांदेकर (साहित्य अकादमी पुरस्कार प्राप्त) एक ज्येष्ठ आणि श्रेष्ठ सुप्रसिद्ध कादंबरीकार लाभल्याने आपणा सर्वांसाठी आणि आपल्या माय मराठीसाठी अत्यंत गौरवशाली बाब आहे असे गौरवोद्गार काढले.

प्रमुख वक्ते मा. प्रवीण बांदेकरांची ओळख आणि त्यांचा साहित्य प्रपंचाचा आढावा मराठी विभाग प्रमुख प्रा. माणिक बर्गेयांनी घेतला.

कार्यक्रमाचे प्रमुख वक्ते प्रवीण दशरथ बांदेकर 'मराठी साहित्यात सिंधुदुर्ग जिल्ह्याचे वाङ्मयीन योगदान' या विषयावर बोलताना म्हणाले की, "सिंधुदुर्ग जिल्ह्याला मोठी संत परंपरा असून त्यातूनच जिल्ह्यात अनेक साहित्यिक निर्माण झालेले आहेत. या जिल्ह्याने महाराष्ट्र राज्यातील चार ज्ञानपीठ पुरस्कारप्राप्त लेखकांमध्ये दोन लेखक दिले आहेत. यामध्ये वि. स. खांडेकर व विंदा करंदीकर या दोन लेखकांचा समावेश आहे. हे सांगून सिंधुदुर्गातील इतर मान्यवर

लेखकांविषयी बोलताना ते म्हणाले की, सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात अनेक लेखक होऊन गेले यात वि. स. तथा भाऊसाहेब खांडेकर, विंदा करंदीकर, मंगेश पाडगावकर, केशवसुतत्रांचाही सावंतवाडीत मुक्काम होता. चिं.त्र्यं. खानोलकर उर्फ आरती प्रभू, नाटककार जयवंत दळवी, ह. मो. मराठे, कवी वसंत सावंत, नव्या पिढीतील उषा परब, वृंदा कांबळी, शितल परब, गोविंद काजरेकर ही लेखक मंडळी चांगले लिहित आहेत.

ते पुढे म्हणाले, “राजघराण्यानेही नेहमीच साहित्यिकांना प्रोत्साहन दिलेले आहे. याचे उदाहरण म्हणजे राजे श्रीराम सावंतभोंसले यांनी विठ्ठल पुरुषोत्तम पिंगुळकर यांनी १९११ मध्ये लिहिलेल्या ‘सावंतवाडी संस्थान’ या पुस्तकाचा संपूर्ण खर्च संस्थानाच्यावतीने उचलला होता. त्यानंतर राणी पार्वतीदेवीसाहेब यांनी काही बंगाली पुस्तकांचा मराठी अनुवाद केलेला होता. याचा गौरवाने उल्लेख केला. जिल्ह्यातील संत परंपरेविषयी बोलताना ते म्हणाले, “संत सोहिरोबानाथ आंबिये, संत गोपाळबुवा (गोसावी), माणगावचे परमपूज्य वासुसदेवानंद सरस्वती टेंब्येस्वामी यांनीही विपुल लेखन त्या काळात केले आहे. या संत परंपरा व यातून नवीन वक्ते व साहित्यिक निर्माण झाले आहे असेही त्यांनी आवर्जून सांगितले.

कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानावरून बोलताना मा. युवराज लखमसावंत भोंसले म्हणाले, पूर्वीच्या काळापासून संस्थान नेहमीच कलाकार व लेखकांना प्रोत्साहन देत आलेले आहे. राजे श्रीराम सावंत भोंसले यांनी त्या काळात पुस्तक प्रकाशनासाठी आर्थिक मदत केली. येथील अनेक कलांना उर्जितावस्थेमध्ये आणण्यासाठी राजेसाहेब शिवरामराजे भोंसले तसेच राजमाता यांनी फार मोठे योगदान दिलेले आहे. दशावतार कलेला प्रोत्साहन देण्यासाठी जसे आम्ही ‘दशावतार महोत्सवाचे’ आयोजन केले होते तसेच इतर कलांना व लेखकांना प्रोत्साहन देण्यासाठी आम्ही नेहमीच तत्पर आहोत.

कार्यक्रमाच्या शेवटी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल यांनी आभार मानले. चहापान व फराळाचा आस्वाद घेऊन हा समारंभ सोहळा संपन्न झाला.

प्रा. माणिक बर्गे

मराठी विभाग प्रमुख

श्री पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी

DEPARTMENT OF HINDI ANNUAL REPORT

Faculties : Asso. Prof. Dr. D. G. Borde, Asst. Prof. K. S. Talekar

i) **Result: (2021-2022): [T.Y.B.A. SEM- VI UG]**

No. of Student Appeared: 06
No. of Students Passed: 06
Percentage of Passing: 100%

Grades	No. of Student
O	01
A	04
B	01

ii) **Result : (20212020): [M.A. SEM-IV (PG)]**

No. of Student Appeared: 03
No. of Students Passed: 03
Percentage of Passing: 100%

Grades	No. of Student
O	03
A	03

Programs Conducted

Sr. No.	Day and Date	Items	No. of Students Participated
01.	30 July 2022	Munshi Premchand Janmotsav Pratiyogita	45
02.	31 July 2022	Premchand Jayanti	47
03.	20 April 2022	Hindi Rachanakar Ek Sakshatkar: Surendra Varma	80
04.	11 August 2022	Kavya Vachan Spardha	30
05.	11 August 2022	Essay Writing Competition	25
06.	14 August 2022	Drawing Competition	25
07.	14 August 2022	Rangoli competition	15
08.	14 Sept. 2022	Hindi Day	50
09.	10 March 2023	Seminar For Student (T.Y.B.A.)	

Hindi Rachanakar Ek Sakshatkar: Surendra Varma
20 April 2022

Premchand Jayanti
31 July 2022

Hindi Day
14 Sept 2022

DEPARTMENT OF ENGLISH

ANNUAL REPORT

Faculties : HOD, Asso. Prof. Dr. Mrs. P. G. Naik , Asso. Prof. Dr. B. N. Hiramani
Asst. Prof. U. U. Rawool

i) Result: (2021-2022): [T.Y.B.A. SEM- VI UG] ii) Result : (2021-2022): [M.A. SEM-IV (PG)]

No. of Student Appeared: 20
No. of Students Passed: 20
Percentage of Passing: 100%

No. of Student Appeared: 15
No. of Students Passed: 15
Percentage of Passing: 100%

Grades	No. of Student
O	09
A+	11

Grades	No. of Student
O	09
A+	05
A	01

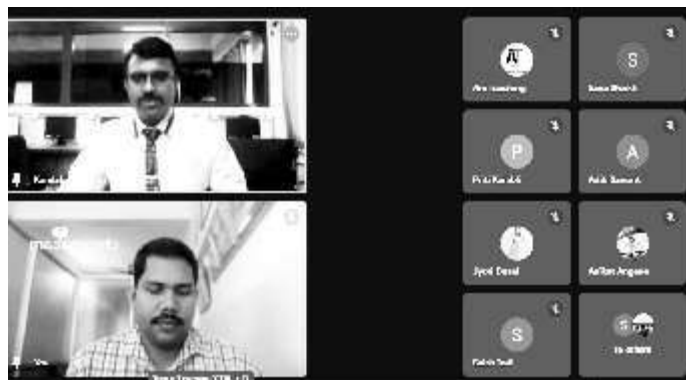
The Department provides an intellectually nourishing and conducive atmosphere to the students aspiring to undertake an in-depth study of English Literature as it offers a variety of courses covering all the major genres of English literature and the fundamentals of English language teaching. A comprehensive continuous assessment system ensures a thorough development of the intellectual capabilities of the students. We constantly strived to take the teaching of English to an ever higher level. In keeping with this spirit, we have tried to move beyond the traditional methods of teaching and have succeeded considerably in making the practice of teaching more innovative, interactive and student-friendly.

One of the stated aims of the department has been the development of literary and critical perception in the students which should ultimately enable them to place the major literary works of the world in a proper literary perspective. Such diligent and serious study is ultimately expected to transform the students into individuals who can make a difference to the society.

Our Skill Development Center (SDC) includes 30-hour Certificate course on Introduction to Drama provide an added dimension to our curriculum enrichment and enhancement. The department is constantly encouraging the students by allowing them to participate in the various events conducted by department under English Literary Association. It has conducted various activities such as Wallpaper Writing, Article writing, Seminar for students, practice of Two Words a day, Handwriting practice etc. In the academic year 2022-23 our department organized various Competitions like Article Writing Competition, Best Presentation Competition etc. to develop reading, writing and speaking skills. Department of English has a wide list of reputed alumni who have earned immense respect in various fields and are serving the society in some or the other manner. Department is sincerely focused on its future plans so as to provide better education to its students in future. The department of English practices some other relevant activities for the students every year regularly under "English Literary Association" Department of English has organized :

- One Day webinar on 'Unwrapping Brighter Future Opportunities after Completing Masters in Art on 18th Aug., 2022 - 178 participants actively participated in this workshop. Miss. Manika Jain, Institution For Advance Studies, Pune was shared her valuable knowledge and discussed about the opportunities they have after completing their Master in Arts with the participants.

- One Day Webinar on Research Opportunities in English Literature on 6th December 2022 - Dr. Kamalakar Chavan, Assistant Professor, SRM College, Kudal has guided the participants about Research Opportunities in English Literature. There were 145 participants participated in this webinar.

- One Day Webinar on Historical Perspectives on African American Literature on 31st January 2023- Dr. Mangal Londhe, HOD, Dept. of English Yashwantrao Chavan Mahavidyalaya, Islampur has unfold the every possible aspect of Historical Perspectives on African American Literature. She shared her deep views about the topic with 188 participants who were actively participated in this workshop.

- A One Day Webinar on English for Successful Career on 5th March 2023 - Asst. Prof. Miss. Sonali Kudatarkar [(M.A. (Eng), LL.M. (SET), M.Lib. (NET))] of Shri Pancham Khemaraj Law College, Sawantwadi has guided the students about all the possible career options after graduation and post graduation. There were 135 students actively participated in this workshop.

Department of English of Shri Pancham Khemaraj Mahavidyalaya, Sawantwadi and Department of English of Arts & Commerce Phondaghat organized lectures on 'English literature and Language' under the Faculty and Students Exchange Program through the Memorandum of understanding (MoU).

STUDENT'S SEMINAR

F.Y.B.A.

S.Y.B.A.

T.Y.B.A.

DEPARTMENT OF ECONOMICS

ANNUAL REPORT

Faculties : Asso. Prof. Mrs. Dhuri N. D (HOD), Asst. Prof. Kamble T. V.
Asst. Prof. Shetkar A. V.

i) **Result: (2021-2022): [T.Y.B.A. SEM- VI UG]**

No. of Student Appeared: 19
No. of Students Passed: 19
Percentage of Passing: 100%

Grades	No. of Student
O	19
A	--
B	--

Programs Conducted

Sr. No.	Title of Programme	Date and Duration	No. of Students Participated		
			Male	Female	Total
01.	World Population Day	11/07/2022	37	65	102
02.	Consumers awareness program	29/07/2022	40	225	265
03.	Essay Writing Competition	11/08/2022	15	42	57
04.	Poem reading competition	13/08/2022	10	03	13
05.	Skill Development Program - Sustainable Development in Agricultural	2022-2023	24	23	47

Students Research Contribution

Sr. No.	Name of the Students	Title of Research Project
01.	Pendse Aishwarya Deepak	सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील काजू लागवड व चिकित्सक अभ्यास
02.	Sayali Sandip Kubal	सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील हंगामी शेतीचा अभ्यास

FACULTY ACHIEVEMENTS

Prof. N.D. Dhuri

- ◆ Registration for Ph.D. Degree in Economics of University of Mumbai in “The Economics and Role of Regional Fruit Research Station in Horticulture Development of Sindhudurg District.”
- ◆ Member of Syllabus Committee, University of Mumbai 2022
Chairperson and Paper setter of T.Y.B.A & M.A Examination
- ◆ VC Nomine (Subject expert) at S. K. Patil Shidhudurg Mahavidyalaya (31 Dec 2022)
- ◆ Subject Expert – C.H.B. Interview (03 August 2022) S.K. Patil Sindhudurg Mahavidyalaya, Malvan
- ◆ VC Nomine (Subject expert) at Sant Rawool Maharaj Mahavidyalaya (08 August 2022)
- ◆ Subject Expert – C.H.B. Interview (12 September 2022) Kankavali College, Kankavali
- ◆ Subject Expert – C.H.B. Interview (09 Nov 2022) Raosaheb Gogate of Commerce & Arts College, Panval - Banda

STUDENT'S ACHIEVEMENTS

UNIVERSITY OF MUMBAI
SHRI PANCHAM KHEMARAJ MAHAVIDYALAYA, SWANTWADI
Department of Economics

“AVISHKAR 2022 – 2023”
Research Project Competition
Project - A study of RUBBER CULTIVATION IN VILAVADE VILLAGE

Kum. Shwetamabara Narsinha Sawant
Selection of 17th Avishkar : Inter Collegiate /
Institute / Department
Research Convention (Final Round)
Organized by University of Mumbai at Satish Pradhan
Dyansadhana College, Thane on December 26, 2022

MOU-

1. Memorandum of Understanding (MOU) Between Department of Economics, Dr. K. R. Chavan HOD, Department of Economics of New Education Society's, Arts, Commerce and Science College Lanja, Tal – Lanja , Dist – Ratnagiri and S.P.K.Mahavidyalaya, Sawantwadi for the academic year 2022-23
2. Memorandum of Understanding (MOU) Between Department of Economics, Dr. M. B. Chougule HOD, Department of Economics of Balasaheb Khardekar Collage, Vengurla Tal – Vengurla, Dist – Sindhudurg and S.P.K.Mahavidyalaya, Sawantwadi for the academic year 2022-23

World Population Day 11/07/2022

Resource Person - Prof. Harshad Rao – Shri Pancham Khemaraj Mahavisyalaya, Sawantwadi

Consumers awareness program 29/07/2022

Webinar Speech – Chairman of SZSP Mandal,
Sawantwadi
H.H. Srimant Shubhadadevi Khemsawant Bhonsle

Webinar Resource Person
Aparna Mayekar
Consumer Guidance Society of India

Webinar Resource Person
- Minal Mestry -
Consumer Guidance Society of India

MOU
08 AUGUST 2022

MOU Guest Lecture - Dr. K. R. Chavan
HOD, Department of Economics of New Education
Society's, Arts, Commerce and
Science College Lanja, Tal – Lanja , Dist – Ratnagiri

MOU Guest Lecture - Dr. M. B. Chougule
HOD, Department of Economics of Balasaheb Khardekar College, Vengurla
Tal. – Vengurla, Dist. - Sindhudurg

DEPARTMENT OF GEOGRAPHY

ANNUAL REPORT

Faculties : Prof. Dr. S. A. Thakur (HOD), Asso. Prof. Dr. S. M. Buva

i) **Result: (2021-2022): [T.Y.. SEM- VI UG]**

No. of Student Appeared: 10
No. of Students Passed: 10
Percentage of Passing: 100%

Grades	No. of Student
O	03
A+	03
A	04

ii) **Result : (2021-2022): [SEM-IV (PG)]**

No. of Student Appeared: 10
No. of Students Passed: 10
Percentage of Passing: 100%

Grades	No. of Student
O	07
A+	01
A	01
B	01

Programs Conducted

Sr. No.	Title of Programme	Date and Duration	No. of Students Participated		
			Male	Female	Total
01.	Workshop on Revised Syllabus of SYBA Geography Paper No.II & III	27th July 2022	18	27	45
02.	Geography Day	14th Jan 2023	36	48	84
03.	Certificate course in fundamentals of soil science		28	44	72

ONE DAY WORKSHOP 27th JULY 2022

GEOGRAPHY DAY 14th JAN 2023

Research Paper Published of the Teacher

Dr.S.A.Thakur	Research Paper Published - 1
Dr.S. M. Buva	Research Paper Published - 1

MOU

DEPARTMENT OF COMMERCE

ANNUAL REPORT

Faculties : Dr. S. A. Deshmukh (HOD), Asst. Prof. Dr.S.J. Jadhav
Asst.Prof. H. R. Rao

i) **Result: (2021-2022): [T.Y.B.Com. SEM- VI UG]**

No. of Student Appeared: 106
No. of Students Passed: 106
Percentage of Passing: 100%

Grades	No. of Student
O	01
A+	02
A	10
B +	53
B	33
C	06
D	01
A	01
B	01

Programs Conducted

Sr. No.	Title of Programme	Date and Duration	No. of Students Benefitted
01.	Career Opportunities after B.Com.	21/07/2022	185
02.	Financial Awareness Programme.	24/09/2022	190
03.	One Day Workshop on Awareness Campaign – Career opportunities at RBI.	23/11/2022	300
04.	Career Opportunities in Telecommunication.	24/11/2022	175
05.	One Day Seminar on Employability enhancement programme.	10/02/2023	158
	Career Opportunities at Bank.	17/02/2023	125

Teacher Awarded Ph.D. Degree

Dr. Sachin Ashok Deshmukh

Faculty: Commerce

Specialisation: Marketing

Topic: A Comparative study of Customer's Perception regarding Online Banking Services in Public Sector and Private Sector Banks.

Dr. Sunauana Jotiram Jadhav

Faculty: Commerce

Specialisation: Commerce & Management

Topic: Coastal Tourism with Sustainable Development Perspective : A Study of Konkan Region of Maharashtra.

DEPARTMENT OF BANKING AND INSURANCE ANNUAL REPORT

Faculties : Asst. Prof. V. G. Barve, Asst. Prof. R. S. Tawade, Asst. Prof. S. S. Sawant

i) Result: (2021-2022): [T.Y.B.Com. SEM- VI UG]

No. of Student Appeared: 61
No. of Students Passed: 61
Percentage of Passing: 100%

Grades	No. of Student
O	54
A+	07

2) Industrial Visit to Sangali and Kolhapur during 2nd and 3rd Feb 2023.

3) One day workshop on “An awareness of Investment in Share Market”

Department of Banking & Insurance in collaboration with IQAC organized ONE DAY WORKSHOP ON “An awareness of Investment in Share Market” on 24 July 2022. The main aim of this workshop was to aware the students about the investment in share market as well as the various exams that students can give to develop their career in the stock market. The resource person for the workshop was Dattaprasad M. Parab, Wealth product analyst, Private wealth group, JM Financial Services Ltd.

DEPARTMENT OF PHYSICS

ANNUAL REPORT

Faculties : Asso. Prof. D. N. Patil, Asst. Prof. Dr. Y. A. Chaudhari
Asst. Prof. Dr. S. V. Patil, Asst. Prof. Miss. Manjiri M. Rawool

i) **Result: (2021-2022): [T.Y.B.Sc. SEM- VI UG]**

No. of Student Appeared: 27
No. of Students Passed: 27
Percentage of Passing: 100%

Grades	No. of Student
O	23
A+	04

Programs Conducted

Sr. No.	Title of Programme	Date and Duration	No. of Students Participated		
			Male	Female	Total
01.	National Seminar on “Large Hadron Collider - High Energy Physics”	05th July 2022	23	35	58
02.	Alumni Interaction with T.Y. B. Sc. Students	12th July 2022	04	08	12
03.	Research Career Opportunities- Abroad in Basic Sciences	25th Nov. 2022	18	24	42
04.	IPR AWARENESS PROGRAM in collaboration with Delhi Patent Office	25st Jan 2023	85	94	179
05.	Faculty Exchange Program – Mahatma Phule A.S.C. College Panvel	23-24 Jan 2023	06	12	18
06.	One Day Seminar on “Employability Skill Enhancement”	10 Feb 2023	85	142	227
07.	Self Branding for dream career, using domain, personality and life skills, Raj Chirputkar, Founder OBJECTIVITY Counsultant, Pune	27 Feb 2023	68	85	153

08.	National Science Day	28th Feb 2023	04	08	12
09.	Alumni Interaction with T.Y. B. Sc. Students Mr. Mandar Paranjpe, Ph. D Student South Korea	01st March 2023	04	08	12
10.	A Webinar on “What is Science?”	04th March 2023	31	41	72

National Seminar on “Large Hadron Collider -High Energy Physics” Dr. Aditee Rane, D.Y.Patil Pune

Alumni Interaction with T.Y. B. Sc. Students –Mr. Navagi , Radio Physics, TATA MOMORIAL Hospital, Mumbai

Research Career Opportunities- Abroad in Basic Sciences –
Dr. J.L. Gunjekar, Ramanujan Fellow, SERB India, Dr. Hemraj Yadav, Ramanujan Fellow, SERB India

IPR Awareness Program in collaboration with Delhi Patent Office

२०२२-२३
खेमराजीय

Faculty Exchange Program – Dr. Girish Gund, Mahatma Phule A.S.C. College Panvel

National Science Day, HOD of Science stream along with faculties of science

A Webinar on “What is Science?” – Dr. Shamin Padalkar, Centre for Excellence in Teacher Education (CETE) at TISS, Mumbai

२०२२-२३
खेमराजीय

Alumni Interaction with T.Y. B. Sc. Students Mr. Mandar Paranjpe, Ph. D Student South Korea Mr. Gouresh Parab, Pharma company, Goa

Self Branding for dream career, using domain, personality and life skills, Raj Chirputkar, Founder OBJECTIVITY Counsultant, Pune 27/02/2023

Faculty Research Contribution:

- ✓ Research Papers/ Articles/ Paper Presented, Book chapters /Book published by the faculty:
 - Dr. Y. A. Chaudhari:
 - Research Paper: 01 Published
 - Book Chapters: 01 Published
 - Dr. S. V. Patil:
 - Research Paper: 02 Published
 - Book Chapters: 01 Published
- ✓ Sanstha Project : 02
- ✓ Dr. Y. A. Chaudhari :Name of Student: Laukik Parab
- ✓ Dr. S.V. Patil : Name of Student: Slyvester Desouza
- Outstanding activities, Achievements, Awards of the teachers. -
 1. Dr. Y. A. Chaudhari, Ambassador, Bentham Publishing Group.
 2. Dr. S.V. Patil, EET CRS Global Top-50 List Awards-2023
- MoU if any.: MOU Between Department of Physics and Perfect Electronics Co. Pvt. Ltd., Wai

DEPARTMENT OF CHEMISTRY

ANNUAL REPORT

Faculties : Asso.Prof. G. M. Shirodkar, Asso.Prof. G. T. Yadav, Asso.Prof. S. L. Vairage,
Asso. Prof. Dr. D. B. Shinde, Asso. Prof. Dr. U. C. Patil, Asst. Prof. Dr. A. P. Nikum,
Asst. Prof. Dr. Y. A. Pawar, Asst. Prof. D. K. Malik, Asst. Prof. P. M. Dhuri, Asst. Prof. P. P. Parab

i) Result: (2021-2022): [T.Y.B. Sc. SEM- VI UG] ii) Result : (2021-2022): [M.Sc. SEM-IV (PG)]

No. of Student Appeared: 85
No. of Students Passed: 85
Percentage of Passing: 100%

No. of Student Appeared: 24
No. of Students Passed: 24
Percentage of Passing: 100%

Grades	No. of Student
O	01
A+	35
A	42
B+	07

Grades	No. of Student
O	06
A+	--
A	18

Programs Conducted

Sr. No.	Title of Programme	Date and Duration	No. of Students Benefitted
01.	Think BIG with the small things: Nanotechnology for Energy Applications Resource Person- Dr. Santosh K. Haram Prof. of Physical Chemistry Savitribai Phule Pune University, Pune	18/06/2022	162
02.	Workshop on Carrier Counselling in Chemistry Resource Person-Dr. Patherpekar	21/06/2022	102
03.	Role of Ultra-Violet & Visible Spectroscopy in Analytical Chemistry - Resource Person- Dr. (Mrs.) Madhuri Sawant MD, Brainquartz Learning Pvt. Ltd.	17/12/2022	156
04.	Opportunities in Higher Education in India & Abroad for Chemistry - Dr. N. S. Chandan,	06/02/2023	172
05.	Biochemicals: Importance and Research Opportunities - Prof. J. B. Joshi	24/04/2023	88

Students Research Contribution:

PG Student Research Projects List: PG – Department of Chemistry actively engage in research with the thrust areas which focus on the various aspect of our geographical surroundings.

Sr. No	NAME OF STUDENT	PROJECT NAME
1.	Yedage Akshay B.	Studies on stability of extract of Garcinia Indica (Kokam Fruit) with respect to Selected Physiochemical Parameters
2.	Rane Ravindra D.	Estimation of total Carbohydrates, Iron & sodium of different types of rice grain
3.	Patkar Chandrakant B.	Synthesis of copper, cobalt & magnesium Nano particles from the Rhizome E xtract of Curcuma Amada & phyto - chemical Screening Antioxidant & Anti Diabetic Property
4.	Saval Chaitali K.	Extraction of Natural Dye from different flower's for dyeing cotton fabrics
5.	Lem Grafina F.	Comparative study of various parts of Ficus Micro Carpa for its Antioxidant & Antidiabetic properties
6.	Shetkar Pranay G.	Synthesis of copper Nano particle of Butea Monospermous flower & their antioxidant Activity
7.	Korgaonkar Shivram R.	Analysis of different types of cow's milk sample
8.	Panch Anam A.	Extraction of Paneerphool And it's antioxidant, Antidiabetic properties
9.	Naik Pratik U.	Analysis of Biscuits for its essential nutrients
10.	Gawade Gauresh V.	Analysis of water melon juice for its nutritional values
11.	Dalavi Kaustubh B.	Comparative Study between Green & Black grapes
12.	Fernandes Rosten W.	Analysis of different types of kidney bins for its nutritional contain
13.	Padate Omkar V.	Comparative Study between Kivi&Papaya fruits
14.	Sawant Ritesh R.	Comparative Study of pumpkin with related Nutritional , Hematinic, and Antidiabetic Test of P umpkin Extract
15.	Gaude Tushar P.	Preparation and adsorption study of activated carbon derived by acidic thermal carbonization of wood fungus and tea powder

16.	Naik Sairaj S.	Analysis of Coconut water
17.	Shaikh Kayyum A.	Comparative study of Iodine content in commercial salt sample & Company salt sample
18.	Naik Shivam A.	Analysis of different variety of Garlic for its nutritional values
19.	Sawant Sakshi S.	Synthesis of cobalt nanoparticles of cinnamon tamala (Bay leaf) Extract & phytochemical Antidiabetic, antioxidant Property & Its Nutritional Values
20.	Tilve Sakharam A.	Synthesis of copper Nano particles is in Averrhoa Bilimbi (Bimla leaves) Extract and their characterization & its Phytochemical Analysis
21.	Toraskar Prathmesh H.	Analysis of Salmon Fish bone for its element content
22.	Shinde Savita J.	Preparation of heavy metal dye using banana sap & study its fasting properties
23.	Desai Poonam R.	Formulation of CNSL as pesticides
24.	Dupkar Vasudev H.	Comparative study of (Momardica Dioica) Spine guard related with nutritional value phytochemical Antidiabetic hematinic test using spine gourd extract

Academic Care Taking Scheme (ACTS):

Department of Chemistry runs Academic Care Taking Scheme (ACTS). Each faculty member of our department adopts 8-9 T. Y. B. Sc. students. They coach, counsel and guide each student as per his/her requirements to ensure that they excel and attain the predetermined benchmark in the academic as well as social and personal areas.

Memorandum of Understanding (MoU):

1) Swami Lab Solutions, Kankavli and Department of Chemistry, Shri Pancham Khemraj Mahavidyalaya, Sawantwadi; A/p Sawantwadi, Tal - Sawantwadi, Dist. - Sindhudurg to enrich the academics, social connectivity and research while exchanging resources. The agreement further emphasizes on to build the professional relation in the area of consultation, research, and training between Swami Lab Solutions, Kankavli and Department of Chemistry.

2) Pharmaceutical & Chemical Analytical Training Institute (ISO Certified), Gadhinglaj, Maharashtra and Department of Chemistry, Shri Pancham Khemraj Mahavidyalaya, Sawantwadi;

A/p Sawantwadi, Tal - Sawantwadi, Dist. – Sindhudurg to enhance Experiential practice (instrumental knowledge & handling skills) for the quality education with exchanging the resources. Also, through this agreement further focus on organizing the training and placement (T&P) activities, organized Guest lectures on the recent trends and future scope of chemistry in various sectors.

Industrial Visit:

In this year, Department of Chemistry organize the Industrial Study Tour for PG- Student and visit Microlab Pvt. Ltd. Goa on 21st March 2023. The main focus of this visit was to developed the interaction and awareness between the student & live working in the industry to make up their minds about their future job or area of interest. The student gets the knowledge about the latest technology trend.

Chem Fund:

Department of Chemistry are actively engaged in special assistance for economically weaker student through the CHEM FUND activity. This year department financial supports 11 students through this activity.

Research Publications

Sr. No.	Name	Research Paper	Book/ Book Chapter Published
1.	Dr. D. B. Shinde	01	00
2.	Dr. U. C. Patil	01	00
3.	Dr. A. P. Nikum	01	01
4.	Dr. Y. A. Pawar	01	01

Book Chapters

Sr. No.	Chapter Title	Book Title	Publisher	Author	ISBN
1	Study of Heavy Metal content in Regional Fruits By Spectrophotometry	Compendium “Research Interventions and Technological Advancements in Plant	Bhumi Publishing, Kolhapur, MS India	Y. A. Pawar, D. B. Shinde, U.C. Patil, A. P. Nikum	978-81-951982-3-8

Research Projects

Name of the Investigator	Title of the Project	Amt (Rs)	Funding Agency
Mr. A. P. Nikum	Synthesis of Some Metal Porphyrin Analogue and their Spectroscopic Study	35,000	University of Mumbai

Role of UV- Visible Spectroscopy in Analytical Chemistry

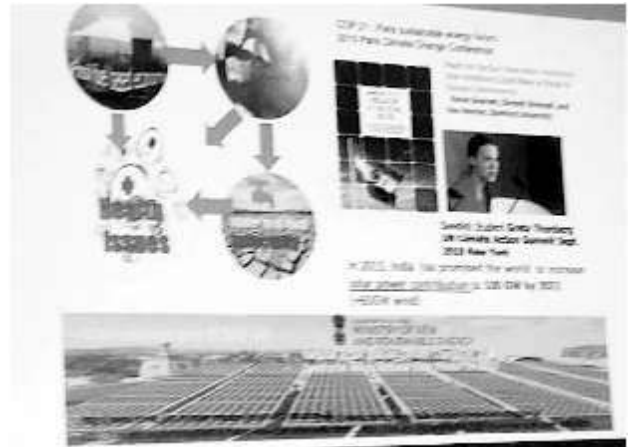

Workshop on Career Counselling in Chemistry

Opportunities in Higher Education in India & Abroad for Chemistry

Think BIG with the small things: Nanotechnology for Energy Applications

Biochemicals: Importance and Research Opportunities

DEPARTMENT OF BOTONY

ANNUAL REPORT

**Faculties : Prof. U. L. Dethé, Asst. Prof. Dr. V. T. Aparadh,
Asst. Prof. Dr. U. R. Pawar, Asst. Prof. Mrs. Sakshi S. Sawant**

During this academic year 2022-23 our department started inograted PG Research laboratory for Ph.D. students. During this year in our Botany Department following programmes have been organised and conducted.

Dates	Program conducted
20-07-22	Inauguration of P.G. Research Laboratory
21-07-22	Bird Nest Making and Distribution
23-07-22 to 24-08-22	Mushroom cultivation training
11-08-22	Bottle Gardening Training
21-12-22	Fruit carving and Biojewelry competition.
08-10-2022	Signed Mou with YASHWANTRAO BHONSALE COLLEGE OF PHARMACY BUILDING NO. 02, CHARATHE, VAZARWADI

Inauguration of P.G. Research Laboratory

Signed Mou with YASHWANTRAO BHONSALE COLLEGE OF PHARMACY BUILDING NO. 02, CHARATHE, VAZARWADI

Bird Nest Making and Distribution: 21-07-22

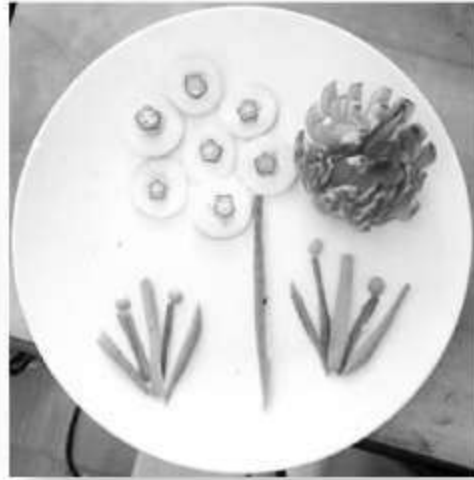

11/08/22 Department of Botany
Subject:
Vertical Cultivation
Bottle Gardening

Mushroom cultivation training: 23-07-22 to 24-08-22

Fruit carving and Bio-jewellery competition 21-12-22.

DEPARTMENT OF ZOOLOGY

ANNUAL REPORT

Faculties : Principal Dr. D.L. Bharmal, Asso. Prof. Dr. P.P.Sawant, Asso. Prof. S.H. Mahapure,
Asso. Prof. Dr. G. S. Margaj, Asst. Prof. Dr. S.R.Walawalkar Asst. Prof. Miss R.C.Gawas

i) **Result: (2021-2022): [T.Y.B.Sc. SEM- VI UG]**

No. of Student Appeared: 16

No. of Students Passed: 14

Percentage of Passing:

Grades	No. of Student
O	14
A+	--
A	--

ii) **Result : (2021-2022): [M.Sc. SEM-IV (PG)]**

No. of Student Appeared: 16

No. of Students Passed: 14

Percentage of Passing:

Grades	No. of Student
O	--
A+	13
A	01

Zoology Department organized following programmes during academic Year- 2022-23

- 1) Excursion of T.Y.B.Sc to Salim Ali bird Sanctuary , and Aqua Goa Mega Fish Festival Goa,2023
- 2) Excursion of S.Y.B.Sc to Salim Ali bird Sanctuary, and Aqua Goa Mega Fish Festival Goa,2023
- 3) Excursion of F.Y.B.Sc to Narendra Hill Sawantwadi.
- 4) One Day National Level Webinar on Post COVID Precautions against Mucor mycosis and mutation in COVID-19
- 5) One day Webinar on Oceanography by Dr. Nisar Shaikh
- 6) One Day Webinar on Climate change, its impact and adapting to changing Climate By Dr. Girish Jathar.
- 7) Conservation of Biodiversity in Sindhudurg district on the Occasion of wild life week By Madan Kshirsagar, (Range forest officer), Pramod Sawant (Forester) Sawantwadi)
- 8) Carrier guidance by Col. Navin Bendre.
- 9) Earthworm Composting. (Vermicompost)

- 10) Workshop on Prawn Pickle and Fish Products.
- 11) Certificate course in Vermicompost technology

- 1) Excursion of T.Y.B.Sc to Salim Ali bird Sanctuary, and Aqua Goa Mega Fish Festival Goa,2023 To understand importance of Terrestrial biodiversity, we organized excursion of T.Y.B.Sc students to Salim Ali bird Sanctuary, Goa in Jan.2023. During the excursion students have been observed several species of birds amphibians ,crustacean, mammals, insects and reptiles. Then we visited Aqua Goa Mega Fish Festival Goa 2023.
- 2) Excursion of S. Y.B. Sc to Salim Ali bird Sanctuary, and Aqua Goa Mega Fish Festival Goa,2023 We organized excursion tour to Salim Ali bird Sanctuary, Goa in Jan.2023. During the excursion students have been observed several species of birds amphibians crustacean, mammals, insects and reptiles. Then we visited Aqua Goa Mega Fish Festival Goa 2023.
- 3) Excursion of F.Y.B.Sc to Narendra Hill Sawantwadi. It is located in the west side of Sawantwadi, , Malbar Joint squirrel,bamboo pit viper,stick insect,bonnet Macaque, Tiger butterfly, Grey count, Garden lizard, and many species of birds found in hill Area.
- 4) Vermicompost
Department of Zoology developed certificate Course in Vermicompost technology. We produce 1000 kg earthworm compost in 4 units of earthworm farming. We sold earthworm compost for many farmers and teachers for to use in farms and gardens.
- 5) Prawn Pickle Production
Department of Zoology organized workshop on value added course in fish product- prawn pickle in large scale and collect some revenue. We also produce fish burger, Prawn fry etc.
- 6) Department of Zoology organized Certificate course in Vermicompost Technology for undergraduate students.
- 7) **Celebrated National Science day**
Celebrated National Science Day on 28 Feb.2023
- 8) Dr. G. S. Margaj - Book Chapter Published- Threats in Conservation of Biodiversity in India Scieng Publications Tamilnadu - India : Year-2022

S.Y.B.Sc. Excursion to Salim Ali Bird Sanctuary, Goa

T.Y.B.Sc Excursion to Salim Ali Bird Sanctuary, Goa

Webinar on Climate Change

Teacher Awarded Ph. D. Degree

Dr. Shalaka Walavalkar

Faculty - Science
Specialization - Oceanography
Topic - Mangrove Diversity in Sindhudurg
Dist., Maharashtra

Col. Navin Bendre felicitated by Principal Dr. D. L. Bharmal with Dr. P. P. Sawant, Dr. G. S. Margaj, Mrs. Bendre etc.

DEPARTMENT OF MATHEMATICS

ANNUAL REPORT

Faculties : Asst. Prof. Mr. V. P. Sonalkar (HOD), Asst. Prof. Mrs. R. D. Bandekar,
Asst. Prof. Miss T. D. Shinde

Programs Conducted

Sr. No.	Title of the program	Date and duration	No. of participants attended the program		Total
			Male	Female	
1	One Day Online National Webinar on "Research Opportunities in Mathematics in India"	Nov. 26, 2022 and One Day	83	104	187
2	Guest Lecture on "Career Opportunities in Mathematics"	Dec. 23, 2022 and One Day	45	62	107

Dr. Acharya Jagadish, addressing the participants, in One Day Online National Webinar on **Research Opportunities in Mathematics in India**

Dr. Acharya Jagadish and the participant during the interactive session.

Students Research Contribution:

List of Research projects undertaken by F. Y. B. Sc. (Mathematics) student during the A. Y. 2022-23.

Sr. No.	Name of the Project	Title of the Project
01	Dugal Prajakta Mukund	Awareness of Vedic Maths

RESEARCH PAPERS

Title of the Paper/ Chapter	Name of The Publishers / Journal	List of Author	Issue No.	ISSN Number	Impact Factor
Stability of second order partial differential equation	International Journal of Science and Research	V. P. Sonalkar	Vol. 11 Issue 6, June 2022, (177-179)	ISSN 2319- 7064	7.8
Generalised Hyers – Ulam - Rassias stability of first order ordinary differential equation	International Journal of Current Science	V. P. Sonalkar	Vol. 12, Issue 04, Oct. 2022, (448-451)	ISSN NO: 2250-1770	5.8
Hyers – Ulam - Rassias stability of nth order linear partial differential equation	The Mathematics Student	V. P. Sonalkar , A. N. Mohapatra & Y. S. Valaulikar	Vol. 91, Nos. 3- 4, July- December 2022, (11-17)	ISSN NO: 0025-5742	Indexed in Scopus
Stability of fourth order Partial Differential Equation	Journal of Applied Science and Computations	V. P. Sonalkar	Volume X, Issue I, Jan. 2023 (69-74)	ISSN NO: 1076-5131	5.8
Stability Of Second Order Linear Partial Differential Equation	Prarup Publication, Kolhapur	V. P. Sonalkar	Computational Mathematics (50-57) Feb. 2023	ISBN NO. 978-81- 956739-8-8	-

DEPARTMENT OF COMPUTER SCIENCE

ANNUAL REPORT

Faculties : Asst. Prof. Gawande V. V., Asst. Prof. Kambli P. P.

Sr. No	Year	Date	Programs Conducted
1.	2022 -23	24th, 25th Jan 2023	TECH -FEST Event
2.	2022 -23	11th Feb 2023	Basic and Advanced JavaScript

TECH-FEST REPORT

The event titled “TECHFEST 2023” jointly organized by Department of Computer Science and Department of Information Technology on 24 and 25 January 2023 in SPKM Gymkhana Hall. The purpose behind the event is to encourage social abilities and understanding the outward-oriented dimensions of emotional intelligence of the students, and overall development of the students. Providing a perfect setting for showcasing all kinds of skills, whether arts, education, sports, technical and general knowledge.

SINDHULURG ZILLA SHIKSHAN PRASARAK MANDAL'S
SHRI PANCHAM KHEMRAJ MAHAVIDYALAYA, SAWANTWADI
Department Of Information Technology & Computer Science

TECHFEST 2023
INSPIRED BY PURPOSE, DRIVEN BY PASSION

Venue
Department of IT And CS,
S.P.K. College, Sawantwadi

Mrs. Akshata Gokkar: 7938527443 | Mr. Kunal Gawade: 9461937943 | Mr. Mahadev Parab: 7378751618 | Mrs. Vibha Gawande: 0405497918
Write us at: spkbscit@gmail.com

QUIZ TIME
Entry - 50/- Date - 24 Jan. 2023

DEBATE
Entry - 50/- Date - 24 Jan. 2023

TECHFEST 2023
Entry - 80/- Date - 25 Jan. 2023

TECHFEST 2023
Entry - 30/- Date - 24 Jan. 2023

TECHFEST 2023
Entry - 50/- Date - 25 Jan. 2023

TECHFEST 2023
Entry - 30/- Date - 24 Jan. 2023

Basic and Advanced JavaScript REPORT

A seminar titled '**Basic and Advanced Javascript**', jointly organised by **Department of IQAC, and Department of Computer Science** was held on the **11th Feb, 2023**.

This webinar covered the concept related to Advanced JavaScript, some laws related to it and various Information Technology

Seminar was conducted by market leading expert

Mr. Sachin Mhapankar

Online One Day Webinar
"Basic and Advanced JavaScript "

Join us on : Feb 11th 2023, Saturday at 11:00 am
Venue : Google Meet meeting platform
<https://meet.google.com/rto-fehf-ubg>

Organized by
Shri Pancham Khemraj Mahavidyalaya, Sawantwadi,
Department of Computer Science

Mr. Sachin Mhapankar

Resource Person

- Senior Software Engineer at GS Lab
- Full Stack Developer with 6 years of experience in nodejs, reactjs, Javascript, MERN

Organising Committee

Prin. Dr. Deelip L. Bharmal
(Convenor)

Prof. Vibha Gawande
(Co-convenor)

Dr. B.N. Hiramani
(IQAC, Coordinator)

Prof. Pranam Kambli
(Organising Secretary)

DEPARTMENT OF INFORMATION TECHNOLOGY

ANNUAL REPORT

Faculties : Asst. Prof. Mrs. A. Y. Godkar, Asst. Prof. Mrs. S.S.Naik,
Asst. Prof. A. A. Vardam

➤ Students Achievements:

Result : (2021-2022): SEM- VI (UG)

No. of Student Appeared: 13

No. of Students Passed: 13

Total No. Of Students Appeared	13
Pass	13
Fail	00
A+ Grade	12
A Grade	01
B+ Grade	00

Programs Conducted

Sr. No	Year	Date	Program Name	Student participant
1.	2022-23	24 & 25 JAN 2023	TECHFEST 2023	100
2.	2022-23	10 MARCH 2023	Data Analytics Seminar	78
3.	2022-23	18 AUG 2022	CAREER GUIDANCE-ARENA ANIMATION	70
4.	2022-23	March 2022	CAREER GUIDANCE-SOFTMUSK TECHNOLOGIES	40
5.	2022-23	13 SEPT 2022	SEMINAR ON LOW CODE (EXCELLARATE)	120

TECHFEST 2023:

The event titled “TECHFEST 2023” jointly organized by Department of Information Technology and Department of Computer Science on 24 and 25 January 2023 in SPKM Gymkhana Hall. The purpose behind the event is to encourage social abilities and understanding the outward-oriented dimensions of emotional intelligence of the students, and overall development of the students. Providing a perfect setting for showcasing all kinds of skills, whether arts, education, sports, technical and general knowledge

Data Analytics Seminar:

A seminar titled ‘Data Analytics’, jointly organized by Department of IQAC, and Department of Information Technology was held on the 10th March, 2023.

The seminar aimed to reach out to Career Opportunities after graduation in the Data Analytics and increasing market demand for the futuristic technology and to keep them abreast of the latest technology and software used.

Seminar was conducted by market leading expert Mr. Devendra Desai

Career Guidance- Arena Animation:

A career guidance titled ‘ARENA ANIMATION’, jointly organized by Department of IQAC, and Department of Information Technology was held on the 18th August, 2022.

The career guidance aimed to reach out to Career Opportunities and skill development during graduation in the Graphics Designing and Animation and increasing market demand for the futuristic technology in VFX industries. Students can acquire necessary skill in Designing at nearby area from their college.

Career Guidance workshop was conducted by market leading expert of team ‘AREN ANIMATION’

Career Guidance- Sof-tmusk Technologies:

A career guidance titled ‘SOFTMUSK TECHNOLOGIES’, jointly organized by Department of IQAC, and Department of Information Technology was held on the _____.

The career guidance aimed to reach out to Career Opportunities and skill development during graduation by applying for their industry standard internship programme which will be organized in college campus at affordable rates. Students can acquire industry standard skills during their regular college hours in their college campus.

Career Guidance workshop was conducted by market leading expert

Mr Rajshekhar Patil software developer Soft-musk info. pvt.ltd.

Seminar On No Code (Excellerate):

A seminar titled ‘No Code by Excellerate’, jointly organized by Department of IQAC, and Department of Information Technology was held on the 13th Sept, 2022.

The seminar to reach out to Career Opportunities available in new upcoming technologies using Low Code concept and how students and developers can benefitted from it. Students can apply for their internship programme after graduation and can work with world’s leading technologies. Job opportunities are also available in their institution based on the performance in the internship.

Seminar was conducted by market leading expert

Mr. Amit Koparkar Director of Quality Engineering & Intelligent automation

Photo Gallery

SINHDURG ZILLA SHIKSHAN PRASARAK VARDAL'S
SHRI PANCHAM KHEMRAJ MAHAVIDYALAYA, SAWANTWADI
Department Of Information Technology & Computer Science

TECHFEST 2023
INSPIRED BY FUTURE, DRIVEN BY PASSION

Department of IT And CS,
S.P.K. College, Sawantwadi

Ms. Akshata Dackar 783627448
Mr. Kunal Gawade 84007942
Mr. Mahesh Parab 737673876
Ms. Vikna Gawade 845427218
Write us at : apkbsci@gmail.com

Entry - 04 - Date - 24 Jun. 2023
Entry - 05 - Date - 24 Jun. 2023
Entry - 06 - Date - 24 Jun. 2023
Entry - 07 - Date - 24 Jun. 2023
Entry - 08 - Date - 24 Jun. 2023
Entry - 09 - Date - 24 Jun. 2023
Entry - 10 - Date - 24 Jun. 2023

Organized Seminar on
Data Analytics

"Data Analytics is shaping the future of business, and it becomes an ideal career move for students and professionals to pursue this field."

FREE ENTRY

Seminar
Hosted By
S.P.K. College

Discussion & Insight

- What is Data Analytics?
- Why is Data Analytics in Demand?
- Job Opportunities in Data Analytics
- Challenges Students face
- How to get to Consider a Career
- Learning Approach for Success

Analytics and AI Consultant
Serving For Last-900
Organizations with Analytics,
Insights, Applied AI & CS/00

Working Experience with
Courses Intelligence, Tata
Communication and eClerx

Devendra Desai

Come on Lets Join

Friday
10th March 2023
9.30 AM to 11.00 AM

Address: Near Mos Talav, Sawantwad.

DEPARTMENT OF SPORTS

ANNUAL REPORT

Director Sports : Asst. Prof. C. A. Naik

Sr.college sportspersons participated in All India Inter-University and West Zone Divisiol Inter-University Tournaments held at various parts of the country.They have a big contribution in Sports Department of our college. They had represented University of Mumbai in Hand ball team and Cricket team.

Vishakha Gawas (T.Y.B.A), Mrunal Desai (T.Y.BSc.) and Rajaram Gawas (M.A.-I) selected in University of Mumbai Hand ball and Cricket Team .

Miss..Vishakha Gawas (T.Y.B.A) was selected in the Mumbai University Hand Ball (W) team. She was participated in the West Zone Inter-University Hand ball Tournament 2022-23.

West Zone Inter-University Hand ball tournament was held at Maharaja Chhatral BundelkhandUniversity Chhatrapur,MP, during 27/12/2022 to 31/12/2022

Miss. Mrunal Desai (T.Y.B.Sc.) was selected in the Mumbai University Hand ball (W) team. She was participated in the West Zone Inter University Hand ball Tournament 2022-23.

West Zone Inter-University Hand ball tournament was held at Maharaja Chhatral Bundelkhand University Chhatrapur,MP,during 27/12/2022 to 31/12/2022

Rajaram D. Gawas (M.A.-I) was selected in the Mumbai University Cricket team. participated in the West Zone Inter University & All India Inter University Cricket Tournament 2022-23.

West Zone Inter-University Cricket tournament was held at Pandit Deendayal Upadhyaya Shekawati University Sikhar.Rajsthan,during 7/2/2023 to 9/2/2022-23. All India Inter University Cricket Tournament was held at Harayana , during 22/3/2023.

Pranva M.Sawant (F.Y.B.Sc) was selected in the Mumbai University Hand ball (M) team. He was participated in the West Zone Inter-University Hand ball Tournament 2022-23.

West Zone Inter-University Hand ball tournament was held at University of Rajsthan ,Jaipur, during 25/12/2022 to 31/12/2022

Vivek Vittahl Kadam (S. Y. B.A.)

Kokan Zone IV, Inter Collegiate Athletics Competition 2022-23
400 mtr - Hurdle Silver Medal Winner

Konkan Zone-IV Inter Collegiate Tournament Achievements 2022-23

Sr. college Students Participated in Konkan Zone Inter collegiate Kabaddi (M&W), Hand ball (M&W), Kho-Kho (M), Athletics (M&W), Volley ball (M), Judo (W), Weight Lifting (M), Cricket (M) tournament.

Miss. Vishakha Gawas (T.Y.B.A), Miss. Mrunal Desai (T.Y.B.Sc.) and Rajaram Gawas (M.A.-I) selected in University of Mumbai Hand ball and Cricket Team. Amey Aeer was Selected in Konkan Zone Hand ball team for the Inter Zone Tournament, Miss. Tejal Kadam Selected in Konkan Zone Kabaddi team for the Inter Zone Tournament and Miss. Pratiksha Gawade Selected in Konkan Zone Judo team for the Inter Zone competition.

Judo (W) - University of Mumbai, Konkan zone-IV Inter collegiate Competition Participated and Silver Medal Winner
Team Member-Miss. Pratiksha Gawade –Judo -Silver Medal Winner.

Volley ball (M) - Our college volley ball team participated in University of Mumbai, Konkan Zone Inter collegiate volley ball tournament participated and Silver Medal Winner Team

Team Members- Appa Hirlekar, Soham Hirlekar, Prathamesh Shedge, Sitaram Dhuri, Prathamesh Jadhav, Govind Morye, Ankush Nawar, Deep Ghonge, Nishant Arolkar, Yuvaraj Naik.

Hand ball (W) - Our college Hand ball (W) team participated in University of Mumbai, Konkan Zone- Inter collegiate Hand ball (W) tournament and Bronze Medal Winner Team.

Team Members- Vishakha Gawas, Akshada Gawas, Mrunal Desai, Ankita Phale, Kadambari Kenwadekar, Ramita Dhuri, Patricia D'souza, Archana Dalvi, Tejal Kadam, Nidhi Gawade, Sarvesha Gawade, Pooja Parab.

२०२२-२३
खेमराजीय

University of Mumbai, Konkan Zone-IV-Inter collegiate Kabaddi (W)Tournament 2022-23

University of Mumbai, Konkan Zone-IV-Inter collegiate Kho-Kho (M)Tournament 2022-23

University of Mumbai, Konkan Zone-IV-Inter collegiate Kho-Kho (M)Tournament 2022-2

INTER CLASS ANNUAL SPORTS 2022 - 23

Carrom (Men)

Sr.No.	Name of the Player	Class	Rank
1	Omkar Shrikant Mestry	T.Y.B.Com	I
2	Aditya Bhagwan Pednekar	T.Y.B.Com	II
3	Kaustubha Shashikant Gawade	T.Y.B.Sc.IT	III

Carrom (Women)

Sr.No.	Name of the Player	Class	Rank
1	Siddhi Subhash Tilve	T.Y.B.Com	I
2	Namira Takub Shaikh	S.Y.B.A	II
3	Sunidhi Prashant Marathe	F.Y.B.Com	III

Badminton (Men)

Sr.No.	Name of the Player	Class	Rank
1	Suyog Babaji Vardam	T.Y.B.Com	I
2	Narayan Chandrakant Gawade	S.Y.B.Sc	II
3	Pranav Mahesh Sawant	F.Y.B.Sc	III

Badminton (Women)

Sr.No.	Name of the Player	Class	Rank
1	Sakshi S.Madhav	T.Y.B.Com	I
2	Devanshi N. Lohar	T.Y.B.Com	II
3	Qurrat Abdul Razzak Naik	S.Y.B.A	III

Table Tennis (Men)

Sr.No.	Name of the Player	Class	Rank
1	Atharva R.Gawade	T.Y.B.A.	I
2	Kunal Vivek Jadhav	S.Y.B.Sc	II
3	Vivek Sunil Sawant	T.Y.C.S	III

Table Tennis (Women)

Sr.No.	Name of the Player	Class	Rank
1	Devanshi N.Lohar	T.Y.B.Com	I
2	Sakshi S.Madhav	T.Y.B.Com	II
3	Siddhi Subhash Tilve	T.Y.B.Com	III

Chess (Men)

Sr.No.	Name of the Player	Class	Rank
1	Abhishek Ashok Gawas	F.Y.C.S	I
2	Prajwal Satywan Muthay	S.Y.B.Sc.IT	II
3	Shubham Raghunath Sawant	F.Y.I.T	III

Chess (Women)

Sr.No.	Name of the Player	Class	Rank
1	Sanika S.Kamble	F.Y.B.A	I
2	Nikhita D.Girap	F.Y.B.Sc	II

◆ **Volley ball (Men)-Winner team- S.Y.B.Sc.IT**

Team Members -Rahul Naik Suleman Shaikh ,Rutvik Sawant,Kamlesh Pednekar,Mayur Gawade,
Prathamesh Shedge, Raj Dhuri, Atmaram Torskar

◆ **Volley ball (Men) Runner up team- S.Y.BBI.**

Team Members- Shantaram Dhuri, Ankush Nawar, Arjun Godkar, Akash Velankar Anthony D'souza,
Nishant Arolkar.

◆ **Volley ball (Men) Third Place team- F.Y.B.A.**

Team Members-Praajwal Salunke,Ujawal Dafale, Rajaram Kondurkar, Perry Almedia ,Ramchandra
Amberkar, Aniket Mundy.

◆ **Volley ball (Women)-Winner team- B.A**

Team Members- Prerana Wadkar, Jyoti Sawant , Vidya Sawant , Namira Shaikh, Sarita Chate. Qurrat Naik.

◆ **Volley ball (Women)-Runner up team- BBI**

Team Members-Shreeya Karape , Kadambari Kenwadekar, Rashami Satardekar, Shewata Varma .
Janhavi Naik , Diya Malvankar.

◆ **Kabaddi (Men)-Winner Team –F.Y.B.Sc.IT**

Team Members- Viraj Mestry, Rahul Naik, Prashant Jadhav, Rahul Sawant, Atmaram Toraskar,
Omdip Mahadgut, Rahul R.Sawant ,Shubham Malkar.

◆ **Kabaddi (Men)-Runner up Team –S.Y.B.Com**

Team Members-Siddhesh Sawant,

◆ **Kabaddi (Men)- Third Place Team- F.Y.B.Sc.**

Team Members- Pranava Sawant, Omkar Jadhav, Anil Gaonkar, Gopichand Ghumaskar, Vedant Naik,
Sylvester D'souza, Shubham Sawant, Sahadev Dharne.

◆ **Kabaddi (Women)- Winner Team – B.Com**

Team Members- Janhavi Naik, Pradnya Sheteye Sandhya Kamble. Tejsvi Dalvi, Kamakshi Mahalkar,
Mayuri Naik, Sanjana Gate.

◆ **Kabaddi (Women)- Runner up Team –S.Y.B.Sc.**

Team Members- Gautami Gawade, Ankita Phale, Shreya Tendulkar, Sneha Morye, Riha Gawade ,
Rucha Khatavkar, Rutuja Dhuri .Sneha Naik, Pooja Dhuri, Koyal Parab,

Shri.C.A.Naik
(Physical Director)

DEPARTMENT OF LIFELONG LEARNING AND EXTENSION (DLLE)

आजीवन अध्ययन आणि विस्तार कार्य विभाग

REPORT 2022-2023

The Extension Dimension (Reach to Unreached)

To facilitate the sensitization of the students to the socio-cultural realities, the Department offers for the students, extension work projects encompassing social issues. The student is awarded Ten Additional Marks at the final exam for a project on completion of 120 hours of work and the submission of a project report which are undertaken by degree college students (UG and PG).

There are Six types of Extension Work Projects are being offered by the University department under the two different units.

I Vocational Career Oriented Projects

II Community Oriented Projects.

I) i) Career Project (CP)

ii) Anna Poorna Yojana (APY)

iii) The Industry Orientation Project (IOP)

II. (i) Population Education Club (PEC)

(ii) Status of Women in Society (SWS)

(iii) National Institute of Open Schooling (NIOS)

Extension Work Students (EWS) 71

Student Manager (SM) 03

Extension Work Teacher (EWT) 01

PROGRAMME CONDUCTED

Sr. No	Date	Activity	Topic
1	27/07/2022	Lecture	Cyber Crime
2	12/08/2022 to	Azadika Amrit Mahotsav	Patriotic Song
3	18/08/2022	Street Play	Cleanliness
4	05/08/2022	First term training programme conducted by University of Mumbai (DLLE) for Extension Work Teacher and Student Manager	
5	06/08/2022	First Term Training Programm at College Level	
6	24/08/2022	First Term Field visit	
7	21/11/2022	Second Term Training programme conducted by University of Mumbai (DLLE)	
8	26/11/2022	DLLE Day	
9	09/12/2022	Street Play Competition First Rank	Environment Protection
10	05/01/2023 to	Lok kala Mahotsav (Dashavtar)	Food Stall (APY)
11	08/01/2023	(Community Level Activity)	
12	17/01/2023	Food Festival College Level	Food Stall
13	19/01/2023	Traditional Day	Dance
14	24/01/2023	Story Telling	
15	25/01/2023	Dance	
16	30/01/2023 to 31/01/2023	Two days workshop	Handicraft
17	02/02/2023	"UDAAN 2023" street play poster making Elocution Creative writing	Save Environment
18	10/02/2023	Lecture	Skill Development
19	14/02/2023 to 15/02/2023	Training	Rifle Shooting
20	17/03/2023	Samupdetion Yatra	Career
21	24/04/2023	Assessment of Projects	
22	26/04/2023	Evaluation Camp	

Prof. M. A. Thakur

Extension Work Teacher/Field Co-ordinator
Department of Lifelong Learning and Extension (DLLE)
S. P. K. Mahavidyalay, Sawantwadi

२०२२-२३
खेमराजीय

'आजादी का अमृत महोत्सव' कार्यक्रमांतर्गत राष्ट्रगीतावेळी उपस्थित संस्थेच्या चेअरमन राणीसाहेब सौ. शुभदादेवी भोंसले, संस्थेचे कार्यकारी विश्वस्त युवराज लखमसावंत भोंसले, युवराजी सौ. श्रद्धाराजे भोंसले, सहसंचालक, उच्च शिक्षण पनवेल विभाग मा. डॉ. संजय जगताप, संस्थेचे सदस्य मा. जयप्रकाश सावंत, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल, उपस्थित प्राध्यापक, शिक्षकेतर कर्मचारी व विद्यार्थी वृंद

'उडान महोत्सव' २०२३ अंतर्गत पथनाट्य स्पर्धेत प्रथम पारितोषिक स्विकारताना डी.एल.एल. ई. विभागाचा संघ. यावेळी उपस्थित मुंबई विद्यापीठ डी.एल.एल.ई. विभागाचे संचालक डॉ. कुणाल जाधव, क्षेत्रसमन्वयक प्रा. एम. ए. ठाकूर, गवाणकर कॉलेजचे प्राचार्य यशोधन गवस, क्षेत्रसमन्वय यु.टी. परब व इतर मान्यवर

'आजादी का अमृत महोत्सव' कार्यक्रमांतर्गत पथनाट्य सादर करणारे विद्यार्थी

सावंतवाडी नगरपरिषदेतर्फे 'स्वच्छ रँकींग स्पर्धा' अंतर्गत पथनाट्य स्पर्धेत प्रथम पारितोषिक विजेता संघ

फुड फेस्टिव्हल अंतर्गत डी.एल.एल.च्या विद्यार्थ्यांनी लावलेल्या स्टॉलला भेट देताना संस्थेचे कार्यकारी विश्वस्त युवराज लखमसावंत भोंसले, युवराजी सौ. श्रद्धाराजे भोंसले, सोबत संस्थेचे पदाधिकारी, व इतर मान्यवर

लोककला महोत्सव कार्यक्रमांतर्गत फुड स्टॉलचे आयोजन करताना डी.एल.एल.चे विद्यार्थी सोबत प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल आणि इतर प्राध्यापक

'डी.एल.एल.ई. डे' साजरा करताना व्यासपीठावर प्रा. एम. ए. ठाकूर (विस्तार कार्य शिक्षक), विद्यार्थी व्यवस्थापक कु. मित्तल धुरी, कु. श्वेतांबरा सावंत, कु. सौजन्या पवार

ग्रंथालय विभाग
ANNUAL REPORT
प्रा. आर के. शेवाळे (ग्रंथपाल)

महाविद्यालयाच्या ग्रंथालय व अभ्यासिका यामध्ये पंचावन्न हजाराहून अधिक संदर्भ पुस्तके, क्रमिक पुस्तके व अवांतर वाचनाची पुस्तके, तसेच विविध विषयांची नियतकालिके, मासिके व वृत्तपत्रे आहेत. ग्रंथालयात संगणकीकरणासाठी स्लीम सॉफ्टवेअर वापरण्यात आले आहे. एन-लिस्ट व डेलनेट चा माध्यमातून वाचकांना ई-बुक व ई-जर्नल्स मिळविता येतात. तसेच स्वतंत्र संदर्भ विभाग, मुलासाठी व मुलींसाठी स्वतंत्र वाचनकक्ष आहे. वाचकांसाठी मुक्तद्वार पद्धतीचा वापर केला जात असून ओपॅक चा सहाय्याने पुस्तके शोधता येतात. तसेच ग्रंथालयात सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील लेखकांचा साहित्याचा स्वतंत्र विभाग आहे.

ग्रंथालयाची एकूण पुस्तके	५७,७५३
संदर्भ ग्रंथ	३५,७११
शिर्षकांची एकूण संख्या	३८,२०५
नियतकालिक	४४
ई- संसाधने (सदस्यत्व घेतलेले)	२ (एन-लिस्ट व डेलनेट)
नियतकालिकांचे मागील खंड	२१९०

ग्रंथालयामार्फत देण्यात येणाऱ्या सेवा पुढीलप्रमाणे :-

- १) ग्रंथ देवघेव सेवा २) वाचन कक्ष ३) संदर्भ सेवा ४) पुस्तक पेढी योजना
- ५) इंटरनेट सेवा ६) रेफरल सेवा ७) मुक्तद्वार पद्धत ८) वृत्तपत्र कात्रण सेवा
- ९) प्रश्नपत्रिका संच १०) नवीन पुस्तकांचे प्रदर्शन ११) ग्रंथालय परिचय उपक्रम
- १२) एन-लिस्ट (ई-बुक्स व ई-जर्नल्स) १३) इन्स्टिट्यूशनल रिपॉझिटरी
- १४) वाचन सल्ला सेवा

Programs Conducted

Sr. No.	Title of the program	Date and Duration	No. of participants attended the program		Total
			Male	Female	
1	Library Orientation Program	16/6/2022	41	26	67
2	Library Orientation Program	20/7/2022	32	24	56
3	Dr. S.R. Ranganathan birth anniversary and Book exhibition	12/ 8/2022	29	25	54
4	Book exhibition on the occasion of Reading Inspiration Day	15/10/2022	46	37	83
5	Webinar on “Open Access E-Resources for Teaching and Learning”	22/12/2022	51	23	74

Research Papers/ Paper Presented, Book chapters /Book published by the faculty

Shewale, R. K. (2022). Reference Sources in the Library. Perspective: Multidisciplinary Approach, Bhumi Publishing, 104-109.

डॉ. एस.आर. रंगनाथन यांच्या जयंती निमित्त ग्रंथालयात पुस्तक प्रदर्शन भरविण्यात आले.

NCC ARMY, (SW) SPKM Sawantwadi.

58 MAH BN. NCC, SINDHUDURG.

ANNUAL REPORT 2022-23

The cadets enrolled in NCC ARMY (SW) unit for academic year 2022-23.

CTO NCC ARMY WING - Mrs. Kavita S. Talekar

Academic year: 2022 - 23	SW
First Year:	19 cadets
Second Year:	15 cadets
Third Year:	19cadets
Total	53 cadets

1. NCC ARMY WING of our College organized "INTERNATIONAL YOGA DAY" on 21st June 2022. Training Programme was organized offline basis in New Gymkhana hall of our College. The training was given by Ms. Samiksha Bhanushali 106 cadets were benefitted.
2. NCC DAY" on 27th Nov.2022.
3. NCC ARMY WING Celebrated "ARMY DAY" on 15 Jan. 2023.
4. Independence Day and Republic Day were celebrated .The details of participation of Cadets in various camps are as follows.
5. Constitutional Day Celebration 2022-23 was made on 26th Nov. 2022 by active participation of NCC volunteers

CERTIFICATE EXAM RESULT 2021-22.

Examination		Enrolled	Appeared	Absent	Passed	Percentage
B Certificate	SW	15	15	0	*	*
C certificate	SW	19	19	0	*	*

Camp details 2022-23 (SW).

Sr. No.	Camp	Date	No. of Cadets
1	CATG-332	04/01/2023 to 11/01/2023	20
2	Disaster Camp	13/01/2023 to 24/01/2023	04

3	IGSC	21/05/2022 to 25/05/2022	01
4	TAG-CATGI	01/07/2022 to 10/07/2022	04
5	TAG-CATG-II	12/07/2022 to 21/07/2022	02
6	CATG312	22/07/2022 to 01/08/2022	10
7	TAG-CATG-III	23/07/2022 to 01/08/2022	01
8	TAG-IGS	12/08/2022 to 19/08/2022	01

Army Wing Activity 2022-23

Sr. No.	Day & Date	Items	No. of Students participated with sign
1	05 June 2022	World Environment Day	106
2	06 June 2022	Shivarajyabhishek Din	106
3	25 June 2022	Mahasanjivani Meditation Training at Goa	35
4	26 June 2022	Anti-drug Day	106
5	21 June 2022	International Yoga Day	106
6	09 Aug 2022	Samuhik Rashtrageet Gayan	106
7	10 Aug 2022	Rangoli and Drawing Competition	40
8	11 Aug 2022	Deshbhaktipar Geet and Powada	20
9	12 Aug 2022	Swachhata Abhiyan	106
10	14 Aug 2022	Tree Plantation	106
11	15 Aug 2022	Independence Day Prabhat Feri	106
12	16 Aug 2022	Pathnatya	14
13	26 Nov 2022	Constitutional Day Celebration	106
14	27 Nov 2022	NCC Day	106
15	15 Jan 2023	Army Day	106
16	26 Jan 2023	Republic Day	106
17	28 Jan 2023	NDRF Training	106

' Certificate- 'A' Grade

Cadet- JUO-
Aishwarya Tumbre

'B' Certificate- 'A' Grade

Cadet- JUO-
Janhavi Parab

Cadet- SGT-
Aishwarya Redkar

Cadet-
Ishika Vazarkar

ACHIVEMENTS OF NCC CADETS

Cadet- SUO-
Pratiksha Gawade

Ist in Firing Competition (CATC)
1st in Firing Competition,
1st in Kho-Kho, Best Yoga Position (CATC)
IBSC (Shooting) (TSC-CATC-I, II)
Represented BN on Yoga Day (2022-23)

Cadet- JUO-
Janhavi Parab

2nd in Firing Competition (CATC)
IGSC (Shooting) (TSC-IGC 2022-23)
Best Cadet CWS in Kolhapur GP (2022-23)

NCC Cadet Celebrating Republic Day 26 January 2023

**58 MAHARASHTRA BN NCC CULTURAL ACTIVITY
23 JULY TO 01 AUGUST 2022**

**AZADI KA AMRUT MAHOTSAV KE ANTARGAT NCC CADETS ACTIVITIES
09 AUGUST TO 17 AUGUST 2022**

एडस् जनजागृती रॅली मध्ये पथनाट्य सादर करताना

Navy NCC, SPKM Sawantwadi.

2 MAH NAVAL NCC UNIT, RATNAGIRI.

ANNUAL REPORT 2022-23

The cadets enrolled in Naval NCC unit for academic year 2022-23.

CTO - Dr. Aparadh Vishal Tukaram

First Year:	16 cadets
Second Year:	19 cadets
Third Year:	15 cadets
Total	50 cadets

Participation of cadets in various camps is as follows:

CATC camp held at Ratnagiri in Nov 01 – Nov 08 2022.

21 Cadets participated.

GAWADE KUNAL BABURAO	SHINDE YOGESH BHARAT
GAWADE KASHIRAM ASHOK	SOLKAR ROHIT RAMESH
SAWANT VIRAJ GIRISH	NAIK RAHUL TUKARAM
GAWADE SAHIL GAJANAN	SHAIKH SULEMAN RAFIK
NAIK VISHAL GANESH	KARANGUTKAR PRATHAMESH NANDKISHOR
RAWOOL ABHISHEK BHIVA	KOTNIS JITESH JAGANNATH
SHINDE SOURAV CHANDRASHEKAR	DALAVI SAEEL SHRIKANT
HUMRASKAR SWAROOP RAMDAS	KAMBLE SANDYA DATTATRAY
PARAB MURNAL RAMCHANDRA	JOSALKAR LAVINA SATYAWAN
GAWAS AVIRAJ ANA	PASTE MANJIRI SANJAY
TOPALE ADWAIT ANAND	JADHAV SONAM TUKARAM
CHAVAN SAMIKSHA ASHOK	

PRE MENU camp held at Ratnagiri in Nov 01 – Nov 08, 2022.

PEDNEKAR SHREYASH RAVINDRA	BUGADE VASANT NILKANTH
LAKHE DHIRAJ RAVINDRA	KORGAONKAR SUJAY SURESH
RAUT GANESH SHAHIKANT	PARAB MINAKSHI DILIP
PEDNEKAR KAMLESH BALKRISHNA	PARAB MANISHA DILIP

MENU camp Nov 15 – Nov 24, 2022.

LAKHE DHIRAJ RAVINDRA
RAUT GANESH SHAHIKANT
BUGADE VASANT NILKANTH

Other Camps 2022-23.

CADET NAME	CAMP ATTENDED DURING 2022 -23 .
HIRLEKAR SOHAM PRAKASH	Ship attachment, Pre RDC, RDC1, RDC 2, IGC-RDC
BUGADE VASANT NILKANTH	IGGNSC, Pre RDC, RDC1, RDC 2, IGC - RDC
KAMBLE SANDYA DATTATRAY	IGGNSC, Pre RDC, RDC1, RDC 2, IGC - RDC
NAIK JANVHI DIGAMBAR	S-NIC, IGC - NSC
GAWADE KAUSTUBH SHASHIKANT	S-NIC
NAIK VISHAL GANESH	IGGNSC
DALAVI SAEEL SHRIKANT	IGGNSC
PARAB MANISHA DILIP	IGGNSC
PARAB MINAKSHI DILIP	IGGNSC
PEDNEKAR KAMLESH BALKRISHNA	BLC
KORGAONKAR SUJAY SURESH	Pre- Yaching

CERTIFICATE EXAM RESULT 20 22-23.

Examination	Enrolled	Appeared	Absent	Passed	Percentage
B Certificate	19	*	*	*	*
C certificate	15	13	02	12	92.30%

Shri Pancham Khemraj Mahavidyalaya Naval NCC Cadets were actively participated in Fit India Activity, Tree Plantations, Yoga day activity as per instructed guidelines..

२०२२-२३
खेमराजीय

International Yoga Day

Mission Life

Online Program arranged by Central Govt.

१५ ऑगस्ट २०२२ प्रभातफेरी

स्वच्छता अभियान

वृक्षारोपण कार्यक्रम

राष्ट्रीय सेवा योजना +२ स्तर

वार्षिक अहवाल सन २०२२-२०२३

(कार्यक्रम अधिकारी प्रा. आर. एम्. सावंत, प्रा. एम्. व्ही. आठवले)

श्री पंचम खेमराज कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या २०२२-२३ शैक्षणिक वर्षात इयत्ता ११ वी - ५० विद्यार्थी आणि इयत्ता १२ वी विद्यार्थी अशा एकूण १०० विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली. ४ जुलै २०२२ रोजी पुण्यश्लोक बापूसाहेब महाराज यांच्या पुण्यतिथी दिवशी हि. हा. श्रीमंत राजेसाहेब, अध्यक्ष सिंधुदुर्ग जिल्हा शिक्षण प्रसारक मंडळ - सावंतवाडी यांच्या हस्ते उद्घाटन करून कामकाजास सुरुवात करण्यात आली. या शैक्षणिक वर्षात खालील कार्यक्रम घेण्यात आले.

१) दि. २१ जून	-	आंतरराष्ट्रीय योग दिन साजरा केला.
२) दि. ४ जुलै	-	पुण्यश्लोक बापूसाहेब महाराज पुण्यतिथी
३) दि. १८ जुलै	-	राजमाता सत्वशिलादेवी भोसले पुण्यतिथी
४) दि. ११ ऑगस्ट	-	स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव निमित्त घरोघरी तिरंगा अभियाना अंतर्गत प्रभात फेरी काढली
५) दि. १२ ऑगस्ट	-	आजादी का अमृत महोत्सव कार्यक्रमांतर्गत स्वच्छता मोहीम
६) दि. १३ ऑगस्ट	-	संस्थापक दिन साजरा करण्यात आला
७) दि. १४ ऑगस्ट	-	वृक्षारोपण कार्यक्रम घेण्यात आला.
८) दि. २४ ऑगस्ट	-	राष्ट्रीय सेवा योजना दिवस संपन्न
९) दि. २८ सप्टेंबर	-	महाविद्यालयात रेबीजबद्दल जनजागृती
१०) दि. २ ऑक्टोबर	-	गांधी जयंती साजरी करण्यात आली.
११) दि. १५ ऑक्टोबर	-	वाचन प्रेरणा दिन
१२) दि. २६ नोव्हेंबर	-	संविधान दिन, प्रास्ताविक वाचन
१३) दि. २८ नोव्हेंबर	-	लोह गोळ्यांचे वाटप
१४) दि. १६ डिसेंबर	-	विद्यार्थी आरोग्य तपासणी
१५) दि. १८ ते २० जाने.	-	विभागीय शिबीर, कोल्हापूर यांचे विशेष विभागीय शिबीर संजीवनी पब्लिक स्कूल, पन्हाळा, जि. कोल्हापूर कार्यक्रम अधिकारी व दोन स्वयंसेवक यांचा सहभाग.
१६) दि. १३ जाने.	-	तंबाखूमुक्त अभियान, चित्रकला स्पर्धा
१७) दि. २१ ते २७ जाने	-	विशेष श्रमसंस्कार शिबीर मौजे माजगांव ग्रामपंचायत आयोजित
१८) दि. १५ फेब्रुवारी	-	स्तन कॅन्सरविषयक जनजागृती व्याख्यान
१९) दि. ८ मार्च	-	जागतिक महिला दिन

राष्ट्रीय सेवा योजना निवास श्रमसंस्कार शिबीर माजगांव, ता. सावंतवाडी येथे संपन्न झाले. उद्घाटनप्रसंगी सिं.जि.शि.प्र. मंडळाचे विश्वस्त युवराज लखमसावंत भोंसले मार्गदर्शन करताना व्यासपीठावर माजगावच्या सरपंच सौ. अर्चना सावंत, सावंतवाडी पोलीस ठाण्याचे उपनिरीक्षक श्री. अमित गोते महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य प्रा. एम्. ए. ठाकूर सर व अन्य मान्यवर उपस्थित होते.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग

डॉ. डी. जी. बोर्डे

डॉ. यु. सी. पाटील

डॉ. एस. जे. जाधव

राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रम अधिकारी

मुंबई विद्यापीठांतर्गत विद्यार्थ्यांच्या सुप्त कला गुणांना वाव मिहावा, शिक्षण घेता घेता त्यांच्यामध्ये समाजसेवा, राष्ट्रसेवा हे गुण वृद्धीगत व्हावेत यासाठी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना विविध उपक्रम दिले जातात. या उपक्रमामध्ये विद्यार्थी स्वयंप्रेरणे सहभागी होतात. यामध्ये स्वच्छता अभियान, पाणी वाचवा, पर्यावरण वाचवा, वीज बचत, प्लास्टिक बंदी, समुद्र स्वच्छता अभियान, रस्ता सुरक्षा यासारखे उपक्रम दिले जातात.

शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ अंतर्गत दि. २१ जानेवारी ते २७ जानेवारी २०२३ या कालावधीमध्ये जिल्हा परिषद केंद्रशाळा नं. १ माजगांव, ता. सावंतवाडी येथे विशेष निवासी श्रमसंस्था शिबीराचे आयोजन करण्यात आले होते. यामध्ये एकूण १५० स्वयंसेवकांनी सहभाग घेतला. या शिबिरामध्ये स्वच्छता अभियान, अंधश्रद्धा निर्मूलन, जलसंवर्धन, पर्यावरण संवर्धन, व्यक्तिमत्व विकास, आरोग्य जनजागृती शिबीर, वीजबचत, आपत्ती व्यवस्थापन इ. उपक्रम घेतले.

शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ अंतर्गत नियमित उपक्रम खालीलप्रमाणे राबविण्यात आले.

अ.क्र.	दिनांक	उपक्रमाचे नाव	सहभागी विद्यार्थी
१)	०५-०६-२०२२	आंतरराष्ट्रीय पर्यावरण दिन	२६५
२)	०६-०६-२०२२	शिवराज्य दिन	२७५
३)	११-०६-२०२२	साने गुरुजी स्मृती दिन पुस्तकवाचन	२४०
४)	१७-०६-२०२२	राजमाता जिजाऊ स्मृतिदिन	२१०
५)	२१-०६-२०२२	आंतरराष्ट्रीय योगा दिन	२५५
६)	२६-०६-२०२२	राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज दिन	२६०
७)	०४-०७-२०२२	संस्थापक दिन, वृक्षारोपण, स्वच्छता अभियान	१८०
८)	१०-०७-२०२२	स्वच्छता अभियान	२५५
९)	०१-०८-२०२२	लोकमान्य टिळक पुण्यतिथी	२३०
१०)	०८-०८-२०२२	स्वच्छता रॅली, झेंडावंदन	३००
११)	०९-०८-२०२२	सामूहिक राष्ट्रगीत	२३५
१२)	१०-०८-२०२२	रांगोळी, चित्रकला स्पर्धा	२९०
१३)	१०-०८-२०२२	रक्त तपासणी शिबीर	२६०
१४)	११-०८-२०२२	जनजागृती रॅली	२७०
१५)	१२-०८-२०२२	आंतरराष्ट्रीय अंमली पदार्थ विरोधी दिन	२७५
१६)	१३-०८-२०२२	स्वच्छता अभियान ग्रंथ प्रदर्शन	२६०
१७)	१४-०८-२०२२	वृक्षारोपण	२८५
१८)	१५-०८-२०२२	निबंध स्पर्धा, काव्यलेखन स्पर्धा, झेंडावंदन	२७५
१९)	१७-०८-२०२२	पथनाट्य, राष्ट्रगीत	३००

अ.क्र.	दिनांक	उपक्रमाचे नाव	सहभागी विद्यार्थी
२०)	१२-०९-२०२२	सागर स्वच्छता अभियान - डॉ. गणेश मर्गज सर व्याख्यान	२८०
२१)	१७-०९-२०२२	सागरेश्वर बीच स्वच्छता अभियान	२७१
२२)	२२-०९-२०२२	गटचर्चा-महिला समानता	२३०
२३)	२५-०९-२०२२	कन्याबचाव / स्वच्छता अभियान	२७०
२४)	०२-१०-२०२२	म. गांधी जयंती स्वच्छता अभियान	२९०
२५)	१४-१०-२०२२	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज पुण्यतिथी वक्तृत्व स्पर्धा	२७५
२६)	१५-१०-२०२२	डॉ. अब्दुल कलाम वाचन प्रेरणा दिन	२८०
२७)	१६-१०-२०२२	स्वच्छता रॅली - मोती तलाव परिसर	२५०
२८)	१९-१०-२०२२	निबंध घोषवाक्य स्पर्धा	२७०
२९)	०१-१२-२०२२	महिलांचे आरोग्य	२४२
३०)	०४-१२-२०२२	स्वच्छता रॅली पथनाट्य	२२६०
३१)	०५-१२-२०२२	स्वच्छता अभियान महाविद्यालय परिसर	२३५
३२)	१४-१२-२०२२	शेतकरी मेळावा	२७५
३३)	१९-०२-२०२३	छत्रपती शिवाजी महाराज जयंती	२९०
३४)	२६-०२-२०२३	स्वा. सावरकर स्मृतिदिन-स्वच्छता अभियान	२५
३५)	०३-०१-२०२३	सावित्रीबाई फुले जयंती	२१३
३६)	१२-०१-२०२३	जिजाऊ जयंती, स्वामी विवेकानंद जयंती	२०९
३७)	२३-०१-२०२३	सुभाषचंद्र बोस जयंती	१४०
३८)	२५-०१-२०२३	राष्ट्रीय मतदार दिन	२२२
३९)	२६-०१-२०२३	प्रजासत्ताक दिन	२३६
४०)	३०-०१-२०२३	म. गांधी पुण्यतिथी - स्वच्छता अभियान	१८०
४१)	०५-०२-२०२३	तंबाखू मुक्ती प्रतिज्ञा व्याख्यान	१९८
४२)	१५-०२-२०२३	स्वामी दयानंद सरस्वती जयंती - पुस्तक वाचन	२१४
४३)	१८-०२-२०२३	स्वच्छता अभियान	१३२
४४)	२३-०२-२०२३	संत गाडगेबाबा जयंती	२२७
४५)	२७-०२-२०२३	मराठी भाषा दिन - ग्रंथ परिचय	२५४
४६)	२८-०२-२०२३	राष्ट्रीय विधान दिन - व्याख्यान	२८४
४७)	०८-०३-२०२३	जागतिक महिला दिन	२६८
४८)	१५-०३-२०२३	जागतिक ग्राहक दिन	२६५
४९)	१९-०३-२०२३	जागतिक अपंग सहाय्यता दिन	२०४
५०)	२३-०३-२०२३	आझाद हिंद गाथा - नाटक	११६
५१)	२४-०३-२०२३	क्षयरोग निवारण दिन	७९
५२)	२६-०३-२०२३	स्वच्छता अभियान	१००

राष्ट्रीय सेवा योजना निवासी श्रमसंस्कार शिबीरान्तर्गत विविध उपक्रम
श्रमदान

आरोग्य शिबीर

बौद्धिक चर्चासत्र

स्वच्छता अभियान

योगा

Skill Development Center (SDC)

Co-ordinator - Asst. Prof. Dr. Y. A. Chaudhari

Skill Development Center (SDC) conducted 20 Value added/Certificate courses across all the subjects in the academic year 2022-2023. The list of courses is given below.

Sr No.	Name of the course	Name of Department	Head of the Department	Department Course Co-ordinator
1	ओळख लेखन कौशल्याची	Marathi	Dr. M.P. Chougule	Mr. M.B. Barge
2	लेखन कौशल्य विकास	Hindi	Dr. D. G. Borde	Mrs. K.S. Talekar
3	Introduction to Drama	English	Mrs. Dr. P.G. Naik	Dr. B. N. Hirmani
4	Fundamentals of Agricultural Economics	Economics	Mr. S. S. Patil	Mrs. N.D. Dhuri
5	Fundamentals of Soil Science	Geography	Dr. S. A. Thakur	Dr. S. M. Buva
6	Critical Thinking	Psychology	Mr. R. B. Shintre	Mr. R. B. Shintre
7	Positive Psychology for Happier Life	Psychology	Mr. R. B. Shintre	Mr. R. B. Shintre
8	Mathematics for Competitive Examinations	Mathematics	Mr. V. P. Sonalkar	Mr. V. P. Sonalkar
9	Entrepreneurship Development	Commerce	Mr. S. A. Deshmukh	Mrs. S. J. Jadhav
10	Ornamental Horticulture	Botany	Dr. U. L. Dethe	Dr. V. T. Aparadh
11	Dairy Technology	Chemistry	Mr. G. M. Shirodkar	Dr. D. B. Shinde
12	Maintenance & Repair of Home Appliances	Physics	Mr. D. N. Patil	Dr. Y. A. Chaudhari Dr. S V Patil
13	Technology of Composting & Vermicomposting	Zoology	Mrs. Dr. P.P.Sawant	Dr. G. S. Margaj
14	Introduction to DTP	Computer Science	Mrs. Vibhawari Gawande	Mrs. Vibhawari Gawande
15	Be friendly with Google Classroom	Information Technology	Mrs. Akshata Satardekar	Mrs. Akshata Satardekar
16	Enhancing Fitness	Sports	Mr. C. A. Naik	Mr. C. A. Naik
17	Gender Sensitization	WDC	Dr. Mrs. P. P. Sawant	Mrs. N. D. Dhuri
18	Microfinance	BI	Mr. S. A. Deshmukh	Mr. V. G. Barve
19	Community Development	NSS	Dr. S. M. Buva	Dr. D. B. Shinde
20	Personality Development	DLLE	Mr. M. A. Thakur	Mr. M. A. Thakur

The 1089 students were enrolled for the various courses and 1059 students have successfully completed the courses.

Seminar Arranged:

1. One day seminar on: Self Branding for dream career, using domain, personality and life skills.
Resources Person: Raj Chirputkar, Founder OBJECTIVITY Counsultant, Pune organised on 27/02/2023.
2. One day seminar on: Employability skill enhancement
Resources Person: Mr. Prasad Bhagwat
Head, Corporate relations, Placement and skill development,
Pharmacy and Engineering College, Karad 10.02.2023.

महाविद्यालयीन महिला विकास कक्ष समिती

प्रा. सौ. नीलम धुरी, समन्वयक महिला विकास कक्ष समिती.

सदस्य - प्रा. डॉ. सौ. प्रतिक्षा सावंत, प्रा. डॉ. सौ. प्रगती नाईक, प्रा. सौ. सुयनयना जाधव, प्रा. सौ. कविता तळेकर

महाविद्यालयीन महिला विकास कक्षाच्या वतीने चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये विद्यार्थिनींसाठी विविध मार्गदर्शनपर व्याख्याने, ऑनलाईन राज्यस्तरीय वेबिनार व प्रशिक्षण कार्यशाळा आयोजित केल्या.

अ.क्र.	दिनांक	वेबिनार / कार्यशाळा	तज्ञ मार्गदर्शक	विषय	सहभागी विद्यार्थी
०१.	२२/०७/२०२२	कमवा आणि शिका अंतर्गत कार्यशाळा	श्रीमती रसिकाजी कुलकर्णी	त्वचेची काळजी आणि आरोग्य	
०२.	२७/०७/२०२२	सायबर गुन्हे कार्यशाळा	पोलिस उपनिरीक्षक - श्री सूरज पाटील पोलिस हेड कोन्स्टेबल - श्रीमती ज्योती दूधवडकर समुपदेशक (महिला व बाल कल्याण केंद्र) श्रीमती अर्पिता वाटवे	सायबर गुन्हे	
०३.	१७/०८/२०२२	पथ नाट्य स्पर्धा	महाविद्यालयीन विद्यार्थी व विद्यार्थिनी	स्वच्छ गाव - सुंदर गाव	

पथ नाट्य

सायबर क्राईम

हेअर स्टाईल स्पर्धा

मेकअप स्पर्धा

नेल आर्ट स्पर्धा

कला व सांस्कृतिक विभाग

डॉ. डी. जी. बोर्डे
समन्वयक

डॉ. एस. एम. बुवा
सहसमन्वयक

प्रा. एस. ए. देशमुख
सदस्य

प्रा. आर. के. शेवाळे
सदस्य

कला व सांस्कृतिक विभाग

मुंबई विद्यापीठ आयोजित ५५ व्या युवा महोत्सवामध्ये
श्री पंचम खेमराज महाविद्यालयास घवघवीत यश

शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ मध्ये मुंबई विद्यापीठाच्या विद्यार्थी विकास विभागाच्या वतीने ५५ वा युवा महोत्सव दिनांक २४/०८/२०२२ रोजी संत राऊळ महाविद्यालय कुडाळ येथे घेण्यात आला या युवा महोत्सवामध्ये सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील महाविद्यालयाने भाग घेतला होता श्री पंचम खेमराज महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी खालील कलाप्रकारामध्ये यश संपादन केले आहे

- १) हिंदी कथाकथन स्पर्धा - मितल धुरी - प्रथम क्रमांक
- २) मराठी स्किट स्पर्धा - प्रथम क्रमांक
तेजस घोगळे
मितल धुरी
विद्या पाटील
गौरी चव्हाण
नेहा सावंत
सिद्धी शिरोडकर
- ३) एकपात्री अभिनय स्पर्धा मराठी - प्रणिता राऊळ - द्वितीय क्रमांक
- ४) कोलाज स्पर्धा - श्रावणी पवार - द्वितीय क्रमांक
- ५) भारतीय शास्त्रीय संगीत स्पर्धा - पल्लवी पिळणकर - द्वितीय क्रमांक
- ६) नाट्यसंगीत स्पर्धा - समृद्धी सावंत - द्वितीय क्रमांक
- ७) मराठी वादविवाद स्पर्धा - द्वितीय क्रमांक

श्री पंचम खेमराज कनिष्ठ महाविद्यालय क्रिडा विभाग

अभिर्नंदन

आपल्या कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या खेळाडूंनी महाराष्ट्र शासन क्रिडा युवा सेना संचालनालय निविदा क्रिडा स्पर्धा २०२२-२०२३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये विविध खेळांमध्ये राष्ट्रीय, राज्यस्तरीय, विभागीय, जिल्हास्तरीय आणि तालुकास्तरीय उल्लेखनीय कामगिरी करून आपल्या कनिष्ठ महाविद्यालयाची राष्ट्रीय स्तरावरची परंपरा जोपासत आपल्या महाविद्यालयाचे नाव उज्ज्वल केले. आहे.

कु. संजना अमोल बिडये

१२ वी विज्ञान या विद्यार्थिनीने भोपाळमध्ये झालेल्या १० मीटर एअर रायफल प्रकारात सबयुथ गटात ६०० पैकी ५९४.७ गुण मिळवत भारतीय निवड चाचणी संघात स्थान मिळविले. तसेच महाविद्यालयात घेण्यात आलेल्या शालेय नेमबाजी स्पर्धेत विभागीय स्तरावर चतुर्थ स्थान प्राप्त केले.

कु. यश गुरुप्रसाद काजरे

१२ वी वाणिज्य विद्यार्थ्याने ज्युडोमध्ये विभागस्तरावर द्वितीय स्थान प्राप्त केले.

कु. प्रसन्ना प्रदीप परब

१२ वी विज्ञान या विद्यार्थिनीने पॉवर लिफ्टिंगमध्ये विभागीय स्तरावर द्वितीय स्थान प्राप्त केले

कु. प्राची विरेंद्रकुमार बर्मा

१२ वी विज्ञान या विद्यार्थिनीने ज्युडोमध्ये विभाग स्तरावर खेळून चांगले यश संपादन केले आहे.

कु. अथर्व अनिल पोकळे

१२ वी विज्ञान या विद्यार्थ्याने यशवंतराव भोसले पॉलिटेक्निक, सावंतवाडी येथे झालेल्या टेबल टेनिस या क्रिडा प्रकारात विभागीय शालेय क्रिडा स्पर्धेत द्वितीय श्रेणी प्राप्त केली.

कु. आशिष राजेंद्र शेटकर

१२ वी विज्ञान या विद्यार्थ्याने २०० मीटर रनिंगमध्ये विभागस्तरावर खेळून उत्तम यश प्राप्त केले आहे.

कु. सानिया सुदेश आंगचेकर

१२ वी कला या विद्यार्थिनीने रायफल शूटींगमध्ये विभागीय स्तरावर द्वितीय क्रमांक प्राप्त केला.

मार्गदर्शक शिक्षक -

श्रीम. के. पी. लोबो

श्री. आर. बी. सावंत

कनिष्ठ महाविद्यालयाचे गुणवंत विद्यार्थी

अभिर्नंदन

केंद्रीय शिक्षण मंत्रालय मार्फत 'आझादी का अमृत महोत्सव' कार्यक्रमाच्या निमित्ताने भुवनेश्वर या ठिकाणी आयोजित कला उत्सवामध्ये वैज्ञानिक खेळणी तयार करणे या प्रकारामध्ये महाविद्यालयाचा विद्यार्थी कुमार साईश संदीप कांबळी याने चमकदार कामगिरी करत महाविद्यालयाचे प्रतिनिधित्व केले.

अभिर्नंदन

क्रीडा व युवक सेवा संचालनालय महाराष्ट्र राज्य, पुणे जिल्हा क्रीडा अधिकारी कार्यालय व जिल्हा क्रीडा परिषद पुणे आयोजित राज्यस्तरीय शालेय जलतरण क्रीडा स्पर्धेमध्ये कुमारी मधुरा मोहन वाडकर हिने १०० मीटर फ्रीस्टाइल प्रकारामध्ये तृतीय क्रमांक पटकावून महाविद्यालयाचे प्रतिनिधित्व केले.

श्री पंचम खेमराज कनिष्ठ महाविद्यालय
सांस्कृतिक विभाग

चित्रकला स्पर्धा

राष्ट्रीय मतदान दिनानिमित्त रांगोली स्पर्धा

शिल्प प्रदर्शन कार्यक्रम

२०२१-२२
खेमराजीय

फनी गेम्स

माजगांव शालेस भेट

१२ वी निरोप सभारंभ

पारंपारिक दिनानिमित्त आयोजित विविध स्पर्धा

मेहंदी स्पर्धा

नेल आर्ट

हेअर स्टाईल

बॉलीवुड डे

अभिर्नंदन
कनिष्ठ महाविद्यालय
बारावी विज्ञान

२०२१-२२

विशेष प्राविण्यप्राप्त विद्यार्थी

मांजरेकर श्रावणी रविकांत

धुरी अंतरा अंकुश

अगा मशीरा युसोफ

परब धीरज प्रकाश

मेस्त्री विराज तुकाराम

परब नेत्राली उल्हास

चौधरी सोनु बाबुलाल

मुळीक रिया गजानन

यशमल्ला संजना मात्तया

गावकर साहिल विलास

बैग सादअहमद रियाज

पानसे प्रज्वल पुनाजी

टेंबकर ऐश्वर्या स्वप्नील

सावंत आदित्य आनंद

लांबर आदित्य लक्ष्मण

सामंत प्रिया बाळकृष्ण

जाधव सेजल सदानंद

सावंत अंजली अशोक

ठाकुर मृदुला प्रशांत

सावंत अनुज अर्जुन

गुरव राहुल सोनू

सावंत गौरवी संदीप

परब मयुरी महेश

गवस पूर्वा विलास

घाटगे साहिल मिलिंद

गावडे वैभव सिताराम

भिसे सानिका विनायक

सिदनाळे हिमांशु रंगनाथ

गवस अभिषेक अशोक

सावंत ऋषिकेश विनायक

परब साक्षी संतोष

वेजरे विष्णू संतोष

सावंत विष्णूप्रसाद संतोष

गावकर अश्विनी संतोष

नार्वेकर सुष्ठी प्रशांत

देसाई प्रथमेश बालकृष्ण

बागवान आयशा समीर

मालवीय केतन रमेश

गावडे अमेय सुभाष

गनी मुगफर्ल सिद्धीक

भाट दर्शन भालचंद्र

मेमन शाहिद अकबर

कुबडे हार्दिका दिनेश

मठकर रुचिता गोविंद

कांबळे श्रुती शिवाजी

नार्वेकर ऋतुराज नारायण

दळवी अपूर्वा कृष्णा

परब लौकिक आत्माराम

परब बाळकृष्ण सुशील

सावंत साक्षी सुभाष

मुल्ला अदिल नाझिर

नाईक मिताली रत्नाकर

गोसावी पल्लवी भिकाजी

सावंत सलोनी प्रसाद

गावडे सिमरन दिगंबर

गावडे समर्था संजय

मेस्त्री कमलेश अरविंद

धुरी खेमराज अरुण

पटवर्धन युवराज दिलीप

गवस सुजाता श्रीनिवास

पेडणेकर बाळकृष्ण कौस्तुभ

धुरी प्राची विनायक

सिंग संदीप जसवंत

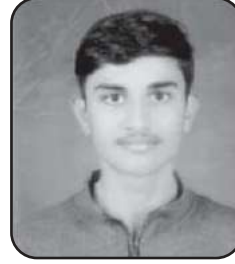
सावंत रुद्रेश रविंद्र

डिमेलो ओजस लुईस

खरुडे पल्लवी परशुराम

तेजम केतन नंदकिशोर

परब वसंत सुधीर

परब मनस्वी मदन

परब सलोनी विलास

पालयेकर प्राची दामोदर

देशमुख प्रवीण आनंदा

कोरगांवकर निहारिका यशवंत

मोरे ओमकार रविंद्र

मांजरेकर शारदा सुर्यकांत

नाईक अपर्णा भिमसेन

चिले प्रणव बाबली

देसाई प्रणव शिवप्रसाद

सावंत तनया शंकर

सावंत जान्हवी सुहास

केलुसकर निखिल श्रीधर

अभिर्नंदन

बारावी वाणिज्य

विशेष प्राविण्यप्राप्त विद्यार्थी

२०२१-२२

खान अमिर अहमद

फर्नाडीस डेलिटा मार्शेओना

कोठावळे हर्षा विजय

रॉङ्गीज जोअेल जेरी

कोंडुरकर राजाराम विलास

निब्रे साई रविंद्र

फर्नाडीस साल्वादोर रेमंड

फर्नाडीस वॉलेशिआ मॅकमोहन

गोवेकर सलोनी विलास

शेख अनास इम्तियाज

पवार विलास रमेश

गुडीन्हो केनिसा फ्रान्सिस

खालजी आयेशा मोहम्मद

परब स्नेहल लक्ष्मण

काजरेकर महेक गफार

पटेल भूमिका दिलीप

अभिर्नंदन

बारावी वाणिज्य

२०२१-२२

विशेष प्राविण्यप्राप्त विद्यार्थी

पटेल आयन समीर

डिसोजा कॅन्डीआ संतान

सावंत भोसले दिशा यशवंत

साळगांवकर सोहम अनिल

धारवाडकर सुहेल निसार

केळुसकर साक्षी हनुमंत

पेडणेकर श्रुती सतीश

गवस सरस्वती अरुण

डिसोजा पॅट्रीशिया लुईस

नाईक मंजुळा संतोष

दळवी श्रुती शंकर

मसुरकर वेदांत दत्तप्रसाद

डिसोजा लोविना पीटर

निंबाळकर सिद्धार्थ संदीप

अभिर्नंदन

बारावी कला

२०२१-२२

विशेष प्राविण्यप्राप्त विद्यार्थी

येलीगर महेक इकबाल

शेख शाहिस्ता आशफाक

मेस्त्री भक्ती महेश

पाटील मंगल सुरेश

तलवार चैताली इराणा

मेस्त्री रोहन राधाकृष्ण

आगलावे साक्षी दिपक

सबनीस साक्षी नागेश

भाट सानिया समीर

गोम्स डोरोथी जॉर्ज

अभिर्नंदन

२०२१-२२

वरीष्ठ महाविद्यालय - पदवी विभाग

तृतीय वर्ष कला मराठी विभाग

प्रथम तीन क्रमांकांचे मानकरी

तळवडेकर साक्षी सुमन
प्रथम क्रमांक

सावळ प्रियांका सुवर्णकुमार
द्वितीय क्रमांक

सावंत रजत राजेंद्र
तृतीय क्रमांक

हिंदी विभाग

प्रथम तीन क्रमांकांचे मानकरी

काले समृद्धी सुभाष
प्रथम क्रमांक
(95%)

जाधव दिपाली देवदास
द्वितीय क्रमांक
(77%)

पनासे ज्योती गणपत
तृतीय क्रमांक
(74%)

अभिर्नंदन

२०२१-२२

इंग्रजी विभाग

प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

श्वेता संजय पाटकर
(89.16%)
प्रथम क्रमांक

पॉलीन कैतान डिसोजा
(83.66%)
द्वितीय क्रमांक

अक्षता विजय मुंभरकर
(83.50%)
तृतीय क्रमांक

अर्थशास्त्र विभाग

प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

गावडे अश्विनी अशोक
(54.25%)

एकाणेकर भाग्यश्री बसवंत
(52.72%)

दळवी रतन पांडुरंग
(52.50%)

भूगोल विभाग

प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

ऐश्वर्या पंढरीनाथ राणे
(92.5%)

राजू तातोबा ताटे
(89.16%)

श्रेयस महेंद्र देसाई
(88.17%)

अभिर्नादन

तृतीय वर्ष वाणिज्य
प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

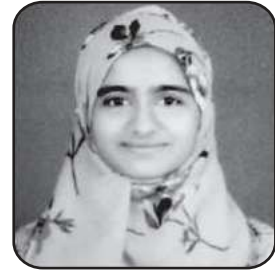
२०२१-२२

आकांक्षा अजय शिंदे
प्रथम क्रमांक

श्रिया राकेश सामंत
द्वितीय क्रमांक

शिरीन अन्वर शेख
तृतीय क्रमांक

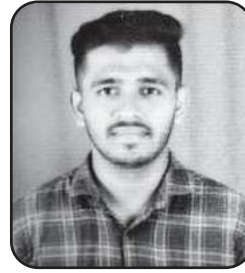
तृतीय वर्ष बँकींग अँण्ड इन्शुरन्स
प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

देवाजी नेहा भगवान
प्रथम क्रमांक

गावकर श्रद्धा श्रीकांत
द्वितीय क्रमांक

पालयेकर सहदेव संजय
तृतीय क्रमांक

गावडे मालिनी गुरुदास
तृतीय क्रमांक

अभिर्नंदन

२०२१-२२

तृतीय वर्ष शास्त्र भौतिकशास्त्र विभाग प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

डोरे संकेत जनार्दन
प्रथम क्रमांक
(88.87%)

फर्नाडीस मलाईका मॅक्सी
द्वितीय क्रमांक
(86.75%)

पास्ते सेजल माधव
तृतीय क्रमांक
(86.50%)

रसायनशास्त्र विभाग प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

नाईक सिना राजन
प्रथम क्रमांक
(91.83%)

देसाई चैतन्या लवु
द्वितीय क्रमांक
(86.50%)

बांदेकर पूर्वा सुहास
द्वितीय क्रमांक
(85%)

वनस्पती शास्त्र विभाग प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

करिश्मा यशवंत मोहिते
प्रथम क्रमांक

नंदिनी रणजीन नेमन
द्वितीय क्रमांक

अनिकेत श्यामसुंदर देसाई
तृतीय क्रमांक

अभिर्नंदन

२०२१-२२

प्राणीशास्त्र विभाग

प्रथम श्रेणीचे मानकरी

सावंत अमिशा सगुण
प्रथम क्रमांक
(97.12%)

परब तेजल कृष्णा
द्वितीय क्रमांक
(96.37%)

टुंबरे ऐश्वर्या सुभाष
तृतीय क्रमांक
(94.75%)

कॉम्प्युटर सायन्स विभाग

प्रथम श्रेणीचे मानकरी

तेजस दत्तात्रय बांदेकर
प्रथम क्रमांक
(80.58%)

आकाश प्रकाश रेडकर
द्वितीय क्रमांक
(79.01%)

वृषाली दशरथ मामले
प्रथम क्रमांक
(78.45%)

आय. टी. विभाग

प्रथम श्रेणीचे मानकरी

निदा बेग
प्रथम क्रमांक
(79.87%)

राधिका घाट्टे
द्वितीय क्रमांक
(79.16%)

रेहान काजरेकर
द्वितीय क्रमांक
(79.16%)

अभिर्नंदन

वरीष्ठ महाविद्यालय, पदव्युत्तर विभाग

एम. ए. हिंदी

२०२१-२२

प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

कुबल मानसी
प्रथम क्रमांक - 80.38 %

करुंगुटकर प्रिया
द्वितीय क्रमांक - 80.25 %

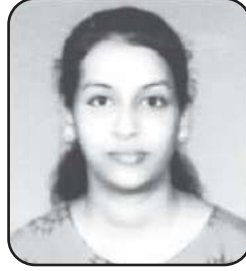
शंकरदास भाग्यश्री
तृतीय क्रमांक - 80.00 %

एम. ए. - इंग्रजी

प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

परब अनुराधा वीरधवल
प्रथम क्रमांक
71.33 %

सायली पांडुरंग सामंत
द्वितीय क्रमांक
71%

भूषण विजय गावकर
तृतीय क्रमांक
69.33 %

एम. ए. - अर्थशास्त्र

प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

देसाई सुवर्णा बाबुराव
O Grade
(79.69%)

पाटकर अनुजा मनोहर
A+ Grade
(77.75%)

काद्रेकर अस्मिता गुंडोपंत
A+ Grade
(77.44%)

अभिर्नंदन

एम. कॉम.

प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

२०२१-२२

देवेन किरण वैजनाथ
प्रथम क्रमांक

सावंत रश्मिता धुवबाळ
द्वितीय क्रमांक

भिडे राजश्री दत्तगुरु
तृतीय क्रमांक

एम्. एस्सी. - रसायनशास्त्र

प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

तनिशा आर. शिरसाट
प्रथम क्रमांक (83.17%)

राघोबा जे. गावडे
द्वितीय क्रमांक (83%)

प्रतिक्षा ए. सापळे
तृतीय क्रमांक (82.04%)

वनस्पती शास्त्र

प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

प्रियांका बाबाजी सावंत
प्रथम क्रमांक

काजल प्रवीण परब
द्वितीय क्रमांक

तृप्ती गणेश पालव
तृतीय क्रमांक

प्राणीशास्त्र (ओशनोग्राफी)

प्रथम तीन क्रमांकाचे मानकरी

चिन्मय निकम
प्रथम क्रमांक

रोहन चव्हाण
द्वितीय क्रमांक

पूजा राणे
तृतीय क्रमांक

लेख विभाग
मराठी

आम्हा घरी धन शब्दांचीच रत्ने ।
शब्दांचीच शास्त्रे यत्न करू ॥
शब्दचि आमुच्या जीवचे जीवन ।
शब्द वाटू धन जनलोका ॥

- संत तुकाराम

तरूणाई, मोबाईल व सोशल मिडीया

अन्न, वस्त्र, निवारा आणि शिक्षण मानवाची मुलभूत गरज बनली आहे. तशी मोबाईल ही तरूणाई आणि मोबाईल यांच समीकरण अधिक घट्ट होत चाललं आहे. बहुतांश तरूणाई विनाकारण मोबाईलमध्ये तोंड खुपसून बसलेली दिसते. त्यामुळे तरूणाई मोबाईलच्या विळख्यात अडकलीय का? असा प्रश्न उपस्थित होतो. मानवाने विज्ञानात खूप प्रगती केली. नवनवीन तंत्रज्ञान विकसित केले. त्याच तंत्रज्ञानाचा भाग म्हणजे उलट अतिवापर केला तर हानिकारक आहे. पूर्वी नातेवाईकांना बोलण्यासाठी पत्राचा उपयोग व्हायचा. तो तरूण आज परिवाराला वेळ देण्याऐवजी मोबाईलला वेळ देऊ लागला. मोबाईलच्या अतिवापरामुळे डोळे जाण्याचा धोका पण उद्भवू शकतो. 'पबजी' सारख्या गेममुळे तर काही मुलांना आपला जीव गमवावा लागला. शेवटी कोणतीही वस्तू गरजेपेक्षा जास्त वापरल्यास त्यापासून नुकसान होत असते. तरूणांनी मोबाईलला जास्त महत्त्व न देता स्वतःचे भविष्य घडवण्यावर जास्त भर द्यायला पाहिजे.

'गरज ही शोधाची जननी आहे.' या उक्तीनुसार मानवाने गरजेपोटी आपल्या बुद्धी व विज्ञानाच्या आधारे निरनिराळे क्रांतिकारक शोध लावले. त्यापैकी एक शोध हा मोबाईलचा आहे. मोबाईलचा योग्य तिथे आणि योग्य प्रमाणात वापर केला तर मोबाईल वरदानच आहे. पण योग्य प्रमाणात वापर करणे गरजेचे नाहीतर तो आपल्यासाठी घातक ठरेल. मोबाईलच्या आधारे निर्माण झाली ती सोशल मिडीया. सोशल मिडीया ने संपूर्ण जगाला जवळ आणले आहे. आज अनेक व्यवसाय ऑफलाईन जगातून ऑनलाईन सोशल मिडीया वर आलेले आहेत. आजच्या युगात सोशल मिडीया जगातील सर्वात जलद संप्रेषणाचे साधन बनले आहे. त्यामुळे जीवन खूप सोपे झाले आहे. सोशल मिडीयाची लोकप्रियता लोकांमध्ये दिवसेंदिवस वाढत आहे आणि याचा उपयोग प्रत्येक वयातील लोक करीत आहे. परंतु ज्या पध्दतीने नाण्याच्या दोन बाजू असतात त्याच पध्दतीने सोशल मिडीयाचे एकीकडे सकारात्मक फायदे तर आहेत परंतु दुसरीकडे याचे भयंकर दुष्परिणाम देखील होत आहेत.

आज जगभरात सोशल मिडीया अनेक प्रकारच्या कामासाठी वापरले जाते. सोशल मिडीया अनेक प्रकारच्या कोणतीही बातमी खूप कमी वेळात जगभरात एका कोपऱ्यात बसलेल्या व्यक्ती दुसऱ्या कोपऱ्यातील आपले मित्र व नातेवाईक यांच्याशी संपर्क साधू शकतो व फक्त आवाज ऐकून नव्हे तर त्यांच्याशी व्हिडिओ

कॉलद्वारे समोरासमोर संपर्क प्रस्थापित करू शकतो. सोशल मिडीयाचे अनेक प्लॅटफॉर्म आहेत. भारतासह जगभरात व्हॉट्सअॅप, फेसबुक, इंस्टाग्राम, युट्युब इत्यादी सोशल मिडीया प्लॅटफॉर्म प्रसिध्द आहेत. आजकाल युट्युब वर कोणीही व्यक्ती चॅनल बनवून लोकांसमोर आपले ज्ञान व आपली कला दाखवू शकतो. याशिवाय फेसबुक, व्हॉट्सअॅप व इंस्टाग्राम सारख्या सोशल मिडीया वर आपले अकाउंट बनवून नवीन मित्र बनवले जातात. या प्लॅटफॉर्म वर आपले नवीन नवीन फोटो टाकण्याची तरूणांमध्ये वेड आहे. सोशल मिडीयामुळे अनेक लहान मोठे व्यावसायिक ऑनलाईन स्वीच झाले आहेत. ज्यामुळे त्यांची विक्री वाढली आहे. ऑनलाईन आलेले सर्व व्यवसाय वेगाने प्रगती करीत आहेत.

सोशल मिडीयाचे फायदे तर अनेक आहेत. परंतु दुसरीकडे यामुळे नुकसानही होत आहे. सोशल मिडीयाचा अती वापर करणाऱ्या लोकांवर नकारात्मक प्रभाव पडत आहेत. जे विद्यार्थी सोशल मिडीयामध्ये जास्त आवड दाखवत आहेत. त्यांचे अभ्यासाकडे दुर्लक्ष होत आहे. इंटरनेट वापरणारे विद्यार्थी आपला अधिकांश वेळ सोशल मिडीयावर फोटो लाईक करणे, व्हिडिओ पाहणे अशा गोष्टींमध्ये वाया घालवत आहे. त्यामुळे अनेक जण मानसिक रोगी झाले आहेत. तासनतास एका जागी बसून सोशल मिडीया वापरल्याने एकाग्रता कमी होते. शारीरिक वजन वाढायला लागते. व्यायाम व खेलकूद न झाल्याने शरीराला अनेक रोग ग्रस्तात. या शिवाय सोशल मिडीयाचा वापर करून काही लोक सायबर क्राईम करतात. यामध्ये दुसऱ्याचे पासवर्ड चोरून माहिती लिक करणे, बँकेचे तपशील विचारून पैसे चोरणे, ब्लॉकमेल करणे इत्यादी गोष्टींचा समावेश आहे. सोशल फ्रॉड व सोशल मिडीयाने डिप्रेसन आलेले अनेक लोक आत्महत्या करायला लागतात. मानवाने लावलेल्या शोधांपैकी सोशल क्रांती खूप महत्वाचा शोध आहे. परंतु आपण याचा योग्य वापर करायला हवा. कारण शेवटी कोणत्याही गोष्टीचे परिणाम हे त्याच्या वापरकर्त्यावर अवलंबून असतात.

- कार्तिकी दत्तराज विनोडकर

१२ वी वाणिज्य

शिक्षणाचे महत्त्व

आज आपण शिक्षणाचे महत्त्व पाहणार आहोत. शिक्षण म्हणजे एक प्रकारचे शस्त्र आहे. जर हे शस्त्र तुमच्याकडे आले तर तुम्ही त्याचा वापर करून जग जिंकू शकता आणि जर तुमच्याकडे शिक्षण

नसेल तर देशाचे अखखे सैन्य तुमच्या बाजुने दिले तरी तुम्ही जिकाल याची शक्यता कमीच आहे.

तर सगळ्यात आधी आपण पाहूया जर शिक्षण नसेल तर त्याचे काय काय नुकसान होते आणि शिक्षण नसलेल्या माणसाची अवस्था म्हणजे हात असूनसुद्धा हात नसलेल्या माणसासारखी असते. आपल्या देशात, देश स्वातंत्र्य झाल्यापासून गरिबी, फसवणूक, लोकसंख्या वाढ, भ्रष्टाचार, चोरी, गुंडगिरी या गोष्टी अजूनपण चालू आहेत. देशाला स्वातंत्र्य मिळून ५० वर्षे पूर्ण झाली तरी पण आजही आपला देश या समस्यापासून सुटू शकला नाही. कारण याला मुख्य कारण आहे आपल्या देशातील निरक्षरता.

कारण जे देश आपल्या मागुन स्वातंत्र्य झाले आणि आज त्यांच्या देशात आपल्यापेक्षा जास्त प्रगती झाली आहे. कारण त्यांनी अगोदर जास्तीत जास्त लोकांना चांगल्या प्रकारे शिक्षण दिले आहे. अशा देशात साक्षरतेचे प्रमाण जवळ जवळ ९९% इतके आहे. त्यामुळे हे देश वेगाने प्रगती करू शकले आहे आणि शिक्षणामुळे तिथल्या लोकांनी सरकारला प्रगती करण्यास साथ दिली. आपल्याकडे असणाऱ्या अनेक समस्या या देशात नाहीतच आणि जरी असल्या तरी त्या अत्यल्प आहेत. आज

आपल्या देशात निरक्षरतेमुळे निरक्षर लोकांना लिहिता वाचता येत नाही. तसेच लिहिता वाचता नाही आल्यामुळे जगामध्ये असलेली महत्वाची माहिती त्यांना मिळत नाही.

निरक्षर लोकांचा शारीरिक, मानसिक, तसेच आर्थिकदृष्ट्या विकास होत नाही. कारण जर तुम्हाला या जगात काय चाललय हेच माहिती नसेल तर जे आहे तेच अंतीम सत्य म्हणून स्विकारता आणि शिक्षण नसलेल्या माणसाची अवस्था ही त्या तळ्यातल्या बेडकासारखी होते त्याला ते तळे म्हणजेच जग वाटते.

तसेच निरक्षर किंवा अडाणी माणसाला व्यसनाची सवय लागते. कधी कधी तर तो त्या व्यसनाच्या आहारी जाऊन आपले जीवनसुद्धा संपवतो म्हणून आपल्या देशातील लोकसंख्या भ्रष्टाचार, व्यसनाधीनता, गरिबी अशा समस्या सोडवायच्या असतील तर आपल्या शिक्षणाशिवाय पर्याय नाही. तसेच जर एखाद्या घरात जर शिकलेला माणूस नसेल तर त्या घराला अनेक प्रकारच्या समस्यांना तोंड द्यावे लागते आणि त्याच ऐवजी एखाद्या निरक्षर घरातील एक जरी माणूस शिकला तरी तो एक मनुष्य संपूर्ण घराचे कल्याण करतो तसेच येणाऱ्या पिढ्यांचे सुद्धा तो कल्याण करतो.

याचे उदाहरण सांगायचे झाल्यास तर जिल्हाधिकारी असलेले रमेश घोलप सर यांची आई बांगड्या विकण्याचा व्यवसाय करायच्या. पण त्यांना माहित होते शिक्षणाशिवाय पर्याय नाही. म्हणून त्यांनी आपल्या मुलाला म्हणजेच रमेश घोलप यांना शिक्षण दिले आणि आज ते जिल्हाधिकारी आहे. त्यांच्या आईला ज्या समस्यांना तोंड द्यावे लागले त्या सगळ्या समस्या रमेश यांनी संपवून टाकल्या तसेच त्यांनी स्वतः बरोबरच संपूर्ण घराचे आणि त्यांच्या पुढील काही पिढ्यांचे सुद्धा कल्याण केले हे सगळे शक्य झाले ते शिक्षणामुळेच.

शिक्षण घेतल्यामुळे काय होते याचे उत्तम उदाहरण म्हणजे रमेश घोलप. रमेश घोलप सर आहेत त्यामुळे तुम्हाला भविष्यात

काही व्हायचे असेल पण त्यासाठी शिक्षण घेणे खूप महत्वाचे आहे. शिक्षण ही जगाच्या ग्रंथालयाची चावी आहे. या चावीने तुम्ही जगाच्या ग्रंथालयाची सगळ्या प्रकारचे ज्ञान घेऊ शकता आणि तुमचे जीवन अतिशय सुखकर बनवू शकता.

तसेच जर तुम्ही शिक्षण घेतले तर तुमच्यासाठी जगातील अनेक मार्ग उघडतील आणि जर तुम्ही शिक्षण नाही घेतले तर तुम्हाला अत्यंत कमी मार्ग मिळतील किंवा एक दोनच मार्ग मिळतील व यामुळे तुम्हाला तुमच्या आवडीच्या क्षेत्रात काम करता येणार नाही. आवडीचे काम करायचे असेल तर शिक्षणाशिवाय पर्याय नाही. ग्रामीण भागात खूप विद्यार्थी असे आहेत ज्यांना शिक्षण मिळत नाही. त्यामुळे लहान वयातच

काम करावे लागते आणि ते बालमजूर बनतात.

कायद्याने बालमजूरी हा कायद्याने गुन्हा आहे असे सांगितले आहे. असे जर तुमच्या आजूबाजूला होत असेल तर ते थांबवा किंवा प्रशासनाला कळवा. ग्रामीण भागात अनेक मुलांना शिक्षणाची आवड असते पण त्यांचे पालक त्यांना शिकू देत नाहीत तर अशा विद्यार्थ्यांनी घाबरायचे कारण नाही कारण मोफत शिक्षण देण्याची जबाबदारी ही सरकारची आहे.

सरकारने अल्प दरात सर्वांना शिक्षण घेता येईल अशा योजना आणल्या आहेत. त्यामुळे तुम्हाला शिक्षण घेण्यापासून कोणीही रोखू शकत नाही जर तुम्हाला खरंच शाळेत जायचे असेल तर तुमच्या जवळपास जिथे शाळा असेल तिथे जा.

– मृण्मयी पेडणेकर

१२ वी कला

मोती तलाव बोलतोय...!

.....

प्रबुध्द जनहो !

आजच्या या धकाधकीच्या जीवनात कोणालाही कोणाची साद ऐकू येत नाही. याची मला कल्पना आहे. पण मला खात्री आहे की, तुम्ही माझ्या सादेला नक्कीच प्रतिसाद द्याल कारण

मी तुमचा लाडका मोती तलाव बोलतोय... माझ्या अथांग पसरलेल्या निळ्याशार पाण्यामध्ये जेव्हा सूर्यकिरणांचा स्पर्श होतो. तेव्हा चमकणारं हे पाणी विखुरलेल्या हिऱ्या - मोत्यांसारखंच दिसतं आणि म्हणून 'मोती' हे नाव मला अगदी साजेसं आहे. ३१ एकरमध्ये पसरलेल्या माझ्या शुध्द आणि निर्मळ पाण्याच्या चहुबाजुंनी वसलेलं शहर म्हणजेच सुंदरवाडी. जणू परमेश्वराला पहाटे पडलेलं एक स्वप्नचं ! सहाद्रीच्या पायथ्याशी वसलेल्या या शहराचं

नावाप्रमाणेच रूपही अगदी सुंदरच होतं. या राजघराण्यात होऊन गेलेले सर्व राजेहमहाराजे हे अतिशय थोर, प्रामाणिक व न्यायप्रिय होते. 'प्रजा सुखी तरच राजा सुखी' या विचाराने सावंत राजघराण्यातील व्यक्तींनी आपली कर्तव्ये निष्ठेने पार

पडली. १६९२ साली खेमसावंत दुसरे यांनी सुंदरवाडी शहर हे राजधानी असल्याचे घोषित करून येथे विद्यमान राजवाड्याची उभारणी केली. कालांतराने सुंदरवाडीचं नामकरण सावंतवाडी करण्यात आलं. याआधी सुंदरवाडी ही चराठा या गावाची एक छोटीशी वाडी होती. राजधानी घोषित झाल्यावर मात्र या वाडीला महत्व प्राप्त झालं. आणि याच काळात माझा जन्म झाला. माझ्या अस्तित्वाने सुंदरवाडीचे सौंदर्य द्विगुणित झाले. सुंदरवाडी जणू इंद्रप्रस्थच वाटू लागली. दक्षिणेला व पुर्वेला असलेल्या दोन वहाळांना दगडहविटांचा बांध घालून माझी उभारणी करण्यात आली. भौगोलिकदृष्ट्या माझी उभारणी शहराच्या बरोबर मध्यभागी करण्यात आली. यामुळे सावंतवाडी आज एक पेरीफेरल सिटी चे उत्तम उदाहरण आहे. पुढे १८८ वर्ष हा दगडहविटांचा बांध भक्कमपणे उभा होता. मात्र १८७४ साली इंद्रदेवाने सुंदरवाडीवर जरा जास्तच कृपा केली आणि त्यामुळे झालेल्या अतिवृष्टिमुळे हा बांध कमकुवत झाला. म्हणून १८७५ साली रघुराम महाराजांच्या नेतृत्वाखाली हा बांध पाडून नवीन काळ्या दगडांचा बांध घातला. तसेच माझ्या पाण्यातला कचरा वेळोवेळी साफ करावा यासाठी सावंतवाडीच्या महाराजांनी कारागृहातील कैद्यांची नेमणूक केली. कैद्यांमध्ये श्रमसंस्कार येणे हा यामागचा मूळ उद्देश होता. या सर्व घटनांचा उल्लेख १८८५ च्या गॅझेटियर बॉम्बे प्रेसिडेंसि खंड १० मध्ये आहे. काळ्या दगडांचा बांध घालताना त्यात अनेक शिंपले सापडले. त्यावरून माझे नाव 'मोती तलाव' असे ठेवण्यात आले.

तिन्ही बाजूंनी उभ्या असलेल्या सह्याद्रीच्या पर्वतावरून पावसाळ्यात येणारे पाणी मी माझ्यात सामावून घेतो आणि त्यामुळे सुंदरवाडी ही सदैव हिरवे वस्त्र नेसलेल्या नववधुसारखी खुलून दिसते. माझ्या पश्चिमेला उभा असलेला विशाल, दैदिप्यमान नरेंद्र डोंगर माझं आणि माझ्या सुंदरवाडीचं जणू रक्षण करतोय असंच वाटतं. माझ्या लगतचा राजवाडा परिसर सुरूच्या झाडांनी वेढलेला आहे. या वृक्षवल्लीतून जेव्हा वारा सुसाट धावतो. तेव्हा होणारी पानांची सळसळ आणि सुईवर पसरलेला सुरूच्या पानांचा गालिचा. हे दृश्य फारचं मोहक असतं. सावंतवाडीकरांची संध्याकाळ ही नेहमी माझ्या सहवासात

असते. यावेळी माझ्या काठावर न बसलेला असा सावंतवाडीकर तुम्हाला शोधूनही सापडणार नाही. मराठी साहित्यातील कविवर्य केशवसुत, वसंत सावंत यासारख्या महान व्यक्तींनाही माझ्या या अलौकिक सौंदर्याने भुरळ घातली आहे. माझ्या काठी असलेल्या डेरेदार आंब्याच्या झाडाखाली बसून कवी केशवसुत यांनी 'सायंकाळ' ही कविता लिहिली. त्यांच्या स्मरणार्थ ठेवण्यात आलेली ती तुतारी आजही तुम्हाला माझ्या मध्यभागी असलेल्या पुलावर तेजस्वी सूर्यकिरणात चमकताना दिसेल.

महात्मा गांधी, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर अशा थोर व्यक्तींच्या चरणस्पर्शाने मी आणि माझी सुंदरवाडी पवित्र झालो आहोत. असा प्रदीर्घ आणि रोचक इतिहास मला लाभला आहे. जन्मापासून ते आजपर्यंत माझ्या सुंदरवाडीचा होत असलेला उद्धार बघताना मला फार आनंद होतो. निसर्गाची तर माझ्यावर कृपा आहेच, पण शिवाय ज्यांनी मला घडवलं त्या सावंत राजघराण्यातील सर्व राजेमहाराजे तसेच ज्यांनी मला जपलं त्या सावंतवाडीकरांचा मी अत्यंत कृतज्ञ आहे.

वाडीचा राजा आमचो थोर
सावंतहभोसले कुळी सरकार
रयतेच्या हितास देती थार
त्यांच्या औदार्या नाही पार
त्यावरी संतकृपा अनिवार
दुमदुमे फिरत प्रितवीचा पार

या शहरात आमच्या महाराजांचे मी नेहमीच गुणगान गात आलेलो आहे आणि पुढेही असेच गात राहीन. तुम्हा सर्वांकडून मला आजपर्यंत मिळत आलेले प्रेम, आस्था माझ्यासाठी बहुमुल्य आहे. आशा करतो पुढेही असंच मिळत राहील.

तुमचा मोती तलाव.

- रेणुका शंकर राऊळ

१२ वी कला

माजो कोकण

.....

मी तुमका आता कोकणातल्या वेगवेगळ्या परंपरा, उत्सव, चालीरिती कोकणातल्या माणसाचा राहणीमान, खानपान, वेगवेगळे ऋतुचक्र बरोबर बदलणारा आमचो कोकण हेची मी तुमका आज माहिती सांगतंय जो माणूस कोकणांत येता सवय जाताता आणि कोकणात जसा प्रेम मेळता तसा खय मेळना नाय.

“कोकण” बाकीया लोकांसाठी, कोकण ह्यो नुसतो सादो शब्द आसा पण चाकरमान्यांका कोकण म्हणजे स्वर्ग आसा, जिव आसा तेन्चो कोकणाबरोबर घट नाता आसा. तेव्हा सगळे माजे मित्रहूमैत्रिणी एकत्र बसतो तेव्हा बोलताना कोकणाचो विषय इलो. काय मी माझ्या कोकणातला एक एक गोष्ट सगळी सांगतय माका खूप बरा वाटता मी सांगताना सगळेजाण बरे कान दिवन अईकतत मगे ते माका विचारतात ईतक्या बाये काय आसा तुझ्या कोकणात. मगे मी तेन्का सांगत हेचा उत्तर तुमका दितय.

खरा सांगूचा तर कोकण हो विषय खूप मोठे! आसा पण मी आज माझ्या शब्दांत तुमका सांगतय.

कोकणात सुंदर आणि खूप मोठो असो समुद्र आसा. नदी आसा त्येच्यात निळाहनिळा कावळ्याच्या डोळ्यासारख्या स्वच्छ पाणी. त्या पाण्यात वेगवेगळे प्रकारचे माशे, कुर्ले दिसतंत. तसोच खूप उंच उंच डोंगर कडे आसत. तसाच आतून एक इतिहासात स्वातंत्र्याक लढणारे ‘छत्रपती शिवाजी’ महाराज त्यांच्या पदस्पर्शनि पावन झालेली आमची कोकण भूमी आसा. आजून आसा ता म्हणजे, म्हणाक गेला तर कोकणाचा रूप हा प्रत्येक ऋतु बरोबर बदलत असता. पावसाळ्यात कोकण निसर्गाच्या हिरव्या किमयेत नटून जाता तेव्हा पाना, फुला, नद्या, होळ व निसर्गातलो प्रत्येक घटक निसर्गाच्या कुशीत आनंद घेतत असता आणि जर उंचा वरसुन बघल्यात तर असा दिसताला जसा सगळ्या कोकणात हिरवो शालू घेतलो आसा.

हिवाळो ईलो काय निसर्गाच्या सुंदर वातावरणात आणखी

भर पडला. उजवडाक झुळझुळणारो, वारो, गवताच्या पातीर पडलेलो पव ह्या सगळा अनुभवायची मजा काय तरी वेगळी असता. उजवडाचा वातावरणसुध्दा खूप प्रसन्न असता असा वातावरण मनाक एक निराळी उभारी दिवन जाता. पक्षी, प्राणी, झाडा, सगळी सजीव सृष्टी आनंदीत जाता.

मगे येता उन्हाळो, उन्हाळो म्हणजे रखरखीत निभार. अंगाची नुसती आगं जाता. जमीन तापलेली सूर्याच्या उजवडान पृथ्वी आगीसारखी तापता. गरतीचो राग इतको असता की, नदी, नाले, व्होळ, बावडे सगळी जातत मगे तुम्ही म्हणतल्यात उन्हाळ्यात कोकणात जावक नको. पण या उलट आसा उन्हाळ्यात लोका कोकणात येतत. कारण तुमचो आणि माजो आवडीचो आमो याच महिन्यात गावता. कोकणात फक्त आमो नायतर काजी, फणस, भीरण, करांगना, चिंचे, बॉरा, आवळे असतत. रानमेवो कोकणांत आसता. चला तर आता मंडळी मी रजा घेतय.

यावा केव्हा तरी, कोकण आपलोच आसा.

– वैष्णवी गोवेकर

११ वी कला

बाबासाहेब आंबेडकरांचे अर्थशास्त्र विषयक विचार

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा मूळ अभ्यासविषय अर्थशास्त्र होता. त्यांनी अर्थविषयक अनेक विचार मांडले आहेत. आंबेडकर हे भारतातील श्रेष्ठ अर्थतज्ञ होते. अर्थशास्त्रामध्ये नोबेल पारितोषिक प्राप्त अर्थशास्त्रज्ञ डॉ. अमर्त्य सेन बाबासाहेब आंबेडकरांना अर्थशास्त्रातील गुरू मानतात. अर्थशास्त्रज्ञ म्हणून आंबेडकरांनी मोठे व व्यापक योगदान दिले आहे.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या कारकिर्दीचे ढोबळमानाने दोन भाग करता येतात. १९२१ पर्यंत एक अर्थतज्ञ म्हणून त्यांनी केलेल्या लिखाणाचा एक कालखंड असून त्यानंतरच्या दुसऱ्या कालखंडात ते एक राजकीय नेते म्हणून उदयाला आले आणि १९५६ मध्ये महानिर्वाणापर्यंत त्यांनी शोषित, पीडित समाजासाठी उदंड कार्य केले. मानवी हक्कांचा जागर केला. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे अर्थशास्त्राचे गाढे अभ्यासक होते. कोलंबिया विद्यापीठात एम्. ए. साठी 'प्राचीन भारतीय व्यापार' व पीएच. डी. साठी ब्रिटिश हिंदुस्थानातील प्रांतिक अर्थरचनेची उत्क्रांती असे त्यांचे विषय होते. तसेच लंडन स्कूल ऑफ इकॉनॉमिक्समध्ये डी. एस्सी. साठी त्यांनी रूपयाचा प्रश्न हा प्रबंध लिहिला. हिल्टन यंग आयोगापुढे पुढे त्यांनी दिलेली साक्ष चलनाच्या प्रश्नाच्या दृष्टीने महत्वाची होती.

बाबासाहेबांनी अर्थशास्त्रात विपुल लिखाण केले असून, या विषयावर त्यांनी तीन प्रमुख पुस्तके आहेत.

१) अॅडमिनिस्ट्रेशन अँड फायनान्स ऑफ दि ईस्ट इंडिया कंपनी

२) दि इव्होल्युशन ऑफ प्रोव्हिन्शियल फायनान्स इन ब्रिटिश इंडिया आणि

३) दि प्रॉब्लेम ऑफ द रूपी: इट्स ओरिजीन अँड इट्स सोल्युशन पहिली दोन पुस्तके सार्वजनिक वित्तव्यवस्थेवरील असून, त्यातील पहिल्या पुस्तकात ईस्ट इंडिया कंपनीच्या १७९२ ते १८५८ या काळातील वित्तव्यवहारावर भाष्य केले

आहे. दुसरे पुस्तक ब्रिटिशांच्या आमदनीतील भारतात वित्तीय व्यवहारांमधील केंद्र आणि राज्य संबंधावर भाष्य करते हा कालखंड १८३३ ते १९२१ असा आहे. त्यांचे तिसरे पुस्तक चलनविषयक अर्थशास्त्रावरील एक उत्कृष्ट ग्रंथ मानला गेला आहे. या पुस्तकात १८०० पासून १८९३ पर्यंतच्या कालखंडात विनिमयाचे माध्यम म्हणून भारतीय चलनाची कशी उत्क्रांती झाली, हे बाबासाहेबांनी सांगितले आहे. तसेच १९२० च्या दशकाच्या पूर्वार्धात सुयोग्य चलनाची निवड करण्यात आलेल्या अडथळ्यांचीही चर्चा त्यांनी केली आहे.

बाबासाहेबांनी कोलंबिया विद्यापीठातून अर्थशास्त्र विषयात डबल एम. ए. "पीएच.डी. आणि लंडन विद्यापीठातून एम. एस्सी. "डी. एस्सी" हे पदव्या मिळवल्या. अर्थशास्त्रामध्ये पीएच. डी. आणि अर्थशास्त्रामध्ये दोन डॉक्टरेट मिळवणारे डॉ. आंबेडकर हे पहिले भारतीयच नव्हे तर पहिले दक्षिण आशियाई व्यक्ती आहेत. डी. एस्सी. ही डॉक्टरेट पदवी मिळविणारे बाबासाहेब हे पहिले व्यक्ती आहेत. तसेच हीच डी. एस्सी. पदवी लंडन विद्यापीठातून मिळवणारे आतापर्यंतचे एकमेव भारतीय आहेत. ब्रिटिश कालखंडातील प्रादेशिक वित्तीय

व्यवस्थेचा विकास हा त्यांच्या “पीएच.डी.” विषय. त्यांचे मार्गदर्शक आणि प्रख्यात अर्थशास्त्रज्ञ प्रा. सेलिंगमन यांनी या व्यक्त करताना तेम्हणतात, डॉ. आंबेडकरांचा प्रबंध वस्तुनिष्ठ असून आणि त्यांच्या स्वतःच्या देशात घडून येत असलेल्या महत्वपूर्ण स्थित्यंतरांचे निःपक्षपाती विश्लेषण त्यात आहे. त्यांच्या अभ्यासातून निघणारे निष्कर्ष हे इतर देशांनाही लागू होणार आहेत. “डी. एस्सी.” साठी डॉ. आंबेडकरांनी “भारतीय रूपयाची समस्या स्वरूप आणि उपाय” हा विषय निवडला होता. त्यांचे मार्गदर्शक प्रा. घडविन कॅनन यांनी त्यांच्या अभ्यासाची मुक्तकंठाने स्तुती केली होती.

बॉम्बे लेजिस्लेटीव्ह असेम्ब्लीचे सदस्य असताना ग्रामीण भागातील गरिबांच्या समस्यांविषयीचे त्यांचे समग्र आकलन त्यांनी उभारलेल्या जनआंदोलनांमध्ये प्रतिबिंबित होते. शेतीमधील खोती पध्दतीविरुद्ध त्यांनी केलेल्या यशस्वी आंदोलनामुळे अनेक ग्रामीण गरिबांची आर्थिक शोषणातून मुक्तता झाली. महार वतन या नावाखाली सुरू असलेल्या शुध्द गुलामगिरीविरुद्ध त्यांनी आवाज उठविल्यानंतर ग्रामीण भागातील गरिबांचा मोठा वर्ग शोषणमुक्त झाला. सावकारांच्या

मनमानीला चाप लावण्यासाठी त्यांनी असेम्बलीमध्ये विधेयक आणले. औद्योगिक कामगारांच्या क्षेत्रात डॉ. आंबेडकरांनी १९३६ मध्ये स्वतंत्र मजूर पक्षाची स्थापना केली. त्याकाळी कामगारांच्या आवाज बुलंद करणाऱ्या अन्य संघटना होत्याच. नव्या राजकीय पक्षाने ही उणीव भरून काढली. त्याचप्रमाणे व्हाईसरॉयज् एक्झिक्युटिव्ह कौन्सिलचे कामगार सदस्य या नात्याने १९४२ ते १९४६ या काळात डॉ. आंबेडकर यांनी कामगाराविषयक धोरणात अमूलाग्र सुधारणा घडवून आणल्या. त्यात सेवायोजन कार्यालयाची स्थापना ही महत्वपूर्ण घटना होती आणि स्वतंत्र भारतातील औद्योगिक संबंधाची तीच पायाभरणी ठरली. बाबासाहेबांनी पाटबंधारे, ऊर्जा आणि इतर सार्वजनिक बांधकामे ही खातीही सांभाळली. देशाचे पाटबंधारे धोरण निश्चित करण्यात त्यांनी महत्वाची भूमिका बजावली. दामोदर व्हॅली प्रकल्पाचा यात प्राधान्याने समावेश करावा लागेल.

– सुहानी गवस
१२ वी वाणिज्य

एकविसाव्या शतकातील भारताची वाटचाल

.....

अंतरिक्षाचा वेध घेणारा स्वाभिमानी समर्थ भारत
विश्वशांति संदेश देणारा एकविसाव्या शतकातील भारत

विज्ञानामुळे एकविसाव्या शतकातील भारत पूर्वीच्या भारताहून आमूलाग्र बदललेला असेल. लहान मुलांच्या खेळण्यासाठी एसेल वर्ल्ड ठिकठिकाणी उपलब्ध असेल त्यातून लहानग्यात ज्ञान व विज्ञान आराम शक्तीची वाढ होईल. स्त्रियांना उपलब्ध झालेल्या नवनव्या उपकरणांमुळे त्यांना भरपूर आराम मिळेल. पुरुषांकरिता सर्वच प्रकारच्या साधनसामुग्रीची रेलचेल होईल. श्रीमंत माणसे आपली कामे करवून घेण्याकरिता यंत्रमानवाचा वापर करतील. विद्यार्थ्यांना

शाळेपेक्षाही अधिक व आधुनिक ज्ञान टीव्हीवर व कॉम्प्युटरवर मिळेल. त्यामुळे शैक्षणिक, व्यवस्था व परीक्षापध्दती बदलतील. एकूण विज्ञानामुळे भारताचा चेहरामोहराच पार बदलून जाईल.

पण याचे काही दुष्परिणामही जाणवतील. घरगुती कामे झटपट झाल्याने अती प्रमाणात मिळालेला रिकामा वेळ कसा घालवावा याची पंचाईत पडेल. त्यातून या फावल्या वेळात व्यसने वाढत जातील. आताच व्यसनवाढीला सुरुवात झाली आहे. शिवाय यंत्राद्वारे कामे केली गेल्याने शारीरिक कष्टांना फाटा मिळेल. शरीराचा व्यायाम बऱ्याच प्रमाणात बंद होईल. त्याचा आरोग्यावर घातक परिणाम होईल. आरोग्य फार प्रमाणात बिघडेल. व्यायामामुळे व नैसर्गिक रीतीने नव्हे तर औषधे व गोळ्या या उपायांनी शरीर सक्षम टिकवण्याचा प्रयत्न केला जाईल. पूर्वीच्या पिढीची सृष्टी नाहीशी होईल. नव्या साधनांमुळे अनैतिकतेत वाढ होईल.

लोकसंख्यावाढीतून निर्माण झालेले जीवघेणे प्रश्न विशेषतः भारताला डोकेदुखी होऊन बसेल. या शतकात प्रचंड लोकसंख्यावाढ झालेली असेल. त्यामुळे घरांचे प्रश्न निर्माण होतील. आज मुंबईला आहे तसे बहुतेक सर्वच शहरात खुराडेवजा घरात जीवन जगणे लोकांच्या नशिबी येईल. धान्याचे कितीही उत्पादन वाढले तरी खाणारी तोंड फार प्रमाणात वाढल्यामुळे अन्नधान्याचे दुर्भिक्ष्य जाणवेल. अन्नधान्य बाजारातून लुप्त होईल. रेशनच्या दुकानापुढे भल्यामोठ्या रांगा लागतील. शाळा कमी व मुले जास्त यामुळे शाळेत प्रवेश मिळणे कठीण जाईल. रस्त्यावर व रहदारीत लोकांची प्रचंड गर्दी राहिल. जेथे जायला आज एक तास लागतो तेथे पोहचायला दोन दोन तास लागतील. अपघातात खूप प्रमाणात वाढ होईल.

समान नागरी कायदा झाला नाही तर लोकसंख्यावाढीत बेसुमार भर पडेल. शिवाय त्यामुळे राष्ट्राच्या विभाजनाचाही धोका निर्माण होण्याची शक्यता आहे.

एकविसाव्या शतकात मानवी जीवन सुखी, सहज व समृद्ध बनेल. पण ते आनंदी बनेल काय? हा प्रश्न आहे. माणसाचे जसजसे औद्योगिकरण व शहरीकरण होत जाते तसतसा तो प्रेम, जिव्हाळा, आदरातिथ्य अशा विलोभनीय

गुणांपासून दूर दूर जातो. खेड्यातून होणारे आदरातिथ्य शहरात कुठे पाहायला मिळते? पाहुणे म्हणून आपल्या घरी राहण्याचा आग्रह जसा खेड्यापाड्यातून होतो. तसा शहरात होत नाही. याला जागेची टंचाई वगैरे अनेक कारणे असतील पण पुढे हाच माणसाचा स्वभाव बनून जातो. एकूण संपूर्ण जगात सर्वात मोठे देश म्हणून भारताची जागतिक प्रतिमा उंच असेल पण अंतर्गत समस्यांनी तो अस्वस्थ झालेला असण्याची दाट शक्यता आहे.

खरं तर माझा भारत छत्रपती शिवाजी महाराज, फुले, आंबेडकर, नेताजी सुभाषचंद्र बोस, महात्मा गांधीजींचा आहे. त्यांचा किती गर्व, अभिमान वाटतो ना. आपण कुठेतरी विसरतो की स्वातंत्र्याची ७५ वर्षे (अमृतमहोत्सव) आपण साजरा करत आहोत. पण अजून भारत आजही विकसनशील देशच आहे. तो आजही विकसनशीलतेच्या देशाच्या यादीत नाव कोरू शकलेला नाही.

आज आपण एकविसाव्या शतकातील भारताकडे पाहिलं तर वाटतं आपला भारत देश कुठेतरी हरवलाय कारण स्वतःच अस्तित्व निर्माण करणारा हा तो भारत नाहीच आहे. आजपर्यंत विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या पदावर अधिकृत होतोय. पण दुसरीकडे हाच भारत गरीबी आणि बेरोजगारीच्या कचऱ्यात सापडलाय. १९८२ साली इंदिरा गांधींनी गरीबी हटवण्याचा नारा केला तेव्हा वाटलं इथून पुढे माझ्या देशाला या दोन शब्दांची गरज कधीच पडणार नाही. पण आताच झालेल्या २०२० सालच्या महामारी पाहून वाटतंय की आज त्याची गरज आहे. आज आपला पाया, आपली क्षमता असलेली युवा पीढी टिक टॉक, सोशल मीडिया वर अडकली आहे. पण आता वेळ आहे ती बदलायची. स्वतःची जबाबदारी जाणण्याची. जाती, धर्म या वरून भांडणाऱ्यांना थांबवण्याची.

आता गरज आहे सर्वांनी एकत्र येऊन भारताला प्रगतीच्या पथावर नेण्याची. भारताला आत्मनिर्भर करण्याची...

- कार्तिकी दत्तराज विनोडकर

१२ वी वाणिज्य

शेतकरी

तळपता सूर्य डोक्यावर घेऊन, जेवताना कांदा भाकर खाऊन तापलेल्या मातीला घामाने भिजवून, पीक निर्माण करतो तो शेतकरी.

निसर्गही कधी कधी कोपे भरी,
धान्याची सर्व नासाडी करी
शासनही अशावेळी मदत न करी,
मग शेतकरी आत्महत्या करी
कधीतरी मध्येच सरकारला जाग येई,
तसा एखादा पिकाला हमीभाव देई
आश्वासन असे जे कधी पूर्ण न होई,
अशामुळे रोज शेतकऱ्यांचा जीव जाई !

शेतकरी! शेतकरी ही शेती धारण करणारा व्यक्ती असतो. शेती करणारा तो शेतकरीच शेतकरी हा ग्रामव्यवस्था आणि कृषी समाजरचनेचा कणा आहे. 'गावगाडा' कार श्री. ना. आत्रे गाव वसविण्याचे आणि काळी वहीतील आणण्याचे श्रेय कुणबिकीला देतात. त्यांच्या मते खेळणे म्हणजे जमीनीची मशागत करणे आणि खेडूत म्हणजे जमीन करणारा. शेतात येणाऱ्या पिकांच्या उत्पन्नावरून शेतकऱ्यावर व त्यांच्या परिवाराची उपजिविका चालते.

रात्रंदिवस काबाडकष्ट करून शेतकरी अन्नधान्य पिकवतो. शेतकरी शेतात राहतो म्हणून अर्थव्यवस्थेची चाके चालतात. कारण भारतातील अर्थ व्यवस्था देखील शेती या उद्योगाशी निगडीत आहे. भारतीय समाज व्यवस्थेतील शेतकरी हा अत्यंत महत्वाचा घटक आहे. शेतकरी उद्योगधंदे, पशुधन आणि मानवी जीवन यांच्यावर अवलंबून असतो. शेतीची चाके थांबल्यास सर्व जीवन उद्ध्वस्त होण्याशिवाय पर्याय नसतो. कारण अन्नधान्य, भाजीपाला, दुग्धजन्य पदार्थ यासारखे जीवनावश्यक बाबींचा निर्माता हा शेतकरी आहे, म्हणजे शेतकऱ्याला जगाचा पोशीदा म्हटला जातो. समाजव्यवस्था अबाधित रहावी म्हणून ऊन, पाऊस, थंडी, वादळवारा अशा

आपदांचा कसलाही विचार न करता, न थकता बारामाही राबणारा पोशिंदा म्हणजे शेतकरी होय. जगाच्या पोशिंदाला अर्थात शेतकऱ्यांना थेट बांधावर आत्मबळ देत कृतज्ञता व्यक्त करणारा व त्यांचा सम्मान राज्य म्हणून महाराष्ट्र हे कृषीप्रधान भारत देशातील पहीला राज्य ठरला आहे.

शेती ही फार पुरातन काळापासून चालत आलेली आहे. तिचा उगम आदिमानवाच्या विचारातून आणि स्त्रियांच्या लागवड तंत्रातून झाला आहे. भारतात जास्तीत जास्त लोक ग्रामीण भारतात शेती केली जाते. म्हणून भारताला 'कृषी प्रधान' देश म्हटले जाते. मान्सुनवर आधारित शेती ही एक नैसर्गिक जीवनपध्दती आहे. महाराष्ट्रातील शेतकरी इतिहास लिहिणे, अभ्यासणे आणि जतन आणि करणे आवश्यक आहे. जगाचा पोशिंदा प्राचीन काळापासूनच व्यवस्थेचा बळी आहे.

कृषीप्रधान देश आणि कृषिप्रधान महाराष्ट्र म्हणून आपल्या देशाची व महाराष्ट्राची ओळख आहे. देशाचा कणाच शेती व शेतकरी आहे. शेतकरी म्हणजे शेतात राबराब राबणारा, शेती करणारा वर्ग महाराष्ट्र राज्याची सन १९६० मध्ये विदर्भ मराठवाडा मिळून निर्मिती झाली. याचा महाराष्ट्रातून देशाला 'वसंतराव नाईक' यांच्या रूपाने पहिला शेतकरी मुख्यमंत्री मिळाला. आधुनिक गीत रामायणकार, प्रख्यात कवी गदिमा अर्थात ग. दि. माडगुळकर यांनी तर शेतकऱ्यांचे कैवारी मानले जाणारे वसंतराव नाईक यांच्या शेती व शेतकरी निष्ठा, हरितक्रांती बाबत सुंदर निर्माण केले आहे. वसंतराव नाईक यांनी उघड्या जमिनीला सन्मानाने हिरव्या पाचूचे वस्त्र नेसवले आहे.

भारतातील शेतकरी हा जागतिकीकरणावर आधुनिक शेतीकडे थोड्याफार प्रमाणात वळला. त्याआधी तो पारंपारिक पध्दतीने शेती करत असे. तो शेतीमध्ये सेंद्रीय खते वापरतो. पारंपारिक शेतीमध्ये त्याला भेडसावणाऱ्या समस्यांमध्ये पिकावरील रोगराई, पाण्याची टंचाई ई. समस्या असत. पण जागतिकीकरणानंतर भारतातील शेतकरी आधुनिक शेतीकडे वळला.

- शर्वरी परब, १२ वी

वॉलिस (१८२३-१९१३) यांना जाते. डार्विन यांनी चार्ल्स लायेल यांचा भुशास्त्रीय सिध्दांत, टॉमस रॉबर्ट मॅल्थस यांनी मांडलेला लोकसंख्यावाढीचा सिध्दांत आणि स्वतःची निरीक्षणे यांवर आधारित उत्क्रांती सिध्दांत मांडला. हा सिध्दांत असा आहे की, सजीवांची उत्पत्ती एका सामाईक पुर्वज जातीपासून होते. सजीवांच्या जातींच्या असा होणारा जाती विस्तार नैसर्गिक निवडीच्या तत्वानुसार होतो. सजीवांच्या एका जातीच्या समूहात (आनुवंशिकी दृष्ट्या) विभिन्नता असते. यातील एखादी विभिन्नता दिलेल्या पर्यावरणात टिकून राहतात. प्रजनन करीत राहतात. आणि संख्येने वाढतात. ज्या विभिन्नता अशा तऱ्हेने सक्षम नसतात त्या टिकून राहत नाहीत. आनुवंशिकतेमुळे टिकून राहिलेल्या सजीवांची वैशिष्ट्ये पुढच्या पिढीत उतरत राहतात. आणि अनेक पिढ्यांनंतर मुळ जातीपेक्षा, नवीन, वेगळी जाती निर्माण होते.

एकोणिसाव्या शतकाच्या उत्तरार्धात चेंगोर योहान मेंडेल (१८२२ - १८८४) यांनी वाटाण्याच्या वेलीवर संशोधन करून आनुवंशिकतेच्या अभ्यासाची सुरुवात केली. त्यांना असे आढळले की, वेलीच्या एका पिढीत संक्रमित होतात. १९०१ मध्ये ह्युगो व्हॅरिस, एरिख केरमाख व कार्ल कॉरेन्स यांनी मेंडेल यांच्या नियमांना पुष्टी दिली. विसाव्या शतकाच्या पुर्वार्धात झालेल्या संशोधनातून डीएनए हे गुणसुत्रातील घटक असतात आणि त्यांच्यामार्फत आनुवंशिक लक्षणे एका पिढीतून पुढच्या पिढीत उतरतात, हे माहित झाले.

इ.स. १९५० पासून आतापर्यंत जीवविज्ञानाचा विस्तार होऊन तो रेणवीय पातळीपर्यंत पोहोचला आहे. १९५३ मध्ये वॉटसन क्रिक यांनी डिएनएची त्रिमितीय रचना दाखविली. हरगोविंद खोराना व त्यांच्या सहकाऱ्यांनी प्रयोगशाळेत डिएनएचे संप्रेषण करून जनुकाच्या सांकेतिक भाषेचे रहस्य उलगडले. त्यानंतर अनेक सजीवांचे संपूर्ण जनुकीय आराखडे शोधून काढण्यात आले.

१९९०-२००३ या काळात जगातील जनुक वैज्ञानिकांनी एकत्र येऊन जनुक प्रकल्प हाती घेतला आणि मानवाचा संपूर्ण जनुकीय आराखडा शोधून काढण्यात आला. याद्वारे मानवी जनुकांची संख्या सु. २०,००० ते ३०,००० असते, हे निश्चित करण्यात आले. आधुनिक सुक्ष्मदर्शकाच्या वापरामुळे गुणसुत्रे आणि पेशी अंगांच्या आधुनिक तंत्राने अभ्यास करणे शक्य झाले. पेशीअंगके, पेशीतील निरनिराळे घटक वेगळे करून पेशींचा रासायनिक अभ्यास

सुरू झाला. क्षहकिरण विवर्तन पध्दत वापरून न्युक्लिडिक आम्लांवरील संशोधनाला गती मिळाली. वनस्पती तसेच प्राणी त्यांच्या पेशींची शरीराबाहेर वाढ करून जैवतंत्रज्ञानात संशोधन सुरू झाले. सद्यस्थितीत, जीवविज्ञान ही जीवनसृष्टीचा सखोल व सर्वव्यापी अभ्यास करणारी विज्ञानशाखा बनली आहे.

महाराष्ट्रात जीवविज्ञानाचा अभ्यास विज्ञान आणि तंत्रज्ञान विषयांतर्गत शालान्त परिक्षेपर्यंत करण्यात येतो. उच्च माध्यमिक वर्गाच्या पातळीवर जीवविज्ञान हा विज्ञानशाखेत एक विषय म्हणून समाविष्ट आहे. पदवी आणि पदव्युत्तर अभ्यासक्रमांत जीवविज्ञानाशी संबंधित वनस्पतिविज्ञान, प्राणिविज्ञान, सुक्ष्मजीवविज्ञान, जैवतंत्रज्ञान अशा विविध शाखा आहेत. आधुनिक जीवविज्ञानाच्या शाखा पुढीलप्रमाणे आहेत. १) वनस्पति विज्ञान : यात वनस्पतिजीवनाचा अभ्यास केला जातो. २) प्राणि विज्ञान : यात प्राणि जीवनाचा अभ्यास केला जातो. ३) सूक्ष्मजीवविज्ञान : यात प्राणिजीवनाचा अभ्यास केला जातो. ४) कृषिविज्ञान : यात वनस्पती आणि पिकांचा अभ्यास केला जातो. ५) जीवसायनविज्ञान : यात सजीवांमध्ये पेशी पातळीवर घडणाऱ्या रासायनिक प्रक्रियांचा अभ्यास केला जातो. ६) पेशी जीवविज्ञान : यात पेशीचा स्वतंत्रपणे आणि तीत घडणाऱ्या रासायनिक प्रक्रियांचा अभ्यास केला. ७) गर्भ विज्ञान : यात भ्रूणाच्या विकासाचा अभ्यास केला जातो. ८) वर्गीकरण : यात सजीवांच्या वर्गीकरणाचा अभ्यास केला जातो. ९) पुराजिवविज्ञान : यात मानवी कृतींमुळे एखाद्या ठिकाणाच्या किंवा संपुर्ण पर्यावरणावर घडणाऱ्या परिणामांचा अभ्यास केला जातो. १०) आनुवंशिकताविज्ञान : यात जनुके आणि आनुवंशिकतेचा अभ्यास केला जातो. ११) जैवतंत्रज्ञान : यात जैविक प्रक्रियांचा उपयोग औद्योगिक आणि इतर कारणांसाठी कसा करावा याचा अभ्यास करतात. १२) जीवमिती : यात जैविक माहितीचे विश्लेषण करण्यासाठी संख्याशास्त्राचा वापर करतात. याखेरीज जीवविज्ञानाच्या शरीरक्रियाविज्ञान बाह्यशरीररचनाविज्ञान, अंतःशरीररचनाविज्ञान, इंद्रियविज्ञान, उत्क्रांतीविज्ञान इ. उपशाखा आहेत.

जीवविज्ञानाचा अभ्यास पदवी किंवा पदव्युत्तर करण्यासाठी देशात विविध संस्था कार्यरत आहेत. तसेच भारतात आणि जगभर जीवविज्ञानात संशोधन करणाऱ्या अग्रेसर संस्था आहेत.

-कृत्तिका अनिल नार्वेकर, ११ वी सायन्स

दैनंदिन जीवनात गणिताचा वापर

.....

वापर हो गणिताची, सुख, समृद्धि जीवनाची गणित ! हो गणित, संपूर्ण जगाचा केंद्रबिंदू असणारा हा विषय. जगाच्या कणाहकणामध्ये सृष्टिच्या आकृतीमध्ये व परिपूर्ण अशा या निसर्गाच्या सौंदर्यामध्ये गणिताचे तत्व सामावले आहेत. या संसारात गणित नव्हे तर हे अवघे संसारच गणित आहे, हे म्हणणे गणिताचे तत्व शिकवतात. या गणितापासून बनलेल्या संसारामधून जेव्हा गणित बाहेर रेखाटले जाते तेव्हा त्यास 'व्यावहारिक गणित' असे म्हटले जाते. हेच गणित आपले दैनंदिन जीवन सुखद, सरळ, सोपे व सृजनशील बनवतं. वंदन ह्या गणिताला जे संसाराच्या कणामध्ये राहून आम्हास अमुचे जीवन समजवण्यास, सुखदायी व फलदायी बनवण्यास कार्यशील ठेवतात.

नमस्कार गणिताला, करूया सुरूवात सुखद आयुष्याला व्यवहारातील गणिताचा विषय काढला तर आठवण येते त्या सुखद क्षणांची जेव्हा आम्ही वस्तूंची खरेदी म्हटले की वस्तूपेक्षा सर्वात जास्त आठवण यायची ती म्हणजेच आकडेमोडीची. किंमतीच्या स्वरूपात लाभलेले आकडे ऐकून भावनात्मक स्थिती मध्ये फरक येतो. 'काय कमाल आहे या आकड्यांची भावनेकडे! त्याचप्रमाणे आनंदाचा उगम तेव्हा, जेव्हा आकडे येतात. आर्थिक त्रुटीच्या रूपामध्ये आपले मन तेव्हा थोडे का असेणा हलकं होतं. शाळेत दहा वर्षे गणित शिकूनही शाळेचं तोंडही न पाहिलेला भाजीवाला आपल्या आधी हिशोब संपवतो हाच सर्वांचा अनुभव होय. त्यामुळेच 'इतकं गणित शिकायचं कशाला? ही खरी समस्या.

गणित नाही रठारठीचा विषय,

समजून प्रयत्न करणे हाच निश्चय

गणिताच्या व्यावहारिकतेबद्दल बोलायचं तर इतकं बोलणं पुरे की गेली हजारो शतके मानवाने जी तंत्रज्ञानात जबरदस्त प्रगती केली आहे. पुरख्यांनी जे मानवतावादी व पर्यावरणपूरक अशा विभूतीह्याकृत्या मांडल्या. ज्यायोगे आपले जीवन

कमालीचे सुखासीन बनले आहे. त्याच्या पायाशी गणितच आहे. शास्त्रांमध्ये सुध्दा गणिताचीच व्याख्या व महिमा अपार दर्शवलेली आहे.

उन्हाळ्यात थंडावा देणारी एसी यंत्रे असोत. सेकंदात चित्रदर्शन सादर करणारा टी.व्ही. असो, टेबलावर बसविण्यात आलेले ज्ञानी लॅपटॉप असो... प्रशांत महासागराची खोली किंवा ऊंची मापताना.. सगळ्याचा मूळ आधार गणितच हो. गणित आहे सफळहसंपूर्ण, वापरले नाही तर रहाल अपूर्ण

मोठे तंत्रज्ञान तर पाहिले, आता आमचे सर्वांचे लाडके सूत्र, मूलभूत बेरजा, वजाबाक्या, गुणाकार, भागाकार ह्यांचा उपयोग दैनंदिन आयुष्यात कुठे, कसा आणि किती होतो हे मुद्दाम लिहीण्याची आवश्यकता नाही. हे आपले फार चांगले मित्र आहे. शालेय जीवनात अंक गणिताबरोबर आम्ही भूमिती शिकतो. आकारांच्या कल्पनेत गुंजलेला हा विषय. विविध, कल्पनेला शोभविणारे व सृजनशिल असे आकार, पाहतानाच मन प्रफुल्लीत होतं. दैनंदिन काढलेल्या चित्रांमध्ये वस्तूचित्रांमध्ये व कलाकाराने सजवलेल्या विविध चित्रांमध्ये छोट्या वस्तूंची समरूपता जानवून येते. गणित किंमतच नव्हे तर चित्रकलेची सुध्दा एक ठाम असा पाया बनला.

गणिताची समरूपता, चित्रकलेची नैतिकता

बाकी भूमितीतल्या क्षेत्रफळ, घनफळ वगैरे संकल्पनावर मुद्दाम भाष्य करण्याची गरज नाही. आपण आज फिरतो त्या गाड्या सर्व काही भूमितीमुळेच कारण गोलाकार चाकं नसली असती तर गाडी चालणार कशी असती?

संख्याशास्त्र ही गणिताचीच एक शाखा ! संभाव्यता हा संख्याशास्त्राचा गाभा म्हणावा लागेल. ह्या संभाव्यतेचा आपण व्यवहारात कितीतरी वापर करतो ! उदा. संभाव्यतेचा विचार माणसाला सुचलाच नसता तर? काही असो, गणिताचे सूत्र दैनंदिन जीवनात अत्यंत लाभदायी हे खरं !

बीजासमान अवतरले गणित,

भविष्याचे बीजगणित आहे प्रतीत

बीजगणितातल्या समस्या गमतीशीर! समजा आज माझं वय तुझ्या वयाच्या इतकेपट आहे आणि आणखी दहा वर्षांनी ते तितकं पट होणार आहे तर आजच माझं वय किती? बीजगणिताचा हा वापर अत्यंत दर्शनीय व संकेतात्मक आहे.

अनंत दर्शवणारा गणित, अध्यात्मतेचे आहे प्रतीत

थोडा पारमार्थिक विचार करायचा झाला तर एकदा का ह्या अमूर्त विषयाशी मैत्री जमली की तुमची आध्यात्मिक

प्रगती सहजगत्या होऊ लागते.

गणित हा समजून घेण्या योग्य विषय आहे. सूत्र पाठ करणे चालत नाही परंतु ते प्रयत्नशीलरित्या वापरणास सुध्दा आणावे. एकदा समजून, आवडून केले की गणितासारखा आपला दुसरा कुठला मित्र नाही. गणिताचा दैनंदिन वापर आयुष्य सोपेहसुरळीत करत. मित्र गणिताचा, आयुष्य समाधानाचा

- साईश संदिप कांबळे

११ वी विज्ञान

वेळ

वेळ हा फक्त दोन अक्षरी शब्द, परंतु याचं थोडही मागंहपुढं, होणं खूप काही बदलून टाकत प्रत्येकाच्या आयुष्याचं गणित चूक की बरोबर ते वेळाच ठरवते. अमुकहअमुक वेळी तमुक तमुक गोष्ट करायला हवी हा निसर्ग नियम वेळ निघून गेल्यावर पश्चाताप करणे यात शहाणपण नाही. सर्व काही वेळेला आणि वेळेनुसार ठरते वेळेच्या बाबतीत जराशी चतुराई देखील महागात ठरते. परंतु तरीसुध्दा हरेकजण वेळेच्या बाबतीत गाफील का राहतो? हा प्रश्न न उजणाराच वाटतो.

बहुतेक वेळा आपल्या कानावर येते की, “अरे तो खूप अभ्यासू होता परंतु परीक्षेला येताना उशिर झाला आणि पेपर सोडवायचा बाकी राहिला. त्यामुळे तो मेरिटमध्ये येऊ शकला नाही. म्हणजेच आयुष्यात कधीहकधी काही तास, काही मिनिटे हे आपले जीवन बदलणारे ठरतात. त्याकरीता वेळेला सदासर्वदा हाताच्या फोडाप्रमाणे जपणे खूप महत्वाचे आहे. फक्त एकदाच नव्हे दैनंदिन जीवनात सकाळपासून संध्याकाळपर्यंत वेळेचे नियोजन असेल तर सगळ्या गोष्टी सुकर होतात, नाहीतर वेळेच्या गुंत्यात नको असलेली गोष्ट

पदरी पाडून घ्यावी लागते.

कधीकधी वेळेच्या बाबतीत एकाकडून झालेली चूक अनेकांना दोष नसताना भोगावी लागते. रेल्वेच्या अमुकहअमुक प्लॅटफॉर्मवर यावेळी दुसरी गाडी उभी आहे. हे माहित असून देखील वेळ न सांभाळल्याने त्याच प्लॅटफॉर्मवर दुसरी गाडी येणाऱ्या चालकाच्या चुकीमुळे अनेकांना जीव गमवावा लागला अशा बातम्या ऐकून मन सुन्न होते. अर्थात वेळेला सगळ्या गोष्टी सांभाळाव्याच लागतात. अन्यथा मुखपणाचा मुकुट घालुन आपली दिंडी काढली जाते. सदैव ध्यानीमनी असु द्या जे वेळेला सांभाळतात त्यांना वेळ सांभाळते. वेळेचे गुलाम बनू नका. तर आपले आयुष्य जीवन्तु भवसागरातून यशस्वीरित्या पैलतिरावर जाण्यासाठी योग्य दिशेला व योग्य वेळी वल्लवत रहा. यशस्वी व्हाल.

वेळेच मूल्य सोन्याचांदीहूनही कैकपट अधिक असल्याने अनेक प्रकारच्या म्हणी, वाक्यप्रचार दैनंदिन जीवनात वेळेच्या संदर्भात प्रचलित आहेत. जसे, वेळ गेली निघून आणि हसू आले मागुन, वरातीमागून घोडे, तो पहा सूर्य आणि हा जयद्रथ म्हणजे येन केन प्रकारचे वेळेचे महत्व या म्हणी आपल्याला पटवून देतात. काही सेकंदापासून अपघात होण्यापासून वाचलेला जीव, परिक्षेला जाताना काही मिनीटावरून सापडलेली गाडी ह्या गोष्टींचे महत्व किती? हे तेच लोक चांगल्याप्रकारे सांगू शकतात.

- वैभवी सुनिल कुंभार

१२ वी विज्ञान

वाडीचो राजा आमचो थोर

वाडी सुंदर, शिरोडा बंदर
मोचेमाड गुळी, आरवली खुळी
अतिशाणो कुडाळ, गवळदेवाचो माळ
शिरोडा शिटूक आणि आरोंद्यात रेडीच्या
.... त मारल्यान बेटुक

मालवणी मुलखात गेल्या कित्येक पिढ्यांपासून प्रसिध्द असलेले हे लोकगीत ! यात सावंतवाडीचा उल्लेख 'वाडी सुंदर' असा आला आहे. साडेतीनशे वर्षांपूर्वी सावंतहभोसल्यांनी सावंतवाडीला आपल्या संस्थानाची राजधानी बनवण्याआधी निसर्गसौंदर्याने संपन्न असलेल्या या प्रदेशाला सुंदरवाडी असे संबोधले जात होते. सुंदरवाडीला संस्थानाचे मुख्यालय केल्यावर सावंतहभोसले या राजघराण्यातच्या नावावरून सुंदरवाडीचे नामकरण 'सावंतवाडी' असे केले गेले.

संस्थानाचे बहुसंख्य राजे हे समाजभिमुख व अध्यात्मप्रियवृत्तीचे असल्यानेही त्यांनी रयतेवर ओझे टाकून व्यक्तीगत बडेजाव, ऐषोरामी जीवनशैली अपवादानेच स्विकारलेली दिसते. त्यामुळेच लोकशाहीला पूरक ठरणान्या सामाजिक समता, स्त्रीस्वातंत्र्यविषयी आदरभाव, सहकार अशा मुल्यांना या संस्थानात नेहमीच प्राधान्य दिले गेले. स्त्रीशिक्षण, देवरायांच्या माध्यमातून पर्यावरण रक्षण, लोककलाकारांना उत्तेजन, सहकारी संस्थांच्या माध्यमातून गावाचा विकास, शेती व पिण्यासाठी पाणी पूर्वठ्याच्या सोयी अशा लोकहितकारी गोष्टींतून राजेशाहीऐवजी लोकशाही मुल्यांची रूजवण करण्याच्या दृष्टीने त्यांचे धोरण राहिले. म्हणूनच सावंतवाडीला कोकणातील अन्य राजकीय दृष्ट्या सतत धगधगत असलेल्या गावांच्या तुलनेत सुसंस्कृत महत्वपूर्ण योगदान आहे.

पहिल्या खेमसावंतांशी निगडीत एक दंतकथा प्रचलित आहे. सावंतहभोसले घराण्याचा पहिला ज्ञात पराक्रमी योद्धा पुरूष मांग सावंत १५८० साली कुडाळदेशस्थ प्रभू यांच्याशी झालेल्या संघर्षात मारला गेला. त्याच्या सात स्त्रियांपैकी सहाजणी त्याच्या दहनाच्यावेळी सती गेल्या. मात्र, त्याची

एक पत्नी त्यावेळी गरोदर असल्यामुळे सती न जाता ओटवणे येथे तिच्या आसांकडे जाऊन राहिली. तिला झालेला मुलगा म्हणजे फोंड सावंत त्याचा मुलगा खेमसावंत ओटवणे येथील वर्दे नावाच्या ब्राह्मणाकडे गुरे राखत असे. एकदा संध्याकाळपर्यंत तो परत न

आल्याने त्याचा शोध घेत रानात गेलेल्या ब्राह्मणास तो एका वडाच्या झाडाखाली निजलेला दिसला. त्याचवेळी खेमसावंताच्या डोक्यावर एक नाग फणा काढून असलेला त्याने पाहिला. त्यावरून हा मुलगा पराक्रमी निपजेल स्वतंत्र राज्य स्थापन करेल असे भाकित त्यांनी केले पुढे जाऊन खेमसावंताने काही प्रांत जिंकून घेऊन चराठा भागात आपली सत्ता स्थापना करून सावंतवाडी संस्थानाची मुहूर्तमेढ रोवली.

लखम सावंत, नार सावंत, फोंड सावंत (दुसरे), जयराम सावंत, श्रीराम सावंत, बापूसाहेब महाराज हे त्यानंतरचे सावंतवाडीचे राजे ! पंचम खेम सावंत उर्फ बापूसाहेब महाराजांच्या काळात (१९३०) महाराजांनी महात्मा गांधींना निसर्गसंपन्न रांगणा, मनोहरहमनसंतोषगड पहायला नेण्याची व्यवस्था केली होती अशी नोंद सापडते. पाणीपुरवठ्याची व्यवस्था, सामाजिक समतेसाठी केलेले कायदे याविषयी जाणून घेतल्यावर महात्मा गांधींना बापूसाहेब महाराजांना 'रामराजा' व त्यांच्या कारभाराला रामराज्य म्हणून गौरविले होते.

सावंतवाडी आणि परिसरातील लोकांसाठी अतिशय उपयोगी ठरलेले जानकीबाई प्रसुतिगृह महाराजांनी स्वखर्चाने बांधले होते. ते आजही कार्यरत आहे. महिलांसाठी स्वतंत्र्य आरोग्यसुविधा देणाऱ्या संस्था, शाळा, वसतिगृह, कलाप्रशिक्षण केंद्र अशा माध्यमातून स्त्रीहसक्षमीकरण्यासाठी संस्थानशी संबंधित मंडळी जातीनिशी सहाय्य करीत असतात. यामुळेच

जानकीबाई सुतीकागृह, राणी पार्वतीदेवी हायस्कूल, पंचम खेमराज महाविद्यालय इ. ठिकाणी कार्यरत असलेल्या कर्मचाऱ्यात स्त्रीवर्गाचा सहभाग लक्षणीय आहे.

सुंदरवाडीला संस्थानाची राजधानी बनवल्यानंतर रमणीय मोती तलावाकाठी बांधलेला नवा राजवाडा, न्यायालयीन इमारत, संस्थानकालीन विठ्ठल मंदिर, आत्मेश्वर मंदिर, आकेरीचे रामेश्वर मंदिर, अशा काही वास्तू शैलीदार बांधकामासाठी पाहता येतील. पर्यटक इतिहासप्रेमी यांच्यासाठी संस्थानकालीन अशा अनेक वास्तू कायम आकर्षण ठरत आल्या आहेत.

बापूसाहेब महाराज यांच्या नावाने चालविण्यात येणाऱ्या महाविद्यालयाची इमारत राजप्रसाद होता. कोणत्याही भौतिक लाभाची अपेक्षा न करता संस्थानाच्या मालकीच्या वास्तू व जमिनी विविध संस्थांना समाजोपयोगी कामांसाठी देण्यात आल्या आहेत.

राजकारणापेक्षा समाजकारणावर नेहमी भर देणारे,

राजेशाहीपेक्षा लोकशाही, मनगटशाही यापेक्षा विवेक, संयम, सुसंकृतता या मुल्यांवर विश्वास असणारे सावंतहभोसले घराण्यातील सर्वच संस्थानिक जनमानसामध्ये नेहमीच.

वाडीचो राजा आमचो थोर
सावंतहभोसले कुळी सरकार
रयतेच्या हितास देती थार
तयांच्या औदार्या नाही पार
देवाजीचो जसो चोख येव्हार
तयांवरी संतकृपा अनिवार
दुमदुमे किरत प्रीतवीच्या पार.....

अशा आपुलकीच्या भावनेने चिरस्थान मिळवून राहिले आहेत.

– पूर्वा गुरुनाथ घाडी
१२ वी विज्ञान

तरुणाई, सोशल मिडीया

जीवन म्हणजे काय? हा प्रश्न आपल्याला नेहमी पडतो. जीवन म्हणजे नक्की काय? जीवनाची व्याख्या अशी आहे की, एखादा जीव जन्माला आल्यापासून ते मरेपर्यंतचा जो प्रवास असतो त्याला जीवन म्हणतात. एखादा जीव जन्माला आल्यानंतर त्याच्यासमोर अनेक प्रकारची संकटे येतात आणि जो त्याच्यावर आलेल्या संकटांना धैर्याने, धाडसाने झगडून त्या संकटाशी सामना करतो तोच त्याच्या जीवनात यशस्वी होतो. आपल्या या जीवनातल्या प्रवासात माणूस हा एकटाच येतो आणि जातानाही एकटाच जातो. या जीवनात माणसाला खूप अनुभव येतात. या अनुभवातूनच माणूस कसे जीवन जगायचे हे ठरवतो. माणूस आपले हे जीवन धेयासाठी जगतो. कारण प्रत्येक माणसाचे काही ना काही ध्येय असते. माणूस आपले हे जीवन आपले ध्येय पूर्ण करण्यासाठी घालवतो.

या जीवनात आपल्याला खूप काही करण्यासारखे असते. पण आपले त्याकडे लक्ष नसते. आपण आपले जीवन आपल्यासाठी जगणे असे नाही आपण दुसऱ्यासाठी जगायला हवं. जी माणसं स्वतःसाठी जगतात ती आयुष्यभर सुखी होत नाही आणि जी माणसे जन्माला आल्यापासून ते मरेपर्यंतच्या प्रवासात अर्थात या जीवनात दुसऱ्यांसाठी जगले त्यांचे दुःख आपले जीवन खूप सुंदर बनून जाईल. प्रत्येक माणसाला या जीवनातल्या प्रवासात सुखहृदुःखाचे अनुभव येतात. आपले हे जीवन ऊन-सावलीप्रमाणे असते. आपल्या जीवनात सुखहृदुःख येत असतात. जीवनात सुखापेक्षा दुःख अधिक असते. आपण या दुःखाला घेऊन

बसण्यापेक्षा त्या दुःखाला सामोरे जावे म्हणजे आपल्या जीवनात सुख येईल.

सुख हे क्षणभंगूर असते. आपल्या आयुष्यात आपण हसतहसखेळत सुखह्रदुःखाची गाणी गायची असतात. प्रत्येकाला दुःख असते. गरिबांना दुःख असते आणि श्रीमंतांनाही दुःख असते. जरी तो खूप श्रीमंत जरी असला जरी अमाप संपत्ती त्याच्याकडे असली तर त्याला सर्व सुख मिळाले असे होत नाही. पैशाने सर्व सुख विकत होता येत नाही. श्रीमंत माणूस कोणत्या ना कोणत्यातरी कारणाने दुःखी असतो. पण गरीबांना अनेक प्रकारची दुःख असतात. दुःख कसे झेलावे हे त्यांना माहित असते. गरीब माणसे समाधानवृत्तीच असतात. जे आहे

त्यातच समाधानी आहे असे ते मानतात. त्यामुळे ते श्रीमंतांपेक्षा जास्त सुखी असतात. आपले हे जीवन एका फुलाप्रमाणे असते. ते श्रीमंतांपेक्षा जास्त सुखी असतात आपले हे जीवन एका फुलाप्रमाणे असते. ते फुल मिळविण्यासाठी आपल्याला त्या काट्यांचा सामना करावा लागतो. त्यानंतर ते फुल आपल्याला मिळते. अशाचप्रकारे जीवनात आपल्याला सुख मिळविण्यासाठी आपल्याला अनेक संकटांना सामोरे जावे लागते. यातच आपल्याला जीवन म्हणजे काय असते हे कळते.

– महेश जावेद खान

१२ वी विज्ञान

आनंदाचे क्षण

जीवन म्हणजे काय? हा प्रश्न आपल्याला नेहमी पडतो. जीवन म्हणजे नक्की काय? जीवनाची व्याख्या अशी आहे की, एखादा जीव जन्माला आल्यापासून ते मरेपर्यंचा जो प्रवास असतो त्याला जीवन म्हणतात. एखादा जीव जन्माला आल्यानंतर त्याच्यासमोर अनेक प्रकारची संकटे येतात आणि जो त्याच्यावर आलेल्या संकटांना धैर्याने, धाडसाने झगडून त्या संकटाशी सामना करतो तोच त्याच्या जीवनात यशस्वी होतो. आपल्या या जीवनातल्या प्रवासात माणूस हा एकटाच येतो आणि जातानाही एकटाच जातो. या जीवनात माणसाला खूप अनुभव येतात. या अनुभवातूनच माणूस कसे जीवन जगायचे हे ठरवतो. माणूस आपले हे जीवन ध्येयासाठी जगतो. कारण प्रत्येक माणसाचे काही ना काही ध्येय असते. माणूस

आपले हे जीवन आपले ध्येय पूर्ण करण्यासाठी घालवतो.

या जीवनात आपल्याला खूप काही करण्यासारखे असते. पण आपले त्याकडे लक्ष नसते. आपण आपले जीवन आपल्यासाठी जगणे असे नाही आपण दुसऱ्यासाठी जगायला हवं. जी माणसं स्वतःसाठी जगतात ती आयुष्यभर सुखी होत नाही आणि जी माणसे जन्माला आल्यापासून ते मरेपर्यंतच्या प्रवासात अर्थात या जीवनात दुसऱ्यांसाठी जगले त्यांचे दुःख आपले जीवन खूप सुंदर बनून जाईल. प्रत्येक माणसाला या जीवनातल्या प्रवासात सुखह्रदुःखाचे अनुभव येतात. आपले हे जीवन ऊन ह्या सावलीप्रमाणे असते. आपल्या जीवनात सुखह्रदुःख येत असतात. जीवनात सुखापेक्षा दुःख अधिक असते. आपण या दुःखाला घेऊन बसण्यापेक्षा त्या दुःखाला सामोरे जावे म्हणजे आपल्या जीवनात सुख येईल.

सुख हे क्षणभंगूर असते. आपल्या आयुष्यात आपण हसतहसखेळत सुखह्रदुःखाची गाणी गायची असतात. प्रत्येकाला दुःख असते. गरिबांना दुःख असते आणि श्रीमंतांनाही दुःख असते. जरी तो खूप श्रीमंत जरी असला जरी अमाप संपत्ती त्याच्याकडे असली तर त्याला सर्व सुख मिळाले असे होत

नाही. पैशाने सर्व सुख विकत होता येत नाही. श्रीमंत माणूस कोणत्या ना कोणत्यातरी कारणाने दुःखी असतो. पण गरीबांना अनेक प्रकारची दुःख असतात. दुःख कसे झेलावे हे त्यांना माहित असते. गरीब माणसे समाधानवृत्तीच असतात. जे आहे त्यातच समाधानी आहे असे ते मानतात. त्यामुळे ते श्रीमंतांपेक्षा जास्त सुखी असतात.

आपले हे जीवन एका फुलाप्रमाणे असते. ते श्रीमंतांपेक्षा जास्त सुखी असतात आपले हे जीवन एका फुलाप्रमाणे असते. ते फुल मिळविण्यासाठी आपल्याला त्या काट्यांचा सामना करावा लागतो. त्यानंतर ते फुल आपल्याला मिळते. अशाचप्रकारे जीवनात आपल्याला सुख मिळविण्यात आनंद हा शब्द सर्वांना परिचित आहे. त्याच्या प्राप्तीसाठी रात्रंदिवस सर्वांचे प्रयत्न सुरू असतात. पण तो प्रत्येकाला मिळतो असे नाही. अनेकदा त्याचा अर्थच माहित नसल्याने तो मिळविण्यासाठी विनाकारण धडपड सुरू असते. अशा वेळी काखेत कळसा, गावाला वळसा, अशी स्थिती होते. आनंद म्हणजे सुख आणि दुःख या पलिकडे असणारी गोष्ट आहे. सुख म्हणजे अनुकूल आणि दुःख म्हणजे प्रतिकूल वेदना, इष्ट वस्तूची प्राप्ती म्हणजे सुख आणि अनिष्ट विषयाची प्राप्ती म्हणजे दुःख. प्रिय गोष्टींचा संयोग म्हणजे सुख आणि अप्रिय गोष्टींचा संयोग म्हणजे दुःख. या गोष्टी कधीच चिरंतन नसतात. त्यांची येहजा सुरू असते आणि हे स्वाभाविक आहे.

मान आणि मरण या गोष्टी गेल्यानंतर परत येत नाहीत. त्यामुळे त्यांना सांभाळायचे आहे. सुख आणि दुःख, आनंद आणि कीर्ती येतातहजातात. फक्त ते आपण जाणून घ्यावे लागते. कीर्ती आणि आनंद आपल्या मानण्यावर आहे. म्हणून ते सुखहृदुःखाच्या पलीकडे आहे. आनंद हा विषयावर अवलंबून राहत नाही. तो आपल्या मनाच्या मानण्यावर असतो. खूप कमावले आणि मानानेच ते मान्य केले नाही तर तो आनंद नव्हे. आनंद आपल्या अंतरंगात आहे. परंतु आपण त्याला शब्द, स्पर्श, गंध, रस, अशांत शोधत असतो. मुळात मानले, तर प्रत्येक विषयात आनंद आहे.

आनंद हा अपरिमित संतोष आहे. त्याला देश, काल,

वस्तुंची, सीमा नाही. त्याच्या शोधासाठी खूप जण प्रयत्न करीत असतात. हे करताना कधी कधी ध्येय विसरतात आनंद मिळण्यासाठी कोट्यवधींचा प्रवास सुरू असतो. पण त्याच्या पत्यावर पोहोचतात शेकडोच ! ध्येय विसरून वाटचाल करणारा कधीच यशस्वी होत नाही आणि आनंदीही.

अनेकांचे आयुष्य असे ध्येयहीन आणि दिशाहीन झाले आहे. ध्येयाने वाटचाल करीत नव्या इच्छा आकांक्षांना कवेत घेण्याचा प्रयत्न केल्यास जगात सर्वात आनंदी आपणच असणार आहोत. मनाला भूत आणि भविष्याकडे धावण्यापासून थांबवत, प्रत्येक विषयात आनंद मानण्याइतके त्याला परिपक्व मजबुत केल्यास सर्वात आनंदी आपणच असणार आहोत. यासाठी आपल्याला अनेक संकटांना सामोरे जावे लागते. यातच आपल्याला जीवन म्हणजे काय असते हे कळते.

– राधी चंद्रकांत गोसावी

१२ वी विज्ञान

मित्र कुणास म्हणावं...

ज्याच्या जवळ मनातील भाव व्यक्त करताना संकोच वाटत नाही. खोटे बोलावंस वाटत नाही. फसवावेसे वाटत नाही.. पाप पुण्याची कबुली देण्यास मन कचरत नाही. ज्याला आपला पराक्रम कौतुकाने सांगावासा वाटतो ज्याच्या जवळ पराभवाचे शल्य उघडे करायला, कमीपणा वाटत नाही.

ज्याच्या सुखदुःखाशी आपण एकरूप होऊ शकतो तो खरा मित्र...

मित्र ही जीवनातील अत्यावश्यक गरज आहे. मन निकोप राहण्यासाठी कर्तृत्वाला प्रोत्साहन मिळण्यासाठी मित्र हवाच.

मैत्री हा असा दागिना आहे जो आहे सगळ्याकडे दिसतो, पण जाणवत नाही.

म्हणून अशी मैत्री करा जी दिसली नाही तरी चालेल, पण जाणवली पाहिजे.

माझे वडील माझे दैवत... 'बाप'

.....

आई घराचं मांगल्य असते तर बाप घराच अस्तित्व असतो. परंतु घराच्या या अस्तित्वाला खरचं कधी आम्ही समजून घेतले आहे का? संत महात्मांनी आईचिच महत्चकांक्षा अधिक सांगितलेले आहे. लेखकांनी, कवींनी आईच तोंड भरून कौतुक केल आहे. चांगल्या गोष्टीला आईचीच उपमा दिली जाते. पण बापाच्या विषयी कुठेच फारस बोललं जात नाही काही लोकांनी बाप रेखाटला पण तोही तापट, व्यसनी, मारझोड करणारा समाजता एक ते दोन टक्केच बाप असे असतील परंतु चांगल्या वडीलांबद्दल काय?

आईकडे अश्रुंचे पाट असतात. पण बापाकडे संयमाचे घाट असतात. आई रडून मोकळी होते. पण सांत्वन वडिलांनाच कराव लागतं आणि रडणाऱ्यांपेक्षा सांत्वन करणाऱ्यावरच जास्त ताण पडतो. कारण ज्योतीपेक्षा समईच जास्त तापते ना ! पण श्रेय नेहमी ज्योतीलाच मिळत राहत. रोजच्या जेवणाची सोय करणारी आई आमच्या लक्षात राहते. पण आयुष्याच्या शिदोरीची सोय करणारा बाप आम्ही किती सहज विसरून जातो. सर्वानसमोर आई मोकळेपणाने रडू शकते. पण रात्री उशीत तोंड खुपसून मुसमुसतो तो बाप असतो. आई रडते, वडीलांना रडता येत नाही. कारण बहिर्णीचा आधार व्हायचं असतं. पत्नी अर्ध्यावरच साथ सोडून गेली तर पोरानांसाठी अश्रुंना आवर घालावा लागतो. जिजाबाईंनी शिवाजी महाराज घडविलं असं अवश्य म्हणाव. पण त्याच वेळेला शहाजी राजांची ओढाताण सुध्दा लक्षात घ्यावी. देवकीच, यशोदेच कौतुक अवश्य कराव, पण पुरातुन पोराला डोक्यावर घेवून जाणारा वासुदेव सुध्दा लक्षात ठेवावा. राम हा कौशल्येचा पुत्र अवश्य असेल पण पुत्र वियोगात तडफडून मरण पावला तो पिता दशरथ होता.

वडिलांच्या टाचा झिजलेल्या चपलांकडे बघीतलं की त्यांचे प्रेम कळत. त्यांची फाटकी बनीयन बघीतलं की कळतं, "आमच्या नशीबाची लोक त्यांच्या बनियनला पडलीत." त्यांचा दाढी वाढलेला चेहरा त्यांची काटकसर दाखवितो.

मुलगा सलूनमध्ये वीसह्रपंचवीस रूपये खर्च करतो. मुलगी ब्युटी पार्लरमध्ये तीस रूपये खर्च करते. पण त्याच घरातला बाप दाढीचा साबण संपला म्हणून आंघोळीच्या साबणाने दाढी

खरबडत असतो. अनेकदा बाबा नुसत पाणी लावून दाढी करतात. पोरीचे लग्न पोराने शिक्षण बाकी असत घरात उत्पन्नाच दुसरं साधन नसत. बापाची टिंगल करतात. एकमेकांच्या बापाच्या नावांनी एकमेकांना हाका मारतात.

आई घराचं मांगल्य असेल तर बाप घराच अस्तित्व असतो. ज्या घरी बाप आहे त्या घराकडे वॉईट नजरेने कोणीही बघू शकत नाही. कारण घरातला कर्ता जिवंत असतो. कोणत्याही परिक्षेचा निकाल लागण्यावर आई जवळची वाटते कारण ती जवळ घेते. कवटाळते, कौतुक करते. पण गुपचुप जाऊन पेढ्यांचा पुडा आणणारा बाप कोणाच्या लक्षात रहात नाही.

चटका बसला, ठेच लागली, फटका बसला तर 'आई गं, हा शब्द बाहेर पडतो, पण हायवेला रस्ता क्रॉस करताना एखादा ट्रक जवळ येवून ब्रेक अचानक लावतो. तेव्हा 'बाप रे' हाच शब्द बाहेर पडतो कारण छोट्या प्रसंगी आई चालते पण मोठमोठी वादळे पेलवताना बापच आठवतो. काय पटतय ना?

कोणत्याही मंगल प्रसंगी घरातली सर्व मंडळी जातात पण मयताच्या प्रसंगी बापालाच जाव लागतं. कोणताही बाप

श्रीमंत मुलीच्या घरी जास्त जात नसतो. पण गरीब मुलीच्या घरी उभ्या उभ्या का होईना चक्रर मारतो. तरूण मुलगा उशीरा घरी येतो तेव्हा त्याची आई नाही, तर बापच जागा असतो. मुलाच्या नोकरीसाठी साहेबांपुढे लाचार होणारा बाप, मुलीच्या स्थळासाठी उंबरठे झिजवणारा बाप, घरच्यांसाठी स्वतःच्या व्यथा दडपणारा बाप.... खरच किती ग्रेट असतो ना?

वडिलांचं महत्व कोणाला कळते? लहानपणीच वडील गेल्यावर अनेक जबाबदाऱ्या खूप लवकर पेल्याव्या लागतात. त्यांना एकूण एक वस्तुंसाठी तरसावं लागतं. वडिलांना खऱ्या अर्थाने समजून घेते ती म्हणजे त्या घरातील मुलगी. सासरी गेलेल्या अथवा घरापासून दूर असलेल्या मुलीला बापाशी फोनवर बोलताना बापाचा बदललेला आवाज एका क्षणात कळतो. मग ती अनेक प्रश्न विचारते. कोणतीही मुलगी स्वतःच्या इच्छा बाजूला ठेवून बाप म्हणेल तेव्हा विवाहाच्या बोहल्यावर चढते. मुलगी बापाला जाणते, जपते. इतरांनी सुध्दा असच आपल्याला जाणाव हीच बापाची अपेक्षा असते.

बाप हा अनेक रूपी असतो तर तो सासरी असलेला बाप असो की बापाची कमी भागवण्यासाठी कुटुंबाला कमी जास्त का होईना सांभाळण्यासाठी, त्यांच्या गरजा भागवण्यासाठी बनलेला दुसरा बाप म्हणजे आपला मोठा भाऊ असतो. बापाचे अनेक रूप असतात. काका, मावशे, भाऊ अशा अनेक रूपी बाप आपले कर्तव्य निभावत असतो. पण खरं सांगू आपला बाप हा आपलाच असतो.

वडील म्हणजे समुद्रातलं जहाज असत....
खंबीर आधाराच दुसरं नाव असत....
वडील म्हणजे उंबराचं झाड असत...
लपलेल्या भावनाच जणू खोड असतं...
वडील या शब्दात संपूर्ण जग सामावलेलं असत....
ते सोबत असल्यावर हे आपल्या
मुठीत असल्यासारखं वाटतं

- सोनाली सिताराम पालयेकर
१२ वी विज्ञान

मी आहे ना ...

*Everything's
Fine*

आपल्या आयुष्यात आलेली माणसं ही काही उगाच आलेली नसतात... प्रत्येक गोष्टीमागे काही तरी कारण असतं.. कुणाशी तरी काहीतरी ऋणानुबंध जुळलेले असतात... नाही तर सव्वाशे करोड लोकसंख्या देशात नेमक्या याच व्यक्तींशी आपली ओळख का होते? याचे उत्तर कोणीही देऊ शकत नाही...

जी नाती तयार होतात ती आपण जीवापाड जपावी... आपल्या जगण्यासाठी ज्या प्राणवायुची गरज असते तो प्राणवायु म्हणजे ही आपली माणसं... रक्ताच्या नात्यांना काही चॉईस नसतो, पण आपलेपणाच्या नात्यात तसं नसतं... It's uttal relation.... मन जुळलं की आपलेपणाचं नातं होते.

जे बंध खूप स्ट्रॉंग असतात ते कोणाच्याही सांगण्याने किंवा विपरीत परिस्थितीत कधीच तूटत नाहीत.. आपण खूप वार्ड परिस्थितीतून जात असताना मित्राचे किंवा मैत्रिणीचे 'मी आहे ना' एवढे शब्द संजीवनीसारखे काम करतात... अगदी प्रत्यक्ष नाही पण अप्रत्यक्ष सोबत असणं खूप सकारात्मक ऊर्जा देणारं असतं... पैशांनी श्रीमंत होणं खूप सोप आहे हो...

नात्यांनी समृद्ध होणं तितकचं कठीण....

- सुहानी देवानंद गावडे

१२ वी वाणिज्य

माझं पहिलं प्रेम

.....

बारावीचा क्लास नुकताच सुरू झाला होता अजून कॉलेज व्हायला ८ दिवस बाकी होते. पण क्लासमध्ये सर्व मुलांची हजेरी जोरदार होती. कारण २ महिन्यांनंतर क्लास सुरू झाला होता. सर्वांना शिकण्यापेक्षा एवढ्या दिवसांनी भेटण्याचा आनंद जास्त झालेला होता. कोणी आपल्या जुन्या ग्रुपमधील मित्रांसोबत गप्पा मारत होते. तर कोणी कोण नवीन आलय क्लासमध्ये त्याचा शोध घेत होते. एकंदरित काय तर नुसती धमाल चालू होती आणि सरांना हे सर्व माहित असून ही ते मन लावून शिका रे अस सांगत होते.

आज तिला जरा उशीरच झाला होता क्लासला पोहोचायला. तिला जरा टेन्शनच आलं होत. कारण उशिरा गेलं तर पूर्ण क्लास मधील मुलं अस बघायचे की जसा काही खूप मोठा गुन्हा केलाय आणि टिंगल टवाळी करायला कारण मिळायची. मी तिला खूप वेळा फक्त बघितलं होत ११ वीच्या प्रॅक्टीकल बॅच ला असताना आणि ती माझ्या ग्रुपमध्ये म्हणजेच योग्य जुळून आला म्हणा. सुरूवातीला तिच्याबद्दल मला तेवढं आकर्षण वाटलं नाही. पण एके दिवशी ती माझ्याजवळ केमेस्ट्री च्या प्रॅक्टीकलला आली आणि माझ्याजवळ एक एक प्रॅक्टीकल विषयी प्रश्न विचारायला लागली आणि त्याच वेळी अस काही झालं की ती मनामध्ये घर करून बसली. तेव्हा वाटलं की गर्लफ्रेंड असली तर हीच करेन ते प्रॅक्टीकल झाल्यावर मी घरी येऊन कॉलेजच्या ग्रुप वरून तिचा नंबर शोधला व तिला अभ्यासाच्या कारणावरून मॅसेज केला व बोलायला सुरूवात केली. हळूहळू ती माझी मैत्रीण झाली. मैत्रीचे रूपांतर खास मैत्रीमध्ये झालं असं करून करून ती आता जीवलग मैत्रीण झाली आहे.

मला खूप वेळा तिला प्रपोज करावंसं वाटलं पण तेवढी माझी हिंमत झाली नाही. कारण मी प्रपोज केलं आणि तिला

वाईट वाटलं तर बोलायची बंद झाली तर मी माझी चांगली जीवलग मैत्रीण गमावून बसेन. या भीतीने मी तिला केव्हा तिला तसं बोललो नाही. मी माझ्या दुसऱ्या मैत्रीणीकडून म्हणजेच माझी बहिणीसारखी मैत्रीण रियाकडून तिला कसं इंप्रेस करू याच्या टीप्स घ्यायचो. पण तेवढी माझी हिंमत होत नव्हती. पण तिच्या

सोबत व्हॉटसअॅपवर चॅटींगकरून एकमेकांची आवड निवड समजली होती. आमच्या प्रत्येक गोष्टी जुळत होत्या. त्यामुळे तिने माझ्या हृदयात खूप खोलवर घर केलं होतं.

आम्ही फोनवर चॅटींग करायचो. बोलायचो, त्यामुळे आमची मनं जुळत होती. पण तिला प्रपोज करण्याची हिंमत होत नव्हती. आम्ही हळूहळू भेटायला लागलो हे माझ्या मित्रांनी पाहिल्यानंतर ते तिच्या पाठीमागून मला 'ती बघ वहिनी आली' असे चिडवायचे. त्यामुळे ती खूप आवडायला लागली होती. मी तिला अभ्यासाच्या कामात खूप मदत करायचो. एवढा की मी माझा अभ्यास बाजूला ठेवून तिला मदत करायला लागलो होतो. तिच्या वाढदिवसाला मी तिला फोनवरून शुभेच्छा देऊन तिला गिफ्ट पण दिले होते. ते पाहून ती खूप खूश झाली होती. व ती खूश झाली हे पाहून मी पण खूश झालो होतो. तिला मला त्या दिवशी वाढदिवसाची पार्टी द्यायची होती पण ते शक्य झाले नाही. पण तिने तिच्या वाढदिवसाच्या ४ महिन्यांनंतर ट्रेडीशनल डे ला मला पार्टी द्यायचं ठरवलं. ही माझ्यासाठी खूप मोठी गोष्ट होती. कारण तिने मला विचारून माझ्या सारख्या रंगाचा ड्रेस घातला होता. तिने जांभळा ड्रेस व मी जांभळा सदरा घातला होता. मग आम्ही कॅफेमध्ये गेलो. पण मी जाताना तिच्यासाठी चॉकलेट घेतलं होतं. ती आणि तिची फ्रेंड आणि मी आम्ही तिघंच होतो. तिला मी चॉकलेट दिलं तर तिला काही क्षणासाठी मी प्रपोज करतो असं वाटलं. पण मग तिने त्यावर विचारलं हे कशाला? मग

मी तिला बोललो की 'असंच गं तुझ्यासाठी' एवढं बोलून मी गप्प राहिलो. आम्ही जास्त काही बोललो नाही. पण ते क्षण मला खूप अविस्मरणीय आहे. कारण मला तिच्यासमोर बोलायला जरा धाकधूक होते. पण तरीही मी बोलायची हिंमत करतो.

तर आता तुम्ही म्हणत असाल तर की हा तर तिला प्रपोज करायला घाबरतो आहे तर याचं पुढं कसं होणार पण मी ठरवलं आहे की माझ्या १२ वीच्या बोर्ड परीक्षेच्या शेवटच्या

पेपरला तिला मी प्रपोज हे करणारच आहे. मग तिने हो म्हणू दे किंवा नाही. पण मी प्रपोज करणार. कारण तिच्या घरातील सगळे मला चांगले ओळखतात. मी तिच्या घरी पण जाऊन आलोय चतुर्थीला. त्यामुळे तिने जर मला हो म्हटलं तर माझं प्रेम सत्यात उतरेल. आता फक्त देवाकडे प्रार्थना की मी प्रपोज करणार त्याला ती हो बोलू दे एवढेच !

- **ओंकार महेश तळवणेकर**
१२ वी विज्ञान

कोरोनानंतरचे जग

कोरोनानंतर माणसाच्या आयुष्याची दिशा जशी बदलणार आहे, तसाच भाषाव्यवहारही बदलणार आहे. या बदलाची तयारी ज्या भाषा करतील त्याच भविष्यात टिकणार आहेत.

कोरोना व्हायरस, कोरोना, भाषाकरण, मराठी, मातृभाषा, राष्ट्रवेध, विश्ववेध, शिवसेना...

भाषेसारख्या गोष्टीचा आणि तो देखील मराठीसारख्या स्थानिक भाषेचा कोरोनाशी काय संबंध? असा प्रश्न लेखाचे शीर्षक वाचल्यावरच कोणाच्या मनात येऊ शकतो. त्यासाठी लेखाच्या सुरुवातीलाच याचे स्पष्टीकरण देणे आवश्यक आहे. कोरोनानंतरचे जग वेगळे असणार आहे. हे आता हळूहळू स्पष्ट होऊ लागले आहे. जगभरातील कंपन्या आणि राष्ट्रीय-आंतरराष्ट्रीय संस्थांनी या नव्या जगाचा अंदाज बांधण्यास सुरुवात केली आहे. माणसामाणसातील नात्यांपासून, देशादेशांमध्ये असणाऱ्या आंतरराष्ट्रीय संबंधापर्यंत अनेक

समीकरणे कोरोनानंतरच्या जगात हळूहळू बदल जातील असे संकेत मिळू लागले आहे. त्याबद्दल सर्वत्र लिहीले जाऊ लागले आहे. या सगळ्या बदलत्या जगाचा व्यवहार ज्या भाषेत चालणार त्या भाषेबद्दलचा विचारही म्हणूनच महत्वाचा ठरतो.

हे अधिक स्पष्ट व्हावे यासाठी आपण एक सोप्यात सोपे उदाहरण घेऊ. 'वर्क फ्रॉम होम' हा कोरोनामुळे दिसलेला प्रमुख दृश्य बदल आहे. आजवर कधीही केले गेले नाही. अशी घरून काम करण्याची वेळ आज अनेकांवर आली आहे. पण हा बदल तात्पुरता नसून, आता हीच कार्यपध्दती कायमची करता येईल का, याचा जागतिक पातळीवर विचार होतो. टीसीएस, (टाटा कन्सलटन्सी सर्विस) यासारख्या कंपन्यांनी २०२५ पर्यंत आपली ७५% कर्मचारी घरून कसे काम करतील, या दिशेने कामही सुरू केले. जगभरात हे होत आहे. अनेक शाळा महाविद्यालयांनी लर्न फॉर्म होम, सारख्या घोषणा करत शिक्षणही ऑनलाईन करायला सुरुवात केली आहे.

याचाच अर्थ माणसे अधिकाधिक वेळ घरी राहणार आहेत. घरी असलेली माणसे घरातील लोकांशी प्रत्यक्ष आणि इलेक्ट्रॉनिक माध्यमातून जगाशी अप्रत्यक्षरीत्या संवाद साधणार आहेत. त्याच्या या घरातील आणि जगातिक संवादाची भाषा

कदाचित वेगवेगळ्या असू शकतील. मातृभाषा या स्वयंपाकघरात बोलण्याच्या भाषा उतरतील असे भाष्य ज्येष्ठ कानडी लेखक शिवराम कारंथ म्हणत असतं. पण त्याचे हे भाष्य अशा संदर्भात प्रत्यक्षात येईल याची कदाचित त्यांनाही कल्पना करता आली नसेल. त्यामुळे माणसाच्या आयुष्याची दिशा जशी बदलणार आहे. तसाच हा भाष्य व्यवहारही बदलणार आहे. याची तयारी सर्वांना करावी लागेल. किंबहुना ज्या भाषा ही तयारी करतील त्याच टिकतील, असे म्हटले तर चुकीचे ठरणार नाही.

समजा, जर भविष्यातील शाळांमधील वर्गामध्ये शिकविले जाणारे शिक्षण हे ऑनलाईन पध्दतीने होऊ लागले. त्यासाठी विविध प्रकारचे ऑनलाईन साहित्य निर्माण करावे लागेल. फक्त पाठ्यपुस्तके पीडीएफ करून हे काम होणार नाही. त्यासाठी डिजिटल माध्यमासाठी मातृभाषेतील मजकूर (कंटेंट) तयार करावा लागेल. तो मजकूर फक्त शब्दस्वरूपात नसेल, तर तो मल्टिमिडीया खेळ (गेम्स) या स्वरूपात असेल. हा मजकूर जी भाषा तयार करू शकेल. तीच या ऑनलाईन माध्यमात लोकप्रिय ठरेल. जी लोकप्रिय ठरेल तिच्यातून आपल्या मुलांना शिकविण्याचा कल वाढेल. म्हणूनच मराठीसारख्या भाषांनी या नव्या माध्यमापासून लांब न पळता, या माध्यमाच्या गरजा समजून त्या दिशेने काम करायला हवे.

आजवर मराठी भाषेच्या आणि एकंदरीतच भारतीय भाषांच्या भवितव्याविषयी प्रचंड लेखन झाले आहे. काय करायला हवे. याबद्दल भाषणे, परिसंवाद आणि वाद, विवादही झाले आहेत. पण आता या पलिकडे जाऊन भाषेचे माध्यम बळकट करण्यासाठी काम करावे लागणार आहे. फक्त मराठी शाळा, मराठी पुस्तके या पलिकडे जाऊन भाषा ही सर्वांगीण आयुष्यातील संवादाचे माध्यम आहे. ते अधिकाधिक समर्थ कसे करता येईल. त्या दिशेने पावले उचलायला हवीत. प्रामुख्याने सरकार म्हणून राज्य सरकारांची जी जबाबदारी मोठी आहे. पण त्याच बरोबर विविध संस्था आणि वैयक्तिक पातळीवर तुम्ही आम्ही या सर्वांनी आपापला वाटा उचलायला हवा. हे काम करण्यासाठी आपल्या आसपास नक्की काय

बदलते आहे, हे आधी समजून घ्यायला हवे.

कोरोना काळात काय बदलते आहे? कोरोनासारख्या साथी याआधीही या जगाने पाहिल्या आहेत. पण कोरोनाची साथ वेगळी आणि अधिक विश्वव्यापी ठरली. याची दोन कारणे आहेत. एक म्हणजे दळणवळणाचा वेग आणि माहितीच्या प्रसारणाचा वेग हे दोन्ही वेग आजवरच्या मानवी इतिहासातील सर्वोच्च पातळीवर आहेत. या दोन्ही वेगात आणखी बदल होणार आहेत. पण आता ते ज्या पातळीवर आहेत. त्यात भाषा म्हणूनच काय करायला हवे, या अनुषंगाने सातत्याने विचार आणि कृती व्हायला हवी.

पहिल्यांदा आपण दळणवळणाबद्दल समजून घेऊ. आज आपण एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी जाण्यासाठी दहा वर्षांपूर्वी जेवढा वेळ लागत होता. त्यापेक्षा कमी वेळात आपण त्या ठिकाणी पोहचू शकत आहोत. त्यामुळेच चीनवरून संपूर्ण जगभर हा रोग एवढा पसरला की, जगाला टाळे लावून बंद करावे लागले. आजवरच्या ज्ञात इतिहासातील ही पहिलीच वेळ आहे. जर दळणवळणाचा हा वेग नसता, तर हा रोग एवढा पसरलाच नसता, म्हणूनच हा रोग रोखण्यासाठी पहिल्यांदा दळणवळण बंद करण्यात आले. माणसांनी एका विशिष्ट भागाच्या बाहेर पडू नये, म्हणून अख्ख्या जगात माणसांना एका ठरावीक जागेत स्थानबद्ध करण्यात आले.

आता हे भौतिक दळणवळण थंडावले. पण डिजिटल दळणवळण म्हणजे माहितीचा वेग प्रचंड वाढला. कोरोनाचा प्रसार होण्यापूर्वीही तो वाढलेलाच होता. पण कोरोनाकाळात तो त्याच्या शिखरावर पोहोचला आहे. तो आणखीही वाढणार आहे. कोरोनानंतर भौतिक दळणवळण पुन्हा सुरू होईल. पण भौतिक दळणवळण पुन्हा सुरू होईल. पण त्यासोबत माहितीचा वेगही वेगवेगळ्या स्वरूपात व्यक्त होत जाईल. आजपर्यंत 'तेल' हे जगाचे चलन होते, पण भाविष्यात तेलासोबतच (डेटा) हे देखील जगाचे नवे चलन असणार आहे. भौतिक दळणवळणासाठी तेल आणि डिजिटल दळणवळण म्हणजे माहितच्या वेगासाठी 'डेटा' हे सूत्र मानवी व्यवहाराचा आधार ठरणार आहे.

जर 'डेटा' हे नवे चलन असणार आहे, तर ते सामान्यांच्या भाषेत जेव्हा प्रकट होईल तेव्हा ते फक्त इंग्रजी किंवा मॅडरिनमध्ये नसेल. माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रात काम करणाऱ्या गुगल, मायक्रोसॉफ्टसारख्या अनेक कंपन्या आज लोकलायझेशन वर मोठी गुंतवणूक करत आहेत. बॅकएंडच्या तंत्रज्ञानाची भाषा वेगळी आणि फ्रंटएंडची म्हणजे दृश्यभाषा वेगळी असे गणित आहे. मराठीतही हे काम होत आहे. जगभर विखुरलेले तज्ज्ञ या लोकलायझेशन म्हणजेच स्थानिकीकरणाच्या प्रक्रियेत काम करत आहेत. या सर्व कामावर लक्ष ठेवून तिला योग्य दिशा देण्याचे काम पालक म्हणून महाराष्ट्र सरकारचे आहे. सरकारसोबत भाषाविषयक संस्थानी मिळून हे काम केल्यास ते अधिक सोपे आणि सार्थक ठरेल.

भाषेचे माध्यम आणि माध्यमाची भाषा भाषा हे संवादाचे माध्यम असते. अशी भाषेची सर्वसामान्य व्याख्या आहे. पण हा संवाद कोणाकोणात होत आहे. हे समजून घेतल्याशिवाय भाषेची प्रक्रिया पूर्ण होत नाही. उदाहरणार्थ दोन व्यक्तिमधील संवाद वेगळा, दोन कुटुंबातील संवाद वेगळा दोन भिन्न भाषकांमधला संवाद वेगळा आणि विविध समुहामधला संवाद वेगळा अशा विविध प्रकारच्या संवादासाठी विभिन्न भाषा वापरल्या जातात. या भाषांमध्ये परस्पर देवाणघेवाण असते, तो असायलाच हवी. भाषा जिवंत असल्याचे ते महत्वाचे लक्षण आहे. पण भाषेचे राजकारण त्यात आले की भाषेच्या हट्टग्रही शुद्धीची मागणी होते आणि अस्मिता टोकदार बनतात. हे टाळण्यासाठी खुल्या, मोकळ्या भाषक वातावरणाची गरज असते आणि ते रोखणे ही सरकार नावाच्या व्यवस्थेची प्राथमिक जबाबदारी आहे.

जर असे वातावरण मोकळे ठेवता आले तरच ऑक्सफर्डसारख्या संस्था तगून राहतात. तेथे दरवर्षी नवनवे शब्द स्वीकारले जातात. त्यांना मान्यता मिळते. पण त्याचा दुराग्रहाने मात्र होत नाही. हे शब्द त्या भाषेत नैसर्गिकरित्या कसे मिसळतील. याची पूर्णपणे मोकळीक दिली जाते. भाषा ही दुराग्रहाने लादल्याची गोष्ट नाही, पण तिच्यात होणाऱ्या बदलांचा सातत्याने अभ्यास करून ते समाजापर्यंत पोहोचविण्यासाठी या संस्था मोलाचे काम करतात. अशा संस्था उभारण्याऐवजी आपण

साहित्य. संमेलनासारखे सोहळे करण्यातच धन्यता मानतो. ते यापुढच्या काळात तरी थांबायला हवे.

जसे भाषाचे माध्यम म्हणून स्थान जपणे आवश्यक आहे. तसेच त्यासाठी नव्या माध्यमाची नवी भाषाही समजून घ्यावी लागेल. जशी दोन भाषांमध्ये देवाणघेवाण होत असते. कोरोनानंतरच्या काळात आपला डिजिटल माध्यमांमधला संवाद वाढणारा आहे. त्यामुळे आजवर फक्त बोली, लेखी किंवा ध्वनीहृदृश्य माध्यमांपुरतीच वापरली गेलेली ही भाषा डिजिटल माध्यमासाठीही तयार करावी लागणार आहे. भाषा संस्कृतीनुसार नवे इमोजी करणे नवे लघुशब्द (शॉर्टफॉर्म्स) रूढ करणे अशा गोष्टी आपण किरकोळ समजतो. पण नव्या माध्यमाची भाषा म्हणून त्यावर काम होणे आत्यंतिक महत्वाचे आहे.

भाषेच्या प्रयोगशाळा (लॅंग्वेज लॅब) उभारायला हव्यात. ओरिसा येथील कलिंगा विद्यापिठात एक अभिनव प्रयोग राबविला जातो. ओरिसातील विविध आदिवासी जमातीतील मुले जेव्हा कलिंगा विद्यापिठात शिकायला येतात. तेव्हा त्यांना त्यांच्या स्थानिक भाषेतून ओडियामध्ये आणि पुढे ओडियामधून इंग्रजीमध्ये शिकणे सोपे जावे तसेच या सान्या प्रक्रियेत त्यांच्या तिन्ही भाषा समृद्ध व्हाव्यात यासाठी कलिंगा विद्यापिठामध्ये भाषेची प्रयोगशाळा (लॅंग्वेज लॅब) सुरू करण्यात आली आहे.

यात वेगवेगळ्या स्तरावरील भाषांमधील संवाद समजावा. त्यात समृद्धता यावी यासाठी विविध प्रयोग केले जातात. त्यात अगदी शालेय स्तरापासून ते महाविद्यालयीन स्तरापर्यंतच्या संगणकापर्यंत काय काय प्रकाराने भाषा एक माध्यम म्हणून प्रभावी करता येईल. या दिशेने तिथे प्रयत्न होत आहे. हा प्रयोग सर्वच भारतीय भाषांमध्ये व्हायला हवा.

उदाहरणच द्यायचे तर, आज सर्वत्र विडिओचा जमाना आहे. पण भारतीय भाषामध्ये सबटायटल डॅबिंगसारख्या गोष्टी करायच्या म्हटल्या तरी आधारभूत संस्था किंवा साधने नाहीत. या प्रयोगशाळेच्या माध्यमातून हे सारे उभे करता येईल. भाषाभाषांमधील संवाद यातून सोपा होईल. लोकलायझेशन खऱ्या अर्थाने लोकापर्यंत पोहोचेल. आज सारे जग नव्या डिजिटलयाझेशनच्या दिशेने जात असताना. आपण यात मागे

पडून चालणार नाही. डिजिटल पेमेंट, ऑनलाईन बँकिंगसारख्या अर्थव्यवहारातही किमान भारतीय भाषाचे स्थान दृढ करणे अत्यंत आवश्यक आहे.

हा डिजिटल करंट शाळांसाठी लागणार आहे. बँकासाठी लागणार आहे. एवढेच काय तर उद्या वाणसामान आणि भाजी विकणाऱ्या मोबाईल ऑपसाठीही लागणार आहे. याच्या शक्यता अनंत आहेत. पण त्या करण्यासाठी आवश्यक असलेल्या मनुष्यबळ आपल्याकडे नाही. ते मनुष्यबळ घडविणाऱ्या संस्था नाहीत आणि या संस्थांना पाठबळ देणारी धोरणे नाहीत. आणि अशी दूरगामी धोरणे बनविणारे सरकार आपल्याकडे नाही. त्यामुळे सरकारने आता तरी जागे व्हावे आणि अशा धोरणाच्या दिशेने आपली पावले उचलावीत.

काय करता येईल? खरं तर हा विषय कितीही सविस्तर लिहिला तरी पूर्ण होणार नाही. मोजक्या शब्दात सांगायचे तर, कोरोनानंतरच्या काळात माणसाचे जगणे वेगळे असणार आहे. त्याचा व्यवहार बदलणार आहे. तसेच त्याचा भाषाव्यवहारही बदलेल, या बदलत्या व्यवहारासाठी आपली भाषा सज्ज असायला हवी. यासाठी काही ठोस कृतीपावले पुढीलप्रमाणे असू शकतील. या विषयाच्या जाणकरांनी ही यादी आणखी वाढवली तर चांगलेच होईल.

डिजिटल कंटेट हू सकस डिजिटल कंटेट उभा करणे हे काम आज वैयक्तिकरीत्या किंवा व्यवसायिकरित्या होतच आहे. पण यापलिकडे जाऊन एक भाषा म्हणून भाषे संदर्भातील विविध संकल्पना, भाषा, ज्या संस्कृतीचा भाग आहे, त्या गोष्टी अशा अनेक पध्दतीचा बहूभाषक समुहांनाही कळेल असा डिजिटल मजकूर तयार करावा लागेल.

नवे शब्द रूढ करणे- नवे शब्द रूढ करण्याचे काम माध्यमे आणि समाजामध्ये करत असतात. पण त्यावर लक्ष देऊन त्याच्या योग्ययाग्यतेची चर्चा व्हायला हवी, शब्दकोश व्युत्पत्तीकोश, संकल्पनाकोश, अशी कोशनिर्मिती सातत्याने सकसतेने आणि डिजिटल व्हायला हवी. इंग्रजी किंवा अन्य भाषेतील शब्द स्वीकारायचा असेल तरी तो मोकळेपणाने स्वीकारायला हवा (आज हा लेख लिहितानाही अशा अनेक शब्दांचा वापर अटळ

झाला आहे. ते खुल्या दिलाने स्वीकारली पाहिजे.)

डिजिटल रिसोर्सेस हवेत. आज विकिपिडीयासारख्या मराठी आणि मराठीच्या सर्व बोलीभाषा शिकण्यासाठी किंवा त्यातील मजा अनुभवण्यासाठी फार काही उपलब्ध नाही. तो डिजिटल जगात उभे रहायला हवे. या भाषा शिकण्यासाठी कोर्सेस सारखे डिजिटल प्लॅटफॉर्म उभे करता येतील का याचा विचार करायला हवा.

ईहमराठी शाळा हव्यात. आज चांद्यापासून बांदयापर्यंत महाराष्ट्रात पानिपतापासून न्यूयॉर्कपासून सिडनीपर्यंतच्या अनेकांना मराठी शिकण्याची आणि मराठीतून शिकण्याची इच्छा आहे. त्यासाठी ईहमराठी शाळा उभाराव्या लागतील. त्यात मजा करत करत मराठी भाषा शिकता येईल का, यासाठी नवनवे प्रयोग करावे लागतील.

नव्यानव्या फॉटसाठी प्रोत्साहन हवे. आज मराठी युनिकोड लोकप्रिय झाले आहे. तरी त्यात नवनवे फॉट उपलब्ध नाहीत. अध्यापनही प्रकाशन व्यवसायात युनिकोडचा वापर होत नाही. हे सारे असेच चालू राहिले तर मराठीचा डिजिटल वेग मंदावेल.

सोशल मीडियावरील नव्या संकल्पना सोशल मीडियावर माहितीच्या संकलनासाठी नवनव्या संकल्पना वापरल्या जातात. उदाहरणार्थ, हॅशटॅग ट्रेंड वगैरे वगैरे. या अशा संकल्पनांचा उपयोग करून मराठीत नवनवी माहिती संकलन व्हायला हवी. त्यासाठी संस्थात्मक योजना आखल्या जाणे गरजेचे आहे.

हे डेटा उभा करणे. सर्वात महत्वाचे म्हणजे या नव्या जगाचे चलन असणारा मराठी डेटा उभा करणे. विविध माध्यमे समृद्ध करून आणि त्याद्वारे विविध संकल्पना राबवून मराठी डेटा उभा करणे. ते सर्वात महत्वाचे आहे. जेवढा उत्तम सकस आणि समृद्ध डेटा आपण तयार करू तेवढीच आपली भाषा उदयाचे आव्हाने पेलायला समर्थ होणार आहे.

खरं तर यातील अनेक गोष्टी कोरोनापूर्वीच्या काळातही उपलब्ध होत्या. पण याकडे आजवर दुर्लक्ष झाले. पण आता तातडीने विचार व्हायला हवा. कारण कोरोनानंतरच्या काळात माहितीचा वेग आणखीच वाढणार आहे. आणि लोकांची.

- रश्मी रामकृष्ण जोशी, १२ वी विज्ञान

प्रयत्न करायला शिका आणि मरायच्या आधी जगायला शिका

.....

अहंकार नाशाकडे नेतो तर सेवा ही आनंदी जीवनाचे सार्थक ठरते. सर्वांशी प्रेमाने वागा व सर्वांकडून प्रेम मिळवा. हा जन्म पुन्हा नाही. विनाकारण कोणाला त्रास देऊ नका. व आज वेळ व रूबाब आपला आहे. म्हणून कोणाची नुकसान होईल असे वागु नका. आपल्या सत्येचा गैरवापर करू नका कृपया वेळ काढून नक्की वाचा...

निसर्गाने आपल्या शरीराची रचना अशी केलेली आहे की, आपण स्वतःची पाठही थोपटू शकत नाही आणि स्वतःला लाथ ही मारू शकत नाही. म्हणून माणसाच्या जीवनात हितचिंतकांची आणि निंदकांची आवश्यकता आहे. आयुष्यात असे लोक जोडा जे वेळ येईल तेव्हा तुमची सावली अन् वेळेला तुमचा आरसा बनतील.. कारण आरसा कधी खोटे बोलत नाही आणि सावली कधी साथ सोडत नाही.

बोलायच्या आधी..... ?

ऐकायला शिका....!

खर्च करायच्या आधी !

कमवायला शिका....!

लिहायच्या आधी... !

विचार करायला शिका....!

हार मानण्याआधी....!

प्रयत्न करायला शिका

आणि मरायच्या आधी....!

जगायला शिका.....!

जीवनात एवढ्याही चुका करू नका, की पेन्सिलच्या अगोदर रबर संपूर्ण जाईल आणि रबराला एवढाही वापरू नका, की जीवनाच्या अगोदर फाटून जाईल. जीवन जगताना संगत ही खूप महत्वाची आहे... आपल वय व पैसा यांच्यावर कधीच गर्व करू नये कारण ज्या गोष्टी मोजल्या जातात त्या नक्कीच संपत असतात... मृत्यु नंतरचे हेच कट्ट सत्य”.

१ : “पत्नी” दरवाजापर्यंत

२ : “समाज” स्मशानापर्यंत

३ : “पुत्रा” अग्निदानापर्यंत

फक्त आणि फक्त “कर्म”

शेवटपर्यंत

जिच्या उदरात जन्म होतो ती माता आणि जिच्या उदरात अस्त होतो ती माती यातील वेलांटीचा फरक म्हणजे माणसाचे जीवन....

जन्म : दुसऱ्याने दिला...

नाव : दुसऱ्याने ठेवल....

शिक्षण : दुसऱ्याने दिल...

रोजगार : दुसऱ्याने दिला...

इज्जत : दुसऱ्याने दिली...

पहिली आणि शेवटची अंगोळ सुध्दा : दुसरेच घालणार...

मरणानंतर संपत्ती दुसरेच वाटून घेणार....

आणि स्मशानभूमीत दुसरेच घेऊन जाणार तर देखील संपूर्ण आयुष्यभर माणसाला कोणत्या गोष्टीचा ‘गर्व’ असतो... हे सांगणे मात्र कठीणच ...!!!

दुःख इतकं नशीबवान आहे की ज्याला प्राप्त करून लोक..आपल्या माणसांना आठवतात. ‘धन’ इतक दुर्दैवी आहे की ज्याला मिळवून लोक नेहमी ज्याला मिळवून लोक नेहमी... आपल्या माणसांना विसरतात किती विचित्र आहे ना... ?

माणसाच्या शरीरात ७०% पाणी आहे. पण जखम झाली की रक्त येतं... आणि माणसाचे हृदय रक्ताचे बनलेले असून हृदय दुखावलं की डोळ्यातून पाणी येतं. चांगले मॅसेज नेहमी जास्तीत जास्त शेयर करा... मनाला खूप वेगळा आनंद मिळेल...

- अंकिता बाबू झोरे

१२ वी विज्ञान

कल्पना चावला प्रसिद्ध महिला अंतराळवीर

स्मृतिदिन - १ फेब्रुवारी १ इ.स. २००३
दिनांक १ फेब्रुवारी रोजी डॉ.

कल्पना चावला यांचा स्मृतिदिन २० वर्षापूर्वी त्यांच्या कोलंबिया या यानाला पृथ्वीवर परत येत असताना अपघात होऊन दुर्दैवी मृत्यू झाला. त्यांच्या सोबत सहा अंतराळवीरांचा चमू देखील होता. त्यांचा देखील या अपघातात दुर्दैवी अंत झाला.

कल्पना चावला यांनी कॉम्प्युटेशनल फ्लूइड डायनामिक्स मध्ये जागेवरच उभे उड्डाण, कमी अंतरात उड्डाण आणि जमिनीवर उतरणे या विषयावर संशोधन केले त्यानंतर त्यांना ग्लाइडर्स, सीप्लेन्स तसेच एक किंवा अनेक इंजिन असलेली विमाने यांचा व्यावसायिक वैमानिकांना प्रशिक्षण देण्याचा परवाना मिळाला. १९९१ मध्ये त्यांना अमेरिकेचे नागरिकत्व मिळाल्यानंतर त्यांनी नासामध्ये अँस्ट्रॉनॉट कॉर्प्स होण्यासाठी अर्ज केला. त्यांना मार्च १९९५ साली तेथे प्रवेश मिळाला त्यानंतर त्यांची १९९६ मध्ये पहिल्या उड्डाणासाठी निवड झाली यानात शून्य गुरुत्वाकर्षणाच्या अवस्थेत असताना त्या म्हणाल्या "तुमचे अस्तित्व हे तुमच्या हुशारीमुळे असते. त्यांनी अंतराळात १०.६७ दशलक्ष किमी प्रवास केला हे अंतर २५२ वेळा पृथ्वीला प्रदक्षिणा घालण्याएवढे होते. त्यांची पहिली अंतराळ मोहीम १९ नोव्हेंबर १९९७ रोजी चालू झाली. त्या सहा अंतराळवीरांच्या चमूचा एक भाग होत्या व हा चमू कोलंबिया स्पेस शटल एसटीएस ८७ मोहिमेदरम्यान त्यांच्यावर नादुरूस्त असलेला स्पार्टन उपग्रह किस्टन स्कॉट आणि तकाओ दोई यांच्याबरोबर स्पेसवॉक करून तो दुरूस्त करणे ही जबाबदारी होती. या मोहिमेनंतर त्यांना अंतराळ स्थानकावर काम करायचे होते. चावला यांनी २००० साली त्यांच्या दुसऱ्या उड्डाणासाठी एस्.टी.एस्. १०७ च्या चमुसाठी देखील निवडण्यात आले होते. परंतु ही मोहिम वारंवार आलेल्या तांत्रिक अडचणीमुळे लांबली जात होती. १६ जानेवारी २००३ रोजी चावला दुर्दैवी एस्.टी.एस् १०७ मोहिमेवर जाण्यासाठी कोलंबिया अंतराळ मोहिमेवर आल्या चावला

यांना सूक्ष्म गुरुत्वाकर्षणात प्रयोग करणे ज्यामध्ये ते आणि त्यांच्या चमूला जवळ जवळ ८० प्रयोग करावयाचे असून त्यात पृथ्वी आणि अंतराळ विज्ञान, अद्ययावत तंत्रज्ञान निर्मिती अंतराळवीरांचे आरोग्य आणि सुरक्षितता या विषयांचा समावेश होता. चावला यांचा मृत्यू १ फेब्रुवारी २००३ रोजी अंतराळ यान कोलंबियाच्या टेक्सास येथे पृथ्वीच्या वातावरणात पुर्नप्रवेश करताना आणि जमिनीवर उतरताना अपघात झाला. त्यांच्या सोबत असलेल्या सर्व चमूचा त्यात दुर्दैवी अंत झाला. त्यांना मरणोत्तर काँग्रेसनल स्पेसचे सन्मान पदक, नासा स्पेस फ्लाइटचे पदक तसेच नासा विशेष सेवा पदक बहाल करण्यात आले.

कल्पना चावला त्यांच्या नावाने आय एस. यू. शिष्यवृत्ती फंड या 'इंटरनॅशनल स्पेस युनिवर्सिटी (आयएसयू) द्वारा आंतरराष्ट्रीय अंतराळ शिक्षण कार्यक्रमांमध्ये भाग घेतलेल्या भारतीय विद्यार्थ्यांसाठी २०१० साली सुरू करण्यात आला. द कल्पना चावला मेमोरियल स्कॉलरशिप प्रोग्राम भारतीय विद्यार्थी संघटना, टेक्सास विद्यापीठ अलपासो यांनी २००५ पासून गुणवंत पदवीधर विद्यार्थ्यांसाठी सुरू केला आहे. 'द कल्पना चावला आऊट स्टँडिंग रीसेंट अलुम्नी अवार्ड' हा कोलाराडो विद्यापीठाने जो १९८३ पासून दिला जातो. त्याचे नामकरण डॉ. चावला यांच्या नावाने केले. करनाल मध्ये चावला यांच्या जन्मगावी ३० हजार शालेय मुले आणि नागरिक यांनी हातात हात धरून ३६.४ किमी लांब मानवी साखळी केली होती. ही साखळी कल्पना चावला यांच्या नावाने शहरामध्ये सरकारी मेडीकल कॉलेज निर्माण कमिटी यात वेगवेगळ्या संस्थानचे स्वयंसेवक आणि कार्यकर्ते तसेच चौतीस शाळा यांमधील विद्यार्थी यांचा समावेश होतो. १८ नोव्हेंबर २०१३ रोजी राज्य सरकारने पायाभरणी करतानाचा दगड त्यांच्या स्मृतिनिमित्त यांचे नाव देण्यात आले. ५ फेब्रुवारी २००३ इ. मध्ये भारताच्या पंतप्रधानांनी हवामान विषयीच्या उपग्रहाला कल्पनाह्र १ हे नाव दिले. त्यानंतर सोडलेल्या उपग्रहाला कल्पनाह्र २ हे नाव देण्यात आले.

- अंकिता माधव, ११ वी विज्ञान

जगण्याने घळले होते...

मुलांची जबाबदारी शाळांवर असताना ती विष घेतातच कशी? किंवा त्यांना डोक्यावर गळफास कसा काय बसतो? राज्य सरकारने आजवर अशा किती प्रकरणाची खोलात चौकशी करून कठोर कारवाई केली आहे? आदिवासींची मुले म्हणजे 'मुकी बिचारी कुणी हाका..' अशी अवस्था असल्याचे या कारणावरून दिसते.

महाराष्ट्रातील आश्रमशाळांमधील आदिवासी मुलाहमुलींच्या अनैसर्गिक मृत्युंचा तपशील देणारा वृत्तान्त 'महाराष्ट्र टाईम्स' ने गुरूवारच्या अंकात प्रकाशित केला. संवेदनशील वाचकाच्या मनावर ओरखडे उठावेत आणि डोळ्यांत पाणी जमावे, असे हे तपशील आहे. मात्र, आश्रमशाळांचा कारभार पाहणाऱ्या खात्याची, नोकरशाहांची आणि सगळ्याचं राज्यकर्त्यांची कातडी पुरेशी निबर आहे. याचे कारण, 'मटा' ने दिलेला हा काही पहिला वृत्तान्त नाही. महाराष्ट्राच्या ठाणे, नाशिक, अमरावती आणि नागपूर या चारही विभागांमधल्या आश्रमशाळांच्या बातम्या, वृत्तलेख, विशेष वृत्तांत 'मटा' वेळोवेळी प्रकाशित करत आला आहे. मात्र, नोकरशाहीची व सरकारची स्थिती 'पालथ्या घड्यावर पाणी' अशीच राहिली आहे. तशी ती नसती तर साडेपाच वर्षांमध्ये ६८० मुलामुलींचा प्राण का गेला असता? आपली लेकरे आश्रमशाळांमध्ये सोडणाऱ्या गरीब, निरक्षर आदिवासी आईबापांना या शाळांचे व्यवस्थापन, मुख्याध्यापक 'तुमच्या मुलाचे प्रेम घेऊन जा' असा निरोप कसा काय पाठवत असतील? हे प्रमाण पहिले तर ६६ महिन्यांत ६८० मृत्यु म्हणजे दर महिन्याला राज्यात दहापेक्षा जास्त मुले साप चावून, गळफास घेऊन, झाडावरून पडून मरत होती. आजही मरत असतील.

'समर्थन' संस्थेच्या अभ्यासात सरकारने वीस कारणांच्या रकान्यामध्ये मुलांच्या मृत्युची नोंद केलेली दिसली. त्यातले केवळ एक कारण 'नैसर्गिक' असे आहे. बाकीची कारणे- अन्नातून विषबाधा, हृदयविकार, पाण्यात बुडून, गळफास घेऊन, विषप्राशन, भाजून, अपघात, यकृत, श्वसन, ताप, उलटी, जुलाब आदी विकारांमुळे अशी आहेत. प्रशासन आणि सरकारला शरम वाटावी, अशी ही कारणे आहेत. देशभरात ज्या उत्तमोत्तम निवासी शाळा आहेत आणि जिथे धनवंतांची

मुले शिकतात. तेथे या कारणांची अशी जंत्री असेल का? मुलांची जबाबदारी शाळांवर असताना ती विष घेतातच कशी? किंवा त्यांना डोक्यावर गळफास कसा काय बसतो? राज्य सरकारने आजवर अशा किती प्रकरणांची खोलात चौकशी करून कठोर कारवाई केली आहे? आदिवासींची मुले म्हणजे 'मुकी बिचारी कुणी हाका..' अशी अवस्था असल्याचे या कारणांवरून दिसते केवळ सरकारला दोष देऊन तरी काय होणार? मराठी समाज आणि सगळ्या सामाजिक संस्था या आश्रमशाळांमध्ये एकही आपमृत्यू होऊ नये. यासाठी काय करतात? त्यांना आजवर किती यश आले?

महाराष्ट्रात आदिवासी मुलांसाठी पहिली आश्रमशाळा सुरू झाली. त्याला ५० वर्षे झाली. १९७२ मध्ये महाराष्ट्र दुष्काळाने पोळून निघत होता, तेव्हा पहिली आश्रमशाळा भरली. आज राज्यात साडेपाचशे सरकारी तर मान्यताप्राप्त खाजगी संस्थांच्या तेवढ्यात आश्रमशाळा आहेत. या अकराशेपेक्षा जास्त आश्रमशाळांमधील प्रामाणिक कारभार करणाऱ्या व चांगले शिक्षण देणाऱ्या मोजक्या शाळा सोडल्या तर सगळाच आनंद आहे. कधी लैंगिक शोषण व्हावे तर कधी पटावर बनावट विद्यार्थी दाखवून अनुदान उकळले जावे. कधी मुलांना उपाशी राहावे लागावे तर कधी छळाला कंटाळून मुलांनी शाळेतून पळून जावे. कधी आजारी मुलांना औषधोपचार मिळू नयेत तर कधी मुलांना सक्तमजुरीस जुंपलेले असावे... अशा बातम्या अखंडपणे येतच राहतात.

भारताच्या विकासाच्या गप्पा हल्ली जिभा फार लांब करून सतत मारल्या जातात. मग आमची ही शेकडो निष्पाप आदिवासी मुले अशी मरून का पडत आहेत? या मुलांचे आईबापही पुष्कळदा अशिक्षित, जगण्याच्या लढाईत गुंतलेले असतात नाहीतर, 'तुमच्या ताब्यात दिलेली आमची मुले सुखरूप जिवंत का राहत नाहीत?' असा सवाल करून त्यांनी सरकारला व नोकरशाहीला वारंवर न्यायालयात खेचले असते किंवा स्वतःतरी न्याय केला असता. माहितीच्या अधिकारात सरकारने दिलेली मुलांच्या मृत्युंची ही माहिती खरी मानावी लागते. प्रत्यक्षात नोंदलेच गेले नसतील, असे किती गैरप्रकार तेथे होत

असतील, याची गणतीच नाही. खरेतर, राज्य सरकारने पुढाकार घेऊन प्रत्येक आश्रमशाळेसाठी समाजातील प्राचार्य, डाक्टर, वकील, प्रामाणिक, कार्यकर्ते, उद्योजक, संपादक, निवृत्त लष्करी अधिकारी यांच्या स्वयंसेवी पालक समित्या तयार करायला हव्यात. जवळच्या शहरातील या समित्यांना शाळांमध्ये कधीही जाण्याचे. सोयी पाहण्याचे, ते रेकॉर्ड करण्याला अधिकार असावेत. त्यांनी या शाळांचे व्यापक पालकत्व घ्यावे तेथे वारंवार जावे. सरकारी पैसा योग्य रितीने खर्ची पडतो का, ते पहावे. आजवर आश्रमशाळांच्या स्थितीबद्दल अनेक अहवाल आले. शिफारसी आल्या. पण गुणात्मक बदलांची टक्केवारी

किती? खरेतर, आदिवासी विकास हे खाते मिळालेल्या आदिवासी समाजातील मंत्र्यांनी या शाळांकडे जिवापाड लक्ष द्यायला हवे. पण तसे क्वचितच होते. अशा बातम्या आणि वृत्तान्त आले की तात्पुरती खळबळ होते. पुन्हा पहिले पाडे पंचावन्न. आज आश्रमशाळांमध्ये हजारो मुलेहमुली शिकतात. अनेक त्यातूनही यशस्वी होतात. मात्र, शेकडो मुलामुलींवर मरणाने केली सुटका, जगण्याने छळले होते... असे म्हणायची वेळ यावी. हे सरकारचे आणि समाजाचे घोर अपयश नाही का?

– गायत्री शैलेंद्र सगम
१२ वी विज्ञान

सत्येंद्रनाथ बोस - शास्त्रज्ञ

स्मृतिदिन ४ फेब्रुवारी १९७४

सत्येंद्रनाथ बोस हे भारतीय शास्त्रज्ञ. बोस आइन्सटाईन जोडीतील. विश्वविख्यात शास्त्रज्ञ सत्येंद्रनाथ यांचा जन्म कोलकाता येथे झाला. त्यांचे वडील सुरेंद्रनाथ हे रेल्वेत नोकरीला होते. १९१५ सालीच सत्येंद्रनाथ यांनी अल्बर्ट आइन्सटाईन यांचा मूळ जर्मन

भाषेतील असलेला सापेक्षता सिध्दांत सर्व प्रथम इंग्रजी भाषेत भाषांतरीत केला. १९१६ ते १९२१ या काळात सत्येंद्रनाथांनी कोलकाता येथील विद्यापीठात प्राध्यापक पदावर काम केले. १९२१ साली ते ढाका येथिल विद्यापीठातील भौतिक शास्त्राचे प्राध्यापक म्हणून रुजू झाले.

१९२३ साली सत्येंद्रनाथांनी प्रसिध्द गणिती मॉल्ट यांच्या समीकरणांशी संबंधीत स्वतःचे शोध इंग्लंड येथून प्रसिध्द होणारे मासिक फिलॉसॉफिकलकडे पाठविले पण ते शोध छापण्यास त्या मासिकाने नकार कळविला. या घटनेमुळे सत्येंद्रनाथ निराश झाले नाहीत. त्यांनी त्यांचा प्रबंध आइन्सटाईन यांच्याकडे जर्मनीला पाठविला. आइन्सटाईन यांनी तो लेख जर्मन भाषेत भाषांतरीत करून तेथे तो छापून येण्यास मोलाची मदत केली.

लेख जगभरातील गणितींच्या पसंतीस उतरला त्यामुळे

बोस प्रसिध्दीस आले. आपल्या कामाच्या व्यापातून सत्येंद्रनाथ यांनी सुट्टी काढून ते मादाम क्युरी यांच्यासह पॅरिस येथे १० महिने काम केले. हे काम आटोपून सत्येंद्रनाथ जर्मनीला गेले. तेथे त्यांचे भव्य स्वागत झाले. आइन्सटाईन यांच्यामुळे इतर वैज्ञानिक जसे मॅक्स प्लाक, एर्विन श्रेडिंजर, वोल्फगांग, पॉली, वर्नर हायझेनबर्ग, सोमर पॅण्ड यांच्याशी अनेक विषयांवर विस्तृत चर्चा करता आल्या.

१९४५ साली सत्येंद्रनाथांनी आपली ढाका येथिल नोकरी सोडून ते कोलकाता येथे १९५६ पर्यंत प्रोफेसर म्हणून कामे केले. या कामातून सेवानिवृत्त झाल्यावर विश्वभारती विद्यालयाचे उपकुलपति म्हणून त्यांची नेमणूक झाली भौतिकशास्त्र विषयाचे त्यांनी २४ लेख लिहिले या विषयातील हे सर्व लेख अत्यंत महत्वाचे समजले जातात. १९५८ साली सत्येंद्रनाथांना भारत सरकारने पद्मविभूषण पुरस्कार देऊन गौरविले आणि त्यांना राष्ट्रीय प्रोफेसर म्हणण्यात येऊ लागले. त्याच वर्षी लंडन येथील रॉयल सोसायटीने त्यांना आपला फेलो म्हणून जाहीर केले. ४ फेब्रुवारी १९७४ रोजी सत्येंद्रनाथांचे हृदय रोगामुळे निधन झाले.

– अंकिता माधव
११ वी विज्ञान

शहीद भगत सिंग यांचे स्वातंत्र्यासाठी योगदान

(निबंध स्पर्धेतील प्रथम क्रमांकप्राप्त (विभागून) निबंध)

.....

भारताच्या स्वातंत्र्य संग्रामातील थोर क्रांतिकारक भगत सिंग हे एक विख्यात सेनानी होते. लहानपणापासून स्वातंत्र्याचे स्वप्न घेऊन मोठे झालेले भगत सिंग यांनी तरूण पिढीला सोबत घेऊन स्वातंत्र्याची भावना त्यांच्या मनात रुजवू लागले. भगतसिंग यांचे भारताच्या स्वातंत्र्यात महात्वाचे स्थान आहे.

भगत सिंग यांचा जन्म २८ सप्टेंबर १९०७ रोजी पंजाब येथील लयपूर जिल्ह्यातील बंगा या गावात झाला. जेव्हा भगत सिंग यांचा जन्म झाला तेव्हापासूनच ब्रिटीश सरकारचे भारतावर राज्य होते. लहानपणापासून त्यांच्या मनात ब्रिटीश सरकार बद्दल आक्रोश निर्माण झाला होता. भगतसिंग यांच्या आईचे नाव विद्यावती तर वडिलांचे नाव किशन सिंग असे होते. भगत सिंग यांचा जन्म झाला त्यावेळी त्यांच्या काका व वडीलांची सुटका झाली होती. त्यांच्या कुटूंबातील बरेच सदस्य भारतीय स्वातंत्र्य आंदोलनात सहभागी झाले होते, तर काही महाराणा रणजित सिंग यांच्या सैन्यात होते.

देशाचे हे महान क्रांतिकारक स्वातंत्र्यपूर्व काळातील सर्वात कठी वयाचे प्रसिद्ध स्वातंत्र्य सेनानी होते. आपल्या विद्याग्रहण करण्याच्या वयातच त्यांच्या मनात देशाप्रती देशभक्ती निर्माण झाली. आपल्या उग्रवादी विचारातून देशातील नवयुवकांच्या मनात देशभक्ती जागृत करण्याचे महत्वपूर्ण काम त्यांनी केले. तसेच अनेक नवयुवकांना स्वातंत्र्य चळवळीत भाग घेण्यासाठी प्रवृत्त देखील केलं होतं. भगतसिंग लहान असताना इतर मुलांसारखे लाहोर विद्यालयात शिकण्यासाठी गेले नाहीत. कारण त्यांच्या आजोबांना तेथील लोकांची ब्रिटीश सरकार बद्दल असलेली निष्ठा नामंजूर होती. भगत सिंगांचा वाचनव्यासंग दांडगा होता. क्रांतिसाहित्याने त्यांना जणू झपाटून टाकले होते. सचिंद्रनाथ सन्याल यांचे 'बंदी जीवन' हे त्यांना प्रभावित करणारे बहुधा पहिले पुस्तक असावे

भगत सिंग वय वर्षे बारा असताना जालियनवाला बाग हत्याकांडाची जागा पाहिली होती. वय वर्षे १४ असताना गुरूद्वारा नानाकाना साहेब येथील लोकांना ठार मारण्याच्या विरुद्धच्या आंदोलनात ते सामील झाले. लहानपणापासूनच अशा विकृत गोष्टी

ब्रिटीश सरकारबद्दल ऐकून त्यांच्या मनात हिंसेची भावना निर्माण झाली होती. गांधीजींनी असहकार चळवळ बंद कल्यानंतर भगत सिंग यांचा अहिंसेच्या मागनि सामोरे जाण्याचे ठरवले. क्रांतिकारी सेना उभ्या केल्या, नवयुवकांना सोबत घेतले, आंदोलने सुरू केली.

ब्रिटीश सरकारने ब्रिटीश सरकारला परिस्थितीचा अहवाल भारतीय राजकीय परिस्थितीचा अहवाल देण्यासाठी सायमन कमिशनची स्थापना केली. काही राजकीय पक्षांनी आयोगावर बहिष्कार टाकला कारण त्यांच्या सदस्यत्वात एकही भारतीय नव्हता आणि देशभर निषेध झाला ३० ऑक्टोबर १९२८ रोजी आयोगाने लाहोरला भेट दिली, तेव्हा लाला लजपत राय यांनी त्याविरोधात मोर्चा काढला. पोलिसांनी जमावाला पांगवण्याचा प्रयत्न केला आणि हिंसाचार झाला. पोलिस अधीक्षकाने लाठीचार्ज करण्याचा आदेश दिला, आणि राय यांच्यावर प्राणघातक हल्ला केला. त्यातच १७ नोव्हेंबर १९२८ रोजी राय यांचे हृदयविकाराच्या झटक्याने निधन झाले. भगत सिंग हे हिंदुस्तान रिपब्लिकन असोसिएशनचे प्रमुख सदस्य होते आणि १९२८ मध्ये त्यांचे नांव हिंदुस्तान रिपब्लिकन हे नांव हिंदुस्तान सोशलिस्ट रिपब्लिकन असोसिएशन करण्यासाठी तेज असे भगत सिंगच जबाबदार होते. हिंदुस्तान असोसिएशनने लाला लजपतराय यांच्या मृत्युचा बदला घेण्याची शपथ घेतली. भगत सिंग यांनी शिवराम, राजगुरू, सुखदेव थापर आणि चंद्रशेखर आझाद यांसारख्या क्रांतिकारकांसोबत स्कॉटला मारण्याचा कट रचला. तथापि, चुकीच्या ओळखीच्या प्रकरणात १७ डिसेंबर १९२८ रोजी लाहोरमधील जिल्हा पोलीस मुख्यालयातून बाहेर पडत असताना, सहाय्यक अधीक्षक जॉन.पी.सॉडर्स याची गोळ्या घालून हत्या केली.

सॉडर्सची हत्या केल्यानंतर भगत सिंग यांचा गट D.A.V. मधून पळून गेला. त्यांचा पाठलाग करणाऱ्या हेड कॉन्स्टेबल चानन सिंगला चंद्रशेखर आझाद यांनी गोळ्या घालून ठार केले. त्यानंतर ते पूर्वनियोजित केलेल्या घरामध्ये सुरक्षित परत आले. पोलिसांनी त्यांना पकडण्यासाठी मोठ्या प्रमाणावर शोध मोहिम सुरू केली, शहरातील सर्व प्रवेश व बाहेर जाण्याचे मार्ग रोखले.

साँडर्स आणि चानन सिंग यांच्या हत्येसाठी भगत सिंग यांना पुन्हा अटक करण्यात आली होती, ज्यात त्यांचे सहकारी हंस राज वोहरा आणि जय गोपाल यांच्या विधानांसह त्यांच्या विरुद्धच्या ठोस पुराव्याच्या आधारे अटक करण्यात आली. साँडर्स खटल्याचा निकाल येईपर्यंत त्यांनी इंग्रजांना भारतीयांची शक्ती दाखवण्यासाठी व देशवासीयांना जागृत करण्यासाठी विधानसभेत बॉम्ब टाकला होता व हा बॉम्ब फुटल्यानंतर त्यांनी 'इन्कलाब जिंदाबाद' चे नारे दिले. त्यानंतर स्वतःला पोलिसांच्या ताब्यात दिले. इंग्रजांनी त्यांना आजीवन कारावासाची शिक्षा ठोठावली होती परंतु इंग्रजांना कळाले की भगतसिंह, सुखदेव व राजगुरू यांनी कायदेमंडळात बॉम्ब फेकला तेव्हा त्या तिघांना फाशीची शिक्षा ठोठावण्यात आली. भारताच्या स्वातंत्र्य संग्रामातील महान क्रांतिकारक ज्यांना "शहिद-ए-आजम म्हणून पदवी मिळाली. तसेच आपल्या देशाच्या स्वातंत्र्याकरीता ज्यांनी आपले संपूर्ण जीवनाचे बलिदान दिले असे थोर क्रांतीकारक म्हणजे भगत सिंग.

भगत सिंग यांनी देशाच्या स्वातंत्र्यलढ्याला सुरुवात केल्यानंतर सर्वप्रथम आपल्या वयातील नवयुवकाच्या मनात देशाच्या स्वातंत्र्याप्रती भाव निर्माण केला. तसेच इंग्रज सरकारकडून होत असलेल्या अत्याचाराविरोधात अधिक प्रमाणात आक्रोश निर्माण करण्यासाठी त्यांनी किसान किर्ती पक्षाद्वारे प्रकाशित नियतकालिकेत इंग्रज राज्यकर्त्यांविरुद्ध आक्षेपाई लेख लिहिले. याचाच परिणाम नवयुवकांवर झाला आणि यानंतर नवयुवकांनी मोठ्या प्रमाणावर भारतीय स्वातंत्र्य संग्रामात भाग घेतला.

स्वातंत्र्य संग्रामाच्या वेळेला इंग्रज सरकारच्या देशातील हिंसात्मक घटना वाढतच होत्या. त्या काही केल्याने कमी होत नसल्याने आणि काकोरी येथील प्रकारामध्ये रामप्रसाद बिस्मिल यांच्यासोबत चार क्रांतिकारकांना फाशीची शिक्षा घोषित करण्यात आली होती. यामुळे भगत सिंग यांच्या मनात देशाला स्वातंत्र्य करण्याकरता तळमळ निर्माण झाली होती.

सूर्यचि जे तेज असे। असाच क्रांतिकारक जो॥

क्रांती घेऊनी येत असे। असाच क्रांतिकारक तो॥

१९२१ साली जेव्हा गांधीजींनी असहयोग आंदोलन सुरू केले तेव्हा भगत सिंग त्या आंदोलनात सहभाग झाले होते. परंतु चौरीचौरा येथील घटनेने गांधीजींनी व्यथित होऊन आपले आंदोलन थांबवले. हे सर्व पाहून भगत सिंग निराश झाले. त्यांनी विचार केला

की अहिंसेच्या मागिने स्वातंत्र्य मिळवणे कठीण आहे, म्हणून त्यांनी सशस्त्र क्रांतीने देशाला स्वातंत्र्य मिळवून देण्याचा निश्चय केला.

भगत सिंग म्हणायचे, " हमारी कलम हमारे जज्बातों से इस कदर वाकिफ है कि अगर उससे इश्क लिखना चाहे तो वो इन्कलाब लिख देती है" एवढं त्यांचं देशावर प्रेम होते. की त्यांनी इंग्रजांच्या कैदेत असूनही असंख्य आंदोलने केली. भगत सिंग यांचे तुरूंगात आंदोलन सुरू असताना त्यांचे सहकारी राजगुरू आणि सुखदेव यांना पकडण्यात आले. त्या सर्वांवर साँडर्सच्या हत्येचा आरोप लावण्यात आला.

२३ मार्च १९३१ भारत देशाचे महान क्रांतिकारक भगत सिंग, राजगुरू आणि सुखदेव यांना फाशी देण्यात आली. 'इन्कलाब जिंदाबाद'चे नारे देत या क्रांतिकारकाने देशासाठी आपल्या प्राणांची आहुती दिली आणि भगत सिंग यांचे हे बलिदान देशाच्या स्वातंत्र्यासाठी मोलाचे योगदान ठरले. त्यांची पुण्यतिथी देशात बलिदान दिन म्हणून साजरा केला जातो.

भगत सिंग या नावाप्रमाणे त्यांची क्रांती सुद्धा मोठी होती. भगत सिंगांचे नांव भारतातील महान क्रांतिकारकांमध्ये येते. लहानपणापासून त्यांना देशप्रेमाचे धडे मिळाले. त्यांची विचारसरणी वेगळी होती. याच विचारसरणीने त्यांनी देशात क्रांती घडवून आणली भगत सिंग यांनी युवा पिढीला इंग्रजांविरुद्ध आवाज उठवण्यासाठी प्रेरित केले. परंतु हिंसक मार्ग अवलंबल्याने अवघ्या २३ व्या वर्षी त्यांना फाशीची शिक्षा सुनावण्यात आली.

आजही भगत सिंगांचे विचार जिवंत आहेत. "जीवन स्वतःच्या बळावर जगले जाते. दुसऱ्यांच्या खांद्यावर फक्त अंतयात्रा जाते" हे भगत सिंह यांचे विचार आजही जिवंत आहेत व अनेक देशप्रेमींना प्रेरणा देत आहेत. स्वातंत्र्यासाठी मृत्यूलाही कवटाळणारे असे होते थोर क्रांतिकारक होते भगत सिंग.

जर का प्रेमी आणि क्रांतीचा परिणाम एकच

आहे तर "रांझा" बनण्यापेक्षा भगत सिंग बनून जा.

- भगत सिंग

- नमिता नामदेव नाईक
तृतीय वर्ष (वाणिज्य)

नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांचे स्वातंत्र्यासाठी योगदान

(निबंध स्पर्धेतील प्रथम क्रमांकप्राप्त (विभागून) निबंध)

.....

आईवरी विपत्ती। आम्ही मुले कशाला।
वंदीत मायभू ही। आम्ही खुले कशाला।
रक्ताळले शरीर। भडका जिवात झाला।
आईस सोडवाया। येणार कोण बोला?

अशा या हाकेला साथ देण्यासाठी त्यावेळी कित्येक आपल्या भारतभूमीचे पुत्र पुढे सरसावले. किती क्रांतीकारक, किती राष्ट्रभक्त, शूरसेनांनी जीवाची पर्वा न करता आपल्या मातृभूमीसाठी प्राणपणाने लढले. अशी किती नावे घ्यावित ज्याच्या शौर्याने, ज्याच्या कर्तृत्वाने आपला देश इंग्रजांच्या जुलुमी सत्तेतून स्वतंत्र झाला. त्याच्यामुळे आज आपण अभिमानाने गाऊ शकतो,

“झेंडा ऊंचा रहे हमारा विजयी विश्वती रंगा प्यारा”.

अशा या भारताच्या स्वातंत्र्य लढयाच्या या माळेतील एक फुल म्हणजे नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांची इतिहासात नोंद झाली आहे. स्वातंत्र्य संग्रामाचा इतिहास हा नेताजींच्या कार्याच्या उल्लेखाशिवाय पूर्ण होऊच शकत नाही. कुशाग्र बुद्धीमत्ता, प्रखर देशभक्ती, अलौकिक त्याग, स्वातंत्र्यप्रेम, संघटना कौशल्य व नेतृत्व ही त्यांची वैशिष्ट्ये होती. संघटना कौशल्य ही मात्र वैशिष्ट्ये असून नेताजी सुभाषचंद्र बोस हे जहाल मतप्रणालीचे होते.

आपला भारत देश १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी स्वतंत्र झाला. देशावर प्रेम म्हणजे कोणत्या प्रकारचे आणि किती? मनापासून देशावर प्रेम करणे, देश आपलाच मानणे, देशाचा मान तोच माझा मान, देशाचा अपमान तोच माझा अपमान.

नेताजी कॉलेजमध्ये शिकत असताना एका इंग्रजी प्राध्यापकाने शिकवताना भारताची टवाळी केली. नेताजींना ते सहन झाले नाही. ते आपल्या जागेवरून उठले आणि त्यांनी त्या प्राध्यापकाच्या थोबाडीत मारली. परिणाम म्हणून सुभाष बाबूंना कॉलेज मधून काढून टाकले. मग आशूतोष मुखर्जींनी

मध्यस्थी केली आणि परत कॉलेजमध्ये घेतले. असे नेताजींचे देशावर अतिशय मनापासून प्रेम होते. कटक येथील नामवंत वकील बोस व प्रभावतीदेवी या सुशिक्षित व सुसंस्कृत

दाम्पत्याच्या पोटी २३ जानेवारी १८९७ रोजी कटक येथे सुभाषचंद्र यांचा जन्म झाला. सुभाषचंद्र यांचे प्राथमिक शिक्षण युरोपियन शाळेत झाले. तेथे असलेल्या वातावरणाचा खोल परिणाम त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वावर पडला ते स्वतः धार्मिक असले तरी धर्माच्या नावावर चाललेल्या ढोंगावर त्यांचा विश्वास नव्हता. देवनाशा शाळेत मॅट्रीकची परिक्षा पहिल्या श्रेणीत उत्तीर्ण केल्यानंतर त्यांनी कोलकत्याच्या प्रेसिडेंट कॉलेजमध्ये प्रवेश केला. पण त्यावेळी ते अध्यात्मिक विचारांकडे झुकले. स्वामी विवेकानंदांच्या विचारांचा त्यांच्यावर मोठा प्रभाव पडला. त्यांना चांगला गुरू मिळाला नाही. पण स्वामी विवेकानंद त्यांच्या सानिध्यात राहून त्यांनी रामकृष्ण मिशन संदर्भात माहिती घेतली.

सुभाषचंद्र बोस यांच्या आई-वडिलांनी इंग्लंडला जाऊन आयसीएस करण्याचा सल्ला दिला. पण त्यावेळी वातावरण सरकारविरोधात होत होते. गांधीजींचे असहकार आंदोलन जोर पकडत होते. जालियनवाला बाग हत्याकांडाचा संताप अजूनही शांत झालेला नव्हता. अशावेळी सुभाषचंद्र यांचे रक्त तापत होते. या आंदोलनात उडी घेण्याची त्यांची इच्छा होती. शेवटी मित्रांच्या आणि हितचिंतकांच्या सल्ल्यामुळे अखेर आयसीएस उत्तीर्ण झाले. पण मी प्रशासकीय अधिकारी बनणार

की नाही हे मी सांगू शकत नाही. मला असे वाटते की मी माझा देश आणि ब्रिटीश साम्राज्य या दोघांची सेवा एकावेळी करू शकणार नाही. लवकर त्यांनी यापैकी एक मार्ग निवडावा लागेल. त्यानंतर त्यांनी देशसेवेचा मार्ग पत्करला. परिक्षेनंतर मिळालेल्या नोकरीचा राजीनामा देऊन ते भारतात परतले. १६ जुलै १९२१ ला भारतात परतल्यानंतर ते मुंबईत महात्मा गांधी यांना भेटले. त्यांची चर्चा झाली. त्या चर्चेत गांधीजींना विचारले होते, असहकाराचा अर्थ मला समजतोय. पण ही अहिंसा म्हणजे काय? अहिंसेचा मार्ग त्यांना कधीच मान्य नव्हता. त्यामुळे त्यांचे कायम गांधीजींशी मतभेद राहिले. पुढे २५ डिसेंबर १९२१ मध्ये प्रिंस ऑफ वेल्स कोलकता येथे आले. त्यावेळी संपूर्ण देशात त्यांच्या विरोधात निदर्शने झाली. कोलकत्यात झालेल्या निदर्शनात भाग घेऊन सुभाषचंद्र यांना सहा महिन्याची शिक्षा झाली. त्यानंतर दासबाबू यांनी स्वराज दल स्थापन केले. सुभाषचंद्र या दलाचे प्रमुख होते आणि संपादकही होते.

आपल्या सुरुवातीच्या राजकीय जीवनात ते गांधीजींबरोबर होते. पण गांधीजींच्या कायदेभंगाला त्यांचा जरी पाठींबा होता. तरीही अहिंसात्मक मार्गाने स्वातंत्र्य मिळेल यावर त्यांचा विश्वास नव्हता. त्यांच्या मते इतिहासात चर्चेतून कुठलाही फारसा मोठा फरक झालेला नाही. स्वातंत्र्य दिले जात नाही तर ते घेतले जाते. त्याच्यासाठी किंमत द्यावी लागते आणि ती किंमत म्हणजे रक्त. पण गांधीजींबद्दल सुभाषबाबुंच्या मनात प्रचंड आदरही होता. गांधीजींशी मतभेद झाल्यानंतरही बर्लिनमधून त्यांनी दिलेल्या भाषणात त्यांनी गांधीजींना 'राष्ट्रपिता' ही उपाधी दिली. त्यांनी ब्रिटीशांविरुद्ध राष्ट्रव्यापी चळवळ उभी करण्याची विनंती गांधीजींना केली. हिंसाचार होईल असे गांधीजींना वाटल्याने त्यांनी त्यास नकार दिला. काही लोकांनी सुभाषबाबुंना म्हटले की तुम्हीच अशी चळवळ उभी का करत नाही? तर सुभाषबाबु म्हणाले की 'मी जर बोलावले तर २० लाख लोक सहभागी होतील आणि गांधीजींनी बोलावले तर २० कोटी लोक सहभागी होतील. सुभाषबाबु यांनी फॉरवर्ड ब्लॉकला भरपूर प्रसिद्धी देण्यासाठी १० महिन्यात सुभाषबाबुंनी १००० सभा पूर्ण देशभरात घेतल्या होत्या. त्यानंतरच्या जर्मनी आणि जपान मधील त्यांच्या

वास्तव्यातही त्यांनी यावर भर दिला.

आपल्या सैन्याला आपल्यावर पूर्ण विश्वास असावा यासाठी ते काळजी घेत. सिंगापुरमध्ये जुलै १९४३ साली दिलेल्या एका भाषणात त्यांनी म्हटले की 'मी हिंदुस्तानाशीच एकनिष्ठ राहील.' मी माझ्या मातृभूमीसाठीच जगेल तिच्यासाठीच मरेल. मला शिक्षा आणि शारिरिक त्रास देऊनही ब्रिटीश मला थांबवू शकले नाहीत. ब्रिटीश मला फितवूही शकत नाहीत आणि मला फसवूही शकत नाहीत. १९३३ ते १९३६ या काळात ते युरोपमध्ये होते. ऑस्टीयात व्हीएन्नाला राहिले. हिटलर, मुसोलिनी, इमोन डी. व्हालेरोना भेटले. १९३९ साली हि त्यांनाच अध्यक्ष म्हणून निवडण्यात आले. गांधीजींना ते मान्य नव्हते. म्हणून त्यांनी राजीनामा दिला. फॉरवर्डब्लॉकची लढाऊ आघाडी उघडली. सुभाषचंद्र यांचे व्यक्तिगत लढाऊ आघाडी उघडली. सुभाषचंद्र यांचे व्यक्तिमत्व लढाऊ व वादळी होते.

ब्रिटीश सरकारने त्यांची धास्तीच घेतलेली होती. त्यासाठी त्यांना ते नेहमीच तुरुंगात पाठवीत. सुभाषबाबुंच्या मनातील ब्रिटीशांनी ओळखून १९२४ मध्ये नजरकैदेत ठेवले. त्यांच्यावर ते क्रांतीकारक असल्याचा आरोप ठेवण्यात आला. त्यावेळी दासबाबुंनी सुभाषचंद्र यांना सोडून द्यावे किंवा त्यांच्यावर खटला तरी चालवावा अशी मागणी केली. पण सरकारने मंडालेच्या तुरुंगात पाठवले. संपूर्ण देशात याविरुद्ध संतापाची लाट पसरली. पण तेथून त्यांनी स्वतःची सुटका करून घेतली. पुढे १९४१ साली सुभाषचंद्र यांना वेषांतर केले. आणि 'झियाउद्दीन' असे नाव धारण करून ते ब्रिटीशांच्या नजर कैदेतून सुटले. त्यांच्या भव्य व बलदंड शरीरावरून ते पठाण वाटत. ते भारत सोडून गेले. ब्रिटीशांचे जे जे शत्रू होते त्यांना त्यांना ते भेटले. त्यांनी भारतातले नौजवान एकत्रित केले आणि 'आझाद हिंद सेना' स्थापन केली. ब्रिटीशांबरोबर युद्ध करून भारत स्वाभिमानाने स्वतंत्र करायचा असा सुभाषबाबुंचा निश्चय होता.

नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांना भारतीय तत्वज्ञानाचा गाढा अभ्यास होता. त्यांची राजकीय विचारसरणी ही फॅसिझम आणि कम्युनिझम यांचे मिश्रणाची होती. ज्यांस त्यांनी 'साम्यवाद' हे नाव दिले होते. व्यक्तिपेक्षा राष्ट्र अत्यावश्यक आहे असे त्यांचे स्पष्ट मत होते. जरीही फॅसिझमला काही अंशी त्यांचा पाठींबा

होता तरीही नाझी आक्रमकता आणि वंशवादास त्यांचा विरोध होता. जर्मनीमध्ये त्यांनी 'जय हिंद' हा नारा दिला तसेच 'जन गण मन' हे राष्ट्रगीत बनवले आणि हिंदुस्तानीला राष्ट्रीय भाषेचा दर्जा देण्याचा निर्णय घेतला. सुभाषबाबुना 'नेताजी' ही उपाधी देण्यात आली. जर्मन सरकारच्या मदतीने 'आझाद हिंद सेनेची' स्थापना केली व लष्करी शिक्षण भारतीयांना दिले गेले.

सुभाषबाबुंनी स्वतः असे लष्करी शिक्षण घेतले. मार्च १९४२ मध्ये जेव्हा नेताजी हिटलरला भेटले तेव्हा त्यांनी भारतातही ब्रिटीशांविरूद्ध क्रांतिकारक हल्ला करतील व बाहेरून जर्मन सैन्य व आझाद हिंद सेना हल्ला करेल असे त्यांनी हिटलरला सुचवले. हिटलरने म्हटले की सशस्त्र असे काही हजारांचे सैन्यही काही लाख निशस्त्र क्रांतिकारकांविरूद्ध यशस्वीपणे लढा देऊ शकते. नंतर जर्मनीमध्ये हिटलरच्या उपस्थितीत आझाद हिंद सेनेतील सैनिकांना साथ दिली गेली. त्यामध्ये हिटलरने म्हटले की तुम्ही आणि तुमचे नेताजी ज्याप्रमाणे स्वतःच्या देशाला परकीय सत्तेला हाकलून देण्यासाठी ज्या जिद्दीने प्रयत्न करता आहात त्यावर मी खुष झालो आहे. तुमच्या नेताजींचे स्थान माझ्यापेक्षाही मोठे आहे. जिथे मी ८ कोटी जर्मनांचा नेता आहे तिथे तुमचे नेताजी ४० कोटी भारतीयांचे नेते आहेत.

सर्व भारतीयांचे हे कर्तव्य आहे की त्यांनी सुभाषबाबुना त्यांचा धनीतमज म्हणून मान्यता द्यावी. मला यात बिल्कुल शंका नाही की सर्व भारतीयांनी हे केले तर लवकरच भारत स्वतंत्र होईल. जर्मनीचा रशियाने चांगलाच प्रतिकार केल्याने सुभाषबाबुंनी जपानला जाऊन त्यांची मदत घ्यायचे ठरवले आणि १३ फेब्रुवारी १९४३ साली ते पाणबुडीने जपानला गेले. त्यावेळी त्यात १३००० सैनिक होते. नेताजी म्हणाले की आजचा दिवस माझ्या आयुष्यातला सर्वात अभिमानाचा दिवस आहे. एकावेळी त्यांना असे वाटायचे की ब्रिटीश साम्राज्यात सूर्य कशीच मावळणार नाही पण मी असल्या गोष्टींवर कधीच विश्वास ठेवला नाही.

या युद्धांत कोण जिवंत राहिल आणि कोण धारातीर्थी पडेल मला माहित नाही. पण मला हे नक्कीच माहित आहे की आपण शेवटी जिंकूच. पण आपले युद्ध तेव्हांच संपेल जेव्हा ब्रिटीश साम्राज्याच्या दुसऱ्या थडग्यावर म्हणजे दिल्लीतल्या

लाल किल्ल्यावर आपण परेड करू. हे सैनिकांनी त्यामुळे आपला एकच नारा असला पाहिजे. 'चलो दिल्ली, चलो दिल्ली'.

मी नेहमीच असा विचार केला की स्वातंत्र्य मिळवण्यास भारताकडे सर्व गोष्टी आहेत. पण एक गोष्ट नव्हती, ती म्हणजे भारताच्या स्वातंत्र्यासाठी लढणाऱ्या सैन्याची. तुम्ही भाग्यवान आहात की भारताच्या पहिल्या सैन्याचे तुम्ही भाग आहात. नेताजींना प्रचंड प्रतिसाद मिळत होता. लोक स्वतःचे सर्वस्व त्यांना अर्पण करत होते. पण कधीही बॉम्बहल्ला झाला की ते म्हणत माझा जीव घेईल असा बॉम्ब अजून निर्माण नाही झालेला आहे. आझाद हिंद सेनेच्या उदाहरणाने ब्रिटीश इंडियन सैन्य आपल्या ऐकण्यात राहिलेले नाही हे ब्रिटीशांना कळले होते आणि १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी आपल्या भारताला स्वातंत्र्य मिळाले.

अशा या पुण्यवान पुत्रांच्या आहुतीने पावन झालेल्या भारत भूमीची आज मात्र वेगळीच परिस्थिती दिसून येत आहे. आजच्या या विज्ञान युगात संगणक इंटरनेटच्या माध्यमातून जग जवळ आले तरी आज आपण जननी, जन्मभूमी व त्याप्रती आपले कर्तव्य विसरून जात आहोत. वैयक्तिक स्वार्थासाठी रक्तांची नाती देखील विसरत चाललो आहोत. अशा परिस्थितीत आपण आपल्या देशाला अशांतीकडे घेऊन जात आहोत. बॉम्ब हल्ले, दहशतवाद, स्त्री अत्याचार, खून, मारामारी, धर्मवितंडवाद इत्यादी ही त्याचीच तर उदाहरणे आहेत. हे दोन महायुद्धांचा इतिहास जाणुनही सध्याच्या रशिया आणि युकेनच युद्ध म्हणजे तिसऱ्या महायुद्धांची नांदी तर नाही ना अशी प्रत्येकाच्या मनात भीती वाटत आहे. मग अशा परिस्थितीत आपल्या थोर देशभक्त क्रांतीकारकांचा इतिहास विसरून कसे चालेल. म्हणूनच तर या सान्यांच्या योगदानाप्रमाणे आपलेही प्रत्येकाचे योगदान महत्वाचे आहे. तरच गांधीजींच्या स्वप्नांतील भारत प्रत्येकाच्या कष्टाने घडेल व त्यातूनच विश्वाचे घर अमुचे ही संकल्पना प्रत्यक्षात उतरेल.

— प्रभाकर श्रीराम पेडणेकर
तृतीय वर्ष (बँकिंग अँड इन्शुरन्स)

एका स्वातंत्र्य सेवकाची आत्मकथा - स्वातंत्र्यवीर सावरकर

(निबंध स्पर्धेतील द्वितीय क्रमांकप्राप्त निबंध)

.....

स्वातंत्र्याला ७५ वर्षे पूर्ण होऊनही स्वातंत्र्यासाठी झटणाऱ्या रक्ताचे सडे सांडणाऱ्या प्रत्येक स्वातंत्र्यवीरांचे नाव आजही प्रत्येक भारतीय मोठ्या अभिमानाने मुखी मिरवत आहे, हे पाहून खरंच! जीवनाचं सार्थक झाल्यासारखं वाटतंय. प्रत्येक स्वातंत्र्यवीराप्रती असलेली तुमची भक्ती पाहून मनोमन धन्य वाटतय.

मी विनायक दामोदर सावरकर म्हणजेच मोठेपणी सर्वज्ञात झालेला स्वातंत्र्यवीर सावरकर. माझा जन्म नाशिक जिल्ह्यातील भगूर गावी २८ मे १८८३ रोजी झाला. शालेय शिक्षण नाशिक मध्येच झाले. माध्यमिक शिक्षणासाठी मी पुण्याला आलो, अन त्याचवेळी माझा विवाह भाऊसाहेब चिपळूणकर यांची कन्या यमुना हिच्याशी झाला.

१८९७ सालची गोष्ट. भारतात त्यावेळी ब्रिटीशांचे राज्य होते. महाराष्ट्रात प्लेगची भयानक साथ पसरली होती. सर्वत्र मृत्युचे भयंकर तांडव चालू होते आणि अशावेळी ब्रिटीश सरकारने महाराणी व्हिक्टोरीयाचा राज्यरोहण समारंभ थाटात साजरा करावयाचे ठरविले. हे म्हणजे लोकांच्या जखमेवर मीठ चोळणे होते. हा अपमान राष्ट्रप्रेमी लोकांना सहन होणारा नव्हता. याचा निषेध म्हणून चाफेकर बंधूंनी दोन इंग्रज अधिकाऱ्यांना ठार मारले. इंग्रज सरकारने चाफेकर बंधूंना फाशीची शिक्षा दिली. चाफेकर बंधूंच्या हौतात्म्याचा ठसा माझ्या मनावर फार खोलवर उमटला. मी त्यांच्या साहसावर कविता लिहीली.

'कार्य सोडुनि अपुरे, पडला-

झुंजत, खंती नको!

पुढे कार्या चालवू गिरवूनी

तुमच्या पराक्रमाचे आम्ही धडे।

अष्टभुजा दुर्गामातेच्या चरणांशी बसून मी प्रतिज्ञा घेतली, "मातृभूमीच्या स्वातंत्र्यासाठी सशस्त्र क्रांतीचा ध्वज फडकवून आणि प्राणांची बाजी लावून मी स्वातंत्र्यप्राप्तीसाठी संघर्ष करीन." माझे जीवन अतिशय संघर्षमय होते. स्वातंत्र्य हेच माझे आराध्यदैवत होते. माझ्या हृदयाचे स्पंदन चालायचे ते स्वातंत्र्य देवतेसाठीच!

तुजसाठी मरण ते जनन

तुजवीण जनन ते मरण

१८५७ च्या क्रांतीला १० मे १९०७ ला

५० वर्षे पूर्ण होणार होती. मी त्या इतिहासाचा सखोल अभ्यास केला. या स्वातंत्र्य संग्रामाला ब्रिटीश सरकार 'शिपायांचे बंड' असे म्हणत. मी माझ्या अभ्यासपूर्ण ग्रंथात या संग्रामाचे सत्य स्वरूप पुराव्यानिशी मांडले. हा ग्रंथ अतिशय जहाल झाला होता. ब्रिटीशांनी तो जप्त केला, परंतु अनेक युक्त्या करून तो शेवटी प्रकाशित झालाच!

'इंडिया हाऊस' मध्येही क्रांतियुद्धाचा ५० वा वाढदिवस थाटात साजरा करण्यात आला. राष्ट्रगीताचे गायन झाले. मी माझ्या भाषणातून नानासाहेब पेशवे, बहादूरशहा यांनी स्वातंत्र्याची पेटवलेली ज्योत आपल्याला मोठी करायची आहे. त्यासाठी सर्व प्रकारचे बलिदान करण्याचे आवाहन तरूणांना केले. माझ्या तेजस्वी भाषणाने साऱ्यांच्या मनात देशाभिमान सळसळू लागला. संग्रामाचे गौरवचिन्ह अनेक तरूण छातीवर मिरवू लागले. असाच एक विद्यार्थी मदनलाल धिंग्रा. त्याचा अपमान करणाऱ्या इंग्रज विद्यार्थ्यांवर तो सुरा उपसून चाल करून गेला. मदनलाल धिंग्रा सारखेच मोतीलाल वर्मा, हेमचंद्र दास, सुखसागर दत्त, डॉ. राजन असे अनेक सळसळत्या रक्ताचे तरूण माझ्याभोवती जमा झाले होते. अभ्यासाव्यतिरिक्त हे तरूण नेमबाजी शिकू लागले, पिस्तुल चालवणे शिकू लागले,

बॉम्ब तयार करण्याचे प्रशिक्षण घेऊ लागले. लंडनमध्ये अनेक पुस्तके त्यांनी जमा केली. पण ती हिंदुस्थानात कशी पाठवायची, मग त्यांनी युक्ती शोधली. पुस्तकाची मधली पाने काढायची त्यात पिस्तुल बसवायचे आणि पाठवायचे अशी हजारो पिस्तुले भारतात पोचली.

लंडनमध्ये मदनलालने कर्झन वायलीला गोळ्या घालून ठार केले, इंग्रज सरकारने त्यांना फाशीची शिक्षा दिली. याच काळात हिंदुस्थानात ठिकठिकाणी बॉम्बस्फोट झाले. खुदीराम बोसने जिल्हा मॅजिस्ट्रेटच्या अंगावर बॉम्ब टाकण्याचा प्रयत्न केला. कान्हेरे नावाच्या तरूणाने जॅक्सनचा वध केला. या सान्याच्या मुळाशी मी होतो. लंडनचे पोलीस माझ्याभोवती जाळे पसरू लागले. मला राहायला जागा मिळना. त्यातच माझी प्रकृती बिघडली. मग माझ्या मित्रांनी मला लंडनबाहेर ब्रायटन येथे विश्रांतीसाठी नेले त्यावेळी मला मातृभूमीची तीव्रतेने आठवण झाली अन् मी भावविभोर ओळी लिहिल्या-

ने मजसी ने परत मातृभूमीला

सागरा प्राण तळमळला।।

१९१० च्या जानेवारीत मी विश्रांतीसाठी फ्रान्सला आलो. याच सुमारास माझ्या नाशिकमधल्या घरावर जप्ती आली. बाबारावांना काळ्या पाण्याची शिक्षा झाली. घरातले लोक, माझे मित्र यांचा खुप छळ चालू होता. तेव्हा मला चैन पडेना, मी इंग्लंडला जायचे ठरवले. तेथे मी पोहोचताच, तोच पोलीसांनी मला पकडले व कोठडीत टाकले. त्यानंतर माझ्यावर खटला हिंदुस्थानात चालवायचा, असे सरकारने ठरविले आणि मला 'मोरिया' नावाच्या बोटीने भारतात पाठविण्यात आले.

जहाजावर असतानाच माझ्या डोक्यात विचारचक्र चालू होते. मला स्वतःची सुटका करून घ्यावयाची होती. मी काळजीपूर्वक योजना आखली, बोट मार्सेल्स बंदरात उभी असताना मी संडासाच्या पोर्ट होलमधून समुद्रात उडी घेतली. अरूंद पाईपमधून जावे लागल्याने अंगाची सालडी निघाली, रक्त वाहू लागले. समुद्राच्या खान्या पाण्यामुळे या जखमांची आग होत होती. पण या कशाचीही पर्वा न करता मी समुद्र पोहून गेलो आणि फ्रान्सच्या भूमीवरी पोहचलो. परंतु तेथे शिपायांनी मला पकडले. माझा प्रयत्न अयशस्वी झाला. तरी माझे अद्भुत साहस जगाच्या इतिहासात एक रोमांचकारी

कृत्य म्हणून नोंदले गेले.

भारतात आणल्यावर माझ्याविरूद्ध खटला चालविण्यात आला. आणि मला दोन जन्मठेपेच्या शिक्षा ठोठावण्यात आल्या. शिक्षा ऐकून मी म्हणालो, "अरे वा! इंग्रजांनासुद्धा हिंदूंची पूर्वजन्माची कल्पना मान्य दिसते." या शिक्षेनुसार मला अंदामानच्या तुरूंगात ५० वर्षे खितपत पडवे लागणार होते. जन्मठेप म्हणजे काळेपाणी. नुसते नाव ऐकताच कैदी घाबरत, परंतु मी हसतमुखाने शिक्षा स्वीकारली.

महाराजा बोटीने मला अंदामान येथे नेण्यात आले. तेथले तुरूंग भयानक तर तेथले हवामान त्याहूनही भयानक! डास, जळवा यांनी सारे बेट भरून गेलेले होते. त्यातच या कैद्यांकडून शरीर पिचून जाईल अशी कामे करून घेतली जात. मला तेलाच्या घाणीला बैलाच्या जागी जुंपले जायचे. सकाळ- संध्याकाळपर्यंत तेलाची घाणा ओढून मी थकून जायचो, तेथे मला नारळाच्या काथ्याचा दोर वळायला लागायचा. माझ्या तळहाताची चामडी सोलून निघायची, हात रक्तबंबाळ व्हायचे, तरीही ठरलेले काम मला पूर्ण करावेच लागायचे. काम पूर्ण झाले नाही, तर वेताने पिटाई व्हायची. वाचायला पुस्तक नाही, बोलायला माणूस नाही. लेखनाचे साहित्य नाही. अशा स्थितीत मी 'कमला' हे काव्य रचले. विटकरीच्या तुकड्याने रचलेल्या ओळी भिंतीवर लिहून ठेवी अन् पाठ करे. माझ्या काव्याचे विषय स्वातंत्र्य आणि देशभक्ती हेच असत.

अशातच एक दिवस मला माझे वडीलबंधू बाबाराव सावरकर अंदामानात असलेले दिसले. कैदेत असताना एकमेकांशी बोलणे शक्यच नव्हते. मग हातकड्यांच्या सहाय्याने सांकेतिक भाषा तयार केली हळूहळू सर्व कैद्यांना ही भाषा येऊ लागली. तिच्या सहाय्याने तेथील खुनी, दरोडेखोर कैद्यांना मी शिक्षण देऊ लागलो. बाटलेल्या कैद्यांना मी पुनः हिंदू म्हणून आपल्यात घेतले. अशा तऱ्हेने जातिभेद, उच्चनीचता नष्ट करण्याचे सामाजिक कार्य तेथेही मी चालूच ठेवले होते.

अखेर अंदामानची हवा, तुरूंगातील अत्यंत निकृष्ट दजचि अन्न, हाडे खिळखिळी करणारे कष्ट यामुळे माझी तब्येत दिवसेंदिवस खालावतच होती, ही बातमी भारतभर वणव्यासारखी पसरली आणि सरकारवर चारी बाजुंनी माझ्या सुटकेसाठी दडपण येऊ लागले. शेवटी १९२१ मध्ये आम्हा सावरकर बंधुंना भारतात

आणण्यात आले. शेवटी १९२२ मध्ये बाबारावांची आणि १९२४ मध्ये तात्यारावांची काही अटींवर सुटका झाली. अट होती की त्यांनी रत्नागिरीतून बाहेर पडायचे नाही आणि कोणत्याही राजकीय कार्यक्रमात भाग घ्यायचा नाही. १९३७ पर्यंत ते रत्नागिरीत स्थानबद्ध होते येथे मला कौटुंबिक जीवन जगता आले. माझ्याबरोबर माझी पत्नी यमुनाबाई येथे माझ्यासोबत होत्या.

१५ ऑगस्ट १९४७ या दिवशी भारत स्वतंत्र राष्ट्र झाले. बालपणापासूनचे आपले स्वप्न साकार झालेले पाहून माझे अंतःकरण आनंदाने भरून गेले. मात्र अखंड हिंदूस्थानची लचके तोडून पाकिस्तानची निर्मिती करण्यात आली होती. याचे जबरदस्त शल्य माझ्या मनात होते. रक्तपात टाळण्यासाठी फाळणीला मान्यता देण्यात आली होती. पण रक्तपात टळला नाही. दोन्ही राष्ट्रात व्देषात्री भडकला, अनेक निरपराध लोकांचे बळी गेले. त्यातच महात्मा गांधीजींची आहुती पडली. मला अटक करून खटल्यात गोवण्यात आले. त्यातून मी पुर्णपणे निर्दोष सुटलो, पण माझी प्रकृती खूप खालावली होती. त्यामुळे मी सार्वजनिक कार्यातून निवृत्त होण्याचा निर्णय घेतला. शरीर थकत चालले होते, तेव्हा अंतिमकाळात मी अन्नत्याग केला. प्रायोपवेशन सुरू केले. औषधेही घेण्याचे थांबवले, स्वतःहून आपला देह मृत्युच्या स्वाधीन करण्याचे मी ठरवले, अन् २६ फेब्रुवारी १९६६ रोजी अत्यंत शांतपणे व समाधानाने (प्रवासाला जावे तसे) परलोकी गमन केले.

बाळांनो! रक्ताच्या नद्या वाहून, मृतदेहांचा सडा पडून, प्राण्यांचे बलिदान देऊन अनेक अमरवीरांच्या श्वासाशवासातून त्यागामुळे आपला देश स्वतंत्र झाला आहे. त्या प्रत्येक स्वातंत्र्यवीरांचा त्याग लक्षात घेऊन, देशाचा अभिमान बाळगून कार्य केले पाहिजे. उत्तमातले उत्तम, उदात्ततेतील उदात्त म्हणजेच स्वातंत्र्य.

- तनया वसंत पाटील
तृतीय वर्ष वाणिज्य

मोबाईल... एक व्यसन

एखाद्या गोष्टीच्या अती आधीन जाणे म्हणजेच व्यसनाधीन होणे. चांगले असो अगर वाईट, परंतु प्रमाण जास्त वाढेल म्हणजे त्याचे रूपांतर व्यसनात झाला. मोबाईलला हात

लावला म्हणून नवऱ्याने बायकोला बेदम मारले ही बातमी टीव्हीवर पाहिली आणि या मोबाईल नावाच्या मानवचलित यंत्राने माणसाच्या जीवनात केलेल्या आगमनाने माणसाला लागलेले त्याचे व्यसन, हे नक्कीच जीवघेणे आहे, असे वाटू लागले. ज्या महापुरूषाने मोबाईलचे वाढते चमत्कार दिवसेंदिवस लक्षात येऊ लागले. हा दिसतो लहान पण भल्याभल्यांनाही वेडं करून सोडलय यानं. वरवर दिसायला फुलपाखरासारखा पण आतून मात्र गांधीलमाशी समान कुणाच्या भावनांना कुठे दंश करील आणि कुठे त्या उत्तेजित होतील याचा भरवसा नाही. लहान तोंडी मोठा घास याचा स्वभाव. कुठल्याही गोष्टीचा अतिरेक हा विनाशास कारणीभूत ठरतो.

मोबाईलचा इतिहास पहिला तर तीन दशकांपेक्षा जास्त नाही. सुरुवातीच्या काळात फक्त एकमेकांशी संवाद साधण्यापुरता मोबाईलचा वापर होत होता. जसजसा मोबाईल कात टाकत गेला तसतसा त्याचा वेग जास्तच वाढत गेला. आज सगळं जग या छोट्या वस्तूमध्ये सामावलं आहे. लेखन, वाचन, टीव्ही, रेडियो, एवढेच नव्हे तर संगणकाचे कामही आज मोबाईल करत. हा अविश्वसनीय बदल झाल्यामुळेच मोबाईलला हल्ली स्मार्टफोन हे आधुनिक नाव देण्यात आले आहे.

मोबाईलमुळे माणसातला माणूस हरवला आहे. माणसात असून एकटेपणाचा गुण मोबाईलने माणसाच्या अंगी बनवली आहे. उठताना मोबाईल, बसताना मोबाईल, खाताना मोबाईल, चालताना मोबाईल, गाडीवर मोबाईल, अहो एवढेच काय तर बाथरूममध्येही मोबाईल, हा तर अतिरेकपणाचा कळस झाला.

- साईशा जयराम

स्वतंत्रता आंदोलनामध्ये महिलांचे योगदान

(निबंध स्पर्धेतील तृतीय क्रमांकप्राप्त निबंध)

तू हो रणरागिणी तुझं होणे आहे
दुश्मनांचा वाईट प्रवृत्तीचा करणे नाश
तुझं करणे एक पाताळ आकाश
शूरवीर इतिहास वाचून पाहे
तू हो रणरागिणी तुझे होणे आहे

कुटुंबव्यवस्था हे भारताचे बलस्थान आहे. मात्र, ती सुरळीत व सुव्यवस्थित आहे, असे ठामपणे म्हणता येणार नाही. आजची कुटुंबव्यवस्था विघटनाच्या दिशेने जोराने पाऊल टाकू लागली आहे. भारतातील जवळजवळ सर्वच क्षेत्रांत सामाजिक जीवनामध्ये कमालीचे औदासिन्य, अनैतिकता, भ्रष्टाचार पहायला मिळतो. आज आपल्याकडेही अनेक कुटुंबात घटस्फोट, कलह वगैरे होत आहेत. हा व्यक्तिस्वातंत्र्याचा परिणाम असल्याची उथळ प्रतिक्रिया काही मंडळी देत असतात. काही लोक याबाबत स्त्रियांना दोषी धरतात मात्र, दोषारोप करण्याआधी लोक याबाबत भारतीय संस्कृतीचे अवलोकन करायला हवे.

आपल्या संस्कृतीमध्ये जे-जे काही चांगले पवित्र, उदात्त आहे ते सर्व स्त्रियांच्या सहभागाने साध्य झालेले आहे. सांस्कृतिक मूल्यांची जोपासना जास्त प्रमाणात केली आहे. परंतु हे घडत असताना स्त्रियांवर अन्याय झाला आहे. कुटुंबव्यवस्था टिकवण्यासाठी आणि सांस्कृतिक मूल्य याबाबत पुरूषांचा वाटा नगण्य आहे तो त्यांनी सहन केला तरच सांस्कृतिक मुल्ये टिकणार, हे म्हणणे योग्य नाही. स्त्रियांनी अन्याय सहन करण्याचे नाकारले किंवा त्यांनी न्यायाच्या वाटेने जायचे ठरवले तर जी काही सामाजिक व सांस्कृतिक मुल्ये कोलमडून पडतील ती खरी मुल्ये नव्हती हे आपण मान्य केले पाहिजे. कारण तो समाजाच्या एका घटकाने दुसऱ्या घटकाच्या शोषणातून व गुलामगिरीतून मिळवलेला गैरवाजवी सामाजिक फायदा ठरतो. जी स्त्री सुरक्षित होईल आणि त्यातून महत्वाचे म्हणजे आर्थिक स्वायत्तता मिळवेल. ती अन्यायाचे जोखड फेकून देणार हे तर महात्मा फुलेंनी सांगितले आहे.

जी-जी व्यवस्था स्त्रियांच्या त्यागावर व शोषणावर अवलंबून असेल तिथे तिथे अन्याय करणारा घटक पुरूषच असतो हे स्पष्टच

आहे. स्त्रीची बरोबरीची क्षमता मान्य केल्यानंतर कौटुंबिक जबाबदाऱ्या बरोबरीने उचलण्यासाठी पुरूष कचरत असतील तर ते समान कौटुंबिक जबाबदाऱ्या स्विकारण्यात प्रतिष्ठेच्या कारणावरून ते लाजत असतील, तर मग ती पुरूषी अहंकारात आणि बौद्धिक समजुतीचा माठा दोष आहे, असे समजावे लागेल. आपली कौटुंबिक संस्कृती टिकवायची असेल तर आणि याबाबतीत तरी आपल्याला जगात आदर्श निर्माण करायचा असेल, तर पुरूषांनी आत्मपरीक्षण करायला हवे आणि येऊ घातलेल्या विघटनांचे खरे कारण आपण आहोत हे मान्य करायला हवे. त्यानुसार त्यांनी स्वतःमध्ये आवश्यक ते बदल करून मूल्ये जोपासायला हवीत, असे न केल्यास होणाऱ्या परिणामांचा दोष पुरूषांनी स्वतःकडे घेतला पाहिजे. त्यासाठी स्त्रियांना जबाबदार धरू नये.

अशा सर्व सामाजिक चळवळींचे नेतृत्व स्त्रियांकडेच असायला हवे; कारण शोषण कुठे, कसे व किती होते हे शोषितालाच कळू शकते. पुष्कळ सामाजिक चळवळीत व सामाजिक क्षेत्रात पुरूषाला न दिसणारे अन्याय स्त्रियांच्या नजरेत स्पष्टपणे भरतात आणि असेच सामाजिक चळवळीचे नेतृत्व भारतीय स्त्रियांनी स्वातंत्र्यपूर्व काळात खुप मोठ्या धाडसाने केले आहे. त्यांनी महत्वाचे योगदान दिले आहे. स्वातंत्र्याच्या लढयात काही कतूत्ववान स्त्रियांनी आपले खूप मोठे कर्तृत्व गाजवले स्वातंत्र्यलढयात लढत असलेल्या पुरूषांसोबत त्यांच्या बरोबरीने स्त्रियांनी लढा दिला. त्या महिला रणरागिणींनी आपल्या प्राणाचा विचार न करता लढा देण्यास सुरुवात केली. त्यांनी आपलं घरं, कुटुंब ही जबाबदारी साभाळताना

स्वातंत्र्य चळवळीतही सहभाग नोंदवला. त्यांनी खंबीरपणे प्रतिसाद दिला. अशा अनेक महिलांचे योगदान इतिहासात सुवर्ण अक्षरांनी कोरले गेले आहे. अशा काही महिलांपैकी होत्या, सरोजिनी नायडु सुचेता कृपलानी, अरूणा असफ अली.

सरोजिनी नायडु ही भारताची “नाईटिंगेल” आणि राजकीय कार्यकर्ता होती, ज्यांनी भारताच्या स्वातंत्र्यासाठी लढा दिला. नायडु त्यात प्रभावशाली स्वातंत्र्यसैनिक होत्या आणि त्यांनी नव्या स्वातंत्र्य देशाच्या घटनेचा मसुदा करण्यास मदत केली, तिने प्रथम वयाच्या बाराव्या वर्षी विद्यापीठात प्रवेश केला, आणि चेन्नई, लंडन आणि केंब्रिजमध्ये शिक्षण घेतले. शिक्षण संपल्यावर नाईटिंगेलने पैदीपती गोविंदराजुलु नायडुशी लग्न केले. त्यावेळी विविध जाती आणि प्रांतामधीन विवाह जास्त स्विकारले जात नव्हते, परंतु त्यांनी आपल्या कुटुंबाच्या आशिर्वादाने लग्न केले, यांनी आयुष्यभर अथक परिश्रम घेऊन भारतीय महिलांची जाणीव वाढवली. १९२५ मध्ये नायडु भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसच्या (आयएनसी) पहिल्या भारतीय महिला अध्यक्ष झाल्या आणि नंतर भारतीय राज्यासाठी राज्यपाल होणारी ही पहिली महिला ठरली. दशकांपर्यंत ती असहयोग चळवळीतील नेतृत्वाची भूमिका होती. महात्मा गांधी यांच्या समवेत काम करित होती. भारत छोडो चळवळीत आणि ब्रिटीश किरीटविरूद्ध नागरी अवज्ञा केल्याच्या सहभागामुळे तिला बऱ्याच वेळा अटक करण्यात आली. स्वातंत्र्य चळवळीत सहभागी होण्यासाठी संपूर्ण पिढीतील स्त्रियांना प्रेरणा देण्याबद्दल ‘युरस्टरी’ ने तिचे कौतुक केले.

सुचेता कृपलानी भारतातील मुख्यमंत्री म्हणून निवडलेली पहिली महिला होती. तिने बनारस हिंदू विद्यापिठात घटनात्मक इतिहासाच्या प्राध्यापिका म्हणून कारकीर्द सुरू केली. १९३६ मध्ये त्यांनी आचार्य कृपलानी या त्यांच्या कुटुंबियांशी आणि महात्मा गांधी यांच्या इच्छेविरोधात ‘आयएनसी’ चा प्रभावशाली सदस्याशी विवाह केला. १९४० मध्ये त्यांनी अखिल भारतीय महिला काँग्रेसची स्थापना केली. गांधींच्या सत्याग्रह मोर्चात तिने भाग घेतला आणि अहिंसक भूमीगत चळवळीचे नेतृत्व केले. यासाठी १९४० या दशकात तिला तुरुंगवास भोगावा लागला. स्वातंत्र्यानंतर, कृपलानी हे सदस्य महिलांपैकी एक होते ज्यांनी संविधान सभेत प्रवेश केला आणि भारतीय राज्यघटना लिहिण्यास मदत केली. “राजकारणात महिलांचा अधिकाधिक सहभाग घेण्याचा

उत्कृष्ट वकील” म्हणून, कृपलानी यांनी ते उपदेश केला त्याचा अभ्यास केला. देशाच्या घटनेच्या आराखड्यात केवळ तिलाच मदत केली नाही तर ती भारतातील मुख्यमंत्री म्हणून निवडलेली पहिली महिलाही होती. या काळात तिने उत्तर प्रदेशात हे कार्यालय ठेवले होते.

अरूणा असफ अली हे भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील मोठे नाव. दि ‘ग्रेट ओल्ड लेडी’ म्हणून त्या ओळखल्या जातात. भारत छोडो आंदोलनाच्या वेळेस त्यांनी मुंबईत झालेल्या आंदोलनास भारताचा ध्वज हातात घेऊन आंदोलनाचे कर्तृत्व केले होते. १९४७ मध्ये भारताला स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर अलीने महिला व कामगारांच्या हक्कासहीत समाज सुधारणेसाठी स्वतःला झोकून दिले. १९३० च्या मीठ सत्याग्रह प्रात्याक्षिकांमध्ये तिने भाग घेतला आणि त्या दरम्यान तिला प्रथमच अटक झाली. कारागृहात राजकीय कैद्यांना ज्या परिस्थितीत सामोरे जावे लागेल त्यावर त्यांनी तुरुंगात देखील आंदोलन केले होते. १९६४ मध्ये आंतरराष्ट्रीय लेनीन पीस पुरस्कार आणि १९९१ मध्ये जवाहरलाल नेहरू पुरस्कार जिंकले. १९९७ मध्ये अलीने भारतरत्न मिळविला.

भिकाजी कामा या एका सधन पारशी घरातून आलेल्या या स्त्रीने जर्मनीतील स्टुटगार्ट या शहरी आंतरराष्ट्रीय समाजवादी परिषदेत हिंदुस्थानातील प्रतिनिधिची वेळ येताच व्यासपीठावर येऊन अतिशय प्रचंड आत्मविश्वासाने एक ठराव मांडला, ‘हिंदुस्थानातील ब्रिटीश राज्य आहे तसेच पुढे चालू राहणे’, हे हिंदी लोकांच्या खऱ्याखऱ्या व्दिताला अत्यंत बाधक आणि नितांत घातक आहे. आदर्श सामाजिक व्यवस्थेच्यादृष्टीने कोणत्याही लोकांवर हुकुमशाही किंवा जुलमी स्वरूपाचे सरकार असता कामा नये; म्हणून जगातील स्वातंत्र्याच्या सगळ्या कैवान्यांनी त्या गांजलेल्या देशात राहणाऱ्या सर्व मानवी लोकसंख्येच्या एक पंचमांश लोकांना पारतंत्र्यातून मुक्त करण्याच्या कार्यात सहाय्य दिले पाहिजे!’ हा ठराव मांडल्यावर तिने आपल्या पोलक्यातून आणलेला हिंदुस्थानाच्या स्वातंत्र्याचा ध्वज दिमाखाने तिथे फडकावला. त्यांनी मार्सेलिस येथील सावरकरांच्या बेकायदा अटकेचे प्रकरण आंतरराष्ट्रीय स्तरावर नेले. सावरकर पॅरिसहून लंडनला जाताना त्यांना जॅक्सन वधाच्या प्रकरणात व्हिक्टोरिया स्थानकावर अटक करण्यात आली आणि न्यायालयाच्या आदेशानुसार त्यांना हिंदुस्थानात पाठवण्याचे ठरवले. हे कळताच मॅडम कामा मोटारीने

पॅरिसहून मार्सेलिसला आल्या. त्यांनी स्वतःचे वृत्त पॅरिसच्या वर्तमानपत्राला पाठविले. या वृत्ताच्या प्रसिद्धीमुळे सावरकरांची अवैध अटक सान्या जगभर गाजली आणि ब्रिटीश सरकारवर नामुष्कीची पाळी आली. या सर्व कृतीमध्ये कामाबाईची धडक, धैर्य आणि देशभक्ती यांची विशुद्धताही दिसून येते.

अवंतीबाई लोधी एक पराक्रमी, धैर्यशील आणि प्रसंगावधानी स्त्री होती. प्रतिकूल परिस्थितीतही आपल्या गुणांमुळे परिस्थितीवर यशस्वीपणे मात करून त्यांनी इंग्रजांनी ईस्ट इंडिया कंपनीच्या आधारे राजगडावर कब्जा करण्याचा प्रयत्न केलेला तेव्हा राजगड शासनाची धुरा सुयोग्यरित्या व्यवस्थित सांभाळली आणि मोठ्या कुशलतेने शासन चालू ठेवून इंग्रज शासनाच्या राज्य बळकवण्याच्या हेतूला छेद दिला. पतिनिधनामुळे दुःखाने विचलित न होता, न गोधळता, धैर्याने या राणीने संपुर्ण राज्याचा दौरा केला. जनतेच्या सुखदुःखात सहभागी होऊन, प्रजेचे मन जिंकून तिने आपले रायगडचे राज्य अधिकाधिक विस्तृत केले. राणी अवंतीबाईने क्रांतीचे नेतृत्व समर्थपणे स्विकारून इंग्रजांविरुद्ध स्वातंत्र्यसंग्राम छेडला गेला होता आणि तो यशस्वी झाला. आपल्या तलवारीने शौर्याची पराकाष्ठा करणाऱ्या राणीवर तिच्याच सैन्यातील एका फितुराने तलवारीचा घाव मागून घालून तिला यमसदनी पाठवले.

भारताला स्वातंत्र्य मिळण्याच्या काळातच अनेक सुधारणांची चळवळही सुरू झाली होती. कमलादेवी चट्टोपाध्याय या समाजसुधारक पण समाज सुधारण्याची कामे करताना त्यांनी स्वातंत्र्य लढयातही भाग नोंदवला. स्त्रियांचा सामाजिक आणि आर्थिकस्तर सुधारावा याकरिता त्यांनी काम केले. स्त्रियांना स्वावलंबी बनवण्यासाठी अनेक लघुउद्योग सुरू केले. अखिल भारतीय महिला परिषद त्यांनीच स्थापना केली. त्या विधानसभेतील महिला उमेदवार होत्या.

भारतीय स्वातंत्र्यलढयातील आवाज ज्यांच्यामुळे कळाला त्या उषा मेहता. भूमीगत राहून त्यांनी रेडिओ स्टेशन चालू केले आणि त्यावरून बातम्या सांगायला सुरूवात केली. ब्रिटीश कुठे अन्याय करतात याची माहिती त्या द्यायच्या कुठे स्वातंत्र्य लढा सुरू आहे, त्यात कोण सहभागी आहे याचीही माहिती पुरवायच्या. त्यांच्या या रेडिओ स्टेशनबद्दल ब्रिटीशांनाही फार लवकर कळले नाही.

भारतीय नसलेल्या पण आयरिश असून देखील ऍनी बेझंट

यांनी भारतीय स्वातंत्र्य लढयात मोठे योगदान दिले. १९१६ मध्ये त्यांनी होमरूलची चळवळ चालू केली. त्या राष्ट्रीय काँग्रेसच्या सदस्य बनल्या आणि त्यांनी ब्रिटीशांविरुद्ध आवाज उठवायला सुरूवात केली. त्या काँग्रेसच्या महिला अध्यक्ष. त्यांनी 'न्यू इंडिया' नावाचे वृत्तपत्र देखील चालवले. अनेक शाळा कॉलेजेस चालू करायला मदत केली.

अशा या भारतीय स्वातंत्र्यलढयात सहभागी झालेल्या स्त्रिया यांना फारशी प्रसिद्धी कधी मिळाली नाही. परंतु आपले ध्येय मात्र त्यांनी सोडलं नाही. १९४७ मध्ये भारत स्वतंत्र झाला, तेव्हापासून भारतात सर्वच क्षेत्रात विकासाची कामे सुरू केली. स्त्री समाजात काही प्रमाणात प्रबोधन झाले. सर्वात महत्वाची घटना अशी घडली की भारतीय राज्यघटनेत महिलांना पुरूषांप्रमाणे समान अधिकार देण्यात आले आहेत.

शब्दात मावशील तू, हे मिथ्य आहे सारे,
तेज पाहुनी तुझे, वाटही बदलते वारे,
अवतरतेस रूप घेऊनी, साथ प्रेमाची सदैव,
समजली ना तू कधी, हेच एक दुदैव!

स्वातंत्र्यकाळातील रणरागिणींच्या कर्तृत्वाचा वारसा चालवत आज एकविसाव्या शतकातील महिला पुरूषांच्या खांदयाला खांद्या लावून आपली कर्तृत्व गाजवत आहे, आपले वर्चस्व तिने प्रत्येक क्षेत्रात निर्माण केले आहे. परंतु आजही महिलांनी पूर्णपणे असे स्वातंत्र्य मिळवले नाही, महिलांवर आजही अनेक अत्याचार होत आहेत. बलात्कार, पिळवणूक अशा समस्यांना आजही सामोरे जावे लागते. पावलोपावली अनेक ठिकाणी पुरूषी अहंकाराचा सामना करावा लागतो. त्यामुळे मला स्त्री शक्तीला आव्हान करायचे आहे की,

“हे नारी आता अबला नाही, तू सबला हो,
तू चंडी, दुर्गा, काली हो,
रणात लढणारी रणरागिणी हो!”

- नंदिनी रविंद्र सोन्सुरकर
तृतीय वर्ष बँकींग अँड इन्शुरन्स

अजून कानात माझ्या....

(निबंध स्पर्धेतील उत्तेजनार्थ क्रमांकप्राप्त निबंध)

अजूनही कानात माझ्या गुंजताहेत वंदे मातरमाचे नारे
हसत हसत अन् चढत होते फासावरती सारे
त्यागला होता संसार
देशच होता प्राण
त्यागले होते तारूप्य
मिळवण्या स्वातंत्र्य

ही कविता वाचल्यानंतर आपल्या डोळ्यांसमोर काय उभे राहते? एकच दृश्य... ते म्हणजे 'वंदे मातरम्' आणि 'इन्कलाब जिंदाबाद' चे नारे देत फासावरती चढणारे तीन चेहरे... ते म्हणजे भगतसिंग राजगुरू आणि सुखदेव. प्राण हे सर्वांना सारखेच प्रिय असतात. परंतु प्राणाहूनही प्रिय असते स्वधर्म आणि स्वराष्ट्राची भावना... आणि जेव्हा या भावना दडपण्याचा निर्लज्ज प्रकार राजसत्ता करते तेव्हा अंतःकरणातील प्राण हे बलीवेदीचा खेळ खेळण्यास तयार होतात.

याचे मूर्तिमंत उदाहरण म्हणजे शहीद भगतसिंग...

अमर हुतात्म्यांमध्ये सरदार भगतसिंग यांचे नाव सर्वात ठळकपणे घेतले जाते. भगतसिंग यांचा जन्म २८ सप्टेंबर १९०७ रोजी पंजाबमधील लायलपुर जिल्ह्यातील बांगा गावातील (आता पाकिस्तानमध्ये) एका देशभक्त शीख कुटुंबात झाला, ज्याचा त्यांच्यावर अनुकूल परिणाम झाला. त्यांच्या वडिलांचे नाव सरदार किशन सिंग आणि आईचे नाव विद्यावती कौर होते.

हे एक शीख कुटुंब होते ज्याने आर्य समाजाची कल्पना स्वीकारली. आर्य समाज आणि महर्षी दयानंद यांच्या विचारसरणीचा त्यांच्या कुटुंबावर खोलवर प्रभाव होता. भगतसिंग यांच्या जन्माच्या वेळी त्यांचे वडील 'सरदार किशनसिंग' आणि त्यांचे दोन काका 'अजितसिंग' आणि 'स्वर्णसिंग' यांना इंग्रजांच्या विरोधात असल्याने तुरुंगवास भोगावा लागला होता.

ज्या दिवशी भगतसिंग यांचा जन्म झाला, त्याच दिवशी त्यांचे वडील आणि काका तुरुंगातून सुटले. या शुभमुहूर्ताच्या निमित्ताने भगतसिंग यांच्या घरातील आनंद आणखीनच वाढला होता.

भगतसिंग यांच्या जन्मानंतर त्यांच्या आजीने त्यांचे नाव 'भागो वाला' ठेवले. ज्याचा अर्थ 'शुभेच्छा' असा होतो. पुढे त्यांना 'भगतसिंग' म्हटले जाऊ लागले. त्यांनी वयाच्या १४ व्या वर्षापासून पंजाबमधील क्रांतीकारी संघटनांमध्ये काम करण्यास सुरुवात केली. त्याने शाळेतून १२ वीची परीक्षा दिली.

१९२३ मध्ये इंटरमिजिएट परिक्षा उत्तीर्ण झाल्यानंतर त्यांनी लग्नगाठ बांधण्याची तयारी सुरू केली. त्यानंतर ते लाहोरमधून पळून कानपूरला आले. त्यानंतर देशाच्या स्वातंत्र्याच्या लढ्यात त्यांनी आपले संपूर्ण आयुष्य देशासाठी वाहून घेतले. भगतसिंग यांनी ज्या धैर्याने देशाच्या स्वातंत्र्यासाठी बलाढ्य इंग्रज सरकारशी लढा दिला, तो तरूणांसाठी नेहमीच आदर्श राहिल.

हिंदी, उर्दू, पंजाबी आणि इंग्रजी व्यतिरिक्त भगतसिंग यांना बंगाली देखील येत होते जे त्यांनी बटुकेश्वर दत्त यांच्याकडून शिकले. तुरुंगात असताना त्यांनी लिहिलेली पत्रे आणि लेख त्यांच्या विचारांची कल्पना देतात.

भारतीय समाजात भाषा, जात आणि धर्मांमुळे निर्माण झालेल्या दुरावस्थेबद्दल त्यांनी दुःख व्यक्त केले.

एका भारतीयाने समाजातील दुर्बल घटकावर केलेल्या हल्ल्याला इंग्रजांनी केलेल्या अत्याचाराइतकेच कठोर मानले. आपल्या हौतात्म्याने भारतीय जनता अधिक चिडली जाईल, असा त्यांचा विश्वास होता, पण तो जिवंत असेपर्यंत असे होणार नाही. याच कारणामुळे त्याने फाशीची शिक्षा

सुनावल्यानंतरही माफीनामा लिहिण्यास नकार दिला.

१३ एप्रिल १९१९ रोजी अमृतसरमधील जालियानवाला बाग हत्याकांडाचा भगतसिंगांच्या विचारसरणीवर इतका खोल परिणाम झाला की लाहोरमधील नॅशनल कॉलेज सोडून भगतसिंग यांनी भारताच्या स्वातंत्र्यासाठी नौजवान भारत सभेची स्थापना केली. रामप्रसाद बिस्मिल सह ४ क्रांतिकारकांना फाशी आणि काक्रोरी घटनेत इतर १६ जणांच्या तुरूंगावासामुळे भगतसिंग इतके अस्वस्थ झाले की चंद्रशेखर आझाद यांच्यासह त्यांचा पक्ष हिंदुस्थान रिपब्लिकन असोसिएशनमध्ये सामील झाला आणि त्याला 'हिंदुस्थान सोशलिस्ट रिपब्लिकन असोसिएशन' असे नवीन नाव दिले. सेवा, त्याग आणि दुःख सहन करू शकणारे तरूण तयार करणे हा या संस्थेचा उद्देश होता.

यानंतर भगतसिंग यांनी राजगुरूंसोबत ७ डिसेंबर १९२८ रोजी लाहोरमध्ये सहाय्यक पोलीस अधीक्षक असलेले ब्रिटीश अधिकारी जेपी सॉडर्स यांची हत्या केली. या कारवाईत त्यांना क्रांतिकारक चंद्रशेखर आझाद यांनीही सहकार्य केले. यानंतर भगतसिंग यांनी त्यांचा क्रांतिकारक साथीदार बटुकेश्वर दत्त यांच्यासमवेत ८ एप्रिल १९२९ रोजी अलीपुर रोड, दिल्ली येथे तत्कालीन ब्रिटीश सरकारला जागृत करण्यासाठी बॉम्ब आणि पॅम्प्लेट फेकले. बॉम्ब फेकल्यानंतर दोघांनीही तिथेच अटक केली.

यानंतर 'लाहोर षडयंत्र' प्रकरणात भगतसिंग आणि त्यांचे इतर दोन साथीदार राजगुरू आणि सुखदेव यांना २३ मार्च १९३१ रोजी एकत्र फाशी देण्यात आली असे मानले जाते की २४ मार्चच्या सकाळीच फाशीची शिक्षा निश्चित करण्यात आली होती. परंतु लोकांच्या भितीने सरकारने २३-२४ मार्चच्या मध्यरात्री या वीरांचे जीवन संपवले आणि सतलजच्या काठावर त्यांचे अंतिम संस्कार करण्यात आले. रात्रीच्या अंधारात तेही केले. योगायोग असा की जेव्हा त्यांना फाशी देण्यात आली आणि त्यांनी जगातून रजा घेतली त्यावेळी त्यांचे वय २३ वर्षे ५ महिने २३ दिवस होते आणि तो दिवसही २३ मार्च होता. फाशी देण्यापुर्वी भगतसिंग यांनी ब्रिटीश सरकारला एक पत्रही लिहिले होते, ज्यामध्ये त्यांना ब्रिटीश सरकारविरुद्धच्या भारतीयांच्या युद्धाचे प्रतीक असलेले युद्धकैदी मानजे जावे

आणि त्यांना फाशी देण्याऐवजी गोळ्या घातल्या जाव्यात, असे म्हटले होते. पण हे घडले नाही.

भगतसिंग यांच्या हौतात्म्याने त्यांच्या देशाच्या स्वातंत्र्य लढयाला केवळ बळ दिले नाही तर ते तरूणांसाठी प्रेरणास्रोतही बनले. ते देशातील सर्व हुतात्म्यांचे प्रमुख झाले. द लिजेंड ऑफ भगतसिंग, शहीद, शहीद भगतसिंग इत्यादीं सह त्यांच्या जीवनावर आधारित अनेक हिंदी चित्रपट देखील बनवले गेले आहेत. आजही संपूर्ण देश त्यांच्या बलिदानाचे स्मरण अत्यंत गांभीर्याने आणि आदराने करतो. भारत आणि पाकिस्तानचे लोक त्यांना स्वातंत्र्यप्रेमी म्हणून पाहतात, ज्यांनी आपल्या तरूणांसह संपूर्ण आयुष्य देशासाठी समर्पित केले आणि स्वातंत्र्य लढयामध्ये अतिशय मोलाचे योगदान दिले.

हुतात्मा भगतसिंग यांच्या चरित्राचा अभ्यास केला असता आपल्याला समजते की त्यांनी केलेले बलिदान हे भावनेच्या आहारी जाऊन वा कसल्यातरी प्राप्तीसाठी केले नसून ते अत्यंत सुनियोजित, अत्यंत ध्येयबद्ध व प्रेरणादायक होते. आपण राहणार नाही, पण आपण लावलेल्या क्रांतिवृक्षाच्या सर्व फांद्या भले शत्रुने छाटून टाकल्या तरी पाळेमुळे घट्ट रूजून राहतील व हीच मुले एक दिवस बंदिवासाच्या भिती उन्मळून टाकतील हा त्यांचा दृढ विश्वास होता. त्यांना आदरांजली वाहताना कुसुमाग्रजांच्या खालील ओळी सार्थ वाटतात. भगतसिंग यांचे विचार खूप मोलाचे होते ते म्हणत, "जिंदगी तो अपने दम पर जी जाती ही, दुसरो के कंधोंपर तो सिर्फ जनाजे उठाये जाते है।"

'जरी न गातील भाट डफावर तुझे यशोगान, सफल जाहले तुझेच हे रे, तुझेच बलिदान'

भगतसिंग यांची स्वातंत्र्याची कल्पना ही फक्त देशापुरती मर्यादित नव्हती तर ती अत्यंत व्यापक आणि वैश्विक स्वरूपाची होती. त्यांनी अवघ्या अठराव्याच वर्षी 'मतवाला' मध्ये बलवंत सिंग या टोपण नावाने लिहिलेल्या 'विश्वप्रेम' या लेखात याची विस्तृत चर्चा केली आहे. त्यांना विश्वबंधुत्वाची स्थापना करायची होती. पण राष्ट्रीय स्वातंत्र्याला ते विश्वबंधुत्वाची पूर्वअट मानतात. ते म्हणतात, "विश्वबंधुता याचा अर्थ मी समानतेशिवाय दुसरा मानत नाही. जोपर्यंत काळा-गोरा सभ्य-

असभ्य, शासक-शासित, धनवान-निर्धन, स्पृश्य-अस्पृश्य तोपर्यंत कुठले विश्वबंधुत्व आणि कुठे विश्वप्रेम?"

नौजवान भारत सभा आणि हिंदुस्थान सोशलिस्ट रिपब्लिकन असोसिएशनचं काम करत असताना भगतसिंग यांनी १९२६ ते २८ च्या दरम्यान 'कुका विद्रोह, गदर चळवळ, काकोरीच्या वीरांचा परिचय करून देणारे आणि बलिदान यांच्या बदल लेख लिहिले. फक्त क्रांतिकारकांना सलाम करण्याची भुमिकाच या भगतसिंग यांच्या मते क्रांती म्हणजे केवळ एखादा उठाव किंवा रक्तरंजित लढा नव्हे. शोषणाची व्यवस्था नष्ट करून त्याच्या जागी नव्या आणि जास्त सुयोग पायावर आधारित अशा समाजाचा पद्धतशीर आखलेला कार्यक्रम. त्यासाठी त्यांनी नौजवान भारत सभेद्वारा लोकशिक्षणाचे अनेक प्रयत्न केले. ट्रॅक्ट (Tract) सोसायटीची स्थापना केली आणि पत्रकांच्या माध्यमातून जनतेला संघटीत करण्याचे काम केले.

सामान्य जनतेला बदल आणि परिवर्तनासाठी सज्ज करणे हे क्रांतिकारकांचे काम आहे असे त्यांचे मत होते. क्रांती करण्यासाठी जनताच पुढे येते. प्रत्यक्ष ज्यांना क्रांती करायची आहे असे लोक खेडेगावातील शेतकरी आणि श्रमिक व कारखान्यात काम करणारे कामगार आहेत. या निष्कर्षापर्यंत येण्यासाठी त्यांनी जेलमध्ये असतांना विपुल वाचन केलं. त्यांच्या जेल डायरीत जवळपास १०७ पुस्तकांची टिपणं आढळतात. भगतसिंग लाहोर च्या व्दारकादास ग्रंथालयातून पुस्तके मागवीत असत. अगदी आजही शहीद भगतसिंग हे देशातील तरूण पिढीसाठी प्रेरणास्त्रोत आहेत. त्यांचा आदर्श घेऊन भारत देशातील अनेक तरूण देशाच्या रक्षणासाठी उभे होतात. आज जरी भगतसिंग आपल्यात नसले तरी त्यांचे

“सरफरोशी कि तमन्ना आज हमारे दिल में है
देखना है जोर कितना बाजु-ए-कातिल में है!”

हे वाक्य प्रत्येक भारतीयाच्या मनात त्यांना आचंद्रसूर्य जिवंत ठेवेल यात शंका नाही.

– सुनिल सुदन परब
एम.ए. प्रथम वर्ष (अर्थशास्त्र

आयुष्य जास्त सुंदर वाटतं...!

भविष्याचे चित्र काढण्यापेक्षा,

वर्तमानकाळातील चित्र

पूर्ण करावं,

आयुष्य जास्त सुंदर वाटतं

कायमच मागण्या करण्यापेक्षा,

कधी तरी काही तरी, देऊन पहावं,

आयुष्य जास्त सुंदर वाटतं...

चारचौघात एकटं

बसण्यापेक्षा कधी-कधी

समुद्रकिनाऱ्यावर आठवणींना घेऊन बसावं,

आयुष्य जास्त सुंदर वाटतं....

हरल्यावर एकटेच पश्चाताप

करण्यापेक्षा मित्रांच्या खांद्यावर रडून पहावं,

आयुष्य जास्त सुंदर वाटतं..

आपल्याला कोण हवंय यापेक्षा

आपण कोणाला हवंय हे सुध्दा कधी तरी पहाव,

आयुष्य जास्त सुंदर वाटतं..

आकाशातले तारे कधीच मोजून होत नाहीत,

माणसाच्या गरजा कधीच संपत नाहीत

शक्य तेवढे तारे मोजून समाधानी रहावं,

आयुष्य जास्त सुंदर वाटतं....!

– आदिती हर्षल भांगले

१२ वी वाणिज्य

कोकणची वैभवशाली लोककला : दशावतार

कोकण म्हटलं की आपल्या डोळ्यांसमोर येतात त्या नारळी पोफळींच्या बागा, अथांग पसरलेला समुद्रकिनार नागमोडी वळणांचे रस्ते, हिरवेगार डोंगर आणि आमराई निसर्गसंपन्नतेचे हे असे वरदान लाभलेले कोकण कला व सांस्कृतिक दृष्ट्या देखील तेवढेच संपन्न असल्याचे आढळते. तसे

तर कोकणात लोककला, परंपरा अनेक आहेत. उदा. खेळ, कलगीतुरा, बाल्यानृत्य, जाखडीनृत्य इ. परंतु यात विशेष लक्षवेधी ठरते. ती म्हणजे लोककलाहृदशावतार..

खरेतर दशावतारी नाट्य म्हणजे विष्णुचे दहा अवतार व त्यांचा महिमा कथन करणारे नाट्य असा त्याचा सरळसरळ अर्थ होतो. परंतु, प्रत्यक्षात मात्र दशावतारी कला ही तेवढ्यापुरतीच मर्यादित नसून इतरही अनेक चरित्रे, पैराणिक कथा, सध्याच्या काळात तर अनेक काल्पनिक कथा, संतचरित्रेसुद्धा दशावतारी नाटकांतून सादर केलेली दिसून येतात. कथा कोणतीही असली तरी ती सादर करण्यामागचा उद्देश मात्र मनोरंजनातून प्रबोधन घडविणे, लोकरंजनातून लोकशिक्षण देणे, हाच असतो.

दशावतारी लोककलेची परंपरा ही साधारणपणे ८०० वर्षे जुनी असल्याचे आढळते. याबाबत पुरावा म्हणून एक महत्वाचा ऐतिहासिक संदर्भ सापडतो तो समर्थाच्या दासबोधात.

खेळता नेटके दशावतारी
तेथे येती सुंदर नारी ।

नेत्र मोडिता
कळासुसरी,
परि अवघे
धरिंगण ॥

हा समर्थ रामदासांचा दासबोधातील श्लोक, या श्लोकातून समर्थ आपणास सांगू इच्छितात की, दशावतारी नाटकात स्त्रियांप्रमाणे नेत्रपल्लवी करणाऱ्या नट्या आपणास दिसतात.परंतु त्या स्त्रिया नसून स्त्री भूमिका करणारे

पुरुषच असतात. तद्वत हा संसार कितीही सुंदर, मोहक वाटत असला तरीही तो एक मायाजाळ आहे, भ्रम आहे याचा दाखला समर्थ दशावताराच्या रूपकाद्वारे देतात. दासबोधातील या श्लोकावरून दशावतार कलेची परंपराव ही किती प्राचीन आहे हे आपल्या लक्षात येते. खरेतर, काळाच्या ओघात बऱ्याच प्राचीन कला, संस्कृती नष्ट होऊन गेल्याचे आपण ऐकले असेल परंतु दशावतार ही कला मात्र आजही कोकणच्या मातीत आपले पाय घट्ट रोवून उभी आहे. एवढेच नव्हे तर तीने आपली लोकप्रियताही पूर्वीप्रमाणेच टिकवून ठेवली आहे ही विशेष उल्लेखनीय बाब...

कोकणात, विशेषतः सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात गणेशोत्सव आणि शिमगोत्सव हे प्रमुख सण असले तरीही ग्रामदेवतांचा वार्षिक जत्रोत्सव हा प्रत्येक व्यक्तीच्या जिवाच्या विषय असतो. उत्सवानिमित्त गावात विविध धर्मिक, सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन केलेले असते.परंतु त्यातही विशेष आकर्षण असते ते म्हणजे रात्री सादर होणाऱ्या दशावतारी नाटकाचे !

दुपार संपून जसजशी संध्याकाळ होते, तसतसे हे आकर्षण

वाढु लागते. दशावतारी मंडळाचे जत्रेच्या ठिकाणी आगमन होते. देवळाची पडवी, जवळपासची शाळा किंवा एखाद्या ग्रामस्थाच्या घरी ही मंडळी आपला पडाव टाकतात. कोकणात याला पेटारा लावणे असे म्हणतात. त्यानंतर जेवणखाण आटोपुन ही मंडळी झोपी जातात. कारण त्यांना मध्यरात्री नाटकासाठी उठायचे असते. मध्येरात्री देवाची पालखीहप्रदक्षिणा झाल्यानंतर दशावतारास सुरूवात होते. मंदिर खचाखच भरलेले असते. जेमतेम दहा बाय दहा फुट आकाराची जागा ही रंगमंचाच्या रूपात ठेवलेली असते. नाटकात साथसंगत करणारा हार्मोनियम वादक, पखवाजवादक व झांजवादक रंगमंचाच्या डाव्या बाजुला बसतात. तेच नाटकाचे सुत्रधार असतात. रंगमंचावर ५-६ फुट लांबीचा बाकडा ठेवलेला असतो. दशावतारी कलाकारांची हीच एकमेव प्रॉपर्टी असते. ह्या बाकड्यावरच ते स्वर्ग, मृत्यु पाताळलोक आपल्या उस्फुर्त अभिनयाच्या जोरावर निर्माण करतात. सुरूवातीला आडदशावतार सादर केला जातो. यामध्ये गणेश दर्शन, सुरूवातीचे नर्तन, ब्रह्मदेवाचे वेद, शंखसुराने पळविणे व श्रीविष्णुने युद्ध करून ते पुन्हा मिळवणे हा भाग असतो. आडदशावताराचे वैशिष्ट्य म्हणजे त्यातील संकासुराचे संवाद ! संकासुर हा पुराण कथेतील एक दानव. दशावतारात मात्र विनादी ढंगात सादर केला जातो. हे पात्र मालवणी भाषेतुन आपले संवाद बोलते व प्रेक्षकांना खळखळून हसविते. आडदशावतारानंतर प्रमुख आख्यानाला सुरूवात होते. हे आख्यान अगदी पहाटेपर्यंत चालते. प्रयोगाच्या शेवटी राम, कृष्ण किंवा त्या नाटकात जे प्रमुख दैवत दाखवले असेल त्याला साकडे घालत भैरवी म्हणून नाटकाचा शेवट होतो.

दशावतार कलेची अनेक वैशिष्ट्ये सांगता येतील. कलेला धर्म, प्रांत, भाषा, जातपात अशा सीमा नाहीत. ही कला समाजातील सर्वांनाच खुली आहे. रंगमंचावरील उस्फुर्त संवाद, संस्कृतप्रचुर भाषा, भडक रंगभूषा, आकर्षक वेशभूषा, लिखित संहिता नाही, नेपथ्य नाही, साथसंगतीसाठी पारंपारिक वाद्यांचा वापर, स्त्री भूमिका करणारे पुरूष, युद्धप्रसंगी सादर केले जाणारे 'संपा' नावाचे गीत ही वैशिष्ट्ये दशावताराला इतर लोककलांपेक्षा वेगळी ओळख निर्माण करवून देतात.

अगदी आजही दशावतारात ही वैशिष्ट्ये आपल्याला पहावयास मिळतात. परंतु, असे असले तरी पूर्वीचे दशावतार व आताचे दशावतार यात मोठे अंतर आहे. पूर्वी दशावतारी कलाकारांची आर्थिक स्थिती बेताची होती. तसेच वाहतुकीची सोय खेडेगावात नव्हती त्यामुळे प्रत्येक कलाकाराला आपापल्या वेशभूषेचे सामान स्वतःच घेऊन पायी चालत गावोगाव प्रवास करावा लागे. म्हणूनच पूर्वी कोकणात दशावतारी कलाकारांचे वर्णन करताना 'रात्रीचा राजा आणि दिवसा डोक्यावर बोजा' असे वाक्य हमखास बोलले जायचे. परंतु आता मात्र चित्र पालटले आहे. आता प्रत्येक दशावतारी मंडळाची बस असल्याने कलाकार आपले सामान बसनेच वाहून नेतात. तसेच स्वतः देखील दुचाकीचा/चारचाकीचा वापर प्रवासाकरीता करतात. पूर्वी बरेचसे कलाकार कमी शिकलेले किंवा अशिक्षित असत परंतु, आजकाल मात्र शिक्षित, पदवीधर, तरूण कलाकार आपली कला सादर करतात. पूर्वी रंगभूषा ह वैशभूषेची अत्याधुनिक साधने उपलब्ध नव्हती. परंतु आजकाल ती उपलब्ध असल्याने एखाद्या कलाकाराने सादर केलेले पात्र उठावदार दिसते. खरे वाटते. इंटरनेटच्या माध्यमातून तर कलाकारांना माहितीचा खजिनाच उपलब्ध झाला आहे. दशावतार क्षेत्रात झालेल्या या बदलांनी या कलेला एक नवा आयाम दिला आहे.

पूर्वीच्या तुलनेत आजचे दशावतार जरी कितीही बदललेले असले तरी दशावतार कलेला दाद देणारा प्रेक्षक वर्ग मात्र तसाच टिकून आहे. सध्याच्या आधुनिक जगात मनोरंजनाची अनेक साधने उपलब्ध असतानाही तो अजिबात कमी झाला नाही. व कमी होण्याची चिन्हेही दिसत नाहीत. आजही रात्रभर जागून दशावतारी नाटके पाहण्याची परंपरा कोकणात टिकून आहे. कारण, दशावतार हे केवळ मनोरंजनाचे साधन नसून मनोरंजनातून हसतहसत प्रबोधन घडविणारी तंत्रज्ञानाचे अवडंबर न माजवता सुटसुटीत साधीहसोपी वाटणारी परंतु दुसऱ्या बाजुला तेवढीच प्रगल्भ वाटणारी ही एक वैभवशाली कला परंपरा आहे आणि यातच तिच्या लोकप्रियतेचे रहस्य दडलेले आहे.

—ऐश्वर्या पेंडसे

भारताला मिळो स्वातंत्र्य म्हणून,
किती स्वातंत्र्यवीरांनी दिला बलिदान,
तर चला ऐकूया त्यांचा जीवन संघर्ष,
भारत स्वातंत्र्याच्या या ७५ व्या वर्षी,

काव्य लेखन स्पर्धा स्वातंत्र्य वीरांचा जीवन संघर्ष

एक काळ होता असाही
भूमी आपली होती,
आकाश आपले होते,
पण शासन आणि राज्य
मात्र ब्रिटीशांचे होते

जनतेचे हाल होते,
जनतेवर अत्याचार होते,
आमच्याच भूमीत,
आमच्याच राज्यात,
आम्हीच गुलाम होतो

पाहून आपल्या जनतेचे हाल
काही थोर व्यक्ती पुढे आले
जनतेचे करता-करता संरक्षण
ब्रिटिशांच्या हातून मारले गेले
पण अनेकांना लढण्याची प्रेरणा देऊन गेले

देशाला महात्मा गांधी, जवाहरलाल नेहरू
यांच्यासारखे नेते मिळाले,
भगतसिंह सारखा राष्ट्रप्रेमी मिळाला
आणि शूर वीर, निडर अशी

राणी लक्ष्मीबाई सारखी क्रांतीवीर महिला मिळाली
सीमेवर दिवस - रात्र
लढणारे सैनिक मिळाले,
देशाच्या स्वातंत्र्यासाठी, जीवाची पर्वा न करणारी
हजारो नाही लाखो माणसं मिळाली.....

कोणाला त्यात फाशी मिळाली,
तर कोणाला झाला तुरुंग

कोणाला जिवे मारण्यात आले,
तर कोणावर केला भ्रष्टाचार,
आवाज दाबायचा केला पूर्ण प्रयत्न.....

तरीही आमचे वीर सरले नाही मागे
शेवटच्या श्वासापर्यंत लढले
जीव सोडताना सुद्धा
“भारत माता की जय”
हे वाक्य बोलले

किती आईंनी आपल्या मुलाना गमावले,
कितींनी आपला नवरा तर,
कितींनी आपला भाऊ गमावला,
वाहत होते रक्ताचे झरे
पण डगमगलं नाही कोणी....

शेवटी स्वातंत्र्यवीरांचे ते
बलिदान वाया नाही गेलं
भारतीयांच्या धाडसे पुढे
लागले झुकावे ब्रिटीशांना
अशाप्रकारे भारताला स्वातंत्र्य मिळाले.....

या आपल्या स्वातंत्र्याच्या मागे जीवन संघर्ष या स्वातंत्र्यवीरांचा,
या थोर व्यक्तींना ठेवणे आठवणीत आहे आपली जबाबदारी,
या स्वातंत्र्यदिनी सर्व स्वातंत्र्यवीरांना करुन वंदन,
मानून त्यांना आदर्श घेऊया एक वचन,
भारताच्या संरक्षणास नेहमी उभे असू समोर.

—सयानी विनायक कोचरेकर
तृतीय वर्ष वाणिज्य

प्रथम
क्रमांक

द्वितीय
क्रमांक

सोसाटयाचा वारा असो वा विजांचो लखलखाट
कमाल आहे त्या स्वातंत्र्यवीरांच्या संघर्षाची
ज्यांनी तरुणवयात तरुणपण दिले....
जीवनाचा आनंद घेण्याच्या वयात
इच्छा-आकांक्षांवर पाणी सोडले
ज्यावेळी देशरक्षणाचा प्रश्न उभा टाकतो
त्यावेळी जन्मदात्यांपासून दूर
आपल्या पत्नीचे सौभाग्य स्वतःच पणाला लावतो
मुलांना बाळांना वान्यावर सोडतो
मातृभूमिलाच कुटुंब मानून जीवन जगतो
डोंगरमाथ्यातून धावतो, आगीच्या भडक्यात
पोळतो
खाचाखळग्यात पडतो, मृत्युलाही तोंड देतो
शत्रुच्या बंदुकीतून सुटलेली गोळी
छातीवर येऊन धडकते,
तेव्हा रडण्याचा आक्रोश नाही
मरणाचे दुःख नाही....
तर वीरमरणाचा आनंद, अभिमान मानून
धरतीमातेच्या कुशीत लोळण घेतो
युद्धात रक्तांच्या नद्या वाहतात....
मृतदेहांचा सडा पडतो
तरीही देशरक्षणासाठी प्राणपणाने लढतो
स्वातंत्र्यवीरांच्या जीवनसंघर्षाला
शोधूनही मिळत नाही सीमा
त्यांच्या त्या संघर्षाचे फळ म्हणून
प्रत्येक जीवाला मिळतो सुरक्षित जगण्याचा विमा
ऋणी आहोत आम्ही या स्वातंत्र्यवीरांचे
ज्यांनी देशरक्षणासाठी जीवन दिधले....

- तनया वसंत पाटील
तृतीय वर्ष वाणिज्य

गौरव स्वातंत्र्याचा

गौरवशाली परंपरा ज्याची असा भारत देश आमुचा, हा गौरव
स्वातंत्र्याचा, हा सोहळा अभिमानाचा,

देशप्रेमाचा ध्यास धरुनी देह ज्यांनी सोडला,
विस्तवाचा विखार नजरेत त्यांच्या शोभला,
रक्ताचे पाट वाहूनी, स्वातंत्र्याचा अंगार पेटूनी,
जणू तीन रंगांचा उत्सव सजला.
हा गौरव स्वातंत्र्याचा, हा गौरव बलिदानाचा.

तीन रंगांनी आभाळ जणू व्यापला,
हिमालयाचा मुकुट मस्तकी शोभला,
लाल मातीने ललाट माझा रंगला,
श्वासात या गंध तिचा भिनला
हा गौरव स्वातंत्र्याचा, हा गौरव देशभक्तीचा

विविध रंगांनी, धर्मांनी ऐक्याचा सूर साधला
'वंदे मातरम्' च्या घोषाने आभाळ तो गर्जला,
युवा भारताचा मार्ग आत्मनिर्भरतेकडे चालला
अखंड अखंड तेवत राहो स्वातंत्र्याचा दिवा
हा गौरव स्वातंत्र्याचा हा गौरव अभिजनांचा

प्रत्येकाच्या पावलांनी नाविन्याचा ध्यास धरिला
मानवाच्या साथीला विज्ञान उभा ठाकिला,
विश्वात जगत्जेता माझा 'भारत' देश असावा
हरएकाचा सुद्धा अभिमान वाटू दे माझ्या भारत देशाला
हा गौरव स्वातंत्र्याचा, हा गौरव स्वातंत्र्याचा.

गौरवशाली परंपरा ज्याची असा भारत देश आमुचा,
हा गौरव स्वातंत्र्याचा, हा सोहळा अभिमानाचा.

- निखिता दिलीप परब

कास्टलेस भारत

माणूस नामक जातीमध्ये
माणूस म्हणून जन्माला आलो,
भारतीय धर्मांमध्ये
भारतीय म्हणून जन्माला आलो,
मग जन्मानंतर आपल्यावर
कुठचे हे नवीनच जाती-धर्मचे शिकके लागले ?
केलात का हो कधी विचार ?
आपण कुठल्या जाती धर्मातले
हे कसे ठरवले ?

जीवन - मरणाच्या दारात तडफडत
होता तो,
रक्त गेले वाहून बेशुद्ध
पडला होता तो,
चढवली बाटली रक्ताची
विचारलं का हो तेव्हा ?
ती होती कोणत्या जातीची ?

जाती - धर्माच्या पसान्यामध्ये
माणूसकी विसरला तो,
हक्कासाठी लढताना जबाबदारी
आपली विसरला तो,
प्रत्येकजण आपआपल्या जातीसाठी
लढतो आहे,
कोण आंदोलन करतो आहे,
कोध मोठमोठे मोर्चे काढतो आहे,
वेगवेगळे चालण्यापेक्षा

आता एकत्र येऊन चालूया,
हजार जातींसाठी लढण्यापेक्षा
एकच भारतीय धर्म व
माणूसकीच्या जातीसाठी लढूया,
कॅशलेस भारतापेक्षा कास्टलेस भारत बनवण्याचा
प्रयत्न करूया

—पूजा रमेश पवार
तृतीय वर्ष वाणिज्य

द्वितीय
क्रमांक

तृतीय
क्रमांक

स्वातंत्र्याच्या सुंदर पहाटे,
तिरंगा आम्ही फडकवूया,
मातृभूमीसाठी लढलेल्या वीरांना,
हात जोडून वंदन करूया,
सह्याद्रीच्या कुशीत जणू,
कितीतरी हुतात्मे शहीद झाले,
विसरूया नको या बलिदानांना,
कारण असे वीर जन्माला आले,
सैनिकांच्या श्वासाने तिरंगा फडकतो आहे,
आदर त्यांचा राखावा,
कारण त्यामुळेच आपला,
भारत देश स्वतंत्र आहे,

भारत मातेच्या वीरांनी,
स्वातंत्र्यासाठी संघर्ष केला,
प्राणाची आहुती देऊनी,
भारत देश स्वतंत्र केला,

स्वातंत्र्याचा पाया रचूनी,
प्राण लाविले पणाला,
सदैव वंदूया त्यांना,
ज्यांनी भारत देश स्वतंत्र केला,

धन्य होत्या त्या माता,
ज्यांनी अशा वीरांना जन्म दिला,
हात जोडूनी नमन त्या सर्वांना,
ज्यांनी भारत देश स्वतंत्र केला.

— रमाकांत लक्ष्मण नाईक
तृतीय वर्ष बँकींग अँड इन्शुरन्स

तृतीय
क्रमांक

सैनिक तुम्ही या देशाचे
रक्षक तुम्ही या जनतेचे
मातृभूमीच्या रक्षणासाठी केला घराचा त्याग
दुश्मनाचा सदैव असतो तुम्हाला राग
देशासाठी अर्पण करता तुम्ही प्राण
म्हणूनच आम्हाला वाटतो तुमचा अभिमान
तिरंगा लहरी छातीवरी
देश रक्षण ठाणले मनावरी
भारतभूमीसाठी करता तुम्ही काम
म्हणूनच तुम्हाला आमचा सलाम.

देशाचा अभिमान आहेस
देशाचा सन्मान आहेस तू
फक्त या देशाचा सैनिक नाही
देशाचं छत्र आहेस तू

सारे ऋतु आपल्याला,
थंडीत स्वेटर, उन्हात ए/सी,
पावसात रेनकोट आपल्याला.

कधी जाऊन बघा सीमेवर,
आपले जवान, वाळवंटात
असेच उभे असतात.

आपण आनंदी जीवन जगतोय
अन् आपले वीर सारं सुख
सोडून फक्त देशासाठी लढताय

एक दिवस घरी नाही गेलो लवकर,
तर आपल्या घरी कल्लोळ सुरू होतो,
विचार करा त्या आई-वडिलांचा
जे आपल्या मुलाला हसत-हसत सीमेवर पाठवतात.

अन् आपले जवान स्वतःचं अस्तित्व सोडून
बलिदानास सज्ज असतात
तिरंगा हृदयात ठेऊन
शत्रुशी झुंज खेळत असतात.
अरे आम्ही तर व्हायरसमुळे,
घरात बसलो होतो.

पण विचार केला का कधी आपले जवान,
प्रत्येक वेळी सीमेवर तसेच सज्ज उभे होते.

तू जागतोस तेव्हा आनंदाने झोपतो आम्ही,
जीवावर मरण बांधून फिरतोस तेव्हा,
आनंदाने सण,
साजरे करतो आम्ही.

तिरंग्याची शान,
मातृभूमीची ओळख आहेस तू,
आई- वडिलांचा अभिमान,
देशाचा गर्व आहेस तू,
बहिणीची राखी,
अन् अवघ्या देशाचा श्वास आहेस तू
खरंच आपले वीर जवान देशाच्या रक्षणासाठी,
प्रत्येक सुख दुःखात सामोरे जातात.
जय हिंद जय भारत!

– अनुराधा आप्पा नेरुरकर
तृतीय वर्ष वाणिज्य

अजूनही कानात माझ्या गुंजत आहेत वंदे मातरम नारे,
हसत हसत चढत होते फासावरती सारे...
त्यागला होता संसार,
त्यागला होता देह,
त्यागले होते ते तरूणपण,
मिळवण्या ते देशासाठी स्वातंत्र्य...
अजूनही आठवताहेत मला ते रस्ते,
सांडले होते त्यावर रक्तच रक्त नुसते...
पडले होते ते सगळे मृतदेहामध्ये,
संपले होते त्यांच्या मनीचे इरादे,
मात्र आवाज घुमत होता कानी,
विसरू नको ते स्वातंत्र्याचे वादे...
अजूनही आठवताहेत मला ते डोळे,
झळकत होते त्यामधून फक्त आगीचे गोळे...
वाट बघत आहेत अजून एका उठावाची.
मग लागतील तसेच संघर्षाचे नारे,
पुन्हा उठतील स्वातंत्र्यासाठी पेटूनी सारे.
हाती पुन्हा घेऊनी मशाली,
सर्व जण होऊया स्वातंत्र्य सेनानी...
आयुष्याच्या वाटेला स्वातंत्र्याचा मार्ग हवा,
नव्या उमेदीने, नव्या संघर्षांनी घेऊ जन्म नवा...

– करीना अंकुश म्हाडगुत
प्रथम वर्ष बँकींग अँड इन्शुरन्स

सर्वधर्म समभाव

सारे एकच आम्ही

नाही मनामध्ये दुराही

सारी माणसे आम्ही एकाच लेकराची

नाही भेदभाव, नाही जात, धर्म एकची

देशप्रेम आम्ही जाणतो

सर्वधर्म समभाव आम्ही मानतो

सारे भारतीय एकत्र राहू

यातच आहे आपली भलाई

मानवता आपली जात

करू भेदभावावर मात

मिळूनी साजरा करू सर्वधर्म समभाव

एकत्र येऊनी सर्वदिन समभाव

– गीता लवू वरक

प्रथम वर्ष बँकींग अँड इन्शुरन्स

आयुष्य

आयुष्यभर सोबत असून
जवळ कधी बसत नाही
एकाच घरात राहून आम्ही
एकमेकांस दिसत नाही
हरवला तो माणसातला,
जिव्हाळ्याचा संवाद
एकमेकांस दोष देवून
नित्य चाले वादविवाद
धाव धाव धावतो आहे,
दिशा मात्र कळत नाही.
हृदयाचे पाऊल कधी,
हृदयाकडे वळत नाही
इतकं जगून झालं पण
जगायलाच वेळ नाही
जगतो आहोत कशासाठी
काहीच कसला मेळ नाही
क्षण एक येईल असा,
घेऊन जाईल हा श्वास
अर्ध्यावरच थांबलेला
असेल जीवन प्रवास
अजुनही वेळ आहे
थोडं तरी जगुन घ्या
सुंदर अशा जगण्याला
डोळे भरून बघुन घ्या
माणूस म्हणून...
चल माणसा भाकित कर
मन तुझं उघड कर
सुखर कर सुजय कर
ज्ञान लेऊन सज्ज हो
शास्त्र घेऊन कर्ता हो
जीवहज्जीवाशी हर्ष कर
धर्म होऊन शासन कर

कविता

बाबा

आयुष्याच्या पहिल्या पानावरचा शब्द 'बाबा'
आणि शेवटच्या पानावरचा शब्द ही बाबाच....
आयुष्यात बाबा या पात्राचे वर्णन कधी समजलेच नाही..
आणि बाबा हे पात्र अजुनपर्यंत कोणाला उलगाडले नाही !
कामावरून आल्यावर डोक्यावरून टपटप पडणारा घाम हेच कळते..
तो वळवळणारा माणूस किती करतो काम.. फक्त आपल्यासाठी..
बाबा, म्हणजे अमर्यादित कष्ट करणारे शरीर..
'बाबा' म्हणजे मनात असलेला व पाठीशी उभा असलेला धीर
बाबा माझ्या अस्तीत्वाला तुमच्या उपकारांची ठेव
'भेट' म्हणून कदाचित देवाने तुम्हाला पाठवले धन्य तो देव !
उपकार कसे मानू बाबा तूम्ही माझे सर्वस्व,
मला दिले जीवन.
जन्मो जन्मी मानले उपकार तरीही, अपूरे पडेल हे गगन !
तरीही अपूरे पडेल रे गगन !

—नयना योगिराज ठाकुर

११ वी वाणिज्य

साद देऊन प्रतिसाद हो
आवाज ऐकून भाषा हो
मनाहमनाला साथ कर
प्रसन्न तुझे सुफळ कर
सुकर्म करून वंदय हो
हात देऊन मित्र हो
क्षणाक्षणाला लक्ष्य कर
कर्तृत्वाला तुझ्या अजिंक्य कर
वर्तमानातुन भविष्य हो
सावली देऊन दिशा हो
कणाहकणाला स्पर्श कर
माणूस म्हणून राज्य कर

कविता

आठवणीतील शाळा

वर्गात न्हवती आपली,
एवढी एकमेकांशी दोस्ती
पण आता आठवतेय यार,
केलेली ती सगळी मस्ती

वर्गातल्या प्रत्येकाची
एन्ट्रीच होती भारी
कधी कधी एन्जॉय केलीय
वर्गातली मारामारी

होतो शिक्षकांच्या डोक्याला ताप
कारण होतेच सगळे तसे कलाकार
पण आज प्रत्येक क्षणाला तुमची
आठवण येते यार

आयुष्याच्या एका टोकावर झालो
आपण वेगळे
आपापल्या कामामध्ये आता
गर्क असतो सगळे

कॉलेजमध्येही भेटले मित्र
करतो आताही मस्ती
पण शाळेमधल्या दोस्तीची
गोष्टच होती वेगळी

- प्रणाली राजन जाधव

नशिब

जीवन हा एक प्रवास आहे,
चालत राहणे कर्तव्य आहे
काय आपणास मिळते पुढे,
हा तर नशिबाचा भाग आहे

कधी आनंद तर कधी दुःख,
हा ऊन सावलीचा खेळ आहे
आंबट, गोड नात्यांची इथे,
एक चविष्ट भेळ आहे

आयुष्य खुप सुंदर आहे,
जागता येणं महत्वाचे आहे
अडचणी सर्वानाच आहेत,
मात करणं महत्वाचे आहे

आयुष्यास नको होऊ निराश,
खरंच इतकं ते कठीण नाही
हे दिवस ही बदलून जातील,
स्थिर जगात असे काहीच नाही

जीवन हा एक प्रवास आहे,
नशिब त्याचा भाग आहे.

- आयेशा शकुर नदाफ

-११ वी सायन्स

जीवन असंच जगायचं असतं

थोडं दुःख, थोड सुख, झेलायचं असतं,
कळी सारखं सुंदर फुलात उमलायचं असतं,
जीवन असच जगायचं असत

वान्यासंगे भीरभीरायचं असतं,
उन्हासंगे तळपायच असतं,
पावसासंगे बरसायचं असतं,
जीवन असंच जगायचं असतं

अत्तरासंगे दरवळायचं असतं,
भुंग्यासोबत गुणगुणायचं असतं
जीवन असचं जगायचं असतं

फुलपाखरासंगे फिरायचं असतं,
सात रंगात डुबायचं असतं
जीवन असंच जगायचं असतं

भुतकाळासंगे आठवायचं असतं,
वर्तमानासंगे खुलायचं असतं
जीवन असचं जगायचं असतं

दुःखाला जवळ करून भविष्यकाळ
घडवायचा असतो,
जीवन असचं जगायचं असतं...

- वैष्णवी देसाई

१२ वी कला

लेख विभाग
हिंदी

ऐसी वाणी बोलिये
मन का आपा खोये ।
औरन को शीतल करे
आपहुं शीतल होए ॥

- संत कबीर

आजादी के ७५ वर्ष क्या खोया क्या पाया ?

“ लाल रक्त से धरा नहाई,
श्वेत नभ पर ललिमा छाई
आजादी के नव उध्दोष पे,
सबने वीरों की गाथा गाई ॥

ऐ भारत माता तुझसे अनोखी,
माँ न हमने पाई ।
हमारे रंगों में तेरे कर्ज की,
एक - एक बूँद है समाई ॥ ”

१५ अगस्त, १९४७ को भारत स्वतंत्र हुआ । २०० सालों की गुलामी से देश को मुक्ति मिली और खुली हवा में सास भरी। इस स्वतंत्रता के लिए अनेक क्रांतिकारक, देशभक्तों ने प्राण की बाजी लगाई । देश के लिये खुद के प्राण की भी चिंता न की । शुरुआत में ही मैं उन सभी देशभक्तों ने प्राणकी बाजी लगाई । देश के लिये खुद के प्राण की भी चिंता न की । शुरुआत में ही मैं उन सभी देशभक्तों को सलाम करता हूँ।

“जहाँ है शांति और अमन का राज,
जहाँ चारो धाम का होता मिलाप ।
बसते जहाँ हर धर्म के वासी,
हर भाषा का अनोखा मेल होता जहाँ॥
वह भारत देश है मेरा ।”

आज का भारत पिछले ७५ साल में हुए घटनाओं का निचोँड है। आजादी के साथ हिंदुस्तान में बहुत सारी चुनौतिया आयी। आज भारत अपनी आजादी के ७५ वीं वर्षगांठ का जश्न मना रहा है। यह हम सभी देशवासियों के लिए विशेष अवसर है।

हमारा भारत कृषी प्रधान है और हमारी संस्कृतीभी बहुत प्राचीन है। बचपन से ही किताबों में पढी प्रतिज्ञा देशप्रेम का बीज

मन में फैलाती आ रही है। राष्ट्रियत्व का एहसास तो हमारा इतिहास ही देता है। हमारी लोकशाही तो पुरे विश्व में अग्रेसर है।

आज हमारी स्वतंत्रता को ७५ साल पुरे हो गए है। ‘घर घर तिरंगा लहराकर हर एक भारतीय ने अपना देशप्रेम साबीत किया है। आज सांस्कृतिक, राजनितिक, आर्थिक, सैन्य, खेल एवं तकनीकी आदि क्षेत्र की विकास यात्रा में देश ने अपनी एक पहचान बनाई है। आज भारत की पहचान एक सशक्त राष्ट्र के रूप में है। इन ७५ साल में हमने गगनचुंभी उडाने भरी है।

आजादी के इन ७५ वर्षों में हिंदुस्तान ने सभी क्षेत्रों में तरक्की की है। इसके बावजूत हमने बहुत कुछ खोया भी है जैसे - समन्वयवादी दृष्टीकोण, नैतिक मूल्य धार्मिक सहिष्णूता, परस्पर प्रेम, बंधुता आदि ।

स्वतंत्रता के ७५ साल में हमने क्या खोया और क्या पाया ? इसका जवाब, ढूंढना बहुत जरुरी है। भारत एकही ऐंसा देश है जहाँ अनेक धर्म, पंथ और भाषाओं के लोग रहते है। लेकिन अब देश में सत्ताओं का प्रमाण बढ गया है। संविधान में एक आदर्श देश की जो परिकल्पना की गई है उसे हम कितना साकार कर पाए है।

दुनिया के सबसे बडे लोक तांत्रिक देश के रूप भारत ने एक परिपक्व देश के रूप में अपनी पहचान बनाई है। लोग अपनी पसंद से सरकारे चुनते आए है। भारत के लोकतंत्र में लोग ही अहम है। यह भारत की जीत है।

‘सत्यमेव जयते’ इस वचन का पालन करते हुए सदा सत्य की साथ पकडी है। फिर भी हम कही सारी जगह कम पड रहे है। भय, असुरक्षितता, हिंसा, अत्याचार, बलात्कार, भ्रष्टाचार अभी भी कम नही हुए है। अभी भी गोरगरिबोंको दो वक्त का खाना नही मिलता । प्रदूषण तो बढ ही रहा है। लोकसंख्या बढती जा रही है। स्वच्छता को तो सब लोग भूल ही एह है।

आम आदमी को सशक्त बनाने के लिये बीते दशकों में सरकारे जनकल्याणकारी नीतियां और योजनाएं लेकर आई है। इन योजनाओं का लाभ गरीबी एवं कमजोर वर्गों तक पहुँचाया गया है। हमें अपने देश पर गर्व है।

प्रधानमंत्री सड़क योजना, प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजना, स्वास्थ्य योजना, सूचना का अधिकार, अटल आवास योजना, जनधन योजना, स्वच्छ भारत मिशन, प्रधानमंत्री उज्वला योजना, शिक्षा का अधिकार, वोट का अधिकार, मिशन चंद्रयान और मनरेगा जैसे कार्यक्रमों और योजनाओं ने आम आदमी को सशक्त बनाया है। इससे हमारे देश की विकास तेजी से हुई है।

१९४७ का भारत और २०२२ का भारत इसमें बहुत फरक है। युवकों के क्षमता का सही उपयोग देश में नहीं हो रहा है। इसलिये बहुत सारे युवक शिक्षा के लिए परदेश जाते हैं।

अब भी गरीब जनता में शिक्षा का प्रसाद पुरी तरह से नहीं हुआ है। शेतमाल को उचित भाव न मिलने के कारण लाखों किसान दरसाल आत्महत्या करते हैं। सभी शहर प्रदूषण और ट्राफिक में अटक गए हैं। नदियों का बहुत बुरा हाल हो गया है।

देश में गरीबी, पिछड़ापन पूरी तरह से दूर नहीं हुआ। विकास से जुड़ी परियोजनाएं और समस्याएं अभी भी मौजूद हैं। खुली अर्थव्यवस्था के दौर के बाद भारत तेजी से विकास के रास्ते पर आगे बढ़ा है। आर्थिक सैन्य एवं अंतरिक्ष, खेल के क्षेत्र में इसने सफलता की बड़ी छलांग लगाई है।

हाँकी में स्वर्ण पदक, पहला एशियाई खेल परमाणू रिएक्टर अप्सरा के डिजाइन का निर्माण, रेलवे का राष्ट्रीयकरण, अनेकों चुनौतियों के बावजूद भारतीय अर्थव्यवस्था आज तेजी से आगे बढ़ी है। आज राजनीति दलदल बन चुका है। जहाँ भाई - भाई का न हुआ, बेटा बाप का न हुआ।

बेहतर समाज और राष्ट्र बनाने की जिम्मेदारी हम सब की है। इसके लिए भारत के प्रत्येक नागरिक को राष्ट्र निर्माण के लिये आगे आना होगा जिससे बेहतर समाज और राष्ट्र बन सके। तभी जाकर एक बेहतर भारत और न्यू इंडिया का सपना साकार किया जा सकेगा।

आज देश की बढ़ती जनसंख्या, औद्योगिकीकरण, शहरीकरण, वनों का विनाश के कारण तेजी से प्रदूषण हो रहा है। जिनसे पेड़ - पौधे, जीव -जंतु और हमारे आरोग्य के उपर प्रतिकूल प्रभाव पड़ रहा है। इन समस्याओं से उभरने के लिये भारत के नागरिकों को सरकार द्वारा चलाये जा रहे अनेक अभियान, नीतियाँ और योजनाओं का हिस्सा बनना होगा और राष्ट्र हित के लिए आगे

आना होगा।

शिक्षा का प्रचार - प्रसार, परिवार - नियोजन, सामाजिक सुरक्षा, स्वास्थ्य सेवा और मनोरंजन के साधन, स्वतंत्र भारत में पर्यावरण नीतियाँ तथा कानून, राष्ट्रीय पर्यावरण, जैव विविधता जैसे कार्यक्रम का समर्थन करना अति आवश्यक है तभी देश सशक्त और मजबूत बनेगा।

“प्यारा प्यारा मेरा देश, सबसे न्यारा मेरा देश।
दुनिया जिस पर गर्व करे, ऐसा सितारा मेरा देश ॥

ऐसी कुछ समस्या छोड़कर अगर हम हमारे भारत की ओर देखेंगे तो हमें समझ आएगा की काल से भी पुरावा और सूर्य जैसा तेजस्वी हमारा इतिहास है। शौर्य, आध्यात्म, कलाकारी इससे हमारी एक अनोखी पहचान है। पहले प्रयत्न में ही हम मंगल ग्रह पे पहुँचे हैं। ‘मेड इन इंडियां यह तीन शब्दों से ही हमारे देश ने नाम कमाया है।

आज भारत के हर घर में बीजली है। घर एक के हात में स्मार्ट फोन है। हर किसीके जेब में डिजिटल पहचान है। हर घर में स्वच्छ इंधन है। हर एक बच्चे को शिक्षा का अधिकार है। हर लोगों को स्वातंत्र्य का अधिकार है।

“अमृत महोत्सव का, आगाज। विश्व गुरु का, होगा ताज ॥”

आज भारत एक है, अखंड है, आत्म - निर्भर है। आत्मनिर्भर भारत १३० कोटी लोगों के लिए मंत्र है। आए इन सालों में भारत विश्वगुरु भी बनेगा। आखिर में इतना ही कहूंगा -

“घोर अंधकार हो, चल रही बयार हो।

आज द्वार - द्वार पर, यह दिया बुझे नहीं ॥

शक्ति का दिया हुआ, शक्ति को दिया हुआ।

भक्ति से दिया हुआ, यह स्वतंत्रता दिया ॥

रुक रही न नवा हो, जोर का बहाव हो।

आज गंगा धार पर, यह दिया बुझे नहीं।

यह स्वदेश का दिया प्राण के समान है।”

स्वतंत्रता के अमृत महोत्सव प्रति सभी को हार्दिक शुभकामनाएँ

!

- विघ्नेश श्यामसुंदर वारंग
प्रथम वर्ष विज्ञान

आजादी के ७५ वर्ष, क्या खोया क्या पाया?

.....

आजादी का मतलब होता है बंधन मुक्त होना, स्वेच्छा से हर काम को गति देना, भविष्य के विकास तथा नव निर्माण के लिए मापदंड तय करना और जीवन के हर क्षेत्र में नए कीर्तिमान स्थापित करना। स्वतंत्रता हर प्राणी के लिए लुनियादी जरूरत है, इससे मानसिक शांति मिलती है। आचार - विचार के बंधन मुक्त होने से अनुसंधान के नए मार्ग खुलते हैं। विचारों में आई जरूरत है। आजादी की कीमत को समझने की। आजादी का मतलब केवल झण्डा फहराना नहीं होता। उस झंडे से जुड़ी नीतियों एवं सिद्धांतों का पालन करना भी हमारा नैतिक दायित्व होता है।

किसी भी राष्ट्र के निर्माण में भौगोलिक सीमा, धर्म, जाति, भाषा, सभ्यता एवं संस्कृति का महत्वपूर्ण योगदान रहता है। इनके संरक्षण में महत्वपूर्ण योगदान रहता है। इनके संरक्षण में स्वतंत्रता महत्वपूर्ण भूमिका निभाती है। गुलामी सजा का प्रतिरूप होती है। आजाद मस्तिष्क में रचनात्मक विचार उत्पन्न होते हैं। देश विकास की ओर अग्रसर होता है। गुलाम मस्तिष्क में केवल आजाद होने की छटपटाहट होती है। दूसरों की आंखों से देखे गए सपनों से शांति नहीं मिलती। आजादी पाने के लिए हमें बहुत जद्दोजहद करनी पडी है। सत्रहवीं शताब्दी में ब्रिटीश इंडिया कंपनी ने भारत में अपना व्यापार शुरू किया था। सन १८५७ से ब्रिटीश हुकूमत के खिलाफ भारतीय आंदोलन ने शुरुवात की धीरे धीरे इस आंदोलन ने राष्ट्रव्यापी रूप ले लिया एवं कालांतर में मोहनदास करमचंद गांधी द्वारा इस आंदोलन की अगवानी की गई।

द्वितीय विश्व युद्ध के बाद सन १९४६ में ब्रिटीश सरकार की देश में मजदूरों पर पकड़ ढीली पड गई। उन्हें अपने देश में ही उनका समर्थन नहीं मिल पा रहा था। ना ही अंतरराष्ट्रीय सहयोग एवं स्थानीय बल तथा ताकत पर भरोसा नहीं रह गया था। उस समय भारत में आजादी का आंदोलन चरम सीमा पर था। जिसके चलते वे प्रशासन जारी रख पाने में असमर्थता महसूस करने लगे थे। ऐसी विषम परिस्थिति में उन्होंने भारत को उनका गणतंत्र

सौपने का निर्णय लिया।

जून १९४७ को माउण्टबेटन ने भारत के विभाजन की नीति बनाई। हिंदू एवं सिख के लिए नए राष्ट्र इंडिया एवं मुस्लिमों के लिए नए राष्ट्र पाकिस्तान का प्रावधान रखा। ३ जून १९४७ को ब्रिटीश सरकार ने घोषणा की, उन्होंने भारत के दो भागों में विभाजन को स्वीकार कर लिया है।

१४ अगस्त को पाकिस्तान एवं १५ अगस्त को स्वतंत्र भारत राष्ट्र का निर्माण हुआ।

१५ अगस्त सन १९४७ को हमे ब्रिटीश हुकूमत से आजादी मिली, संप्रभुता प्राप्त हुई। पाकिस्तान के प्रथम प्रधानमंत्री मो. अली जिन्ना एवं भारत के प्रधान मंत्री जवाहरलाल नेहरू बनाए गए। १५ अगस्त १९४७ को मध्य रात्रि को अपने भाषण ट्रिस्ट विद डेस्टिनी के साथ जवाहर लाल नेहरूजी ने भारत की आजादी की घोषणा की। साथ ही उन्होंने अपने भाषण में कहा की वर्षों की गुलामी के बाद ये वो समय है जब हम अपना संकल्प निभाएंगे और अपने दुर्भाग्य का अंत करेंगे। इस दिन लाल किला दिल्ली सहित सभी निजी सरकारी भवनों में राष्ट्रीय ध्वज लहराया जाता है।

दिल्ली के लाल किले में प्रधान मंत्री द्वारा राष्ट्रीय ध्वज फहराया जाता है एवं उसके परकोटे से राष्ट्र को संबोधित किया जाता है। इस अवसर पर पूरे देश में जगह जगह तिरंगे को सलामी दी जाती है। परेड एवं सांस्कृतिक कार्यक्रम आयोजित किए जाते हैं। यह भारत का राष्ट्रीय त्योहार है। १५ अगस्त के दिन राष्ट्र ध्वज को २१ तोपों की सलामी दी जाती है। प्रधानमंत्री राष्ट्र को संबोधित करते हुए देश की उपलब्धियों का ब्योरा प्रस्तुत करते हैं। सभी प्रान्तों के मुख्य मंत्रियों द्वारा राजधानी में ध्वजरोहन किया जाता है।

राष्ट्रध्वज का वर्तमान रूप सन उन्नीस सौ इकतीस में निश्चित किया गया था। इसमें केसरिया रंग की पट्टी सबसे उपर, पट्टी सबसे नीचे और बीच में श्वेत पट्टी जिस पर चरखा था। २२ जुलाई १९४७ को संविधान सभा ने चरखे के स्थान पर २४ आरों

वाला अशोक चक्र जिसे धर्म चक्र कहते हैं। रख दिया। केसरिया रंग उत्साह और त्याग का, श्वेत रंग सत्य और शांति का तथा हरा रंग श्रद्धा और वीरता का है। अशोक चक्र भारतीय संस्कृति का प्रतिक है। तथा हरा रंग विरता और २४ तीलियाँ मनुष्य के २४ गुणों को दर्शाती हैं। हमारे संविधान की गणना दुनिया के श्रेष्ठ संविधानों में होती है।

भारत धर्म निरपेक्ष राष्ट्र है। हर धर्म एवं जाति के लोगोंको यहाँ अभिव्यक्ति की पूरी आजादी है। भारत अपनी आजादी को ७५ वी वर्षगांठ का जश्न मना रहा है। जहाँ आजादी के ७५ वर्षों में भारत ने विज्ञान, तकनीक, कृषि, साहित्य, खेल आदि क्षेत्रों में उल्लेखनीय तरक्की की है। बहुत कुछ खोया भी है। बीते ७५ सालों में अपनी अंदरूनी समस्याओं, चुनौतियों के बीच देश ने ऐसा कुछ जरूर हासिल किया है। जिसकी तरफ दुनिया आकर्षित हो रही है।

प्रधानमंत्री मोदी ने कहा है की आजादी का अमृत महोत्सव यांनी आजादी की ऊर्जा का अमृत स्वाधीनता सेनानियों से प्रेरणाओंका अमृत, नए विचारों का अमृत, नए संकल्पों का अमृत एवं आत्मनिर्भरता का अमृत। देशकी ७५ वीं वर्ष गांठ का मतलब ७५ साल पर विचार, ७५ साल पर उपलब्धियां, ७५ पर एक्शन और ७५ पर संकल्प शामिल है। जो आजाद भारत के सपनों को साकार करने के लिए आगे बढ़ने की प्रेरणा देंगे।

दांडी मार्च अर्थात नमक सत्याग्रह की ९१ वीं वर्षगांठ पर अमृत महोत्सव इसलिए शुरू किया गया क्योंकि १९३० में अंग्रेजी शासन में भारतीयों की नमन बनाने का अधिकार नहीं था। उन्हें इंग्लंड से आने वाला नमक का ही इस्तेमाल करना पड़ता था। इतना ही नहीं, अंग्रेजों ने इस नमक पर कई गुना कर भी लगा दिया था। लेकिन नमक जीवन के लिए आवश्यक वस्तु है इसलिए इस कर को हटाने के लिए गांधी ने यह सत्याग्रह चलाया था। देश के पास गर्व करने के लिए आज असंख्य उपलब्धियां हैं तो अफसोस जताने के लिए अनेक कारण भी मौजूद हैं। ऐसे में एक देश और व्यक्ति के रूप में पिछले ७५ वर्षों में हमने क्या खोया और क्या पाया इस पर चिंतन करना बेहद जरूरी है।

- क्या पाया ?

भारत में स्वतंत्रता के तुरंत बाद जब ५६० रियासतों ने भारत

संघ के अधिन आना स्वीकार किया तो दुनिया का सबसे बड़ा विलय और अधिग्रहण की घटना में एक भी बूंद खून नहीं बहा, न तो गोलीबारी हुई और विलय का पूरा काम बहुत अच्छी तरीके से हो गया।

७५ वर्षों में भारत ने सांस्कृतिक, सामाजिक, राजनीतिक, आर्थिक, सैन्य, खेल एवं तकनीकी क्षेत्र अपना एक पहचान बनाई है। इस विकास यात्रा में नए कीर्तिमान बने हैं। आज भारत की पहचान एक सशक्त राष्ट्र के रूप में हो चुकी है। अंतरिक चुनौतियों एवं सांप्रदायिक सौदाह को बनाए रखते हुए भारत ने अपनी अनेकता में एकता की खासियत, धर्मनिरपेक्षता की भावना बरकरार रखी है।

भारत लोकतंत्र का एक जीवंत उदाहरण है। विरोधी विचारों का सम्मान करना लोक तंत्रको नयी ताकत एवं गति प्रदान करता है। स्वतंत्रता के बाद से भारत अपने शिक्षा के क्षेत्र में लगातार विकास कर रहा है। भारत की वर्तमान साक्षरता ७४.०४% है। स्वतंत्रता के समय यह मात्र १२% थी, देश में हरित क्रांति के परिणाम स्वरूप हमारे खाद्यान्न उत्पादन में चार गुना से भी अधिक बढ़ोत्तरी हुई। संचार के क्षेत्र में उल्लेखनीय तरक्की हुई है। औद्योगिक क्रांति से देश काफी आगे बढ़ा है।

कोरोना वैश्विक महामारी पर देश अंकुश लगाने में सफल हुआ है। इसके लिए डॉक्टर, नर्सिस, पैरा मेडिकल स्टाफ, सफाई कर्मी एवं वैक्सीन बनाने में जुटे सभी वैज्ञानिक वंदनीय हैं। ऑलंपिक में भारत की युवा पिढीने विश्वस्तर पर देश का नाम रोशन किया है। देश में प्रति वर्ष १४ अगस्त को विभाजन विभीषिका स्मृति दिवस के रूप में मनाए जाने का निर्णय लिया गया है।

आरक्षण की नई व्यवस्था के तहत दलितों, पिछड़ों, अदिवासियों एवं सामान्य वर्ग के गरीबों के लिए आरक्षण सुनिश्चित किया गया है।

शहरों की तरह गांवों में तेजी से परिवर्तन हुआ है। गांवों तक सड़क और बिजली जैसी सुविधाएं पहुंच चुकी हैं। अब गांवों में ऑप्टिकल फाइबर नेटवर्क, डेटा की ताकत पहुंच रही है। इंटरनेट पहुंच रहा है। गांव में भी डिजिटल उद्यामी तैयार हो रहे हैं। अब देश वोकल फॉर लोकल के मंत्र के साथ आगे बढ़ रहा है। इससे

महिला स्वयं सेवक समूहों के उत्पादों को देश के दूर - दराज के क्षेत्रों एवं विदेशों से जोड़ने में काफ़ि मदद मिलेगी।

देश में छोटे किसानों को ध्यान में रखकर निर्णय लिये जाने लगे हैं। ड्रोन के जरिए मैपिंग हो रही है। रक्षा उत्पादन के क्षेत्र में भी भारत आज स्वावलंबी हो चुका है। अपना लड़ाकू विमान, और सबमरीन एवं गगनयान बना रहा है। देश के पास २१ वीं सदी की सक्षमता, रोजगार एवं विकास जैसी जरूरतों को पूरा करने वाली नई "राष्ट्रीय शिक्षा नीति उपलब्ध है।

मोदी सरकारने सबसे ऐतिहासिक फैसला राम मंदिर निर्माण तथा जम्मू कश्मीर को लेकर लिया।

मुस्लिम महिलाओं को तीन तलाक ले निजात दिलाने के लिए महत्वपूर्ण कदम उठाया गया। एक अगस्त २०१९ से तीन तलाक देना कानूनी तौर पर जुर्मस न गया है। नागरिकता संशोधन कानून के तहत पाकिस्तान, अफगानिस्तान और अन्य देशों में रह रहे हिंदू, सिख, बौद्ध, पारसी और यहूदी को भारतीय नागरिकता मिल सकती है।

हमने अपने दम पर अंतरिक्ष कार्यक्रमों में सफलता अर्जित की, महामारियों का उन्मूलन किया और आईटी क्षेत्र में अभूतपूर्व सफलता हासिल की। दुनिया आज भारत को चार बड़ी सैन्य शक्तियों में से एक मानती है। भारत के पास दुनिया के अत्याधुनिक मिसाइल हैं।

क्या खोया ?

आज स्वार्थलोलुपता के चलते हमारी सांस्कृतिक अस्मिता एवं परम्पराओं का अवमूल्यन तथा आस्था और विश्वास का क्षरण हो रहा है। हम बौद्धिक दासता स्वीकार करने के आदी हो गए हैं। हमारी संस्कृति अनुकरण करने की संस्कृति बनकर रह गई है। कई क्षेत्रों में लाल फीताशाही, अकर्मव्यता, कर्तव्यहीनता, दिशाहीनता, भ्रष्टाचार, घोटाला, भाई भतीजावाद, संप्रदायवाद, आतंकवाद एवं नक्सलवाद जैसी समस्याओं से आज भी देश जूझ रहा है।

आक्रांताओं का सामना करना पड़ रहा है। देश भक्त स्वाभिमानी नागरिकों की संख्या में जिस रफ्तार से बढ़नी चाहिए नहीं बढ़ रही है।

हम भौतिक सुविधा के आदि होकर झुठे सपनों के पीछे

भाग रहे हैं। मर्यादाएं टूट रही हैं। नैतिक मूल्यघट रहे हैं। व्यक्ति पूजा बढ़ रही है। जीवन के क्षेत्र में स्वार्थ का बोलबाला है। भोगीविलास की इच्छा आसमान छू रही है।

भारत में आजादी की उम्र जैसे - जैसे बढ़ते जा रही है। उसका दुरुपयोग करने वालों की संख्या बढ़ती जा रही है। आजादी पाने के लिए लहू बहाने वालों के परिवार को दशा का आंकलन करना जरूरी है। आजादी की लड़ाई से जुड़े हर परिवार को यदि हम खुशहाली दे पाने हैं तो यह शहिदों की दी जाने वाली सच्ची श्रद्धांजली होगी।

आज भारत भय, भुखमरी, आतंक, हिंसा, बलात्कार एवं सांप्रदायिक दंगों से जुझ रहा है।

आजादी कुछ लोगों के लिए खिलौना बनकर रह गयी है। वे जैसा चाहे वैसा इसके साथ मनमाने ढंग से खेल रहे हैं।

सत्ता पाने के लिए नए नए नुस्खे अपनाए जा रहे हैं। प्रजातंत्र में राजतंत्र की झलक दिखाई देने लगी है। नेताओं के आने से नेता कम राजा महाराजाओं जैसा स्वागत सत्कार एवं उत्सव अधिक दिखाई पड़ते हैं। देवोंकी जगह दरवेशों की पूजा होने लगी है।

सत्ता तक पहुँचने लिए धर्म एवं जाति को सुलभ माना जाने लगा है। धर्म एवं जाति के आगे योग्यता बौनी दिखाई दे रही है।

आजादी का मतलब होता है अपनी मर्जी से निर्माण कार्यों को गति प्रदान करना, प्रगती के नए मापदंड तय करना, सार्वजनिक रूप में विचरण करते हुये अपनी खुशियों का इजहार करना, हर धर्म एवं जाति का सन्मान करना एवं सबको सरासर का हक्क प्रदान करना। ना की इसके विपरीत आचरण करना। आजादी का मतलब होता है बंधन मुक्त होना।

आज जरूरत है आजादी की कीमत समझने की। आजादी का सदुपयोग करें, देश की एकता एवं अखंडता को बनाए रखें। देश की आजादी के लिए अपने प्राणों की आहुति देने वालो सभी वीर शहीदो को कोटिशः नमन।

हमें अपनी आजादी पर गर्व है।

- सलोनी प्रसाद सावंत

प्रथम वर्ष सायन्स

जाणता उदाहरण है। यहां की लोकतांत्रिक संस्थाओं में लोगों की आस्था है। विरोधी विचारों का सन्मान लोकतंत्र को ताकद देता आया है। दुनिया के सबसे बड़े लोकतांत्रिक देश के रूप में भारत ने एक परिपक्व देश के रूप में अपनी पहचान बनाई है। देश के पहले प्रधानमंत्री जवाहर लाल नेहरू से लेकर अब तक सत्ता पक्ष और बिपक्ष के बीच मुद्दों पर गंभीर मतभेद रहे लेकिन इन मतभेदों ने लोकतंत्र को कमजोर नहीं बल्कि उसे मजबूती दी है। लोग अपनी पसंद से सरकारें चुनते आए हैं भारत के लोकतंत्र में लोग ही अहम हैं। यह भारत की जीत है।

आम आदमी को सशक्त बनाने के लिए बीते दशकों में सरकारें जनकल्याणकारी नीतियां और योजनाएं लेकर आईं। योजनाओं का लाभ गरीबों एवं कमजोर वर्गों तक पहुंचाया गया है। प्रधानमंत्री ग्राम सड़क योजना, सुचना का अधिकार, शिक्षा का अधिकार, मनरेगा जैसे कार्यक्रमों एवं योजनाओं ने आम आदमी को सशक्त बनाया है। इन महत्वाकांक्षी योजनाओं से विकास की गति तेज हुई। लेकिन यह भी सच है की सरकार को इन योजनाओं को पुरी तरह से लागू नहीं किया जा सका फिर भी इन योजनाओं का लक्ष्य आम आदमी को राहत पहुंचाना ही है। इन विकास योजनाओं के बावजूद देश में गरीबी, पिछड़ापन दूर नहीं हुआ है। विकास से जुड़ी समस्याएं अभी भी मौजूद हैं।

उदारीकरण के दौर के बाद भारत तेजी से विकास के रस्ते पर आगे बढ़ा है। आर्थिक, सैन्य एवं अंतरिक्ष क्षेत्र में इसने सफलता को बड़ी छलांग लगाई है। चुनौतियों से आगे बढ़ी है। आज भारत दुनिया का सबसे बड़ा बाजार बना हुआ है। सैन्य क्षेत्र में भारत एका महाशक्ति बनकर उभरा है। परमाणु हथियारों से संपन्न भारत के पास दुनिया की चौथी सबसे शक्तिशाली सेना है। मिसाइल तकनीकी में दुनिया भारत का लोहा मान रही है। अंतरिक्ष क्षेत्र में भारत ने नए - नए कीर्तमान गढ़े हैं। मंगल मिशन की सफलता एवं रॉकेट प्रक्षेपण की अपनी क्षमता के बदौलत भारत अंतरिक्ष क्षेत्र में महारथ रखने वाले चुनिंदा देशों में शामिल है। आईटी सेक्टर

में देश अग्रणी बना हुआ है। इन उपलब्धियों ने देश को सुपरपावर बनने के दरवाजे पर लाकर खड़ा कर दिया है।

जाहिर है कि आज भारत के पास दुनिया को देने के लिए बहुत कुछ है लेकिन इन सफलताओं एवं उपलब्धियों के बावजूद सामाजिक एवं नैतिक मूल्यों में हास हुआ है। व्यक्ति से लेकर समाज, राजनीति सभी क्षेत्रों में मूल्यों का पतन देखने को मिला है। सत्ता, पावट, पैसा की चाह ने लोगों को भ्रष्ट एवं नैतिक रूप से कमजोर बनाया है। राजनीति का एक दौर वह भी या जब रेल हादसे की जिम्मेदारी लेते हुए केंद्रीय मंत्री अपने पद से इस्तीफा दे दिया करते थे। एक बोट से सरकार गिर जाया करती थी। भ्रष्टाचार में नाम आने पर नेता अपना पद छोड़ देते थे लेकिन आज सत्ता में बने रहने के लिए सभी तरह के समझौते किए जाते हैं और हथकंडे अपनाए जाते हैं। नैतिक पतन के लिए केवल नेता जिम्मेदार नहीं है। मूल्यों में पतन समान के सभी क्षेत्रों में आया है। इसके लिए किसी एक को जिम्मेदारी नहीं ठहराया जा सकता। बेहतर समाज एवं राष्ट्र बनाने की जिम्मेदारी हम सभी को है। इसके लिए हम सभी को आगे आना होगा। तभी जाकर एक बेहतर भारत के अपने को साकार किया जा सकेगा।

— मनाली भास्कर चोडणकर
तृतीय वर्ष सायन्स

आजादी के ७५ वर्ष क्या खोया क्या पाया

भारत अपनी आजादी की ७५ वीं वर्षगांठ का जश्न मना रहा है। यह सभी देशवासियों के लिए विशेष अवसर है। १५ अगस्त, १९४७ को देश सैंकड़ों वर्षों की गुलामी की बेड़ियों से आजाद हुआ। तब से लेकर अब तक सांस्कृतिक सामाजिक, राजनितिक, आर्थिक, सैन्य, खेल एवं तकनीकी क्षेत्र की विकास यात्रा में देश ने अपनी एक पहचान बनाई है। ७५ वर्षों की इस विकास यात्रा में नए कीर्तिमान बने हैं। आज भारत की पहचान एक सशक्त राष्ट्र के रूप में है। यह अनायास नहीं है। दुनिया आज भारत की तरह देख रही है। बीते ७५ सालों में अपनी समस्याओं, चुनौतियों के बीच देश ने ऐसा कुछ जरूर हासिल किया है, जिसकी तरफ दुनिया आकर्षित हो रही है। देश के पास गर्व करने के लिए उपलब्धियाँ हैं तो अफसोस जताने के लिए वजहें भी हैं।

हमें आजादी तो मिल गई लेकिन वह आजादी आज किस रूप में है। हमारे पूर्वजों, स्वतंत्रता संग्राम सेनानियों, राजनेताओं ने आजाद भारत का जो सपना देखा था। उनकी नजरों में आजादी के जो मायने थे क्या उसके अनुरूप हम आगे बढ़े हैं। संविधान में एक आदर्श देश की जो परिकल्पना की गई है उसे हम कितना साकार कर पाए हैं। एक बेहतर नागरिक एक स्वस्थ समाज का निर्माण करता है। एक सजग समाज देश को उन्नति के रास्ते पर ले जाने का मार्ग रूपमें आज हम कहा खड़े हैं, इसका एक सिंहावलोकन करना जरूरी है। आजादी के इन सालोंमें हमने क्या खोया और क्या पाया है आज इसकी भी बात करनी जरूरी है।

१५ अगस्त, १९४७ को हम आजाद तो हो गए लेकिन यह आजादी विभाजन के साथ आई। भारत की जमीन से नए

देश पाकिस्तान अस्तित्व में आया। देश के पूर्वी और पश्चिमी हिस्से में बने इस नए देश की वजह से भारत को अपना एक बड़ा भूभाग और लोगों को खोना पड़ा। इसके बाद कश्मीर और अक्साई चीन में हमें अपनी जमीन खोनी पड़ी। हालांकि सिक्किम को अपने साथ जोड़ने पर हमारी सरकार कामयाब हुई। तबसे लेकर अब तक भारत अपनी सीमा की हिफाजत करता आया है। कई राज्यों में अलगाववादी ताकतों, नक्सलवाद, आतंकवाद की चुनौती से निपटते और सीमा पर चीन एवं पाकिस्तान से लड़ते हुए भारत ने देश की चौहद्दी एवं संप्रभुता पर आंच नहीं आने दी है। आंतरिक चुनौतियों एवं सांप्रदायिक सौहार्द बिगाड़ने की कुटिल चालोंको नाकाम करते हुए भारत ने अपनी अनेकता में एकता की खासियत एवं धर्मनिरपेक्षता की भावना बरकरार रखी है।

भारत जीवंत लोकतंत्र का एक जीता जागता उदाहरण है। यहां की लोकतांत्रिक संस्थाओं में लोगों की आस्था है। विरोधी विचारों का सन्मान लोकतंत्र को ताकत देता आया है। दुनिया के सबसे बड़े लोकतांत्रिक देश के रूप में भारत ने एक परिपक्व देश के पहले प्रधानमंत्री जवाहरलाल नेहरू से लेकर अब तक सत्ता पक्ष और विपक्ष के बीच मुद्दों पर गंभीर मतभेद रहे लेकिन इन मतभेदों ने लोकतंत्र को कमजोर नहीं बल्कि उसे मजबूती दी है। लोग अपनी पसंद से सरकारें चुनते आए हैं। भारत के लोकतंत्र में लोग ही अहम हैं। यह भारत की जीत है।

आम आदमी को सशक्त बनाने के लिए बीते दशकों में सरकारें जनकल्याणकारी नीतियाँ और योजनाएँ लेकर आईं। योजनाओं का लाभ गरीबों एवं कमजोर वर्गों तक पहुंचाया गया है। प्रधानमंत्री

ग्राम सडक योजना, सूचना का अधिकार शिक्षा का अधिकार, मनरेगा जैसे कार्यक्रमों एवं योजनाओं ने आम आदमी को सशक्त बनाया है। इन महत्वाकांक्षी योजनाओं से विकसित की गति तेज हुई। लेकिन यह भी सच है कि सरकार की इन योजनाओं का लक्ष्य आम आदमी को राहत पहुंचाना ही है। इन विकास योजनाओं के बावजूद देश में गरीबी पिछड़ापन दूर नहीं हुआ है विकास से जुड़ी समस्याएं अभी भी मौजूद हैं।

उदारीकरण के दौर के बाद भारत तेजी से विकास के रास्ते पर आगे बढ़ा है। आर्थिक सैन्य एवं अंतरिक्ष क्षेत्र में इसने सफलता की बड़ी छलांग लगाई है। चुनौतियों के बावजूद भारतीय अर्थव्यवस्था तेजी से आगे बढ़ी है। आज भारत दुनिया का सबसे बड़ा बाजार बना हुआ है। सैन्य क्षेत्र में भारत एक महानशक्ती बनकर उभरा है।

परमाणु हथियारों से संपन्न भारत के पास दुनिया की चौथी सबसे शक्तिशाली सेना है। मिसाइल तकनीकी में दुनिया भारत का लोहा मान रही है। अंतरिक्ष क्षेत्र में भारत ने नए नए कीर्तिमान गढ़े हैं। मंगल मिशन की सफलता एवं रॉकेट प्रक्षेपण की अपनी क्षमता के बदौलत भारत अंतरिक्ष क्षेत्र में महारथ रखने वाले चुनिंदा देशों में शामिल है। आईटी सेक्टर में देश अग्रणी बना हुआ है। इन उपलब्धियों ने देश को सुपरपावर बनने के दरवाजे पर लाकर खड़ा कर दिया है। जाहिर है कि आज भारत के पास दुनिया को देने के लिए बहुत कुछ है लेकिन इन सफलताओं एवं उपलब्धियों के बावजूद सामाजिक एवं नैतिक मूल्यों में हादसे हुआ है। व्यक्ति से लेकर समाज राजनीति सभी क्षेत्रों में मूल्यों का पतन देखने को मिला है। सत्ता, पावर, पैसा की चाह ने लोगों को भ्रष्ट एवं नैतिक रूपसे कमजोर बनाया है।

राजनीति का एक दौर वह भी था जब रेल हादसे की जिम्मेदारी लेते हुए केंद्रीय मंत्री अपने पद से इस्तीफा दे दिया करते थे। एक वोट से सरकार गिर जाया करती थी। लेकिन आज सत्ता में रहने के लिए सभी तरह समझौते के लिए केवल नेता जिम्मेदार नहीं है। मूल्यों के पतन समाज के सभी क्षेत्रों में आया है। इसके लिए किसी एक को जिम्मेदार नहीं ठहराया

जा सकता। बेहतर समाज एवं राष्ट्र बनाने की जिम्मेदारी हम सभी की है। इसके लिए हम सभी को आगे आना होगा। तभी जाकर एक बेहतर भारत और 'न्यु इंडिया' के सपने को साकार किया जा सकेगा।

आज देश बढ़ते जनसंख्या वृद्धि औद्योगिकरण वनो का विनाश के कारण पर्यावरण तेजी से प्रदूषण हो रहा है जिनसे पेड़ पौधे जीवहजंतू और लोगों के ऊपर प्रतिकूल प्रभाव पड़ रहा है और अनेक समस्याएं उत्पन्न हो रही हैं। देश गरीबी में अग्रसर हो रहा है। यदि हम अपने इतिहास में झांक कर देखें तो मालूम होता है कि पहले इन जैसी समस्या नहीं थी। थोड़ा भी असंतुलन होने पर प्रकृतिस्वयं उसका निराकरण भी करती थी।

इन समस्याओं में उबरने के लिये भारत के नागरिकोंको सरकार द्वारा चलाये जा रहे अनेक अभियान, नीतियां और योजनाओं का हिस्सा बनना होगा और राष्ट्र हित के लिए आगे आना होगा। शिक्षा का प्रचारहप्रसार परिवार नियोजन, सामाजिक सुरक्षा, सन्तति सुधार कार्यक्रम स्वास्थ्य सेवा और मनोरंजन के साधन, स्वतंत्र भारत में पर्यावरण नीतियां तथा कानून, राष्ट्रीय पर्यावरण, जैव विविधता पर्यावरण आदि जैसे कार्यक्रम का समर्थन करना अति आवश्यक है तभी देश सशक्त और मजबूत बनेगा।

—ह्रवैष्णवी मधुकर नेमळेकर
द्वितीय वर्ष कला

मेरा प्रिय हिंदी साहित्यकार जयशंकर प्रसाद

जयशंकर प्रसाद मेरे प्रिय साहित्यकार एवं नाटककार हैं, इन्होंने हिंदी साहित्य के गद्य और पद्य दोनों क्षेत्रों की सेवा की है। जयशंकर प्रसाद को मुख्यतः उनके छायावादी कविताओं के लिए जाना जाता है। आपको छायावाद के प्रमुख चार स्तंभों में से एक माना गया है। इसके साथ ही जयशंकर प्रसाद जी को अपने विभिन्न नाटकों के कारण विशेष ख्याति प्राप्त है।

व्यक्ति थे श्री देवी प्रसाद। ये ही प्रसादजी के पिता थे। उनके घर में कवियों, गवैयों, पंडितों, वैद्यों, यांत्रिकों, भाट तथा बाजीगरों एवं ज्योतिषी तथा विद्वानों का आना जाना लगा रहता था। इनकी माता का नाम श्रीमती मुन्नी देवी था और अपने भाई बहनों में सबसे छोटे होने के कारण माता का इनके प्रति विशेष प्रेम था। प्रसादजी के ज्येष्ठ भाई का नाम शम्भुरत्न था। कट्टर

संसार ने सबकी अपनी-अपनी रुचि होती है किसी व्यक्ति की रुचि चित्रकारी में है, तो किसी की संगीत में, किसी की रुचि खेलकुद में है तो किसी की साहित्य में। मेरी अपनी रुचि भी साहित्य में रही है। साहित्य प्रत्येक देश और काल में इतना संभव ही नहीं है, फिर साहित्य में भी अनेक विधाएं हैं कविता, साहित्य का यथाशक्ति अधिकाधिक अध्ययन करने का निश्चय किया और जब तक जितना अध्ययन हो पाया है, उसके आधार पर मेरे सर्वाधिक प्रिय साहित्यकार हैं जयशंकर प्रसाद। प्रसाद जी केवल कवि ही नहीं, नाटककार, उपन्यासकार और कहानीकार, निबंधकार भी हैं। प्रसाद जी ने हिंदी साहित्य में भाव और कला, अनुभूति और अभिव्यक्ति, वस्तु और शिल्प सभी क्षेत्रों में युगांतरकारी परिवर्तन किए हैं। उन्होंने हिंदी भाषा को एक नवीन अभिव्यंजना शक्ति प्रदान की है। इन सब ने मुझे उनका प्रशंसक बना दिया है और वह मेरे प्रिय हिंदी साहित्यकार बन गए हैं।

महाकवि जयशंकर प्रसाद का जन्म काशी के एक समृद्ध एवं संपन्न वैश्य परिवार में माघहस्तुक्ल दशमी, संवत् १८४६ अर्थात् सन् १८८९ ई को हुआ था। इनके पूर्वज "सुंघनी साहु" के नाम से विख्यात शिव के अनन्य भक्त थे। शिवरत्न साहु उनके पितामह थे और वे अत्यंत दयालु तथा दानी व्यक्ति थे। तम्बाखू और सुरती के इस प्रख्यात व्यापारी-परिवार में अत्यंत व्यवहार कुशल तथा उदार हृदय

शैवमतावलम्बी इस परिवार में प्रसादजी से पहले उनके कई भाई-बहनोंकी मृत्यु हो चुकी थी। इसलिए प्रसादजी की दीर्घायु के लिए गोकर्णनाथ महादेवी की मनौती मानी गई थी। यही कारण है कि इनका नाम भी भगवान शंकर के प्रसाद स्वरूप "जयशंकर प्रसाद" रखा गया।

प्रसादजी की आरंभिक शिक्षा घर पर ही शुरू हुई थी। इसके बाद वे स्थानीय क्वीन्स कॉलेज में सातवें दर्जे तक पढ़े। कश्मिरी प्रत्यभिज्ञाहृदय की विचारधारा से समृद्ध इस परिवार के धार्मिक एवं दार्शनिक वातावरण का प्रभाव तो प्रसादजी के चिंतन पर पड़ा ही साथ ही सहृदयता, उदात्ता, धर्मनिष्ठता एवं साहित्यसृजनक्षमता के गुण भी उन्हें उत्तराधिकार में प्राप्त हुए। इसी परिवेश में विभिन्न प्रकार के व्यक्तियों से परिचय होने के फलस्वरूप ही उनके काव्य एवं अन्य साहित्य में विभिन्न मानवहृदयभावों का सफल एवं पूर्ण चित्रण भी मिलता है। सातवीं कक्षा में पढ़ते समय ही उनके पिता का स्वर्गवास हो गया। परिणामतः बारह वर्ष की अवस्था में ही स्कूल की शिक्षा से वंचित होना पड़ा। परिवार का सारा भार अग्रज श्री शम्भूरत्नजी ने संभाला। प्रसादजी की शिक्षा का प्रबंध घर पर ही किया गया और उन्होंने हिंदी, उर्दू, फारसी तथा संस्कृत का गहन अध्ययन किया। वेद और उपनिषदों का उन्हें विशिष्ट ज्ञान था। छिपकर तुकबन्दियां लिखनेवाले प्रसाद का अल्हड कवि पंद्रह वर्ष की अवस्था से

ही दुकान पर बैठकर बहीखातों के रद्दी कागजों पर कविता की आराधना किया करता था। सन १९०८ तक प्रसादजी द्वारा ब्रजभाषा में रचित कविताएँ तत्कालीन पत्रहपत्रिकाओं में छपने लगी थी।

पारिवारिक बाधाओं और विपदाओं से विचलित न होकर अडिग रहने वाले प्रसाद ने अपनी महाजीवटहशक्ति से जीवन की सभी विषम परिस्थितियों का सामना किया और सदैव आनंद को जीवन का लक्ष्य माना। संस्कृत और अंग्रेजी के नियमित अध्ययन से उन्हें वेदहउपनिषदोंके साथहसाथ पुराण, महाभारत तथा अन्य ऐतिहासिक हसांस्कृतिक महाकाव्यों एवं ग्रन्थों के अध्ययन की प्रेरणा मिली। भारतीय संस्कृति के प्रति यही से श्रद्धा उत्पन्न हुई तो अतीत के प्रति रूचि भी जागृत हुई।

प्रसादजी कसरत और व्यायाम में भी नियम से लीन रहते थे। कुश्ती और दंगल तथा गरिष्ठ खुराक उनके शौक थे। माताहपिता तथा ज्येष्ठ भाई के स्वर्गहप्रस्थान के बाद भी इस संघर्षरत कवि को दुर्भाग्य से जुझते रहना पडना। विवाह स्वयं किया तो कुछ ही वर्ष बाद पत्नी चल बसी। दुसरा विवाह सम्पन्न हुआ तो पुत्र जन्म पर पत्नी और पुत्र दोनों परलोक सिधार गए। अब कवि हृदय पुर्णतः टूट गया। गहरी चोट उनके हृदय पर लगी और वे परिवारिक जीवन के प्रति निराश होगए। दर्शन का गांभीर्य और मित्रोंके आग्रह पर तिसरा विवाह किया। इसी पत्नी से उन्हें “रत्नशंकर” नामक एकमात्र पुत्र की प्राप्ती हुई।

प्रसाद जी की रचनाएं सन १९०७ह८ ई में सामायिक पत्र पत्रिकाओं में प्रकाशित होने लगी थी। यह रचनाएं ब्रज भाषा की पुरानी शैली में थी। जिनका संग्रह ‘चित्रधारा’ में हुआ। सन १९१३ ई. में यह खडी बोली में लिखने लगे। प्रसाद जी ने पद्य और गद्य दोनों में साधिकार रचनायें की इनका वर्गीकरण इस प्रकार है। (क) काव्यहकानन कुसुम, प्रेम पथिक, महाराणा का महत्व, झरना, आँसू, लहर और कामायनी (महाकाव्य)। (ख) नाटक इन्होंने कुल मिलाकर १३ नाटक लिखें। इनके प्रसिध्द नाटक है चंद्रगुप्त, स्कंदगुप्त, आज्ञातशत्रू, जनमेजय का गाययज्ञ, कामना और ध्रुवस्वामिनी। (ग) उपन्यासह कंकाल, तितली और इरावती। (घ) कहानी प्रसाद की विविध कहानियोंके पांच संग्रह हैंह छाया, प्रतिध्वनी,

आकाशदीप, आंधी और इंद्रजाल। (ङ) निबंध प्रसाद जी ने साहित्य के विविध विषयोंसे संबंधित निबंध लिखे, जिनका संग्रह है काव्य और कला तथा अन्य निबंध।

छायावाद हिंदी कविता के क्षेत्र का एक आंदोलन है। जिसकी अवधि सन १९२० ह१९३६ ई. तक मानी जाती है। ‘प्रसाद’ जी छायावाद के जन्मदाता माने जाते हैं। छायावाद एक आदर्शवादी काव्यधारा है, जिसमें वैयक्तिकता, रहस्यात्मकता, प्रेम, सौंदर्य तथा स्वछंदतावद की सबल अभिव्यक्ति हुई है। प्रसाद की आंसू नाम की कृति के साथ हिंदी में छायावाद का जन्म हुआ। ‘आंसू’ का प्रतिपाद्य है ह विप्रलंभ श्रृंगार। प्रितमय के वियोग की पीडा वियोग के समय आंसू बनकर वर्षा की भांति उमड पडती है।

जो धनीभूत पीडा थी, स्मृति सी नभ में छायी।

दुर्दिन में आंसू बनकर, वह आज बरसने आयी।

प्रसाद के काव्य में छायावाद अपने पूर्ण उत्कर्ष पर दिखाई देता है। यथा सौंदर्य निरूपण एवं श्रृंगार भावना, प्रकृतिप्रेम, मानवतावाद, प्रेम भावना, आत्माभिव्यक्ति, प्रकृति पर चेतना का आरोप, वेदना और निराशा का स्वर, देशप्रेम की अभीव्यक्ती, नारी के सौंदर्य का वर्णन, तत्त्वचिंतन, आधुनिक बौध्दिकता, कल्पना का प्राचुर्य तथा रहस्यवाद की मार्मिक अभिव्यक्ति। अंयत्र इंगित छायावाद की लागत विशेषताएं अपने उत्कृष्ट रूपमेंइनके काव्य में उभरी हुई दिखाई देती है।

‘आंसू’ मानवीय विरह का एक प्रबंध काव्य है। इसमें स्मृतिजन्य, मनोदशा एवं प्रियतम के अलौकिक रूपसौंदर्य का मार्मिक वर्णन किया गया है। लहर आत्मपरक प्रगती पुस्तक है। जिसमें कई प्रकार की कविताओं का संग्रह है। प्रकृतिके रमणीय पक्ष को लेकर सुंदर और मधुर रूपकमय गीत ‘लहर’ संसंभ्रहीत है।

बीती विभावती जागरी।

अंबर पनघट में डुबो रही, तारा घट उषा नागरी।

प्रसाद जी की सर्वाधिक महत्वपूर्ण रचना है, कामायनी महाकाव्य जिसमेंप्रतीकात्मक शैली पपर मानव चेतना के विकास का काव्यमय निरूपण किया गया है। आचार्य शुक्ल के शब्दोंमें “यह काव्य बडी विशद कल्पनाओं और उक्तिओं से पूर्ण है।” इसके विचारात्मक आधार के अनुसार श्रद्धा या

रागात्मिका वृत्ति ही मनुष्य को इस जीवन में शांतिमय आनंद का अनुभव कराती है। वही उसे आनंद धाम तक पहुंचाती है, जबकि इडा या बुद्धि आनंद से दूर भगाती है।" अंत में कवि ने इच्छा, कर्म और ज्ञान तीनों के सामंजस्य पर बल दिया है, ज्ञान दूर कुछ क्रिया भिन्न है, इच्छा पूरी क्यों हो मन की? एक दुसरे से मिल न सके, यह विडंबना जीवन की।

गद्यकार प्रसाद की सर्वाधिक ख्याति नाटककार के रूप में है। उन्होंने गुप्तकालीन भारत को आधुनिक परिवेश में प्रस्तुत करके गांधीवादी अहिंसामूलक देशभक्ती का संदेश दिया है। साथ ही अपने समय के सामाजिक आंदोलनों सफल चित्रण किया है। नारी की स्वतंत्रता एवं महिमा पर उन्होंने सर्वाधिक बल दिया है। उनके प्रत्येक नाट्य का संचालन सूत्र किसी नारी पात्र के हाथ में ही रहता है। उपन्यास और कहानियों में भी सामाजिक भावना का प्राधान्य है। उसमें दांपत्य प्रेम के आदर्श रूप का चित्रण किया गया है। उनके निबंध विचारात्मक एवं चिंतन प्रधान है। जिनके माध्यम से प्रसाद ने काव्य और काव्यह्रस्वों के विषय में अपने विचार प्रस्तुत किये हैं।

पद्य और गद्य की रचनाओं में इसकी भाषा संस्कृतनिष्ठ एवं परिमार्जित हिंदी हैं। इनकी अलंकारीक एवं साहित्यिक है। कहने की आवश्यकता नहीं है कि इनकी गद्य रचनाओं में भी इनका छायावादी कवि हृदय झांकता हुआ दिखाई देता है। मानवीय भावों और आदर्शों में उदारवृत्ति का सृजन विश्व कल्याण के प्रति इनकी विशाल हृदयता का सूचक है। हिंदी साहित्य के लिए प्रसाद जी की यह बहुत बड़ी देन है। प्रसाद की रचनाओंमें छायावाद पूर्ण प्रौढता, शालीनता, गुरूता और गंभीरता को प्राप्त दिखाई देता है। अपनी विशिष्ट कल्पना शक्ति, मौलिक अनुभूति एवं नूतन अभिव्यक्ती पध्दति के फलस्वरूप प्रसाद हिंदीसाहित्य में मूर्धन्य स्थान पर प्रतिष्ठित है। समग्रतः यह कहा जाता है कि प्रसाद जी का साहित्यिक व्यक्तित्व बहुत महान है जिस कारण वह मेरे सर्वाधिक हिंदी प्रिय साहित्यकार रहे हैं।

- रमिना राजेंद्र धुरी
द्वितीय वर्ष बैंकींग अॅण्ड इन्शुरन्स

कविता

जिसके आरंभ का
कोई अंत नहीं
उस चीज के तलाश में
मैं ले रही हूँ उडारियाँ
खुले आसमान में.....
हाथों में लकीरों को छोड़कर
अपने हौसलों, उम्मीदों के सहारे
जा रही हूँ अपनी मंजिल पाने
पता है
कही तो ठोकर लग जाएगी
उस ठोकर को भी ठोकर देखकर
अपने जिद्द के आधार पे
जा रही हूँ अपनी मंजिल पाने...
यदि मेरे मंजिल का अंत भी हुआ
तो मुझे पता है,
मेरे मंजिल के अंत का आरंभ
फिरसे जरूर होगा।
इस ख्वाईश के साथ
मैं फिरसे ले रही हूँ उडारियाँ
मस्त गगन में...
शायद इसे ही जिंदगी कहलाते।

- तनया पाटील
तृतीय वर्ष वाणिज्य

मेरा प्रिय साहित्यकार मुंशी प्रेमचंद

मेरा प्रिय साहित्यकार मुंशी प्रेमचंद मेरे पसंदीदा और आदर्श साहित्यकार है वे हिंदी साहित्य के एक प्रमुख स्तंभ थे जिन्होंने हिंदी जगत को कहानियों और उपन्यासों का अनूठा उपहार भेंट किया। मुंशी प्रेमचंद को उनकी उत्कृष्ट रचनाओं के लिए उपन्यास सम्राट के रूप में जाना जाता है।

यू तो मां भारती के पावन मंदिर को विभिन्न साहित्यकारों ने अपने ह्अपने ढंग से सजाया संवारा है, पर मुझे प्रगतिशील हिंदी लेखक, युगांतकारी विचारक, समाज सुधारक मुंशी प्रेमचंद ने सर्वाधिक प्रभावित किया है। इनके कथा साहित्य की रोचकता ही इनके साहित्य को पढ़ने के लिए विवश करती है।

मुंशी प्रेमचंद का जन्म ३१ जुलाई, १८८० को लमही नामक गांव में एक निर्धन कायस्थ परिवार में हुआ था। इनका जीवन आर्थिक कठिनाईयों में बीता। इन्होंने साहस एवं परिश्रम के बल पर शिक्षा पाई। इनके साहित्य में निर्धनों के प्रति, जो दर्द, संवेदना एवं सहानुभूति दिखाई पड़ती है, यदि हम देखें तो उसकी पृष्ठभूमि में भी इनकी अपनी निर्धनता थी। इन्होंने अनेक उपन्यास, नाटक और कहानियाँ लिखी।

इनकी कहानियों का विशाल संग्रह मानसरोवर के आठ भागों में संकलित है। गोदान इनका सर्वश्रेष्ठ उपन्यास है। ये स्वभाव से उदार, विनोदी, मस्तिष्क से प्रखर हृदय से संवेदनशील और अत्यंत प्रभावशाली थे। ये हिंदी के एकमात्र ऐसे साहित्यकार हैं जो व्यक्तित्व और कृतित्व दोनों में बेजोड़ हैं 'सादा जीवन उच्च विचार' इनके जीवन का आदर्श रहा। यही गुण इन्हें अन्य साहित्यकारों से विशिष्ट बनाता है।

इन्होंने अन्य साहित्यकारों की अपेक्षा ग्रामीण समाज एवं

परिवेश का जो यथार्थ और सूक्ष्म रूप खींचा है, वह प्रशंसा करने के योग्य है। इन्होंने अपने समय में समाज में फैली रूढ़ियों अंधविश्वासों और सामाजिक बुराइयों के उन्मुलन का बीड़ा उठाया। अन्य साहित्यकारों की अपेक्षा इनकी भाषा शैली मुहावरों से भरपूर है। उसमें सजीवता, विविधता और चमत्कारिता देखने को मिलती है। इन्होंने अपनी रचनाओं में नारी और कृषक

समस्याओंका यथार्थ चित्रण किया है। इनकी रचनाओं में बालविवाह, अनमेल विवाह, बहुहविवाह, विधवा विवाह आदि समस्याओं का भी चित्रण किया गया है।

मुंशी प्रेमचंद ने आरंभ में उर्दु में अपनी रचनाएँ लिखी जिसमें सफलता भी मिली परंतु उन्होंने हिंदी में साहित्य कार्य की शुरुआत की। परिवार में बहुत गरीबी थी, बावजूद इसके उन्होंने अपनी रचनाधर्मिता से कभी मुख न मोड़ा। वे अपनी अधिकतर कमाई साहित्य को समर्पित कर दिया करते थे। निरंतर कार्य की अधिकता एवं खराब स्वास्थ्य के कारण वे अधिक समय तक अध्यापन कार्य जारी न रख सके।

१९२१ ई. में उन्होंने साहित्य जगत में प्रवेश किया और लखनऊ आकर 'माधुरी' नामक पत्रिका का संपादन प्रारंभ किया। इसके पश्चात काशी से उन्होंने स्वयं हंस तथा जागरण नामक पत्रिका का संचालन प्रारंभ किया परंतु इस कार्य में उन्हें सफलता नहीं मिल सकी। घर की आर्थिक विपन्नता की स्थिति में कुछ समय के लिए उन्होंने मुंबई में फिल्म कथा लेखन का कार्य भी किया।

अपने जीवनकाल में उन्होंने पत्रिका के संचालन व संपादन के अतिरिक्त अनेको कहानियाँ और उपन्यास लिखे

जो आज भी उतने ही प्रासंगिक एवं सजीव लगते हैं जितने उस काल में थे। मात्र ५६ वर्ष की अल्पायु में हिंदी साहित्य जगत का यह विलक्षण सितारा चिरकाल के लिए निद्रा निमग्न हो गया।

मुंशी प्रेमचंद जी के 'रंगभूमि', 'सेवासदन', 'गबन', 'प्रेमाश्रम', 'निर्मला', 'कायाकल्प', 'प्रतिज्ञा' आदि उनके प्रचलित उपन्यास हैं। ये सभी उपन्यास लेखन की दृष्टि से इतने सजीव एवं सशक्त हैं कि लोग मुंशी जी को 'उपन्यास सम्राट' की उपाधि से सम्मानित करते हैं। कहानी और उपन्यासों के अतिरिक्त नाटक विद्या में भी प्रेमचंद जी को महारत हासिल थी। 'चंद्रवर' इनका सुप्रसिद्ध नाटक है। उन्होंने अनेक लोकप्रिय निबंध, जीवन चरित्र तथा बाल साहित्य की रचनाएँ भी की हैं।

प्रेमचंद जी की उत्कृष्ट रचनाओं के लिए यदि उन्हें 'उपन्यास सम्राट' के स्थान पर साहित्य सम्राट की उपाधि दी जाए तो अतिशयोक्ति नहीं होगी। मुंशी प्रेमचंद के पात्रों के वर्ग प्रतिनिधित्व को सहजता से देखा जा सकता है। वे समाज का चित्रण इतने उत्कृष्ट ढंग से करते थे कि संपूर्ण यथार्थ सहजता से उभर कर मस्तिष्क पटल पर चित्रित होने लगता था।

ऐसे महान उपन्यासकार, नाटककार व साहित्यकार के लिए इससे बढ़कर और बड़ी श्रद्धांजली क्या होगी की उनकी मृत्यु के आठ दशकोंबाद भी उनकी रचनाओं की प्रासंगिकता पूर्ववत् बनी हुई है। हजारों की संख्या में लोग उनकी रचनाओं व शैली पर शोध कर रहे हैं। वह निःसंदेह हमारे हिंदी साहित्य का गौरव थे, हैं और सदैव ही रहेंगे।

प्रेमचंद जी की रचनाओं में समाज के सबसे उपेक्षित वर्ग की समस्याओं को यथार्थ के धरातल पर प्रस्तुत किया गया है। गोदान का पात्र 'होरी' भारतीय किसानों की दुःख ह सुख से भरी संपूर्ण जीवन यात्रा का आदर्श प्रतिनिधित्व करता है। प्रेमचंद तत्कालीन समाज की सभी समस्याओं, उसके सभी पक्षों को छूनेवाले सामर्थ्य रचनाकार कहलाते हैं।

'कफन' हिंदी साहित्य में युग पुरूष के रूपमें अवतरित हुए। उन्होंने अपने जीवन दर्शन से समसामयिक समाज के

साथ भावी पीढ़ियों के लिए भी स्फूर्ती एवं प्रेरणा प्रदान की है। अपने इर्दगिर्द घटित घटनाएँ उन्हें बेचैन करती थी। एक संवेदनशील लेखक से रहा नहीं गया और उन्होंने अपने विचारों को कलम के जरिए अपने कथा साहित्य में अभिव्यक्त किया। अनेक कहानियों को प्रस्तुत किया उनमें से ही एक कहानी है 'कफन'।

'कफन' हिंदी की सर्वश्रेष्ठ कहानियों में से एक कहानी है। कफन एक बहुस्तरीय कहानी है। जिसमें घिसू और माधव की बेबसी, अमानवीयता और निकम्मेपन के बहाने सामंती औपनिवेशिक गठजोड़ के दौर की सामाजिक, आर्थिक संरचना और उसके अमानवीय नृशंस रूप का पता चलता है। कफन एक प्रतीक की तरह उभरता है जो कर्मकांड की व्यवस्था और सामंती औपनिवेशिक गठजोड़ के लिए कफन तयार करता है।

प्रेमचंद को हिंदू समाज व्यवस्था के प्रति किसी प्रकार का भ्रम नहीं था वह अपने विवेक और पैनी दृष्टि से समाज के समस्त कुकर्म और पाखंड को सबके सामने लाना चाहते थे। समाजव्यवस्था का यह कुरूप चेहरा उजागर करना चाहते थे। प्रेमचंद नारी पात्रोंको कर्म, शक्ति, साहस के क्षेत्र में पूरुषों के समकक्ष प्रस्तुत करते हैं, पर नारी की नैसर्गिक, अस्मिता, गरिमा और कोमलता को अक्षुण्ण रखते हैं। उन्होंने आधुनिक नारी को भारतीय उच्च आदर्शों में ढाल कर अपना स्वरूप स्थापित करने को प्रेरित किया है। हमारे पुरूष प्रधान समाज में स्त्री को सम्मान और समानाधिकार देनेवाले पुरूषों का भी एक वर्ग है और प्रेमचंद उस वर्ग के अग्रणी साहित्यकार थे। उन्होंने अपने समय के साथ भविष्य को भी काफी आगे तक देखा होगा और स्त्री विमर्श की चिंगारी को प्रज्वलीत किया।

– सीमा विश्वनाथ बांदेकर

एम.ए. द्वितीय वर्ष

राष्ट्रभाषा हिंदी और राष्ट्रीय एकात्मता

जिस प्रकार किसी शब्द की सम्प्रभुता एवं स्वाभिमान का प्रतीक राष्ट्रीय ध्वज एवं राजचिन्ह होता है, ठीक उसी प्रकार राष्ट्र की संस्कृति एवं भाषा भी उसके आत्म गौरव और अस्मिता का प्रतीक होती है।

भारत बहुभाषाभाषी राष्ट्र है। विस्तृत भू - भाग वाले इस राष्ट्र में कश्मीर से लेकर कन्याकुमारी तक और कच्छ से लेकर ब्रम्हपुत्र तक अनेक भाषाएं एवं बोलियां बोली जाती

है। विभिन्नता में एकता, भारत की दुर्बलता न होकर इसकी शक्ति है। कश्मीरी, असामिया, बांग्ला, तमिल, तेलगु, कन्नड, मलयाळम, सिन्धी, पंजाबी, हिंदी, राजस्थानी, गुजराती, मराठी, उडिया जैसी अनेक समृद्ध भाषाएं भारत में व्यवहृत होती हैं। प्रश्न यह है कि इनमें से किसे राष्ट्रभाषा माना जाय और क्यों ? सर्वप्रथम हमें राष्ट्रभाषा के लिए अपेक्षित गुणों पर विचार कर लेना चाहिए और इसके बाद यह देखना चाहिए कि भारत की कौन - सी भाषा में ये गुण सर्वाधिक मात्रा में हैं। उसी को राष्ट्रभाषा का सन्मान दिया जाना चाहिए। सामान्यतः ये गुण निम्नलिखित हैं।

१) राजभाषा देश के बहुसंख्यक लोगों द्वारा प्रयोग में लायी जाती हो।

२) उसमें उच्चकोटी के साहित्य की रचना हुई हो।

३) उसका शब्द - भण्डार विस्तृत एवं समृद्ध हो।

४) वह व्यापक क्षेत्र में व्यवहृत हो।

५) उसका व्याकरण सरल एवं नियमबद्ध हो।

६) उसकी लिपि सुस्पष्ट एवं वैज्ञानिक हो।

७) वह राष्ट्रीय संस्कृति एकता में सहायक हो।

हिंदी के अतिरिक्त अन्य किसी भाषा में ये गुण विद्यमान नहीं हैं, अतः हिंदी ही भारत की राजभाषा के पद पर प्रतिष्ठित हो सकती है। पर्याप्त विचार विमर्श के उपरान्त १४ सितम्बर, १९४९ को संविधान सभा ने एक मत से यह निर्णय लिया कि हिंदी भारत की राजभाषा होगी। इसलिए हम लोग प्रतिवर्ष १४ सितम्बर को हिंदी दिवस मनाते हैं।

राजभाषा का अर्थ है संविधान द्वारा स्वीकृत सरकारी कामकाज की भाषा। किसी देश का सरकारी कामकाज जिस भाषा में करने का कोई निर्देश संविधान के प्रावधानों द्वारा दिया जाता है, वह उस देश की राजभाषा कही जाती है। भारत के संविधान में हिन्दी भाषा को राजभाषा का दर्जा दिया गया है, किन्तु साथ ही यह भी प्रावधान किया गया है

कि अंग्रेजी भाषा में भी केन्द्र सरकार अपना कामकाज तब तक कर सकती है, जब तक हिन्दी पुरी तरह राजभाषा के रूप में स्वीकार्य नहीं हो जाती।

“हिन्दी की बिन्दी को,
मस्तक पे सजा के रखना है,
सर आंखो पे बिठाएंगे,
यह भारत मां का गहना है।

प्रारंभ में संविधान लागू होते समय सन १९५० में यह समय सीमा १५ वर्ष के लिए थी अर्थात् अंग्रेजी का प्रयोग सरकारी कामकाज के लिए सन १९६५ तक ही हो सकता था, किन्तु बाद में संविधान संशोधने के द्वारा इस अवधि को अनिश्चकाल के लिए बढ़ा दिया गया। यही कारण है कि संविधान द्वारा हिन्दी को राजभाषा घोषित किये जाने पर भी केन्द्र सरकार का अधिकांश सरकारी कामकाज अंग्रेजी में हो रहा है और वह अभी तक अपना वर्चस्व बनाए हुए है।

केन्द्र सरकार की राजभाषा के अतिरिक्त अनेक राज्यों की राजभाषा के रूप में भी हिन्दी का प्रयोग स्वीकृत है। जिन राज्यों की राजभाषा हिन्दी स्वीकृत है, वे हैं - उत्तर प्रदेश, हिमाचल प्रदेश, दिल्ली, हरियाणा, मध्यप्रदेश, राजस्थान, बिहार, झारखण्ड, छत्तीसगढ़ एवं उत्तरांचल। इन राज्यों के अलवा अन्य राज्यों ने अपनी प्रादेशिक भाषा को राजभाषा का दर्जा दिया है। यथा --
- पंजाब की राजभाषा पंजाबी, बंगाल की राजभाषा बंगला, आन्ध्र प्रदेश की राजभाषा तेलगु तथा कर्नाटक की राजभाषा कन्नड है।

इन प्रान्तों में भी सरकारी कामकाज प्रान्तीय भाषा में होने के साथ - साथ अंग्रेजी में हो रहा है।

निष्कर्ष यह है की अंग्रेजी संविधान द्वारा भले ही किसी राज्य की राजभाषा स्वीकृत न की गई हो, किन्तु व्यावहारिक रूप में उसका प्रयोग एक बहुत बड़े सरकारी कर्मचारी वर्ग द्वारा सरकारी कामकाज के लिए किया जा रहा है।

आजादी से पहले पुरे भारत देश को एकता के सूत्र में बांधने के लिए एक अखिल भारतीय भाषा की अवधारणा आवश्यक मानी जाती रही। इस अवधारणा के सबल होने का मुख्य कारण था विदेशी ब्रिटिश साम्राज्य द्वारा भारतीयों पर अंग्रेजी थोपने की कुटनिति।

“निज भाषा का नहीं गर्व जिसे,
क्या प्रेम देश से होगा उसे
वही वीर देश का प्यारा है
हिंदी ही जिसका नारा है।”

भारत में अंग्रेजों के शासन से पहले यद्यपि पाँच, छे: सौ वर्षों तक मुस्लिम शासन रहा तथापि तब भाषा (हिंदी) और राजभाषा (फारसी) में कभी कोई विरोध वैमनस्य या द्वंद्व संघर्ष की स्थिति उत्पन्न नहीं हुई। मुस्लिम शासक वर्ग ने देश की आम जनता में संपर्क बनाए रखने के लिए न केवल उसी (जनता की भाषा को माध्यम बनाया, बल्कि उस वर्ग के अनेक प्रमुख व्यक्तियों ने हिंदी में श्रेष्ठ साहित्य की रचना भी की। इस तथ्य से प्रायः सभी परिचित है कि भाषा और साहित्य के स्तर पर हिंदी का उदय लगभग ग्यारहवीं शताब्दि से माना जाता है। तब से लेकर आजतक राजभाषा के रूप में हिंदी की विकास परंपरा को मुख्य रूप से तीन चरणों में बाँटा जा सकता है - १) आदिकाल, २) मध्यकाल और ३) आधुनिक काल

आदिकाल के आरंभिक समय में तेरहवीं शताब्दी तक भारत देश में जिन लोक - बोलियों का प्रयोग होता था, वे प्रायः संस्कृत की उत्तराधिकारिणी प्राकृत और अपभ्रंश से विकसित हुई थी। आदिकाल में लोक स्तर से लेकर शासनस्तर तक और सामाजिक - सांस्कृतिक क्षेत्र से लेकर साहित्यिक क्षेत्र तक हिंदी राष्ट्रभाषा की कोटि की और अग्रेसर हो रही थी।

मध्यकाल में भाषिक आंदोलन के प्रभाव से हिंदी भारत के एक बार एक छोर से दुसरे छोर तक जन - भाषा बन गई।

यह युग सांस्कृतिक पुनरुत्थान का युग था। लोक - संस्कृति, लोक - भाषा का माध्यम पाकर ही विकसित होती होती है। तात्पर्य यह है की मध्ययुग में हिंदी व्यावहारिक रूप में राजभाषा बन गई। धर्म, जाति, वर्ग, प्रदेश या व्यवसाय आदि किसी भी प्रकार की कोई सीमा - रेखा इसमें नहीं रही।

“ एकता ही जान है,
हिंदी देश की शान है।”

आधुनिक काल में हिंदी भारत की राष्ट्रीय अस्मिता का प्रतिक बन गई। इसका कारण पीछे बनाया जा चुका है, कि एक विदेशी भाषा (अंग्रेजी) को बलपूर्वक और छल - पुर्वक यहाँ प्रतिष्ठित करके, देशवासियों को जिस प्रकार दासता के जाल में जकड़ने का प्रयास किया गया, उससे जागरुक लोकनेता मनीषियों का चौकन्ना होना स्वाभाविक था। इस संबंध में अमर कथाशिल्पों, उपन्यास सम्राट मुंशी प्रेमचंद्र का यह कथन अत्यंत महत्त्वपूर्ण है। “भारत की राष्ट्रीयता एक राष्ट्रभाषा पर निर्भर है। और दक्षिण के हिंदीप्रेमी राष्ट्रभाषा का प्रचार करके राष्ट्र का निर्माण कर रहे है। राजभाषा के बिना राष्ट्र का बोध हो ही नहीं सकता। जहाँ राष्ट्र है वहाँ राष्ट्रभाषा का होना अनिवार्य है। अगर संपूर्ण भारत को एक राष्ट्र बनाना है तो उसे एक भाषा का आधार लेना पडेगा।”

आधुनिक युग में हिंदी को राष्ट्रभाषा के रूप में विधिवत प्रतिष्ठित कराने में हिंदी पत्रकारिता का योगदान सबसे महत्त्वपूर्ण रहा है। बंगाल के ही एक समकालीन वरिष्ठ पत्रकार केशवचंद्र सेन ने अपने समाचारपत्र में एक लेख प्रकाशित किया - “हिंदी ही अखिल भारत की जातिय भाषा या राष्ट्र भाषा बनने के योग्य है।”

भारत का प्रथम स्वाधीनता संग्राम लडा गया। इसमें सर्वत्र हिंदी ही माध्यम थी, अंग्रेजी या फारसी नहीं। सभी क्रांति समाचार, संवाद और संदेश हिंदी में प्रसारित किए जाते थे। सन १८८३ में अपनी भाषा अर्थात् राष्ट्र की जनता की भाषा को ‘स्वदेशीपन’ के साथ जोडते हुए आधुनिक युग के प्रवर्तक भारतेन्दु हरिश्चंद्रने यह उद्घोष किया -

“ निज भाषा की उन्नति अहै,
बिन निज भाषा ज्ञान कै,
मिटे न हिय को सूल।।

प्रचलित करदु जहान में, निज भाषा करी जत्न।
राज-काज दरबार में, फैलावह यह रत्न ।।”

उसी प्रकार सन १९०४ में कोलकता के प्रमुख हिंदी पत्र 'भारत मित्र' में प्रसिद्ध बंगला कथाकार बंकिमचंद्र चटोपाध्याय का एक लेख 'भारत की एकता' शीर्षक से छापा, जिसमें उन्होंने कहा - "अंग्रेजी भाषा में चाहे जो हो लेकिन हिंदी सीखे बिना नहीं चल सकता। हिंदी भाषा के सहारे जो लीग विभिन्न प्रदेशों में एकता कायम कर सकेंगे, वही वास्तव में 'भारत बंधु' के नाम से पुकारे जाएँगे।

"हमारी एकता और अखंडता ही हमारी देश की पहचान है, हिंदुस्तानी है हम और हिंदी ही हमारी जुबान है।" स्वाधिनता आंदोलन का प्रत्यक्ष या परीक्ष समर्थन करनेवाले असंख्य नेताओं, क्रांतिकारियों, बलिदानी वीरों, कवियों और पत्रकारों ने हिंदी को राष्ट्रभाषा के रूप में प्रतिष्ठित करने में भरपुर योगदान दिया। इन सब प्रयत्नों के पीछे हमारे श्रेष्ठ नेता गांधीजी का यही संकल्प था :- अगर यह स्वराज्य करोंडो भूखों रहनेवालों का, करोडो निरक्षरों का, निरक्षर बहनो व दलितों का हो तो इन सबके लिए हिंदी एकमात्र राजभाषा है।

पस्तुतः भाषा ही ज्ञान का सर्वसुलभ माध्यम है। इतना ही नहीं, भाषा ही किसी देश की सच्ची पहचान, उस देश की संस्कृति की संवाहिका होती है। किसी भी राष्ट्र की वैचारिक एवं सामाजिक एकता का आधार भी भाषा ही है। विचारों की एकता राष्ट्र के नागरिक की सबसे बड़ी एकता होती है।

जिस दिन हम अखंड स्वरूप भारत - मूर्ति के दर्शन करेंगे उस दिन भारत की एकता, स्वाधिनता, और उन्नति सहजसाध्य हो जाएगी। उस दिन भाषा भेद के कारण कोई बाधा उपस्थित नहीं होगी। सब लोग अपनी - अपनी मातृभाषा की रक्षा करते हुए आधारित भाषा के रूप में हिंदी भाषा को भी ग्रहण करेंगे।

- खरूडे पल्लवी परशुराम
प्रथम वर्ष सायन्स

आजादी के ७५ वर्ष क्या खोया क्या पाया ?

हमने आजादी का अमृतमहोत्सव मनाया
पर किसने यह सोचा कि,
आजादी के ७५ वर्ष हमने
क्या खोया और क्या पाया ?

देश कर रहा तरक्की हर क्षेत्र में
पर तरक्की चाहिए लोगों के विचारों में
हमने 'हर घर तिरंगा लहराया'
देश के आजादी का अमृतमहोत्सव मनाया
वही तिरंगा अगले दिन कुडे में पडा पाया।

सरहद पे खडे लोगों को पूछो
इनके लिए देश सबकुछ है
वो जान देते है, हसते हुए
क्युंकी आजादी उनका मकसद् है।

देश हमारा आजाद है,
पर क्या बेटी महफूज है?
देश के विकास मे आगे है बेटी
क्या सोच हमारी उन्नत है?

उस प्रौद्योगिक जमाने में वृद्धीगत है हम,
कही भाईचारा और इन्सानियत में न्यूनता तो नही ?
हमने आजादी का अमृत महोत्सव मनाया है
चलो एक बार फिर सोचे
देश ने क्या खोया और क्या पाया है ?

- ज्योती राजकुमार सावंत
द्वितीय वर्ष कला

स्वच्छ भारत - सुरक्षित सागर

“स्वतंत्रता से ज्यादा स्वच्छता अधिक है।” गांधीजी ने कहा, गांधीजी के ये शब्द स्वच्छ भारत अभियान के लिए नींव रखे हैं। स्वच्छ भारत अभियान या स्वच्छ भारत अभियान गांधी जयंती के एक संपूर्ण दिन पर प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी की अगुआई में भारत के इतिहास में अपनी तरह से एक है। २ अक्टूबर २०१४ को नरेंद्र मोदी ने इस देशव्यापी अभियान का शुभारंभ किया जिसका उद्देश्य अगले पांच सालों में देश को साफ करना है। क्योंकि उनका मानना है की गांधीजी ने न केवल स्वतंत्रता के लिए बल्कि एक स्वच्छ देश के लिए भी लड़े।

इस अभियान का उद्देश्य देश के सड़को, सड़को और बुनियादी ढांचे को साफ करने के लिए ४०४९ वैधानिक दिल्ली में सड़को की सफाई के द्वारा प्रधानमंत्री द्वारा स्वयं शुरु किया गया था। इसके उद्घाटन में सबसे बड़ा अभियान साबित हुआ जब लाखों छात्र कर्मचारी और नागरिक ने भी विभिन्न इलाकों की सफाई में भाग लिया।

जब मैं फिल्मों में विदेशी शहरों और ग्रामीण क्षेत्रों को देखती हूँ तो मुझे आश्चर्य होता है। कि यह जगह कितनी सुंदर और साफ है। स्विझरलैंड के बर्फीले पहाड़ों। इटली की फुलों और ऑस्ट्रेलिया के रेतीले समुद्र तटों से सजे खिडकियों हमें अपनी सुंदरता और स्वच्छता के साथ आनंद लेती है। हमारे भारत में ऐसी अभूतपूर्व पर्यटक स्थलों ऐतिहासिक स्मारको विरायत स्थलों और राजसी महल की कोई कभी नहीं है लेकिन ते विदेशी समकक्षों की तरह क्यों नहीं दिखते ?

हमारे भारत को साफ करने के लिए, हबुत कुछ सरल चीजे है, जो हमें करने की आवश्यकता है।

१) कचरे के डिब्बे में कचरा फेंको।

२) थुकना को प्रोत्साहित न करे यदि ऐसा कर रहे हो तो तुरंत लोगों की निंदा करें।

३) प्लास्टिक कलर, प्लास्टिक के डिस्पॉबल्स के उपयोग से बचे।

४) जब आप शॉपिंग के लिए जाते है, तो अपने साथ एक बैग लें, अपने आसपास के लोगों को एक ही सिखे।

५) अधिक से अधिक वृक्षों का विकास किजिये।

स्वच्छता ना केवल हमारे

घर सडक तक के लिए ही जरूरी नहीं होती है। यह देश और राष्ट्र की आवश्यकता होती इससे ना केवल हमारा घर आँगन ही स्वच्छ रहेगा पुरा देश ही स्वच्छ रहेगा।

स्वच्छ भारत अभियान का मुख्य उद्देश्य लोगों के बीच जागरुकता पैदा करना हे। यदि आप दैनिक जीवन में कुछ बच्चे के कदमों का पालन करते है। तो यह स्वच्छ भारत अभियान के लिए बहुत अच्छा योगदान होगा। कुछ कदम है।

कचरा सडक पर कहीं भी फेंक ने दे कुडेदान का उपयोग करे हर जगह कुडे मत करो। शौचालय का उपयोग करे आप अपने परिवार को इसके बारे में अवगत कर सकते है। और आसपास के लोगों को सार्वजनिक स्थानों को गंटी बनाने से भी रोका जा सकता है।

इस अभियान में एक प्रमुख भूमिका निभाते है, क्योंकि हमे पता है। की छात्र भारत का भविष्य है और इसलिए उन्हें एक पीढी को पढाने का अर्थ सिखाते है। उसे अपने परिवेश को साफ रखना चाहिए। और यह तक की बरस्को अपले आसपास की सफाई भी करनी चाहिए। क्योंकि युवाओं को केवल अपने बडे से ही बडे लोगों की तुलना में छात्रों के रोगों के बारे में अधिक जानकारी है।

इसलिए मैं अधिक जानकारी है। इसलिए इस स्तर पर अपने दिमाग का उपयोग करने पर उनके मन पर एक महान प्रभाव

पड़ेगा। इसलिए यह एक छात्र की डाक स्वच्छ, हरे सुंदर और बीमारी मुक्त भारत बनाने की भुमिका है।

हमें स्वच्छ भारत अभियान का प्रोजेक्ट बनाने चाहिए। :-

१) हमें देश के हर घर में शौचालय बनवाने होंगे।

२) हर शहर, हर गांव की सार्वजनिक स्थलों पर सार्वजनिक शौचालय बनवाने होंगे।

३) लोगों में साफ सफाई और स्वच्छता के प्रति जागरूकता फैलानी होगी।

४) हमें जगह - जगह कचरा पात्रों का निर्माण करना होगा।

एक कदम स्वच्छता की और की टॅंगलाइन सभी नागरिकों को स्वच्छ भारत के लक्ष्य की दिशा में अपनी तरिके से योगदान करने का आदान करती है। बहुतरे नित्य नहाने वाले इससे आगे बढ़ते। नहाते के माने है। शरीर का मैल साफ करके त्वचा के छिद्रों को खोल दोना अतः नहाने का पानी पीने के पाणी जितना ही साफ होना चाहिए। ऐसा पानी काफी मात्र में रोज न मिल सके, तो गंदे पानी में नहाने की बनिस्वत साफ पानी में कपडा भिगोकर उससे शरीर को

बलात्कार

लोग कहते है कि इक्कीसवी सदी चल रही है।

पर आज भी हर माँ अपनी लडकी को अगर घर आने में देर हो जाए तो डरती है।

क्यो ? आज भी हर लडकी घर से निकल ने से पहले बचाव के दस तरीकें सोचती है।

क्यों कि उसे पता है कि आज भी हर एक गली में हर एक चौक पर एक हैवान खडा होता है और उन्हे पता है कि उन्हे कोई गंदी नजर से देखता है।

लोग कहते है कि इक्कीसवी सदी चल रही है तो फिर क्यो बलात्कार हो जाने पर लडकियों को ही दोष दिया जाता है। ?

लोग कहते है कि लडकी ने छोटे कपडे पहने होंगे तो फिर क्यों बुरखा पहनी लडकी का भी बलात्कार होता है।

लोग कहते है कि इक्कसवी सदी चल रही है ता क्यों आठ साल की लडकी पर बलात्कार होता है, क्या कसूर था उसका ।

ना उसने जिन्स पहनी थी, ना उसका दुपट्टा गिर रहा था। गिरी थी तो सिर्फ उनकी सोच, जो कहते है कि लडकी का ही कसूर होगा ।

कविता

लोग कहते है कि इक्कसवी सदी चल रही है

तो क्यों आप अपनी लडकी को बचाव के तरीके सिखाते है।

और अपने लडकों को औरत की इज्जत करता नही

लोग कहते हैं इक्कसवी सदी चल रही है।

पर आज भी बलात्कार हो जाने पर उस लडकी

को चूप किया जाता है। क्यों उसे अपवित्र कहा जाता है

और क्यो उस हैवान को सिर्फ सलाखों के पिछे डाला जाता है ?

क्यो उसे क्यो नही उसी वक्त सजा दी जाती है ?

क्या कानून की सजा काफी है ? उस हैवान के लिए

क्यों उस मासूक लडकी के न्याय के लिए

सिर्फ बत्तिया जलाना काफी है।

लोग कहते है कि ये इक्कसवी सदी चल रही है ।

- सौजन्या शिवराज पवार

११ वी कला

A decorative border with intricate floral and scrollwork patterns surrounds the central text area. The border is composed of black lines and fills the page around the text.

ENGLISH

SECTION

" Laughing faces do not mean
that there is absence of sorrow!
But it means that they have
the ability to deal with it.."

- Shakespeare

ACCOUNTING CONCEPT

Accounting, also known as accountancy, is the measurement, processing and communication of financial and non-financial information about economic entities such as Cooperation Business and co-operation Accounting which has been called the language of business, measures the results of an organi- zation's economic activities and conveys the information to a variety of stakeholders, including investors, creditors, Management and regulators. Practitioners of accounting are known as accountants. The terms "accounting" and Financial reporting" are often used as Synonyms.

Accounting can be divided into Several fields including Financial accounting Management accounting, tax accounting and cost accounting Financial Accounting focuses on the reporting of an organization's financial information, including the preparation of financial statement to the external users of the informa- tion, such as investor, regulator and Suppliers. Management Focuces accounting focuses on the Measurement, analysis and reports of information for Internal use by Management. The recording Of Financial trancation so that summaries of the Financials may be presented in financial reports, is known as Book-keeping, of which double-entry bookkeeping is the most common System Accounting information systems are designed to Support accounting functions and related activites.

Accounting has existed in various forms and levels Of Sophistication throughout the human history The double entry accounting system in use of today was developed in medievel Europe particularly in venices, and is usually attrib- uted to the Italian mathematician and francisan

firans Luca Pacioli Today accounting is facilitated by accounting organiza- Hions such as standard - Setter accounting firms and profess- Lional bodies. Financial Statements are usually audited by accounting firm, and are prepared in accordance with generally accepted accounting principles (GAAP). GAAP is Set by

various standards -setting organizations such as the Financial Accounting Standard. Board (FASB) in the United states and the financial Reporting concil in the united kingdom. As of 2012, "all major economics" have plans to converge towards or adopt the international Financial Reporting Standard (IFRS).

HISTORY OF ACCOUNTING

The History of accounting or accountancy can be tranced to ancient civilazation The early development of accounting dates to ancient Mesopotamia, and is closely related to development in writing, counting and Money and early Auditing Systems by the acient Egyptains and Babylonians. By the time of the Roman Empire, the government had access to detailed financial information.

In India, chanakya wrote a manuscript similar to a financial Management book, during the period of the Mauryan Empire. His book Arthashastra contains few detailed aspects of Maintaining book of accounts for a soveregin State. Sovereign. The Italian Luca Pociali, recognized as The Father of accounting and book-keeping was the first person to publish a work on double-entry book-keeping, and introduced the field in Sky. in Italy.

The Modern profession of the chartered Accountant (CA) orginated in Scoltand in the nineteenth century Accountants often belongs to the

same association as solicitors, who offered accounting services to their offered. clients. Early modern accounting had similarities to today's Forensic accounting. Accounting began to transition into an organized profession in the nineteenth century, with local Professional bodies in England merging to form the institute of Chartered Accountants in England and Wales in 1880.

WHAT ARE ACCOUNTING CONCEPTS?

Accounting Concepts are theoretical idea, components and terms that make up the subject accounting, Finance and economics. These terms help individuals, businesses or organisations systematically record their financial information and transactions. Accountants use these concepts as guideline to prepare financial reports and other documents for individuals and business. Companies tend to follow accounting standards principles and accounting laws of the countries they operate in. These principles includes concepts and convention that help those companies report transactions accurately.

Concepts and principles are critical parts of accounting because they set up a universal Framework for discussing particular financial situations, rules and theories. The concepts are crucial, as they can help clarify the details of complex transactions and assist in resolving any disputes that may rise while creating financial statement. You could think of these concepts as 'What accountants do' and accounting principles as 'how they do it'

WHY ARE CONCEPTS NECESSARY IN ACCOUNTING?

Accountants are professionals who record the Financial transactions of a company. Periodic summaries of these transaction or financial reports give managers, investors, analysts and the government relevant financial information about a company. If every business Follows an independent system for creating and producing summaries and statement, it could lead to discrepancies and increase the scope of fraud and financial

mismangement. To overcome this, accounting bodies, governments and regulatory agencies use a universally agreed-upon set of principles to Standardise accounting practise.

WHAT IS THE DIFFERENCE BETWEEN A CONCEPTS AND CONVENTION?

Concepts and conventions together make up accounting principles. Accounting concepts are rules and guideline that a company follows to manage account that records Financial transaction. Government bodies and Financial institution legally recognise these concepts and a legal and regulatory Framework complements their function. One of the primary benefits of these concepts is that they aid in recording financial transaction based on evidence and leave little to no change for personal or professional bias or gain. Accounting concepts aid in creating standards. resolving potential disputes and preventing Fraud and irregularities.

Accounting conventions are a set of practices that a business entity follows over period of time to prepare its accounts. Unlike theoretical concepts, conventions are a procedure that companies universally follow. The purpose of accounting conventions is to be guide accountants while they prepare of accounting Financial statements. According to Accounting conventions are dynamic and can change when new concepts and principles emerge. one major advantage of following accounting conventions is that it ensures Similar accounting practises across businesses, making it easy for stakeholders to interpret the financial performance of different companies using the same benchmark.

- Tanisha Shailendra Jadhav
12th Commerce.

What is Psychology?

Psychology is the study of human behavior and mental processes. Psychology is really a very new science, with most advances happening over the past 150 years or so. However, its origins can be traced back to ancient Greece, 400-500 years BC.

The emphasis was a philosophical one, with great thinkers such as Socrates (470 BC - 399 BC) influencing Plato (428/427 BC - 348/347 BC) who in turn influenced Aristotle (384 BC-322 BC)

Philosophers used to discuss many topics now studied by modern psychologists such as memory, free will vs determinism, nature vs. nurture, attraction etc

The word psychology was derived from two Greek words Psyche and 'Logos'. Psyche means soul or mind and logos means science or branch of knowledge. The symbol of psychology is the 23rd Greek alphabet Psi which means soul or mind.

Wilhelm Maximilian Wundt (1832-1920) is known to posterity as the father of psychology. He is the founder of the first psychology laboratory where he exerted enormous influence on the development of psychology as a discipline especially in the United States.

Psychology is such a broad field that conveying its depth and breadth can be difficult. As a result, a number of unique and distinctive branches of psychology have emerged, each one dealing with a specific subtopic within the study of the mind,

brain, and behavior. The major branches of psychology include

- > Abnormal psychology
- > Behavioral psychology
- > Biopsychology
- > Clinical psychology
- > Cognitive psychology
- > Comparative psychology
- > Counseling psychology
- > Cross-cultural psychology
- > Developmental psychology
- > Educational psychology
- > Experimental psychology
- > Forensic psychology
- > Health psychology
- > Industrial-Organisational psychology
- > Personality psychology
- > School Psychology
- > Social psychology
- > Sports psychology

There are four goals of psychology they are to describe, explain, predict and control behavior and mental processes. Describe: What is happening? Explain: Why is it happening? Predict: What will happen next? Control: How can it be changed?

In many ways, the field of psychology will change drastically in the future but in equally many ways, psychology will stay the same. What is certain is that this field will only build upon its basis of studying the human mind and behavior by developing practical applications to combat the problems of today. All in all, there are many exciting developments ahead, and the importance of psychologists will only continue to grow as the years move ahead.

-Saniya Angchekar
11th Arts

"MUSIC" IS A LANGUAGE THAT TRANSCENDS ALL BOUNDRIES

Music is a universal language. It's of communication that transcends a form time, touching the hearts of people worldwide. with just one and even sadness soul to the neat Date space and a shred of hope, happiness can be transmitted from one Despite not being a musician, music is an important factor in a my life. Music. evokes sense of calmness during times of stress, but it can also fuel my Waves of and rage bring forth the tears I've been holding back.

"Music is just an expression," said Kevin Gutt, a former violinist and junior majoring in biomedical engineering You get feelings that "I feel you can't get anywhere else"

Like Gutt, I believe that the sound ar lyrics of d song can explain exactly what You feeling inside during highest and lowest are points in life.

Music is the love and understanding illuminates dark times and the serenity during that great times. When words aren't enough, music helps you communicate unexplainable emotions.

Music is also a bridge between cultural heritages and different backgrounds. It erases the line that defines all borders and allows a group of distinct people feel the same thing at the same time.

For instance, when I started listening to korean music, ar k-pop. I played it in my room all the time. Even though, My friends did not understand what the artist singing they Was could tell if the song was romantic or upbeat and empowering. This demonstrates the universality af music because music reaches level that a profound be understood by anyone.

"You can totally relate to someone apposite. to you just based on music taste: "You don't see the boundary of just talking about music. Said Gutt that moment you're Gutt emphasizes the nonjudgmental nature af music. It doesn't discriminate between people Who are different or not socially accepted. It affects whoever is present,

sending the message directly to the hearts and bones of Because music is such a people can feel so protective over every stranger. personal experience the artist or genre of music they like. Due to this profound connection, finding someone that understands that music as deeply as you do is just a moment. power ful The athe beautiful aspect of music is that can help with your individual development. it Not only does music teach you a little bit more. about yourself, it also benefits the most powerful argan in your body.

Scientists found that music stimulates more. parts of the brain than any other function in the human body. It's amazing how a allow us to experience everything we are in just two to three minutes. song can "Music, especially in your early years. you develop the skills, the personal skills human being to shape what as an adult." Gutt Said. as a You're going to be

Music is a language that loops through mind l every person, every group and every can settle internal struggles, empower every nation. It revaluations and most importantly, hold up a mirror and show You Who you are, who you want to be and who you will be.

- Sakshi Devoo Masurkar
12th Commerce

POSITIVE PSYCHOLOGY

In today's world people are facing social and personal challenges in the form of natural disasters, terrorism, recession, death of near and dear ones, failure, extreme competition. In face of such adversities and negatives, is there anything which helps in enhancement of happiness? To live a happier healthier life. it is important to learn how to be positive. Positive Psychology is a newly emerging, branch of Psychology. Positive

Psychology is the Scientific study of what makes Life worth Living - 'Peterson, 2008'. It is a scientific approach to study human thoughts feelings and behaviour It focuses building on the personal strengths and all the positive Martin qualities. and experiences in life. Martin Seligman offically Introduced Positive Psychology as a cubflied when he chose it as a theme of the American Psychological Association conference in 1998. So this branch Psychology gives importances to studying things like joy, courage, happiness rather than stress, anxiety, illness, disorder's conflict frustrations etc. There is no common definition of Positive Psychology as "the scientific study of positive human functioning and flourishing on multiple levels that include the biological, personal relational, institutional, cultural and global dimensions. of life". In short. Positive Psychology is the science of happiness, human strength and growth.

Ironically, research suggests that the greater weight and attention is given to the negatives in human behaviour compared to the positives Negative events easily attract our attention because of their intensity for example, we easily notice the anger of a person, but his potentialities and intellectual abilities are ignored by us studies

- strongly Suggest that one negative comment can undo many acts of kindness and one bad trait can undermine a persons reputation leading to a do- dainfall downfall · Positive pyschology can help to increase awareness about it.

Positive Psychology believes that a person. can overcome many psychological problems by adopting a positive approach. Therefore positive psychology is an important science. In today's Life.

You might have seen people doing things inspite of no personal and or materialistic gains like, wolfless services to others, efforts to save lives of others at the cost of one's own Life etc why is it so? This question was raised by many psychologists too. Some of them believed that it is due to the fact that Such virtuous behaviours are the inherent qualities found among most humans. On the other hand you might have seen other people who despite being aware that certain behaviours are incorrect still indulge init we typically focus more on the negative rather than positive things. Hence traditional psychologists have always focused on the study of undesirable behaviour or disorders rather than on the positive aspects of human behavior As a veaction to this, Positive psychology focuses on Virtues, character strengths, happiness, Leading to achieving a meaningful and enriching life.

- Disha Priyesh Naik
11th Arts

LEARNING TO LOVE YOURSELF

If you can learn to love yourself and all the flaws you can love other people so much better. And that makes you so happy.

Why is it so difficult to love ourselves? Basically the short answer to this question is that we were raised in a society that didn't teach us about self-love. This may not seem very important to some, but self-love is one of the best things you can do for yourself.

Loving yourself provides you with self-confidence, self-worth and in general, you feel positive. If you more can learn to love yourself, you will feel happier and will learn to take better care of yourself.

Looking in the mirror, most of us see a lot of different flaws and remember too many past experiences and failings to love ourselves. The less you love yourself, listen to yourself, and confused, upset, understand yourself, the more confused and frustrated you will be in life. When you begin to love yourself and continue to love yourself more and more each day, things slowly will be a little bit better in every way possible.

Unfortunately, self-love isn't always easy. Accepting the pain and allowing yourself to be honest with who you are is a big step to loving yourself. Forgive yourself for past actions and things you are ashamed of doing.

Carrying a lot of negative emotions like.. jealousy, disgust and rage can impact. • We need to learn how to have negative emotions to accept not only the emotions that create love, joy and happiness but also the insecurity and anger ones that are in our lives. Cause fear

While we need to learn how to acknowledge

and accept the pain with the love, another step is reconciling with a cold and unopened heart. Asking yourself if you fully love yourself can be very difficult because you must accept your flaws and faults.

Love is something we choose, the same way we choose anger, hate, or sadness. We have the power to forgive someone who has hurt us in the past. We can learn to finally heal from something when we can forgive. We choose love." can always choose love.

Learning to love yourself leads to better self-care. Examples of this could be taking a break from time to time and accepting that no one is perfect and things happen.

Another example could be saying no to others when you really don't have the time or energy to say yes. We offer to do too much for other people because we want to please everyone who has to look after ourselves and then we become overwhelmed.

Today is the day you can love yourself with no expectations. Making the choice right to those your own love healing force you have is the most powerful.

"IF YOU WANT TO LOVE OTHERS YOU SHOULD LOVE YOURSELF FIRST"

-Sakshi Devoo Masurkar
12th commerce

IMPORTANCE OF COMMERCE

Commerce is the large scale organized system of activities, functions, procedures and institutions directly and indirectly related to the exchange (buying and selling) of goods and services, among two or more parties within local, regional, national or international economies. More specifically, commerce is not business, but rather the part of business which facilitates the movement and distribution of finished or unfinished but valuable goods and services from the producers to the end consumers on a large scale, as opposed to the sourcing of raw materials and manufacturing of those goods.

Commerce is subtly different from trade as well which is the final transaction, exchange or transfer of finished goods and services between a seller and an end consumer - Commerce not only includes trade as defined above but also a series of transactions that happen between the producer and the seller with the help of the auxiliary series of services and means which facilitate such trade. These auxiliary services include transportation, communication, warehousing, insurance, banking, financial markets, advertising, packaging the services of commercial agents and agencies, etc.

In other words commerce encompasses a wide array of political, economical, technological, logistical, legal, regulatory, social and cultural aspects of trade on a large scale. From a marketing perspective, commerce creates time and place utility by making goods and services available to the customers at the right place and

at the right time by changing their location or placement. Described in this manner, trade is a part of commerce and commerce is a part of business.

Commerce was a costly endeavor in the antiquities because of the risky nature of transportation, which restricted it to local markets. Commerce then expanded along with the improvement of transportation

systems over time. In the middle ages, long distance and large scale commerce was still limited within continents. With the advent of the age of exploration and oceangoing ships, commerce took an international trans-continental stature. Currently the reliability of international trans-oceanic shipping and mailing systems and the facility of the Internet has made commerce possible between cities, regions and countries situated anywhere in the world. In the 21st century, Internet based electronic commerce (where financial information is transferred over Internet) and its subcategories such as wireless mobile commerce and social network based social commerce have been and continue to get adopted widely.

Legislative bodies and ministries or ministerial departments of commerce regulate, promote and manage domestic and foreign commercial activities within a country. International commerce can be regulated by bilateral treaties between countries. However, after the second world war and the rise of free trade among nations, multilateral arrangements such as the GATT and later the World Trade Organization became the principal systems regulating global commerce.

The International Chamber of Commerce (ICC) is another important organization which sets rules and resolves disputes in international commerce.

The study of commerce is very useful for the students with the study of commerce, knowledge about different forms of business organization is gained. People receive knowledge that has a business is organized on small scale or on a large scale was and which are essentials for starting a new business and which sort of information should be kept in mind for the organization of a new business. The production of goods and services for earning profit is the main purpose of business. Commerce education gives knowledge by which good management can be established for production. It also gives knowledge about the distribution and advertisement of the produced goods and services.

COMMERCE EDUCATION

Commerce Education is responsible for developing professional skills among people. Commerce education provides knowledge and cultivates professional qualities for maintaining business records most accurately through the accounting process and auditing. The bank plays a very important role in doing business risk, insurance and the role of multinational companies in the expansion of international trade.

Commerce education is important and valuable in the sense that there are many career opportunities for commerce students. They can start their own business or serve as managers in the organization. They can also serve as an accountant and audit in advertising agencies and also in the marketing field. Commerce education develops many professional qualities. Therefore, the career opportunities in commerce are the most as compared to the other kind of

professional education. This is the reason that the trend of receiving commerce education is increasing day by day throughout the world.

THE FUTURE OF COMMERCE

As we enter the twenty first century, the business world is consumed by questions about e-commerce. While the electronic sale of goods still represents only a small fraction of economic activity, the Internet seems at this moment in history to present almost unlimited possibilities as both a conduit and disrupter of business. To shed light on the changes we may see as the early years of our new century unfold, we asked some close observers of electronic commerce to share their thoughts and speculations about the future.

Adrian I Slywotzky, a management consultant and author, has written extensively on the evolution of business models. He believes that electronic commerce will accelerate the shift of power towards the consumer which will lead to fundamental changes in the way companies relate to their customers and compete with one another. Harvard Business School Professors Clayton M. Christensen and Richard S. Tedlow view the Internet as a classic example of a disruptive technology. One that will alter the basic of competition in retailing. They examine past retailing disruptions and they find patterns that appear to be recurring, at least in part, today. Finally HBR senior editor Nicholas G Carr, who has edited a number of the articles on electronic commerce that we've published over the last two years, examines the Fragmentation of economic activity taking place on the Web. He Foresees a Future of "hypermeditation" in which profits derive more from clicks than from sales.

- Priti Narayansingh Purohit
XIth Commerce

GEORGE ELIOT

Evans was born on an estate of her father's employer. She went as a boarder to Mrs. Wallington's School at Nuneaton (1828–32), where she came under the influence of Maria Lewis, the principal governess, who inculcated a strong evangelical piety in the young girl. At her last school (1832–35), conducted by the daughters of the Baptist minister at Coventry, her religious ardour increased. She dressed severely and engaged earnestly in good works. The school gave her a reading knowledge of French and Italian, and, after her mother's death had compelled her to return home to keep house for her father, he let her have lessons in Latin and German. In 1841 she moved with her father to Coventry.

There she became acquainted with a prosperous ribbon manufacturer, Charles Bray, a self-taught freethinker who campaigned for radical causes. His brother-in-law, Charles Hennell, was the author of *An Inquiry Concerning the Origin of Christianity* (1838), a book that precipitated Evans's break with orthodoxy that had been long in preparation. Various books on the relation between the Bible and science had instilled in her keen mind the very doubts they were written to dispel. In 1842 she told her father that she could no longer go to church. The ensuing storm raged for several months before they reached a compromise, leaving her free to think what she pleased so long as she appeared respectably at church, and she lived with him until his death in 1849.

The Brays and the Hennells quickly drew her from extreme provincialism, introducing her to many ideas in violent disagreement with her Tory father's religious and political views. When Charles Hennell married in 1843, she took over from his wife the translating of D.F. Strauss's *Das Leben Jesu kritisch bearbeitet*, which was published anonymously as

The Life of Jesus Critically Examined, 3 vol. (1846), and had a profound influence on English rationalism. After the wedding Mrs. Hennell's father, R.H. Brabant, invited Evans to visit at Devizes. A rather silly man, he had worked for years on a book (never completed), which was to dispose of the supernatural elements in religion. They read German and Greek together and discussed theology on long walks; soon Mrs. Brabant became jealous of their intimacy, and, before the term of her visit, Evans was forced to leave. Mrs. Hennell felt that her father had acted ungenerously. Out of the humiliation of this episode George Eliot drew the horrible vividness of Mr. Casaubon in *Middlemarch*.

She spent the winter of 1849–50 at Geneva, reading extensively while living with the family of François D'Albert Durade, who painted a portrait of her. Like those by Mrs. Bray (1842) and Sir Frederic Burton (1865), all in the National Portrait Gallery, it shows her with light brown hair, gray-blue eyes, and a very fair complexion. Returning to Coventry, she spent the rest of 1850 with the Brays, pondering how to live on the £100 a year left by her father. After John Chapman, the publisher of *The Life of Jesus Critically Examined*, got her a chance to review R.W. Mackay's *The Progress of the Intellect in The Westminster Review* (January 1851), she decided to settle in London as a freelance writer, and in January 1851 she went to board with the Chapmans at 142, Strand.

Life with George Henry Lewes

Soon after her arrival in London, Mrs. Chapman and the children's governess, who was also John Chapman's mistress, became jealous of Marian, as she now signed her name, and after 10 weeks she returned to Coventry in tears. Doubtless her feelings were strongly attracted to the magnetic Chapman, whose diary supplies this information, but there is no evidence that she was ever his mistress. A few months later he bought *The Westminster Review*, and Evans, contrite at the domestic complications

she had unwittingly caused, returned to London. For three years, until 1854, she served as subeditor of *The Westminster*, which under her influence enjoyed its most brilliant run since the days of John Stuart Mill. At the Chapmans' evening parties she met many notable literary figures in an atmosphere of political and religious radicalism. Across the Strand lived the subeditor of *The Economist*, Herbert Spencer, whose *Social Statics* (1851) Chapman had just published. Evans shared many of Spencer's interests and saw so much of him that it was soon rumoured that they were engaged. Though he did not become her husband, he introduced her to the two men who did.

George Henry Lewes was the most versatile of Victorian journalists. In 1841 he had married Agnes Jervis, by whom he had four sons. In 1850 Lewes and a friend, the journalist Thornton Leigh Hunt, founded a radical weekly called *The Leader*, for which he wrote the literary and theatrical sections. In April 1850, two weeks after the first number appeared, Agnes Lewes gave birth to a son whose father was Thornton Hunt. Lewes, being a man of liberal views, had the child registered as Edmund Lewes and remained on friendly terms with his wife and Hunt. But after she bore Hunt a second child in October 1851, Lewes ceased to regard her as his wife, though, having condoned the adultery, he was precluded from suing for divorce. At this moment of dejection, his home hopelessly broken, he met Marian Evans. They consulted about articles and went to plays and operas that Lewes reviewed for *The Leader*. Convinced that his break with Agnes was irrevocable, Evans determined to live openly with Lewes, as his wife. In July 1854, after the publication of her translation of Ludwig Feuerbach's *Essence of Christianity*, they went to Germany together. In all but the legal form it was a marriage, and it continued happily until Lewes's death in 1878. "Women who are content with light and easily broken ties," she told Mrs. Bray, "do not act as I have done. They obtain what they desire and are still invited to dinner."

Major works of George Eliot

At Weimar and Berlin she wrote some of her

best essays for *The Westminster* and translated Spinoza's *Ethics* (published in 1981), while Lewes worked on his groundbreaking life of Goethe. By his pen alone he had to support his three surviving sons at school in Switzerland as well as Agnes, whom he gave £100 a year, which was continued until her death in 1902. She had four children by Hunt, the last born in 1857, all registered under Lewes's name. The few friends who knew the facts agreed that toward Agnes his conduct was more than generous, but there was a good deal of malicious gossip about the "strong-minded woman" who had "run off with" her husband. Evans's deepest regret was that her act isolated her from her family in Warwickshire. She turned to early memories and, encouraged by Lewes, wrote a story about a childhood episode in Chilvers Coton parish. Published in *Blackwood's Magazine* (1857) as *The Sad Fortunes of the Reverend Amos Barton*, it was an instant success. Two more tales, *Mr. Gilfil's Love-Story* and *Janet's Repentance*, also based on local events, appeared serially in the same year, and Blackwood republished all three as *Scenes of Clerical Life*, 2 vol. (1858), under the pseudonym George Eliot.

Adam Bede, 3 vol. (1859), her first long novel, she described as "a country story—full of the breath of cows and the scent of hay." Its masterly realism—"the faithful representing of commonplace things"—brought to English fiction the same truthful observation of minute detail that John Ruskin was commending in the Pre-Raphaelites. The book is rich in humour. The germ of the plot was an anecdote her Methodist aunt told of visiting a girl condemned for child murder. The dialect of the Bedes she had heard in the conversations of her Derbyshire uncles with her father, some of whose early experiences she assigned to Adam. But what was new in English fiction was the combination of deep human sympathy and rigorous moral judgment. *Adam Bede* went through eight printings within a year, and Blackwood doubled the £800 paid for it and returned the copyright.

In *The Mill on the Floss*, 3 vol. (1860), she returned again to the scenes of her early life. The first half of the book, with its remarkable portrayal of

childhood, is irresistibly appealing, and throughout there are scenes that reach a new level of psychological subtlety.

At this time historical novels were in vogue, and during their visit to Florence in 1860 Lewes suggested Girolamo Savonarola as a good subject, George Eliot grasped it enthusiastically and began to plan *Romola* (1862–63). First, however, she wrote *Silas Marner* (1861), which had thrust itself between her and the Italian material. Its brevity and perfection of form made this story of the weaver whose lost gold is replaced by a strayed child the best known of her books, though it has suffered unfairly from being forced on generations of schoolchildren. *Romola* was planned as a serial for *Blackwood's*, until an offer of £10,000 from *The Cornhill Magazine* induced George Eliot to desert her old publisher; but rather than divide the book into the 16 installments the editor wanted, she accepted £3,000 less, an evidence of artistic integrity few writers would have shown. Details of Florentine history, setting, costume, and dialogue were scrupulously studied at the British Museum and during a second trip to Italy in 1861. It was published in 14 parts between July 1862 and August 1863. Though the book lacks the spontaneity of the English stories, it has been unduly disparaged.

George Eliot's next two novels are laid in England at the time of agitation for passage of the Reform Bill. In *Felix Holt, the Radical*, 3 vol. (1866), she drew the election riot from recollection of one she saw at Nuneaton in December 1832. The initial impulse of the book was not the political theme but the tragic character of Mrs. Transome, who was one of her greatest triumphs. The intricate plot popular taste then demanded now tells against the novel. *Middlemarch* (8 parts, 1871–72) is by general consent George Eliot's masterpiece. Under her hand the novel had developed from a mere entertainment into a highly intellectual form of art. Every class of *Middlemarch* society is depicted from the landed gentry and clergy to the manufacturers and professional men, the shopkeepers, publicans, farmers, and labourers. Several strands of plot are interwoven to reinforce each other by contrast and

parallel. Yet the story depends not on close-knit intrigue but on showing the incalculably diffusive effect of the unhistoric acts of those who "lived faithfully a hidden life and rest in unvisited tombs."

Daniel Deronda (8 parts, 1876), in which George Eliot comes nearest the contemporary scene, is built on the contrast between Mirah Cohen, a poor Jewish girl, and the upper class Gwendolen Harleth, who marries for money and regrets it. The less convincingly realized hero, Daniel, after discovering that he is Jewish, marries Mirah and departs for Palestine to establish a home for his nation. The picture of the Cohen family evoked grateful praise from Jewish readers. But the best part of *Daniel Deronda* is the keen analysis of Gwendolen's character, which seems to many critics the peak of George Eliot's achievement.

Final years

In 1863 the Leweses bought the Priory, 21, North Bank, Regent's Park, where their Sunday afternoons became a brilliant feature of Victorian life. There on November 30, 1878, Lewes died. For nearly 25 years he had fostered her genius and managed all the practical details of life, which now fell upon her. Most of all she missed the encouragement that alone made it possible for her to write. For months she saw no one but his son Charles Lee Lewes; she devoted herself to completing the last volume of his *Problems of Life and Mind* (1873–79) and founded the George Henry Lewes Studentship in Physiology at Cambridge. For some years her investments had been in the hands of John Walter Cross (1840–1924), a banker introduced to the Leweses by Herbert Spencer. Cross's mother had died a week after Lewes. Drawn by sympathy and the need for advice, George Eliot soon began to lean on him for affection too. On May 6, 1880, they were married in St. George's, Hanover Square. Cross was 40; she was in her 61st year. After a wedding trip in Italy they returned to her country house at Witley before moving to 4, Cheyne Walk, Chelsea, where she died in December. She was buried at Highgate Cemetery.

Apurva Anil Deshpande
S.Y.B.A. (English)

recuperation after being wounded. She becomes pregnant by him, but he must return to his post. Henry deserts during the Italians' disastrous retreat after the Battle of Caporetto, and the reunited couple flee Italy by crossing the border into Switzerland. There, however, Catherine and her baby die during childbirth, and Henry is left desolate at the loss of the great love of his life.

Hemingway's love of Spain and his passion for bullfighting resulted in *Death in the Afternoon* (1932), a learned study of a spectacle he saw more as tragic ceremony than as sport. Similarly, a safari he took in 1933–34 in the big-game region of Tanganyika resulted in *Green Hills of Africa* (1935), an account of big-game hunting. Mostly for the fishing, he purchased a house in Key West, Florida, and bought his own fishing boat. A minor novel of 1937 called *To Have and Have Not* is about a Caribbean desperado and is set against a background of lower-class violence and upper-class decadence in Key West during the Great Depression.

By now Spain was in the midst of civil war. Still deeply attached to that country, Hemingway made four trips there, once more a correspondent. He raised money for the Republicans in their struggle against the Nationalists under General Francisco Franco, and he wrote a play called *The Fifth Column* (1938), which is set in besieged Madrid. As in many of his books, the protagonist of the play is based on the author. Following his last visit to the Spanish war, he purchased *Finca Vigía* ("Lookout Farm"), an unpretentious estate outside Havana, Cuba, and went to cover another war—the Japanese invasion of China.

The harvest of Hemingway's considerable experience of Spain in war and peace was the novel *For Whom the Bell Tolls* (1940), a substantial and impressive work that some critics consider his finest novel, in preference to *A Farewell to Arms*. It was also the most successful of all his books as measured in sales. Set during the Spanish Civil War, it tells of Robert Jordan, an American volunteer who is sent to join a guerrilla band behind the Nationalist

lines in the Guadarrama Mountains. Most of the novel concerns Jordan's relations with the varied personalities of the band, including the girl Maria, with whom he falls in love. Through dialogue, flashbacks, and stories, Hemingway offers telling and vivid profiles of the Spanish character and unsparingly depicts the cruelty and inhumanity stirred up by the civil war. Jordan's mission is to blow up a strategic bridge near Segovia in order to aid a coming Republican attack, which he realizes is doomed to fail. In an atmosphere of impending disaster, he blows up the bridge but is wounded and makes his retreating comrades leave him behind, where he prepares a last-minute resistance to his Nationalist pursuers.

All of his life Hemingway was fascinated by war—in *A Farewell to Arms* he focused on its pointlessness, in *For Whom the Bell Tolls* on the comradeship it creates—and, as World War II progressed, he made his way to London as a journalist. He flew several missions with the Royal Air Force and crossed the English Channel with American troops on D-Day (June 6, 1944). Attaching himself to the 22nd Regiment of the 4th Infantry Division, he saw a good deal of action in Normandy and in the Battle of the Bulge. He also participated in the liberation of Paris, and, although ostensibly a journalist, he impressed professional soldiers not only as a man of courage in battle but also as a real expert in military matters, guerrilla activities, and intelligence collection.

Following the war in Europe, Hemingway returned to his home in Cuba and began to work seriously again. He also traveled widely, and, on a trip to Africa, he was injured in a plane crash. Soon after (in 1953), he received the Pulitzer Prize in fiction for *The Old Man and the Sea* (1952), a short heroic novel about an old Cuban fisherman who, after an extended struggle, hooks and boats a giant marlin only to have it eaten by voracious sharks during the long voyage home. This book, which played a role in gaining for Hemingway the Nobel Prize for Literature in 1954, was as enthusiastically praised

as his previous novel, *Across the River and into the Trees* (1950), the story of a professional army officer who dies while on leave in Venice, had been damned.

By 1960 Hemingway had left Cuba and settled in Ketchum, Idaho. (He expressed his belief in what he called the “historical necessity” of the Cuban Revolution; his attitude toward its leader, Fidel Castro, who had taken power in 1959, varied.) He tried to lead his life and do his work as before. For a while he succeeded, but, anxiety-ridden and depressed, he was twice hospitalized at the Mayo Clinic in Rochester, Minnesota, where he received electroshock treatments. Two days after his return to the house in Ketchum, he took his life with a shotgun. Hemingway had been married four times: to Hadley Richardson in 1921 (divorced 1927), Pauline Pfeiffer in 1927 (divorced 1940), Martha Gellhorn in 1940 (divorced 1945), and Mary Welsh in 1946. He had fathered three sons: John Hadley Nicanor (“Bumby”), with Hadley, born in 1923; Patrick, with Pauline, in 1928; and Gregory, also with Pauline, in 1931.

Hemingway left behind a substantial amount of manuscript, some of which has been published. *A Moveable Feast*, an entertaining memoir of his years in Paris (1921–26) before he was famous, was issued in 1964. *Islands in the Stream*, three closely related novellas growing directly out of his peacetime memories of the Caribbean island of Bimini, of Havana during World War II, and of searching for U-boats off Cuba, appeared in 1970.

Hemingway’s characters plainly embody his own values and view of life. The main characters of *The Sun Also Rises*, *A Farewell to Arms*, and *For Whom the Bell Tolls* are young men whose strength and self-confidence nevertheless coexist with a sensitivity that leaves them deeply scarred by their wartime experiences. War was for Hemingway a potent symbol of the world, which he viewed as complex, filled with moral ambiguities, and offering almost unavoidable pain, hurt, and destruction. To survive in such a world, and perhaps emerge victorious, one must conduct oneself with honour,

courage, endurance, and dignity, a set of principles known as “the Hemingway code.” To behave well in the lonely, losing battle with life is to show “grace under pressure” and constitutes in itself a kind of victory, a theme clearly established in *The Old Man and the Sea*.

Hemingway’s prose style was probably the most widely imitated of any in the 20th century. He wished to strip his own use of language of inessentials, ridding it of all traces of verbosity, embellishment, and sentimentality. In striving to be as objective and honest as possible, Hemingway hit upon the device of describing a series of actions by using short, simple sentences from which all comment or emotional rhetoric has been eliminated. These sentences are composed largely of nouns and verbs, have few adjectives and adverbs, and rely on repetition and rhythm for much of their effect. The resulting terse, concentrated prose is concrete and unemotional yet is often resonant and capable of conveying great irony through understatement. Hemingway’s use of dialogue was similarly fresh, simple, and natural-sounding. The influence of this style was felt worldwide wherever novels were written, particularly from the 1930s through the ’50s.

A consummately contradictory man, Hemingway achieved a fame surpassed by few, if any, American authors of the 20th century. The virile nature of his writing, which attempted to re-create the exact physical sensations he experienced in wartime, big-game hunting, and bullfighting, in fact masked an aesthetic sensibility of great delicacy. He was a celebrity long before he reached middle age, but his popularity continues to be validated by serious critical opinion.

- Miss. Aditi Suhas Sawant
S.Y.B.A. (English)

OCTAVIA BUTLER

Octavia Butler: Writing Herself Into The Story. Octavia Butler used to say she remembers exactly when she decided to become a science fiction writer. She was 9 years old and saw a 1954 B-movie called Devil Girl from Mars, and two things struck her. First: "Geez, I can write a better story than that!" And second: "Somebody got paid for writing that story!" If they could, she decided, then she could, too.

Eventually she did exactly that. Octavia Estelle Butler became one of the world's premier science fiction writers, the first black female science fiction writer to reach national prominence, and the only writer in her genre to receive a prestigious MacArthur Fellowship. When she died in 2006, she was lauded as a pioneer, an icon and one of America's best writers.

Tracing a writer's evolution

"Octavia Butler: Telling My Stories" is an exhibit currently at the Huntington Library, in the Pasadena suburb of San Marino, Calif. Curator Natalie Russell went through some "8,000 manuscripts, letters and photographs, and an additional 80 boxes of ephemera" to create an exhibition that shows, in chronological order, how Butler's career was born and evolved, and what influenced her.

Butler often posted reminders to herself when she created characters and worlds. It was important

to her that the worlds she created be credible to her readers.

Large glass cases hold early notebooks and drawings, report cards from her days at Pasadena City College and notes to herself about character development. Early copies of her first editions are here. So is the one-page letter from the MacArthur Foundation notifying Butler she'd been chosen as a fellow in 1995.

The walls are hung with blowups of Butler's childhood drawings and the affirmations she repeated to herself: "I am a best-selling writer, I write best-selling books," one says. "Every day in every way I am researching and writing my award-winning books and short stories."

That encouragement was probably essential: Butler faced a lot of challenges. She grew up black and poor in Pasadena, Calif., when legal segregation was dead, but de facto segregation was very much alive. She was also shy, unusually tall for her age, and not particularly social. "I'm an only child," Butler told Sci Fi Buzz. "I had no idea how to get along with other children. And also, I was a strange kid who learned to stay by herself and make things up."

She often made them up while sitting on the porch at her grandmother's chicken farm, in the High Desert town of Victorville, Calif., where she dreamed about animals. The drawings of horses that illustrated one of her early stories are on the walls at the Huntington. After Devil Girl, though, Butler switched to science fiction, determined to make that her career.

Creating her own path

That was astonishing, because the world was not full of well-paid science fiction writers, and with very few exceptions, all of those were male and white. No one like Butler existed in the genre. And that didn't seem to hold Butler back one bit. "I don't recall every having wanted desperately to be a black woman

fiction writer," she told Rose. "I wanted to be a writer."

She went to Pasadena public schools, then got an associate's degree from Pasadena City College. And she kept writing. She had short stories published here and there while she held what she called "lots of horrible little jobs" —warehouse worker, dishwasher, potato chip inspector. ("The one good thing about all those jobs was they left her mind free to think about her characters," Russell says.) Butler's first book, *Patternmaster*, was published in 1976 and caught people's attention. It became part of *The Patternist* series; the stories revolved around a group of elite beings with telepathic superpowers.

Kindred, one of the books most famously associated with Butler, was published in 1979. It's the story of Dana, a contemporary black writer hurtled backward in time to antebellum Maryland. A spirited feminist, Dana must learn to conform herself to the times so she can survive; she needs to find her slaveholding ancestor to ensure her own existence more than 150 years in the future.

Butler researched the book arduously. "She needed to go to Maryland, to see what the geography was like, find out what a working slave plantation was like," Russell says. "How far away were the towns? If you were trying to run away, where would you go?"

Those lifelike details made *Kindred* a classic. It's taught in high schools and colleges annually, and it's a book club favorite. Butler often said she was inspired to write it when she heard young black people minimize the severity of slavery, and strongly assert what they would or would not have tolerated if they were enslaved. She wanted them to not only know the facts of slavery, but how slavery felt. She wanted to make those militant young people see that even surviving such an institution made their ancestors heroic.

Making room for others

Butler wrote more than a dozen books in all. In addition to the MacArthur Fellowship, she was awarded science fiction's equivalent of the National Book Award — two each of the coveted Nebula and Hugo awards. She became one of science fiction's best-known female writers, considered a colleague

of Ursula Le Guin and Madeleine L'Engle. And while Butler was the most prominent black female writer in the genre, she was determined that she not remain the only one.

Science fiction writer Tananarive Due recalls meeting Butler in 1997 as a new writer. "You could fit all the black science fiction and fantasy writers on one stage, and that's not the case anymore — the field has exploded so much!"

Steven Barnes, Due's husband, is a science fiction writer, too, and was a friend of Butler's for two decades. "She opened a door and walked all the way through it," he says, "and therefore created a path for others."

Butler enjoyed having the company. A photo early in the exhibit shows her at Clarion, the science fiction/fantasy writers' workshop, in 1970. It's a group picture with her mentor, Harlan Ellison, at the center surrounded by mostly young, mostly male, almost all-white faces. Almost. There at the edge is a very serious Octavia Butler, almost fading into the background. Two decades later, she is with a group of black women at a writer's conference sponsored by *Essence* magazine. She's smiling broadly and glowing, clearly enjoying the reverence paid her by other young writers.

Octavia Butler's death in February 2006 took everyone by surprise. She'd been living in Seattle, where she'd moved in 1999, and died after a fall that some think was possibly the result of a stroke. (She'd been having health problems for several years.) She was 58. Obituaries in important papers across the country emphasized her pioneering role in creating a space for people of color in science fiction.

In several interviews Butler said she wrote because she had two choices: write, or die. "If I hadn't written, I probably would have done something stupid that would have led to my death," she said cheerfully. We're fortunate that she chose to write.

- Tanvi Pravin Dhanaji
T.Y.B.A.

THE ROLE OF ENGLISH LANGUAGE AND LITERATURE IN CULTIVATING STUDENTS' LANGUAGE SKILLS

.....

Language skills are the basic competencies that the talents of today's society must possess. In modern society, the interaction between people is mostly achieved by language. For students, to enhance their language expression skills is an important means to

enhance their communication ability. The good language skill is also the basis for students to establish a good interpersonal relationship in the society. At present, the social competition is very intense. After entering the society, students also must have strong language skills in order to effectively deal with all kinds of relationships in order to effectively develop in social competition. But now the language skills of students are poor. In the process of dealing with people, it is even difficult for them to put their own minds with the appropriate language. There are many reasons for this problem. English language and literature education has important role in the cultivation of students' language skills and the promotion of students' English ability. English language and literature education can effectively provide students with literature and

language knowledge, to expand the students' thinking space and rich students' visions, so that students can experience the language practice activities, which can effectively improve the

language skills of students. Therefore, in school education, it is necessary to pay attention to English language and literature education and to pay attention to cultivate students' language skills.

The Composition of Students'

Language Ability

If you want to use language, you should first have a deep language foundation. The language foundation mainly includes two parts: morphology and syntax. Morphology is the basis for students to be able to communicate semantically and rationally, and the syntax is the basis for students to be able to communicate meaningfully. In short, morphology is the use of vocabulary and syntax is a reasonable way to form a sentence.

For example, English became less like German because those who ruled England first

spoken first Danish and later French. Really read this sentence, it is found that this sentence has a very clever arrangement both in morphology and syntax. To the morphology point of view, “became” shall be followed with verb prototype, so the latter word “like” is in the form of verb prototype.

In addition, this sentence is generally in a past tense, in which “became”, “ruled”, “spoken” and other words are used in the form of participle. At the same time, the use of the word “rule” well expressed that the British was in "colonial" state. From the syntactic point of view, the whole sentence consists of two clauses – a clause is led by “because”, and the latter one is another clause. In this sentence, the word form of each verb represents the time of each event is in the past. The use of several verbs can describe the occurrence of the event well; the two clauses are used interchangeably under the conjunction “because”, which both has the beauty of English sentences, and expresses the most meaning with the least words.

The solid grasp of basic knowledge is the prerequisite for practical application and a prerequisite for enhancing the beauty of language. The sentence which is in line with English expression can help students to communicate properly. For another example, in the novel *The Catcher in the Rye*, Apart from tears, only time could wear everything away. While feeling is being processed by time, conflicts would be reconciled as time goes by. Author brief introduction: Chen Ruoqing, graduate student, lecturer. Research direction: Applied linguistics, teaching method.

An Analysis of the Composition of Students' Language Skills

The language ability of students forms on the

basis of a certain language-related knowledge of students after learning. To express their inner feelings and to pass the necessary communication information through language all need related language skills. In a word, if there are no corresponding language skills, the language will lose the corresponding communication functions and the corresponding knowledge student learn will lose the foundation of existence. A person's language skill is generally composed of the following parts: the basic knowledge of language, language communication skills, language rhetoric, life taboo in language use of and other components.

The basic Knowledge of Language

The basic knowledge of language is the basis of language use. If there is no necessary basic language knowledge, students cannot form a certain language skills. Because the language communication which does not conform to language norms cannot be understood by both sides of language communication, and the language communication which cannot be understood by both sides of the language communication will be a useless topic. The basic knowledge of language generally consists of two basic knowledge, that is, English morphology and English syntax.

Language Communication Skills in Different Contexts. With the basic knowledge of language, students have a certain ability to communicate. However, in the process of language communication in daily life, students do not only need to skillfully apply

the basic knowledge of these languages, but also need to master certain communication skills in the specific use of language communication process. Language communication is a complex process. Different people will have different ways of expression for the

same meaning, while in different contexts, the same person will also have different ways of expression. A person will euphemistically express the ideas or straightforwardly express the sentiment. All of this must be associated with a certain language environment. In other words, the context of language will have a certain impact on communication, and the clever treatment of language communicators on the impact of the context is the specific expression of language skills.

Language Rhetoric. Students' language communication can be classified according to their characteristics in the process of communication, students can be divided into oral English communication and written language communication. However, both in oral communication and written language, students need to master a certain rhetoric art. In Chinese, the original meaning of rhetoric is to use a variety of methods to modify the specific words of the communicator. When taking English as the medium of expression of emotion, students also need to use a variety of methods in the specific process of communication to make their own language both can accurately express their own ideas and can be correctly understood by the other side of the communication

The Introduction of Literature can Stimulate English Learning Interests. The rich and varied vocabulary, expression and wonderful chapters in literary works present the exquisite and charm for learners, which is more attractive than the illustrative or expositive language materials and can stimulate the intrinsic motivation of learning. At the same time, literary works reflect the vast world and complex people, can mobilize learners to participate and think, so that their learning states will be changed from passive to active. Through the study and accumulation of literary works and the improvement of literary literacy, personal language ability will also be strengthened.

Literary Works can Provide Rich and Vivid

Language Materials. Literary works contain inexhaustible language materials. On the one hand, it uses language to create artistic image, be free from time and space constraints and can always reflect the endless social life and the world's face; on the other hand, it can directly depict the complex and subtle hearts of the characters truly. The literary work library is the language library where there are amazing language materials which can be drawn.

Therefore, on the basis of the original Chinese literary literacy, to contact, understand and absorb a large number of English language materials is helpful to consolidate and deepen the basic knowledge of language and to learn the vivid language and authentic expression method. The rich and emotional literature provides the specific context of the vocabulary and helps the learner understand.

Literature Learning helps to Create Context and Shorten the Gap between time and space. Since English is not our mother tongue, the biggest obstacle in learning is that there is no beneficial language environment. In addition to communicating with native speakers of English, the simplest and most effective way is to read foreign literature. Literature itself is the combination of language and culture. Literature is the most vivid and the easiest material to understand a nation's temperament, social relations, cultural characteristics, customs and psychological states. When reading a literary work, the learner seems to enter the world which is created by the author based on real life and to feel the use of different languages in different situations. Learning is not only the words or grammar. Immersing in the target language, learners can better learn and master English.

- Miss. Shivani Shedage
M.A. (English) Part - I

ANCIENT UNIVERSITIES IN INDIA

Ancient Nalanda University -

Nalanda is an ancient center of higher learning

in Bihar,
I n d i a
from 427
to 1197.
Nalanda
w a s
established
in the 5th
century
AD in

Bihar, India. Founded in 427 in northeastern India, not far from what is today the southern border of Nepal, it survived until 1197. It was devoted to Buddhist studies, but it also trained students in fine arts, medicine, mathematics, astronomy, politics and the art of war.

The center had eight separate compounds, 10 temples, meditation halls, classrooms, lakes and parks. It had a nine-story library where monks meticulously copied books and documents so that individual scholars could have their own collections. It had dormitories for students, perhaps a first for an educational institution, housing 10,000 students in the university's heyday and providing accommodations for 2,000 professors. Nalanda University attracted pupils and scholars from Korea, Japan, China, Tibet, Indonesia, Persia and Turkey.

A half hour bus ride from Rajgir is Nalanda, the site of the world's first University. Although the site was a pilgrimage destination from the 1st Century A.D., it has a link with the Buddha as he often came here and two of his chief disciples, Sariputra and Moggallana, came from this area. The large stupa is known as Sariputra's Stupa, marking the spot not only where his relics are entombed, but where he was supposedly born.

The site has a number of small monasteries where the monks lived and studied and many of them were rebuilt over the centuries. We were told that one of the cells belonged to Naropa, who was instrumental in bringing Buddhism to Tibet, along with such Nalanda luminaries as Shantirakshita and Padmasambhava. A small opening in the cell

revealed a tiny room where Naropa supposedly meditated.

Nalanda's main importance comes from its Buddhist roots as a center of learning. Hsuan Tsang, the famous pilgrim from China came here and studied and taught for 5 years in the 7th Century A.D. Nalanda University at that time had over 10,000 students and 3,000 teachers. For some 700 years, between the 5th and 12th Centuries, Nalanda was the center of scholarship and Buddhist studies in the ancient world. A great fire wiped out the library of over 9 million manuscripts and at the beginning of the 12th Century, the Muslim invader.

Bakhtiyar Khalji sacked the university. It was in the 1860's that the great archeologist Alexander Cunningham identified the site as the Nalanda University and in 1915-1916 the Archeological Survey of India began excavations of the site. What has been excavated to date is only a small part of the entire site but much of the ruins are beneath existing villages and are unlikely to be revealed. The present site is well-maintained and very pleasant to visit. Across the street is the small museum with some excellent Buddhist statues and about a kilometer away is a temple dedicated to Hsuan Tsang. Nearby are the International Centre for Buddhist Studies and the Nava Nalanda Mahavihara, set up for the research of Buddhism.

Ancient Takshashila University -

Takshashila, was an early Buddhist centre of learning. According to available references it is dated back to at least the 5th century BC. Some scholars date Takshashila's existence back to the 6th century BC. Takshashila is described in some detail in later in Jataka tales, around the 5th century AD. It became a noted centre of learning at least several centuries before Christ, and continued to attract students until the destruction of the city in the 5th century AD. Takshashila is perhaps best known because of its association with Chanakya. The famous treatise Arthashastra (Sanskrit for The knowledge of Economics) by Chanakya, is said to have been composed in Takshashila itself. Chanakya (or Kautilya), the Maurya Emperor Chandragupta and the

Ayurvedic healer Charaka studied at Taxila. Generally, a student entered Takshashila at the age of sixteen. The Vedas and the Eighteen Arts, which included skills such as archery, hunting, and elephant lore, were taught, in addition to its law school, medical school, and school of military science.

The ruins of Taxila contain buildings and buddhist stupas located over a large area. The main ruins of Taxila are divided into three major cities, each belonging to a distinct time period. The oldest of these is the Hathial area, which yielded surface shards similar to burnished red wares (or 'soapy red wares') recovered from early phases at Charsadda, and may date between the 6th century BCE and the late 2nd millennium BCE. Bhir Mound dates from the 6th century BCE. The second city of Taxila is located at Sirkap and was built by Greco-Bactrian kings in the 2nd century BCE. The third and last city of Taxila is at Sirsukh and relates to the Kushan kings.

In addition to the ruins of the city, a number of buddhist monasteries and stupas also belong to the Taxila area. Some of the important ruins of this category include the ruins of the stupa at Dharmarajika, the monastery at Jaulian, the monastery at Mohra Muradu in addition to a number of stupas.

Legend has it that Takṣa, an ancient king who ruled a kingdom called Takṣa Khanda the modern (Tashkent) founded the city of Takṣasila. However Sanskrit Takṣasila, appears to contain the suffix sila, "stone" with the prefix Takṣa, alluding to Takṣa, the son of Bharata and Mandavi, as related in the Ramayana. In the Mahabharata, the Kuru heir Parikṣit was enthroned at Takṣasila. According to tradition the Mahabharata was first recited at Takṣasila by Vaishampayana, a disciple of Vyasa at the behest of the seer Vyasa himself, at the sarpa satra yajna, "Snake Sacrifice ceremony" of Parikṣit's son Janamejaya.

According to one theory propounded by Damodar Dharmanand Kosambi, Takṣasila is a related to Takṣaka, "carpenter" and is an alternative name for the Nagas of ancient India. According to scattered references which were only fixed a millennium later, it may have dated back to at least the 5th century BCE. There is some disagreement about whether Takshashila can be considered a university. While some consider Taxila to be an early university or centre of higher education, others do

not consider it a university in the modern sense, in contrast to the later Nalanda University. Takshashila is described in some detail in later Jataka tales, written in Sri Lanka around the 5th century CE.

Takshashila is considered a place of religious and historical sanctity by Hindus and Buddhists. The former do so not only because, in its time, Takshashila was the seat of Vedic learning, but also because the strategist, Chanakya, who later helped consolidate the empire of Emperor Chandragupta Maurya, was a senior teacher there. The institution is very significant in Buddhist tradition since it is believed that the Mahayana sect of Buddhism took shape there.

Some scholars date Takshashila's existence back to the 6th century BCE. It became a noted centre of learning at least several centuries BCE, and continued to attract students from around the old world until the destruction of the city in the 5th century CE. Takshashila is perhaps best known because of its association with Chanakya. The famous treatise Arthashastra (Sanskrit for The knowledge of Economics) by Chanakya, is said to have been composed in Takshashila itself. Chanakya (or Kautilya), the Maurya Emperor Chandragupta and the Ayurvedic healer Charaka studied at Taxila.

Generally, a student entered Takshashila at the age of sixteen. The Vedas and the Eighteen Arts, which included skills such as archery, hunting, and elephant lore, were taught, in addition to its law school, medical school, and school of military science.

Other Universities that existed in India

Further centers include Odantapuri, in Bihar (circa 550 - 1040), Somapura, in Bangladesh (from the Gupta period to the Muslim conquest), Jagaddala, in Bengal (from the Pala period to the Muslim conquest), Nagarjunakonda, in Andhra Pradesh, Vikramasila, in Bihar (circa 800-1040), Sharada Peeth, in modern day Kashmir, Valabhi, in Gujarat (from the Maitrak period to the Arab raids), Varanasi in Uttar Pradesh (8th century to modern times), Kanchipuram, in Tamil Nadu, Manyakheta, in Karnataka, Puspagiri, in Orissa and Ratnagiri, in Orissa. In Sri Lanka, Sunethradevi Pirivena, a centre of Buddhist learning in Sri Lanka, founded circa 1415 AD.

- Mr. Akash Kadam
M.A. (English) Part - II

THE CONTRIBUTION OF SUDHA MURTHY IN INDIAN ENGLISH LITERATURE

The literature and language is plying a Vidal role in the sustainable development of India as well thought the world. Especially Sudha Murthy's writing in the Indian contemporary English literature is one of the milestones in the literary development. In the change of

modernity and technology, English language is at the center and all the regional languages are connected to the English in India. After the 1960, the languages have become more dominant in the different areas. The development of the India as well the world is much attached with the language, especially, the English. The development of literature, science, education, technology, politics, these areas have become the pillars of modernity where the language especially English played La vital role in it.

In the present English literature, Sudha Murthy's writing has good contribution. Overall writing of Sudha Murthy deals with the education, religious tasks, cultural aspects, family relationship, Social attitudes, economical Situation, feminist problems, etc. Sudha Murthy's writing is the mirror of society where the picture of the Indian women in all walks of life political, social, educational, architectural, administrative, and domestic is clearly shown and the prolific writer deals with all aspects of society The great social worker, author, technician and educationalist Dr. Sudha Murthy contributed for the

Indian English literature through the fictional, nonfictional movers, short stories, novellas and travelogues through the verities of fictional literary genre. Sudha Murthy's literary contribution in English and Kannada for the Society is contributed after minute observation, experiences, visits and imaginations who have contributed after minute in English and kannada is clear and simple, which communicates her ideas smoothly. She Advocates feminism and gives power to her women characters to strike the worst situations of their lives. She stroke on the points where the women are strong in their worst conditions and fought against the dissertations. She is full of humility and modesty that uses her wealth for the less fortunate people, she acknowledges to the cry and requirement of the impoverished the destitute and the marginalized portion of the society. She writes in the impoverished, the destitute and the marginalized portion of the society. She writes. in the black drop of Indian English Literature. the main protagonists are portrayed as well educated women with the inherent inner power who were ready to face the challenges under any circumstances and emerge Successfully by carving a place for them in the society within the parameter of the Indian tradition. And these female protagonists are suffering from the different social and domestic problems.

Sudha Murthy was the first women engineer to be selected in Telco (Now Tata Motors), pune who talks about her encounter with J.R.D. TATA when she had a postcard to JRD TATA complaining of the Gender basis in Tata Motors. Sudha Murthy recounts tales from her life in a simple yet engrossing manner. the stories range from her childhood to her life as a teacher and a mother. the referred book shows readers how. her mother's constant advice on saving money actually helped Sudha Murthy when she had to start a company with her husband Dr.

Narayan Murthy. It also features a story where the protagonist takes a train ride with the president. Other popular books written by Sudha Murthy are the Magic Drum and other favorite stories, Dollar Bahu, the old man and His God, and wise and other wise (An Audio book) Sudha Murthy has tried her hand at both fiction and non fiction. She writes in English and kannada and so far, she has written a compilation of short stories, two books for children, nine novels, three sporate non- fiction collections, three travelogues and four technical books. She has been awarded the R.K. Narayan Award for Literature (2006) and has been the recipient of the Padma Shree Award (2006). She was born in shiggaon. North Karnataka in the year 1950.

The literary contribution of Sudha Murthy in the Indian contemporary English literature for the world English literature is published through the Penguin Publication, which deals with common lives and her Views of donations, hospitality, realization and struggle of a passionate lady to be literary independent, some of them include sweet hospitality: wise and otherwise. How I taught my Grandmother to Read and other stories which is filled with heart touching dales varying from one about how her grandmother asked the twelve-year-old girl (Author) to teach her the alphabets. Each of the twenty-five stories in the book provides some inspiration to its readers. The stories are presented in an effortless and humorous fashion. The present story is the most wonderful experience where the author recalls her memories that how she had taught her illiterate. Grand mother Krishtakka to Read Kashi Yatre by a Karnataka fame author Trivedi and other stories also. The other recalls her childhood days in the small village of Karnataka with her grandmother where the Village was a remote place where the morning paper would get in the afternoon and the weekly magazine would get one day late. Sudha Murthy has portrayed the real picture of the rural India, which was real-visual picture in the mind of the writer about the socio- educational condition of the Indian countryside.

Sudha Murthy has focused on the education and religious philosophy of the rural India that how

the old grandmother is attracted towards the magazine by Triveni in kannada language and the village people would wait eagerly for the weekly magazine. the karmaveer. The village people were so connected with the magazine that they were thinking, their day is incomplete without reading of the Karmveera. The folk literary work of Triveni, Kashi ratre appeared as a series that was a story of an old lady and her Strong desire to visit once to Kashi that is known as Varanasi which is religious pilgrimage where the people get the ultimate punnya after praying the Lord Vishveshwara. The protagonist of Kashi Yatre who was facing from financial crises colle Some amount to visit once kashi in whole life to do ultimate pannya but gave a collected am- -ount to an orphan girl who has a love and wanted do marry. The struggling lady protagonist realized that ultimate punnya is not visiting kashi but do help a needy or poor. The old lady's realization ofis kashi the heal religious philosophy and not superstidi -om. The series of the magazine of Kashi yatre was being read by Small Sudha Murthy for her grandmother, because the grandmother, krishataka was illiterate. When the small reader Sudha Murthy When to attend a marriage of ther cousin to another village, the old krishtaka realized the importance of education in the absence of her granddaughter come back, grandmother, krishtakka request her grand daughter to teach her, how to read (kashi Ratre). The curiosity and the eagerness of the old lady were very strong towards education. The auther, Sudha Murthy focused on the real desire and curiosity of human being and for that the age does not matter when the old lady started to learn the Kannada alphabets at the age of sixty-two years and she would complete her Course dill Dassehra and Grandmother Krishtakke's name but her Grandmother who is twelve years old. till the dassehra, Grandmother forgot the age and relation with her granddaughter and really she educated herself what the efforts were being taken by grandmother, really amazing her homework was very duff she read, repeated, whole and decided contrinuously, the teachers. should not be irrespective with the gender or Lage. During the

Dasslera, the result of her efforts was something different: the granddaughter, Sudha Murthy bought a published novel Kashi Yatre by Triveni and the small granddaughter was. also gifted with a frock material by her Grandmother (student) Her Grandmother bent down. and douched the feed suddenly of her grand daughter (Teacher). The author found these was extremely guilty because the elder never touches the feet do the younger so that the grandmother broke the rule of the tradition. But in response of that, the grandmother replied that she was not toughed the feet of her twelve years grand mother but her teacher who taught her that how do read Kashi Yatre and Other Stories also. In Simply, the religious, educational, cultural and moral values are fully drafted in the literature so the literary contribution of Sudha Murthy is the Supreme morglity and moral values for the readers. The view of Grandmother to her granddaughter as a student was very soft and clear that the grandma said that her teacher was very caring and loving who taught her so well that she could read any unknown novel in a short period confidently and that is the reason the grandmother thought that her teacher made her independent. Now the grandma was so confident and she was not feeling isolated also and when she was alone at all in her isolated life, all books are with her and she communicate with them well. Here the intention behind the writer's writing is very clear that we are really dependent if we are illiterate. The illiteracy is one of the most dominant issues in the Indian country. world which was softly criticized by the author, Sudha Murthy and the soft sadine and criticism is drafted in the story. Sudha Murthy tribulation is heart touching for the contemporary world The present book How I Taught My Grandmother do Read and other stories deals with twenty five stronies and each story provides the lesson for life that this contribution is really inspirational for the readers of the present era.

The author Sudha murthy has talked about the real freedom or independence where the grandmother of the author was unable to read the book and was enjoying the story by Triveni. The Stories were enjoyed not only by the grandma but all the people of village. But the grandma was not able

to enjoy without her granddaughter. The realization about the religious and educational philosophy confirmed when she grand mother has become independent, the spiritual meaning of freedom and educationally independent is nothing but to be educated and to take all the advantages of education in life.

Sudha Murthy's literary contribution flick. on the real rural life where the people of the Village are attracted to the folk literature of Triveni who was a famous one for her religious philosophy. the religious and educational philosophies are two sides of the coin of spiritual awakening but Dr. Murthy is such author who has shown both the pictures simultaneously and effectively. The readers could become the followers of author if the real picture of society and real struggle is shown with morals and values. How the kannada readers were waiting for her incoming series of Triveni karmayeera and Kashi Ratre were such dales and its plot was very heart touching with the help of the incident. The protagonist of Kashi Ratre helped on orphan girl for her marriage. Through this type of religious philosophy, the blind faith and the traditional superstition are kept out from her contribution.

The contribution of the author in the contemporary Indian English literature is very sensitive because it is connected with the real determination desire and confidence of a super woman where the grandma of sudha murthy was feeling so alone and isolated, the author tried to explain the importance of education and when the grandmother decided to start to study the alphabets of kannada, the granddaughter was making a fun unknowingly but she was also unaware that how her grandmother would start her education at the age of sixty-two years when she has become enough old all her hairs are grey, her hands are wrinkled, with spectacles works so much in the kitchen also. But the author prayed the ladies" determination, desire, confidence, suffer and nature of the women was really awesome. Grandma determination that she would keep Saraswati pooja day during Dassehra and she will work very hard for a good cause, if you are determined, You can overcome any obstacle in

your life. And really. Grandma was very enthusiastic and eager to be educated, we can understand from her statement: I will work harder than anybody but I will do it." It was the confidence of the grandma and she planned according to her determination. The illiterate lady's confidence, desire and affection towards education were storing as literally illiterate but she had sense. Sixty-two years, Krishtakka is the representative of modern era's women where girl's education was not considered important because the women were girl's ignored for education comparatively men even she never went to school and remained uneducated. She was married at very tender age and her children and at her old age, she had so much pleasure in cooking and feeling. But she feels guilty in her mind that she made sure that her children and grandchildren sturdy well. The old lady, krishtakka associates herself with the protagonist of the story, Kashi Yatre" and believed that the actual practice of religion is to practice humaneness. She was very attached to her granddaughter who read stories for her. A beautifully played old character Krishlakka wanted to emerge from the quagmire of. ingercence. The old lady's hard work, sincerity, dedication and ardent desire were so strong that she proved that she proved that there is no age bar for learning. Her great willingness for reading and passion for acquiring Knowledge and later on the granding become the independent and emerge from the quagmire of ignorance.

The author, Sudha Murthy, a fictional writer has traced the interesting anecdotes from her personal life, especially from her childhood "who is known for Simplicity in writing and important element of life. The simple tasks are drafted in the plot and way of drafting is also simple but the issues which are taken for drafting are very serious in the developed and developing India, for example: The problems of women education, the religious philosophy, the illiteracy, the marriage system (Bal-Vivaha) the view and attitude towards woman education and so on. The literary contribution of Sudha Murthy in contemporary Indian English Literature is memorable which the best shared experiences from

her life are.

In the contemporary English literature, nonfictional works and language has its own impact on the world literature in English. The literary contribution of Sudha murthy in Indian contemporary English literature is playing the vital role in the world English literature. the present paper deals. about the real situation of the India. especially the marriage system of India, child marriage (Bal-Vivah) the real suffer of the world English literature. The present paper deals about the real sit, the real suffer Suffer of the women for education the spiritual meaning of education is derived and the self-realization. of the real religious philosophy is conveyed with the special references of the fictional book How I Thought my Grandmother do Read and other stories. The real prayer to God and the real poaja of the God is not to visit to any pilgrimage but to help needy. people and self-realization. To help the poor is Godlike literary contribution of Sudha Murthy is in the contemporary English literature is really the milestone for the readers of literature where sudha Murthy observed the society minutely and with the help of her own experiences, she has portrayed the beautiful ladies characters. How are the real suffered of the Indian ladies especially economically, socially educationally and the family relationship ? The real perspectives of all the rural India is part and protagonist of the stories are the reperspective of all the Indian ladies who are suffering from Educational, Social, financial, and domestic problems.

The old lady krishtakka's isolation is the live picture of the real education and the spirit of education. At the conclusion, in the contemporary Indian English literature, the literary contribution of Sudha murthy is probably dealing with feminist problem.

- Swapnali Subhash Ajaonkar
F.Y.B.A. (English)

SPACE EXPLORATION

Changing Dynamics & Pathway To the Future

Outer space has been considered as a part of global commons since the 1960s. With the growing dependence on outer space assets for socioeconomic, developmental and military purposes, the number of players in outer space is growing rapidly. Also, developments such as anti-satellite weapons and offensive use of space assets have raised concerns about potential weaponization and militarization of space. Such developments may impact peaceful space exploration especially for nations like India, which has emerged as a major space-faring nation with notable accomplishments in its space programmes in domains of launch vehicles, space exploration, satellites etc.

to cooperation. Through majority of the 20th century, outer space was the sole preserve of national space programmes. However, with entry of private sector, the last decades of the 20th century, witnessed the emergence of new, Second Space Age (Space 2.0) based on the merger of cyber and physical systems. Space 2.0 is witnessing a heightened interest in space exploration based on the canon of Commercialisation- industrialization- democratisation.

Space exploration is the use of astronomy to explore outer space. Space was explored as early as the 4th century BCE, through ancient astronomy when Eudoxus, an ancient Greek astronomer, designed his model of the universe. But it was only in the twentieth-century that man sent out probes and himself to explore space. The early era of space exploration was driven by a Space Race. The launch of the first human-made object to orbit Earth, the Soviet Union's Sputnik I, in 1957, and the first Moon landing by the American Apollo 11 mission in 1969 are often taken as landmarks for this initial period. Later, other developed countries like China, Japan, Canada, some European countries and India too jumped in with high ambitions and expenditure. After the first 20 years of exploration, focus shifted from one-off flights to renewable hardware, such as the Space Shuttle program and from competition

Indian Space Research Organisation has till now carried out 111 spacecraft missions, 79 launch missions with a Remarkable feat of launching 104 satellites into orbit in one go. Efforts have been taken to encourage Space Exploration like Indian National Space, Promotion & Authorization Centre (IN-SPACE) and Space Activities Bill.

The Outer Space Treaty, 1967, reflected the determination of states to make outer space a common for all humankind. More than fifty years of human activity in space have produced both tangible and intangible benefits for humanity thus improving the quality of life on Earth.

BENEFITS OF SPACE EXPLORATIONS:

- **Research & Innovation:** Space mining provides a near-infinite supply of precious and scarce resources such as Lithium, cobalt etc. Studies of the Martian environment helps in Understanding Climate change over Earth.

- Culture and Inspiration: Space exploration missions fulfil people's curiosity, that brings us closer to answering Profound questions like What is the nature of the Universe? Are we and our planet unique? Is there life elsewhere in the Universe? Discovery of signs of past or present life in the solar system affect humanity's appreciation of life's uniqueness on Earth in unpredictable ways.

- Means to Address Global Challenges: It Contributes to trust building and diplomacy between nations. Provides International preparedness for protecting the Earth from catastrophic events & also provides Insight on Circular Economy based on recycling and waste management of manned space missions.

CHANGING DYNAMICS OF INDIA'S SPACE EXPLORATION ACTIVITIES:

Today, India's approach to space policy is driven much more by national Security worries than by morality and sovereignty considerations that prevailed in the 1980s and 1990s. As a result, it has been observed that India's space programme has been developing a military profile. Although, many questions have been raised on the need of such missions, but with India's space progress gaining strength and sophistication, these appear to be next logical steps in its developmental trajectory with simultaneous spin-off technological benefits. For instance, India's deep space communication capabilities are so much more significant today that it does not have to possibly rely on space agencies of other countries for this purpose.

EMERGING CHALLENGES IN EXPLORATION AND REGULATION OF SPACE:

- Militarisation and Weaponization of space
- Cyberattacks on space assets
- Increased Space Traffic & Debris
- Ethical concerns over space based data collection due to the dual use nature of satellites.
- Polarisation of space reach and formation of oligopoly due to increasing Space Privatisation.
- Ecocide i.e. mass damage and destruction

of space Ecosystem.

- Irresponsible manufacturing of space objects
- Uneven distribution of benefits of space exploration
- Obsolete space laws with lack of dispute settlement Mechanism and state centric nature.

WHAT NEEDS TO BE THE ROAD AHEAD?

- Devising new norms and rules for space to address emerging issues.

- Fostering International Cooperation on International Code of Conduct for Outer Space Activities, Prevention of Arms Race in Outer Space and Space 2030 Agenda.

- Leadership role must be played by India in forming a comprehensive regime for use of outer space and by actively engaging with existing forums and deliberations over peaceful use of outer space.

- Recognising Intellectual Property (IP) in space to ensure active participation of private entities.

- More rational and organised approach is needed in space research. The ways and means on Spending less and achieving more on space missions and space research must be explored, taking an example from India's mission to Mars.

CONCLUSION

Space systems and activities are vital to national and international security, and underpin the daily activities necessary for our economies to function. The growth of orbital debris, crowding of critical orbits and of the radiofrequency spectrum, and the lack of consensus on defining responsible behaviour in space threaten these essential services. Given the centrality of space for the future of our civilization, we need to have policies and practices in place, which are shared by all spacefaring nations that will allow and encourage them to use and explore space for peaceful purposes. We thus need to recognize, encourage and enable space as a global common.

References:

-Wikipedia.org -nasa.gov-google

- Rutika Pawaskar
T.Y. B. Sc.(Physics)

QUANTUM ENTANGLEMENT

Quantum entanglement, a term coined by Erwin Schrodinger in 1935, is a mechanical phenomenon at the quantum level wherein the quantum states of two (or more) particles have to be described with reference to each other though these particles may be spatially separated. This phenomenon leads to paradox and has puzzled us for a long time. The behavior of entangled particles is apparently inexplicable, incomprehensible and like magic at work.

Quantum entanglement has been demonstrated experimentally with photons, electrons, and even small diamonds. The use of entanglement in communication, computation and quantum radar is a very active area of research

and development.

Entanglement of macroscopic objects:

In 2020, researchers reported the quantum entanglement between the motion of a millimeter-sized mechanical oscillator and a disparate distant spin system of a cloud of atoms. Later work complemented this work by quantum-entangling two mechanical oscillators.

Entanglement of elements of living systems

In October 2018, physicists reported producing quantum entanglement using living organisms, particularly between photosynthetic molecules within living bacteria and quantized light.

Living organisms (green sulphur bacteria) have been studied as mediators to create quantum entanglement between otherwise non-interacting light modes, showing high entanglement between light and bacterial modes, and to some extent, even entanglement within the bacteria.

Quantum entanglement and information Processing

Various industries are trying to solve time and processing power consuming problems using quantum computers to unlock valuable applications of quantum computing. The phenomena of quantum

Quantum entanglement is the phenomenon that occurs when a group of particles are generated, interact, or share spatial proximity in a way such that the quantum state of each particle of the group cannot be described independently of the state of the others, including when the particles are separated by a large distance. The topic of quantum entanglement is at the heart of the disparity between classical and quantum physics: entanglement is a primary feature of quantum mechanics not present in classical mechanics. A pair of quantum systems in an entangled state can be used as a quantum information channel to perform computational and cryptographic tasks that are impossible for classical systems.

Such phenomena were the subject of a 1935 paper by Albert Einstein, Boris Podolsky, and Nathan Rosen, and several papers by Erwin Schrödinger shortly thereafter, describing what came to be known as the EPR paradox. Einstein and others considered such behavior impossible, as it violated the local realism view of causality (Einstein referring to it as “spooky action at a distance”) and argued that the accepted formulation of quantum mechanics must

entanglement comes useful to cut down on the time and computing power to process information transfer between qubits. Entanglement enables tasks such as quantum cryptography, superdense coding, and teleportation.

Quantum entanglement is at the heart of quantum physics. It offers unique insights into the fundamental principles of our physical world and it provides at the same time the basis of novel communication protocols, which allow efficient communication and computation beyond the capabilities of their classical counterparts.

Quantum teleportation

Quantum teleportation is a technique for transferring quantum information from a sender at one location to a receiver some distance away. While teleportation is commonly portrayed in science fiction as a means to transfer physical objects from one location to the next, quantum teleportation only transfers quantum information. The sender does not have to know the particular quantum state being transferred. Moreover, the location of the recipient can be unknown, but to complete the

quantum teleportation, classical information needs to be sent to receiver. Because classical information needs to be sent, quantum teleportation cannot occur faster than the speed of light.

It is useful for quantum information processing and quantum communication. As with entanglement, it is applicable to simple and more complex quantum systems such as atoms and molecules.

Conclusion

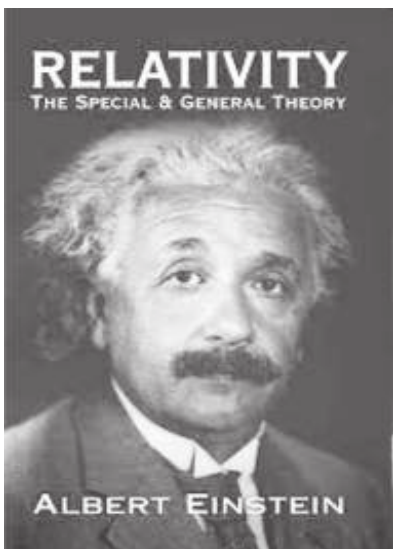
As quantum entanglement may be the result of tachyons, i.e., faster than light particles, at work, it may thus signify the existence of tachyons, which is another outstanding challenge in physics. Also, according to the Copenhagen interpretation of quantum physics, which many physicists accept, quantum particles could be in more than one state simultaneously and the probability wave which predicts their position enables them to act as though they were in more than one place.

Reference - Wikipedia.org, Google

- Pranali Chavan
T.Y. B. Sc. (Physics)

GENERAL RELATIVITY

By Albert Einstein

Gravity, we all know about it. Right? The famous Scientist Sir Issac Newton who is known as "The Father of Physics told us that gravity is the result of an attractive force between the massive objects". But after this Newton was troubled by the unknown nature of that force. Also, Einstein had some questions regarding the theory of gravity. After two hundred years. Einstein proposed a theory, theory of "General Relativity also known as Einstein theory of gravity". In this theory, the several effects which were unknown and unexplained by Newton's law were known. This theory also explained how orbit of mercury changes with time. The theory of general relativity

says that the observed gravitational effect between masses results from their wrapping of space-time.

Albert Einstein in his theory of general relativity told that the gravity and acceleration both are the same quantity they do not differ from each other. According to Newton, gravitational force is the force that keeps the two objects bound to each other and action of gravity is instant. To study the concept of gravity Einstein combined two concepts of space and time and according to relativity both time and space is only one concept they are not different from each other. In this way the fourth dimension came into existence and we say that space time as the fourth dimension. Earlier space-time we were also only known to three dimensions in space Now the question was, space-time gets the shape? It was also made clear that mass is the one who gives the shape. According to Einstein, space-time is a blanket which is placed on the open end of the hollow cylinder. For better understanding, consider a big hollow cylinder with a top end open. Now tied a cloth on the top end tightly. Now when you place heavy object on it, we see the big curve is formed across it. The curve formed around it is nothing but the gravity. The curve is also called space time curve. More the gravity mass, more is the gravity: More the gravity, the-time across it is slow, less the gravity the time is -fast. The GPS system works on this principle. You know that the clock on earth is slow compare to that of satellite in space by few milliseconds. So the scientists have arranged the earth's clocks basis of satellites. This is the reason where the GPS system works properly.

We also know that light travels in a straight line in the form of wave. But according to general

relativity, light bends due to gravity: In our solar - system, we know sun has a large mass because of this it forms a big curve around it. By explaining this -concept, Einstein said that the stars which are far away from the Sun they are often not being at their positions because the light released from Sun gets bend due to gravity before reaching the star. He proved this concept with his friend on the day of solar eclipse and found all the mathematical calculations which he had predicted.

From general relativity Einstein, also explained why the mercury keep on changing the orbit which the Newton was unable to explain it. Now, suppose the Sun Vanishes from its position, we will get to know after 8 minutes since light will reach the earth after duration of 8 minutes. That is if we consider gravity as a curve, like that when we throw a stone in the water we see the waves travelling slowly on the full surface of water in the same way the light will travel on the earth the wave of gravity will travel in 8 minutes 16 seconds as that of light. This also general theory is true by the concept of special theory of relativity

Because of general relativity we got to know about the 4th Dimension that is space-time. Also we have seen gravity is a space-time curve clocks run slower in deeper gravitational wells. Also our GPS system runs on the theory of relativity.

- Ronald Desouza
T.Y. B. Sc. (Physics)

INDIA'S FIRST WOMEN ECONOMIST GITA GOPINATH

TITLE - Way to the IMF
(International Monetary Fund)

Sub- Gita Gopinath First

Indian lady who became Economist. Basic information about her journey.

Introduction -

Gita Gopinath was born on 8 December 1971 in Kolkata, India. An Indian-American economist who has served as the first Director of the International Monetary Fund (IMF). Since 21 January 2022, she has previously served as Chief Economist of the IMF from 2019 to 2022. Her proud parents are T.V. Gopinath and mother V.C. Vijayalakshmi.

Education -

Gopinath studied at Nirmala Convent School in Mysore. She received a B.A. degree from Lady Shri Ram College for Women of the University of Delhi in 1992 and a Master of Arts degree in Economics from Delhi School of Economics, also of the University of Delhi, in 1994.

Gopinath earned her Ph.D. in Economics from Princeton University in 2001. After completing her doctoral dissertation titled "Three Essays on International Capital Flows: A Search Theoretical Approach" under the supervision of Bernanke, Kenneth Rogoff, and Pierre Olivier Gourinchas.

She was awarded the Princeton's Woodrow Wilson Fellowship Research Award while doing her doctoral research at Princeton University in 2001.

GITA GOPINATH - ROLE AS A STRONG PERSONALITY

Her earlier Achievements-

In October 2018, Gopinath was appointed Chief Economist of the International Monetary Fund. As part of her many significant initiatives, she co-authored the "Pandemic Paper" on how to end the COVID-19 pandemic, which set globally endorsed targets for vaccinating the world. This work led to

the creation of the multilateral Task Force made up of the leadership of the IMF, World Bank, WTO, and also WHO to help end the pandemic and the establishment of a working group with vaccine manufacturers to identify trade barriers, supply bottlenecks, and accelerate delivery of vaccines to low- and lower middle-income countries. She also helped set up a climate change team inside the IMF to analyze, among other things, optimal climate mitigation policies. IMF Managing Director Kristalina Georgieva noted that Gita's contribution to the fund and our membership has been truly remarkable - quite simply her impact on the IMF's work has been tremendous.

She made history as the first and female chief economist of the fund and we benefited immensely from her sharp intellect and deep knowledge of international finance and macroeconomics.

Gita Gopinath was earlier the Co-Director of the International Finance and Macroeconomics program at the National Bureau of Economic Research, a Visiting Scholar at the Federal Reserve Bank of Boston, a member of the economic advisory panel of the Federal Reserve Bank of New York, Economic Advisor to the Chief Minister of Kerala, Co-Editor of the American Economic Review, and co-editor of the 2019 edition of the Handbook of International Economics.

In June 2021, Gopinath was appointed to the World Bank - International Monetary Fund High Level Advisory Group, also called HLAG on Sustainable and Inclusive Recovery and Growth, Co-Chaired by Mari Pangestu, Ceyla Pazarbasoglu, and Nicholas Stern. Reference - Pratima Nandakumar's (15 October 2018)

Gita Gopinath - From a middle-class Indian girl to IMF's Chief Economist - 21 January 2020

मराठी मानसशास्त्र परिषदेच्या उद्घाटनप्रसंगी प्रसिद्ध मानसोपचारतज्ञ डॉ. राजेंद्र बर्वे, संस्थेच्या चेअरमन राणीसाहेब सौ. शुभदादेवी खेमसावंत भोंसले, संस्थेचे विश्वस्त युवराज लखमसावंत खेमसावंत भोंसले, संचालक प्रा. डी. टी. देसाई, सौ. बर्वे, मराठी मानसशास्त्र परिषदेचे अध्यक्ष डॉ. मोहन निंबाळकर, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल, व इतर मान्यवर

महाविद्यालयाचे प्रथम प्राचार्य स्वर्गीय डॉ. द. गं. कोपरकर यांचा प्रतिमा अनावरण समारंभ

महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल यांना मुंबई विद्यापीठाचा "आदर्श प्राचार्य पुरस्कार" मिळाल्याबद्दल अभिनंदन करताना संस्थेचे अध्यक्ष राजेसाहेब श्रीमंत खेमसावंत भोंसले, राणीसाहेब सौ. शुभदादेवी खेमसावंत भोंसले, युवराज लखमसावंत भोंसले, युवराजी सौ. श्रद्धाराजे लखमसावंत भोंसले व इतर मान्यवर

दशावतार नाट्यमहोत्सवाचे श्रीफळ वाढवून उद्घाटन करताना संस्थेचे अध्यक्ष राजेसाहेब श्रीमंत खेमसावंत भोंसले, राणीसाहेब सौ. शुभदादेवी खेमसावंत भोंसले, युवराज लखमसावंत भोंसले, युवराजी सौ. श्रद्धाराजे लखमसावंत भोंसले, श्री. व सौ. दोडिया व इतर मान्यवर

विद्यार्थ्यांची विविध क्षेत्रातील उल्लेखनीय कामगिरी

'इंडिजिनिअस टॉईज अॅण्ड गेम्स' या कलाप्रकारात राष्ट्रीय स्तरावर सहभाग घेतल्याबद्दल सत्कार करताना संस्थेचे कार्यकारी विश्वस्त युवराज लखमराजे भोंसले, संस्थेचे संचालक प्रा. डी. टी. देसाई, सदस्य डॉ. सतीश सावंत, अॅड. श्यामराव सावंत, डॉ. जयप्रकाश सावंत, प्रा. डॉ. डी. एल. भारमल, डॉ. बी. एन. हिरामणी,

रायफल शूर्टींग स्पर्धेत राष्ट्रीय स्तरावर निवड झाल्याप्रसंगी कु. सानिया आंगचेकर या विद्यार्थिनीच्या सत्कार प्रसंगी सिं.जि.शि.प्र. मंडळाच्या चेअरमन ह.हा. श्रीमंत सौ. शुभदादेवी खेमसावंत भोंसले, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. डी. एल. भारमल, मंडळाचे सदस्य श्री. जयप्रकाश सावंत, वरिष्ठ महाक्रिडा संचालक प्रा. सि. ए. नाईक, कनिष्ठ महाविद्यालयाचे समन्वयक श्री. व्ही. पी. राठोड

Yuvraj LakhmSawant Bhonsle, Managing Trustee, S.Z.S.P.Mandal's,Sawantwadi , felicitating Master Rajaram Gawas for Selection in University of Mumbai Cricket Team 2022-23 with Shri.Jayprakash Sawant ,Member, of Governing body, S.Z.S.P.Mandal's Sawantwadi, Principal, Dr.D.L.Bharmal Principal, Shri C.A.Naik,-Physical Director of college and Asst.Prof.Shri M.A.Thakur.

मुंबई विद्यापीठ युवा महोत्सवांतर्गत स्पॉट फोटोग्राफी या कला प्रकारामध्ये, अंतिम फेरीमध्ये द्वितीय क्रमांक (रजत पदक) मिळवणारा विद्यार्थी प्रज्योत राणे

'संस्थापक दिनानिमित्ताने' बायोलॉजिकल रांगोळी स्पर्धेला भेट देताना संस्थेचे अध्यक्ष राजेसाहेब श्रीमंत खेमसावंत भोंसले, युवराज लखमराजे भोंसले, मुंबई विद्यापीठाचे माजी कुलगुरु डॉ. संजय देशमुख, शिक्षक व स्पर्धक विद्यार्थी